

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 07600

NAY-RUSLAND

Israel Joshua Singer

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER

AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

י. י. זינגער

ניי-רוסלאנד

(בילדער פון ארייזע)

צווייטע אויפלאגע

פארלאג ח. בזשאַזא, וואַרשע 1939

Printed in Poland

I. I. Singer: Najśrusland, wyd. II
Wydawnictwo Ch. Brzoza, Warszawa
Druk. „Grafia“, Warszawa, Nowolipki 7.

א י נ ה א ל ט

7	איבער גרענעצן
12	מאָסקווע
25	מינסק
40	אויפן וועג צו די יידישע קאָלאָניעס
47	מאָיסעי אַבראַמיטש
51	פאַרשידענע יידן פאַרצן
54	טאַגאַנטשאַ
56	דער אַלטער גלעזער
58	גיט א ייד זוכן אַ פערדל
60	אַקסן און פערד
62	חורים
63	אַלטע און נייע
67	אין אַ פאַרוואָרפן ווינקל
76	אין קאַלעקטיוו „אַרבעט“
85	אויף האַרטער ערד
92	אין באַברויסק
106	כאַרקיוו
116	יעקאַטערינאַטלאַוו
121	אַרום שוואַרצן ים
133	פעלקער

146	הקלאי .
151	א ריכטער .
152	מענטשן .
157	טאטעס און זין .
160	תל-חי .
163	משמר .
170	אין א קאמוניסטישער קאמונע
174	דער פסיכאלאג .
176	וואנדערנדע פייגל .
179	יידישע הפקר-קינדער .
182	יום-טוב אין דער וואָכן
185	דער יורד .
196	אלימענטן .
208	דער הייליקער וואַדימיר .
216	וועגן ליטעראטור, טעאטער, קונסט און אידישיזם .
228	קיעוו .
236	בערדיטשעוו .
245	צוריק צו דער גראנעץ

עטלעכע ווערטער

סוף 1926 און אָנהייב 1927 האָב איך אין שליחות פון ניו-יאָרקער „פאַר-
דערסט“ געמאַכט אַ רייזע איבער סאָויעטן-רוסלאַנד. איך האָב באַזוכט אַ סך שטעט
און שטעטלעך אין די רוסלענדישע, אוקראַינישע, ווייסרוסישע און קרימער רעפּוב
ליקן; איך בין אַרומגעפאַרן איבער די יידישע קאָלאָניעס; כ'האָב באַקענט זיך,
ווי ווייט מעגלעך, מיטן נייעם לעבנס-שטייגער.

מיט מיין בוך „ניי-רוסלאַנד“ בין איך גישט אויסן צו געבן אַן אָפּשאַצונג
איבער דעם סאָויעטן-פאַרבאַנד. גישט אין פאַרלויף פון עטלעכע חדשים ריין
קאָן מען דערקעגען אזא גרויס, קאָמפּליצירט און ניי שטיק-וועלט, ווי עס איז דאָס
איצטיקע רוסלאַנד. איך האָב אָבער געזען אַ ניי לעבן, נייע באַגריפּן, אַ נייעם
לעבנס-שטייגער; כ'האָב געזען די גרויסע אונטערשידן פון אַלטן און נייעם
רוסלאַנד, פון מיליטעריש-קאָמוניסטישן רוסלאַנד ביין „נעפּ“, ווען איך האָב עס
פאַרלאָזט, ביז דעם רוסלאַנד פון איצט, נאָך עטלעכע יאָר בויונג. און דאָס וואָס
איך האָב געזען און געהערט, גיב איך איבער אין דער פּאַרם פון בילדער און
איינדרוקן.

איך געפין דערביי פאַר גויטיק אויפּמערקזאַם צו מאַכן, אז די בילדער און
איינדרוקן זענען געשריבן אויפן מאַמענט, ווי אַלעמאָל ביי רייזעס, מסתמא גישט
גענוג געשליפּן, גישט פרעצין, און אַלס אזעלכע בעט איך זיי אויפּצופאַין.

איבער גרענעצן

אין צוג, וואָס פּאַרט בערלין-מאַסקווע דורך וואַרשע, איז וואַרשע, אנגענעם. דער רעסטאַרען-וואַגאַן איז פול באַזעצט. פאַרשידענע שפּראַכן הערט מען דאָ, פּראַנצויזיש, דייטש, ענגליש, רוסיש, כינעזיש און טיילווייז אויך פּויליש. אָט זיצן ביי אַ טישל עטלעכע מאַסיווע, בלאַנדע פאַרשוניען און שמועסן הויך אויפן קול אין ענגליש. פון זייער הויכן פרייען רעדן, פון דעם, וואָס זיי זיצן אין רעסטאַרען-וואַגאַן אין די בלויווע סוועטערס, נישט רעכענענדיק זיך מיטן עטיקעט, דערקענט מען גלייך, אַז דאָס דאַרפן זיין אַמעריקאַנער. זיכער, אַז דאָס פאַרן זיי קיין רוסלאַנד נאָך קאַנצעסיעס, ביזנעס.

ביי אַ צווייט טישל זיצן עטלעכע פּראַנצויזן, קליינגעוואַקסיקע, דינע, ברוין-הויטיקע, זיי רעדן שטיל, טראַגן טונקעלע קאַסטיומען און ווייסע וועש. מען הערט אָפּט „מאַסקאַ“ — די צוויי כינעזער און די איינציקע כינעזירין טראַגן אַלע בריילן, גרויסע אַמעריקאַנער בריילן, און אַנגעטאַן זענען זיי לויט דער לעצטער מאָדע. די דיקע כינעזערקע טראַגט אַפילו אַ ראָזן דזשעמפּער, אין וועלכן זי זעט גאַנץ קאַמיש אויס. זי טיילט אויס פון דער וואַזע זופּ פאַר ביידע קאַוואַלערן, און דאָס קומט איר אָן נישט גרינג. אירע הענט זענען מסתמא געוואוינט בעסער צו אַרבעטן מיט כינעזישע שטעקעלעך ביים עסן רייז.

די רוסן, מערסטנס אַנגעשטעלעטע אין סאָויעטישע קאַנסולאַטן און אמבאַסאַדעס, האָבן אַלע מאַניערן פון דיפּלאָמאַטן: עלעגאַנט, שווינגנדיק, אַ ביסל פאַרריסן און אַ ביסל איראַניש. זייער צאַרט,

פארשנורעוועט און אַרויסרופנדיק גלייכצייטיק זענען די דיפּלאַמאַטישע
מיידלעך, וואָס רויכערן דינע פּאַפּיראַסן און קוקן אין גרויסע צייטונ-
גען אין עטלעכע שפּראַכן מיט קנאַפּן צוטרוי.

אין מיין קופּע איז אַ געמישטע געזעלשאַפּט. עס פּאַרט אַ יונגער
רוס, אַן אינזשיניער, וואָס די סאַויעטן האָבן אים געשיקט קיין אויס-
לאַנד, כדי צו באַקענען זיך מיט דער מאַדערנער טעכניק. ער איז
אַפּנהערציק, ווי מערסטנס רוסן, און ער זריקט אויס אָפּן זיין פּרייד,
וואָס ער דערנענטערט זיך צו רוסלאַנד.

— זייער אינטערעסאַנט געווען אומעטום — זאָגט ער — נאָר
עס בענקט זיך אַהיים — דאָ איז נאָך אַלץ רעגנדיק — און ביי
אונז אין מאַסקווע מוז שוין זיין אַ ווייסער שניי. — עך, דאיאש
מאַסקווי! — פּאַרענדיקט ער ווי אַ זעלנער...

נעבן אים זיצט אַ פּוילישער דיפּלאַמאַט, וואָס פּאַרט קיין
מאַסקווע וועגן באַן-אַפּמאַכן. בלוז דער געדאַנק, וואָס באַלד וועט ער
האַבן די מעגלעכקייטן צו עסן קאוויאר, רוסישע „איקרא“, פּילט אים
אַן מיט פּרייד.

— אַ גרויסער ליבהאַבער פון אייער „איקרא“ — זאָגט ער אין
רוסיש צום אינזשיניער — פינף און צוואנציק יאָר האָב איך געוווינט
אין רוסלאַנד.

נעבן מיר זיצט אַ פּאַר-פּאַלק — אַ יונגע סימפּאַטישע דאַמע,
אַן אַקטריסע פון רוסישע טעאַטערן מיטן נאָמען זעראַקאלאווא, און
איר מאַן, אַ ריזיקער פּאַרשוין, אַן אַקטיאָר מיטן נאָמען קאַרעניעו.
זיי פּאַרן ביידע צוריק פון אַ ריזע איבער אייראָפּע, וווּ זיי
האַבן זיך באַקענט מיטן טעאַטער. ביידע זענען זיי אַנטווישט פון
אייראָפּע.

— געווען אומעטום — זאָגט די אַקטריסע — אין בערלין,
פּאַריז, ווין — קיין איין אינטערעסאַנטע פּאַרשטעלונג נישט גע-
זען. איבערהויפּט איז אַרעם פּאַריז, אַ חוץ נאַקעטקייט ווייזט מען
דאָרט גאַרנישט...

דעם מאַן געמעלט בכלל גאַרנישט אין אייראָפּע.

— פּוי — זאָגט ער — גאַנץ אייראָפּע איז איין גרויסער לאַקי,
נאָר מען בויגט זיך און נויגט זיך פּאַר דיר — פּראַטיוונאַ!

דער פוילישער דיפלאמאט וויצלט זיך :
- פונדעסטוועגן - זאגט ער און ווייזט אויף די פולע קופערטס
און רייזע-טאשן פון ארטיסטישן פארל - האָט איר, מיינע הערשאַפטן,
עפעס יאָ אַרויסגעפירט פון אייראָפּע...
- קייידער יאָ! - זאָגט די אַקטריסע - נאַקעטקייט און קליי-
דער דאָס פעלט נישט...

איך מאַך אויפּמערקזאַם, אַז ביי די רוסן האָט זיך לעצטנס
שטאַרק אַנטוויקלט פּאַטריאָטיזם, דאָס, וואָס איז אַלע מאל דעם
רוסישן מענטש, אויסער אין קליינע אויסנאַמען, געווען פרעמד. -
אַלע מאל פּלעגן רוסן האַלטן אַלץ וואָס איז אייגנס פאַר שלעכט,
גראַב. - די רוסן זענען זיך מודה :

- אמת, מיר זענען געוואָרן פּאַטריאָטן...
באַלד צערעדט זיך מיט מיר דער אַקטיאָר קאַרעניעוו. ווייזט
זיך אַרויס, אַז ער קאָן גוט דעם אַרטיסט פון יידישן קאַמער-טעאַטער
וואָפּסי, אַנדערע יידישע אַרטיסטן, און אַז ער אַליין איז אויך אַ
ייד.

איך הויב אָן רעדן מיט אים יידיש. ער פאַרשטייט, נאָר
ענטפערן איז אים שווער.
- ק'סאזשאלעניו - פאַרענטפערט ער זיך - שטענדיק געוויינט
צו רוסיש...

אַ פוילישער ייד אין אַזאַ פּאַל וואָלט נישט געפונען פאַר
נויטיק זיך צו פאַרענטפערן פאַר נישט קענען יידיש. - אפילו די
פרוי זיינע האָט זיך געפילט אַ ביסל זשענירט. דער מאַן האָט זי
געטרייסט :

- נו, דו דאַרפסט נישט קענען - ביסט דאָך אַ רוסישע...
- יאָ - זאָגט זי - איך בין אַ רוסישע און מיינ מאַן איז
אַ ייד.

עס איז אַזוי נאַטירלעך און פשוט געווען, אַז אַפילו פאַרן
פוילישן דיפלאָמאַט איז עס נישט געווען קיין ווונדער.

ניעגארעלאיע, די פויליש-סאָויעטישע גרענעץ.
דער רוסישער אינושיניער שיינט. דערצו האָט ער נאָך אויך
אַ ביסל שניי, אויף וואָס ער האָט אזוי געוואָרט. די פוילישע
זעלנער אין די העלמען, וואָס האָבן אונז באגלייט עטלעכע קילאָמע-
טער „פרייע זאָנע“, גייען אַראָפּ. אַ חברה באַן-טרעגער קומט
אַנטקעגן, רוסישע באַן-טרעגער „נאַסילשטישקעס“ מיט ווייסע פאַרטע-
כער אויף די פּעלצן, מיט וואלענקעס, מיט נומערן. — איך ווייס
נישט ווי אזוי זיך צו ווענדן — „טאָוואַרישטש נאַסילשטישקע?“, „גרא-
זשדאנין נאַסילשטישקע? — די רוסן פירן מיך אַרויס פון דער פאַר-
לעגנהייט — „נאַסילשטישקע!“ רופן זיי פּראָס טפּשוט, גאָר ווי אין
אַמאָליקע צייטן.

אין דער גרענעץ-שטוב, אַ ריזיקע קאַמער, דרייען זיך אַרום
סאָלדאַטן מיט לאַנגע געשפּאַלטענע שינעלן, ווי עס פּלעגט טראָגן די
רוסישע קאָוואַלעריע, אין גרינע היטעלעך.

איך גלייב נישט מיינע אייגענע אויגן. קאָן מען טאַקי אַנטרויען
די רייזע-טשאַשן די „באַן-טרעגער“? שוין זשע זענען די הויכע מענער
אין די גרינע היטעלעך באַלשעוויסטישע סאָלדאַטן? —

איך געדענק זיי אַנדערע פון זעקס יאָר צוריק: אין לאַפּטיעס,
אין וואַטענע לייבלעך, באַהאַנגען פון אַלע זייטן מיט קוילנוואַר-
פּער, מיט פּאַלעמיאַטן-לענטעס, מיט ביקסן אויף שטריקלעך.

איינס און צוויי קוקן זיי דורך די פּעסער, גיבן אַ בליק אין
רייזע-טשאַש, בלוז אַ בליק, ברעגן העפלעך, צי מ'פירט נישט קיין
נייע זעבן און פאַרטליק.

איך וואָרט נאָך אַביסל. איך וויל כּאָטש זען איין מיידל
מיט אַ לעדערנער קורטקע און מיט אַ גרויסן מויזער ביי דער זייט,
וועלכע רעדט נאָך דערצו מיט אַ באַס-שטימ. נישטאָ אַזעלכע אפילו
אויף קיין רפואה. דער טרעגער איילט:

— גיכער, גראַזשדאַנין, דער צוג נאָך מאַסקווע שטייט שוין!
און שוין בין איך אין וואַגאָן, אַ ריינעם, אַ ציכטיק. דער

קאנדוקטאָר ווייזט מיר אן מיין פּלאַץ. ער נעמט צו ביי מיר דעם
בילעט און זאָגט שטיל:

— גיט דעם בילעט, וועט מען אייך נישט באַאומרויקן אין
שלאָף.

איך לייג זיך צו אויף דער ברייטער באַנק, נאָר שווער מיר
אַנטשלאָפן צו ווערן.

מיט זיבן יאָר צוריק בין איך אויפן זעלבן וועג געפאָרן. —
אַ גליק האָט מיך דאָן געהאַט געטראפן: איך האָט זיך אַרויפגעכאַפט
אויפן דאָך און קיינער האָט מיך נישט געטריבן.

אַלע האַלבע שעה האָט זיך דער צוג אָפגעשטעלט.

— חבר מאַשיניסט, פאַרוואָס שטייט מען? —

— נישטאַ קיין האַלץ אין לאַקאָמאָטיוו, גייט און זאַמלט צונויף

אַ ביסל האַלץ...

אַפגעפאָרן, ווייטער געשטעלט זיך. —

— חבר מאַשיניסט, פאַרוואָס שטייט מען? —

— איך האָב דאָ, חברים, אַ באַקאַנטע „באַבע“ אויפן וועג, וועל

איך אַריינגיין אויסטרינקען אַ גלעזל טיי, אין אַ האַלבע שעה אַרום
קום איך צוריק...

געקומען איז ער אין דריי שעה אַרום און קיין טיי האָט ער

נישט געמוזט טרינקען, ער האָט זיך קוים געהאַלטן אויף די פיס...

איצט לויפט דער צוג גיך, מיין פּלאַץ איז נומערירט און דער

קאנדוקטאָר גייט אויף די שפיץ-פינגער, ער זאָל נישט אויפוועקן פון
שלאָף.

איך הויב אָן גלויבן אין נסים.

מ א ס ק ו ו ע

אויף דעם ברייטן, גרויסן און עכט-רוסישן ווונדערבאר-שיינעם, רויטן-פלאץ אין מאַסקווע קוקט אַרויס פון זיין שטיינערנער גרין-מאַכיקער צוים דער קרעמל מיט אַלע זיינע שפיצן, טורעמס, צערקוועס, צלמים און פּלאַצן.

צוזאַמען מיטן רויטן פּאַן, וואָס איז מיט עלעקטרישער ליכט פייערדיק באַלויכטן און ווייעט באַנאַכט איבער דער שטאָט, ווי אַ רויט-פּלאַמענדיקער פּאַקל, ווי דער סימבאָל פון רויטן רוסלאַנד, — רייסן זיך נאָך אַלץ אין דער הויך, צום טונקעלן הימל, די שווערע, שוואַרצע צוויי-קעפיקע רוסישע אַדלערס, דער סימבאָל פון אַמאָליקן רוסלאַנד, פון צאַרישן, פון צערקווישן.

און דאָס איז כאַראַקטעריסטיש איצט פאַר גאַנץ מאַסקווע. פאַר גאַנץ רוסלאַנד.

וואָס פאַר אַ ווונדערבאַרער מיש-מאַש פון סאַמע נייסטן מיטן סאַמע אַלסטן אויף איין שטח, אויף איין אָרט, אויף איין טראַט ! איך קום אָן אין שטאָט שבת פאַרנאַכט.

די פּערציק מאָל פּערציק קלויסטערס, וואָס די הייליקע שטאָט פאַרמאָגט, קלינגען איצט שבת פאַרנאַכט איבער דער גאַנצער גרויסער און ברייט צעלייגטער שטאָט. שווערע גלעקער, געמיטלעכע, עכאָדיקע און קליינע, דריבנע, איילנדיקע, מיטן זיך צוזאַמען, ווי אַ חזן מיט משוררים, און טראַגן זיך ברייט און ווייט. און צוזאַמען דערמיט הערן זיך די באַסיקע רעוואָלוציאַנערע לידער פון מאַרשירנדע רויט-אַרמיער און זיי באַגלייטן קלינגנדיקע, פרייליכע און דינע שטימעלעך פון שפּאַצירנדיקע קינדער, „אַקטיאָברלעך“, באַגלייט פון זייערע לערער-קאָמסאַמאָלצעס“...

נעבן אַ גרויסן פּלאַקאַט מיט אַן אויסשריפט „רעליגיע איז דער סם פון אַרבעטער און פויער“ שטייט אַ קליין העל-באַלויכטן גאַלד-געפּלאַסטערט צערקוועלע מיט אַ רונדער גאַלד-באַפּוצטער יאַרמעלעקע אויפן קאַפּ און אין אירע טירן שטופן זיך הונדערטער מענטשן, רייסן זיך אַרום דער אַלטער פרוי, דער ליכט-פאַרקויפערין, כדי איינצוקויפן אַ ליכט און אָנצוינדן לכבוד דער הייליקער מוטער מאַריע.

און ביי לענינס מאָוואַליי, וואָס אַ נר-תמיד ברענט דאָרט שטענדיק, גייען פאַרביי פרומע ווייבער און צלמען זיך צענדליקער מאָל איבערן שטערן און ברוסט, שעפטשענדיק שטיילע תפילות צו די קלאַנגען פון פערציק מאָל פערציק קלויסטערס.

אַט אַזוי פּסדר זע איך זי איצט, די גרויסע ווונדערבאַרע שיינע שטאָט מאַסקווע, וווּ איך זאָל זיך נישט קערן און ווענדן.

דאָס סאַמע נייע מיטן סאַמע אַלטן צוואַמען.

מאַסקווע די געטרייסטע מאַמע אין דער וועלט פאַר קינדער, - וואָס טויזנטער שולן, קינדער-היימען, קינדער-גערטנער, קאַנסולטאַציעס פילן אַן אירע גאַסן און געסלעך; וואָס פלערליי מוסטער-שולן, פּעדאַגאָגישע אַנשטאַלען, פּראָפּעסיאָנעלע שולן, טעכנישע שולן עפענען אויף זייערע טירן פאַר די סאַמע אַרעמסטע און פאַרשטוינסטע, פאַר וועלכע די טירן פון לערע און דערציונג איז אַלעמאָל געווען גע-שלאַסן; מאַסקווע, די באַשיצערקע פון קליינעם עופּהלע, די באַזאָר-גערקע פון אַרבעטער-קינד, וואָס אַנשטאָט עס זאָל זיך וואַלגערן אויף דער ערד אין אַ שמוציקער, פינסטערער שטוב מיט אַ שמאַטקע אין מויל, גיט זי עס אַ ליכטיקע היים מיט ווייסע ווענט, מיט ווייסע באַרמהאַרציקע שוועסטער, מיט ווייסע פּרישע מילך, בעדער און דאָקטוירים.

און מאַסקווע די שטיף-מאַמע פאַר טויזנטער, טויזנטער היים-לאָזע קינדער, פאַר קינדער, וואָס לויפן אַרום נאַקעטע, האַלב-נאַקעטע און באַרוועסע איבער די קאַלטע גאַסן, וואָס שלעפּן זיך אַרום אויף טריט און שריט אָפּגעריסענע, אָפּגעשליסענע, מיט אומ-ריינע קעפּ, מיט קראַנקע אויגן, פאַרדאַרבענע, אויסגעלאַסענע, ווענעריש-קראַנקע, וואָס טראָגן זעק אויף זיך אַנשטאָט מלבושים, וואָס שלאַפּן אין מיסטקאַסטנס, אין ליידיקע פעסער, אויף טרעפּ, אין

קאנצליריאציע-רעזן, וואָס רייסן אָפּ די פּאַלעס פון יעדן דורכגייער, וואָס כאַפּן פון די הענט אַרויס, וואָס וואַנדערן פון אָרט צו אָרט מחנות-ווייז, ווי וואַנדערנדיקע מייז, און וואָס אַרבעטן מיטן מעסער, ווי רוצחים, נישט דערגרייכנדיק נאָך קיין גאַנצע דרייצן יאָר. מאַסקווע די באַשיצערקע פון דער פּרוי.

איז דאָך דאָ דאָס איינציקע אָרט, וווּ די פּרוי האָט טאַקע אַלע רעכט, נישט נאָר אויפן פּאַפּיר, נאָר אין לעבן. וואָרים דאָ, און נאָר דאָ באַקומט די פּרוי דעמזעלביקן לוינ פאַר איר אַרבעט, פּונקט ווי דער מאַן; וואָרים נאָר דאָ זיצט די פּרוי אין די העכסטע אַנ-שטאַלטן און ראַטן און פירט מיטן לאַנד, פּונקט ווי דער מאַן; וואָרים נאָר דאָ איז די פּאַרהייראַטע אַרבעטס-פּרוי אַ מענטש גלייך מיט אַלע און מען וואַרפט זי נישט פון פּאַבריק, ווי אין אַנדערע לענדער; וואָרים נאָר דאָ באַקומט די שוואַנגערע פּרוי גאַנצע פיר חדשים אָפּר, פּדי נישט צו שעדיקן דאָס אייגענע און דעם קינדס געזונט; וואָרים נאָר דאָ האָט די פּרוי אירע אייגענע „פּרויען אָפטיילונגען“, וואָס שיצן זי פון יעדער אומרעכט סיי פון מאַן, סיי פון פּרעמדע.

און מאַסקווע די שטיף-מאַמע פאַר טויזנטער, טויזנטער יונגע פּרויען און מיידלעך, וואָס שלעפּן זיך אַרום אין זייערע לייכטע קליידלעך איבער די גאַסן און געסלעך און רופן מענער מיט די אונטערגעשמירטע אויגן, פאַרשפּרייטנדיק אַרום זיך אויסגעלאַסנקייט, אַנשטעקנדיקע קרענק און פאַרדאַרבנקייט.

אומעטום זענען זיי, אויף די בולוואַרן, אויף די גאַסן, אויף י געסלעך, ביי די האַטעלן, ביי די בריקן, אויף די וואַקזאַלן, — אַלטע און יונגע, רוסישע און יידישע, קאווקאַזערינס און אַרמענע-רינס, בלאַנדע און שוואַרצע, שיינע און מיאוסע — און קינדער, צוועלף יעריקע און אַפילו צען יעריקע, וואַלגערן זיך אויף טריט און שריט און פאַרקויפן זייער לייב.

מאַסקווע די שטאַט פון וויסן, פון לייכט.

מער ווי אומעטום זענען דאָ אָפּן די טויערן פון וויסן פאַר יעדן. פון די פאַרוואַרפנסטע דערפער ציען דאָ פויערן, דאָרפישע יונגען, מוידן, און ווערן דאָקטוירים, אינזשיניערן, לערער, עקאָנאָמיסטן,

פּראָפּעסאָרן. פון די קלענסטע פאַרוואַרפּנסטע יידישע שטעטלעך קומען בחורים און מיידלעך אַהער, קינדער פון שוסטערס, שניידערס, און זאַפּן זיך אָן מיט תורה און וויסן; פון פּאַבריק, אויסגעשמירט פון פאַרב און שמוץ, קומט דער אַרבעטער און אַרבעטערין אין די לייכטיקע זאַלן פון די אַרבעטער-פּאַקולטעטן, פּאַלקס-אוינווערויטעטן און העכערע קורסן, פרי צו דערגיין די חכמות פון לעבן און פון דער וועלט.

און מאַסקווע די שטאָט, וואָס האָט נאָך נישט ביז היינטיקן טאָג קיין געזעץ, וואָס זאָל צווינגען צו בילדונג, און טויזנטער קינדער, יונגע, אומוויסנדע, פאַרגרעבטע לויפן אַרום איבער די גאַסן און געסלעך מיט פעק צייטונגען אין די הענט, מיט פאַרשידענע סחורות און עסנוואַרג און מאַכן דול מיט זייערע קולות און אויס-רופענישן.

ווי פאַרשידנאַרטיק, ווי רייך און אַרעם, ווי ברייט און ענג, לייכטיק און טונקל, ניי און אַלט, רעליגיעז און אַפיקורסיש, אויפגע-קלערט און פאַרגרעבט ביסטו, דו גרויסע, שיינע און עכט-רוסישע מאַסקווע!

* * *

נישט צו דערקענען מאַסקווע זינט איך האָב זי פאַרלאָזן ביז היינט.

די שטאָט איז פול מיט באַוועגונג, טומל. די טראַמוואַיען לויפן, די אויטאָמאָבילן שניידן דורך די גאַסן מיט זייערע גרויסע עלעקטרישע אויגן; די אויטאָבוסן, אָנגעפאַקט מיט מענטשן, איילן גיך און באַשפּריצן מיט שמוץ, מיט וואָס מאַסקווע איז שטענדיק, זינט זי עקזיסטירט, אַזוי געבצנטשט.

פון אַלע זייטן ציען זיך אַרבעטער, טויזנטער, טויזנטער אַרבע-טער פון די פּאַבריקן און פילן אָן אַלע בולוואַרן, פלעצער, גאַסן און געסלעך. פון טייל פלעצער הערן זיך ראַדיאָ-קאָנצערטן, רעדעס, און טויזנטער מענטשן שטייען מיט פאַרריסענע אויערן און הערן זיך צו צו די הויכע רייד, וואָס קומען ערגעץ פון ווייטע און נאַנטע ערטער.

אויף קיין פרעמדן קוקט מען דאָ נישט מער מיט אַזעלכע אויס-
געללאָצטע אויגן ווי אין די פראַווינק-שטעט. צווישן די טויזנטער
קעפקעס און היטעלעך באַגעגנט מען דאָ אַפט עלעגאַנטן און נאָכמער
האַלבע עלעגאַנטן, וואָס אין ערגעץ זעט מען נישט אַזעלכע, נאָר
אין מאַסקווע. — אַזאָ מאַסקווער עלעגאַנט טרעפט מען זייער אַפט
אין אַן אַנגעקראַכמאַליעטן קראַגן, וואָס איז שוין אַ ביסל צופיל
אַנגעקראַכמאַליעט, ווי אויף צו להכעיס, אין אַן אַפגעריבענעם זשאַקעט
מיט געשניטענע פּאַלעס, און דערביי אין אַ פּאַר פאַרבלאַטיקטע קלאָאַשן
אויף די פיס, וואָס פּאַסט זיך נישט צום הילף.

אין האַטעל, וווּ איך בין פאַרפאַרן, איז אויך נישט צווי פראַ-
לעטאַריש, ווי אין מינסק, ביי די ברייטע טירן שטייט אַן אַלמער,
בפּוודיקער דינער מיט אַזאָ פּרעכטיק זילבערנער באַרד און מיט אַזאָ
הדרת-פנים, כאַטש נעם און מאַך אים פאַר אַ קייזער. ער עפנט די
ברייטע האַטעל-טירן מיט גרויס פאַרזאָרד.

אין גרויסאַרטיקן האַטעל-רעסטאָראַן גייט אַרום אַ פאַרשוין אין
אַ פּראַק מיט שטייפע וועש און נויגט זיך פאַר יעדן גאַסט.
די קעלנער נעמען טרינק-געלעט, אַבי נאָר מען גיט זיי, און
בוקן זיך גאָר ווי אַמאָל.

— בלאַגאָדאַריוס! — מאַיאָ פּאַטשטעניע!

און דער רעסטאָראַן איז נישט קיין פּריוואַטער. דער האַטעל
מיטן רעסטאָראַן געהערן צום מאַסקווער „סאָוויעט“.
וועגן די פּרייזן איז גלייכער נישט צו רעדן. אַז מען קומט
פון פּוילן דערשרעקט מען זיך, דערהערנדיק די פּרייזן.
אויך אין אינטערנאַציאָנאַלן צוג, וואָס פירט פון מינסק קיין
מאַסקווע איז דאָסזעלבע.

אויף די טעלעראַס פון גלענצנדן וואַגאָן-רעסטאָראַן איז אַפּגע-
דרוקט מיט רויטע בוכשטאַבן „פּראַלעטאַריער פון אַלע לענדער,
פאַרייניקט איין“ — און עסן, עסן אין זיי שוין גאַרנישט קיין פּראַ-
לעטאַריער. — וואָרים די פּרייזן זענען נישט קיין פּראַלעטאַרישע. מיט
מיר צוזאַמען פאַרט אַ לאַדזשער יידישער פאַבריקאַנט, אַ מיליאָנער,
מאַכן געשעפטן אין מאַסקווע. ער האַלט אין איין קלינגען צום דינער
פון וואַגאָן, אַ יידישן בחור, און האַלט זיך אין איין שאַפּן — דאָ

ברענגען אים צייטונגען, דאָ באַזאָרגן רעפּעשן, דאָ קויפּן אים פּאַ-
פּיראַסן.

און אפילו טאַנצן, אויף וואָס מען קוקט אין מינסק מיט אַזעלכע
שרעקלעכע אויגן, איז אין מאַסקווע קיין עבירה נישט - אין די
באַלויכטענע רעסטאָראַנען און קאַפּעען טאַנצט מען „פּאַקס-טראַט“,
מוזיק שפּילט און עס איז גאָר לעבעדיק.

אפילו „קאַסינאָס“, „רוֹלעטקעס“, אָדער שפּיל-הייזער פּעלן נישט.
איך באַמערק אַ לייכט-שילד „קאַסינאָ“, „לאַטאָ“. אין 18-טן יאָר, בעת
סקאַרפּאַדסקי האָט געהערשט אין אוקראינע, פלעגן אַזעלכע פלעצער
זיין אין יעדער שטאָט און שטעטל. ווען די באַלשעוויקעס האָבן גע-
האַט פאַרנומען אוקראינע, האָבן זיי די אַלע שפּילפּלעצער געשראַסן.
איצט זענען זיי ווידער, זעט אויס, דאָ. איך גלויב נאָך נישט מיינע
אויגן. אפשר פאַרבליבן אַן אַלטע שילד? איך עפּן אויף ון טיר און
איידער איך באַווייז זיך נאָך אומצוקוקן, כאַפט שוין דער דינער
אַראָפּ מיין מאַנטל.

— פּאַזשאַלויטיע! פּראַסים!

ביי טישן מיט געלט שטייען הונדערטער מענטשן מיט פּלע-
מענדיקע אויגן, מיט צעהיצטע געזיכטער און מען וואַרפט געלד.
עפעס איינער אַ פאַרשוין, אַ באַאַמטער פון „קאַסינאָ“ שרייט, רופּט.
און ווייסט איר, צו וועמען דאָס שפּיל-הויז געהערט? נישט
פּריוואַט, - צו אַ שטאַטישער געזעלשאַפט, וואָס שטיצט די היימלאַזע
קינדער.

אויף די עקגאַסן ציען זיך גרויסע „רייען“, ווי אין די גוטע
אַלטע צייטן. הונדערטער ווייבער שטייען און וואַרטן. דאָס שטייט
מען ביי די קאַפּפּעראַטיוון פון מאַנופאַקטור, כדי צו באַקומען אויף
אַ מלבוש פאַר זיך, פאַר אַ קינד. די רייען ציען זיך לאַנגע, גרויסע-
און אַ מיליציאַנער מיט אַ שוואַרצן לאַנגן מונדיר און מיט אַ רויט
היטלע האַלט אָרדנונג.

דאָס דערמאַנט אָן די אַלטע צייטן, אָן די צייטן פון קריג און
פּירגער-קריג. - און מאַדנע, צו דערזעלבער צייט בויט זיך מאַסקווע
גאַנץ היפש. אַט מויערט מען אַ טעלעגראַפן-סטאַנציע, אַ געביידע,

וואָס נעמט אַרום דריי גאַסן, אַ וואָלקן-קראַצער, מיט וועלכן ניו-יאָרק
וואָלט זיך נישט געדאַרפט שעמען.
אויך אַ סך אַנדערע פּלעצער, וואָס איך האָב ביי מיין אַוועק-
פּאַרן איבערגעלאָזן חרוב, פּוטט, זענען פאַרמויערט, מיט נייע שיינע
היזער פאַרנומען. נייע דענקמעלער זענען צוגעקומען.
ווידעראַמאָל גלחט מיט נייע צוואַמען.

* * *

אין די קראַמען און אין די אַוניווערסיטעט-מאַגאַזינען, די קאַפּ-
פּעראַטיוון, וואָס פאַרנעמען גאַנצע היזער און אין וועלכע מען קאָן
פאַרבלאָנדזשעט ווערן, איז ליכטיק, רירעוודיק. מאַסקווע האַנדלט.
אַלץ איז אויסגעשטעלט אין די קאַפּפּעראַטיוון, טייערע פּוטערס
און שיינע וועש, לאַק-שיך און פאַרפּומען; זיידענע שאַלן און ברי-
ליאַנטן. אַבי נאָר געלט קאָן מען אַלץ באַקומען, און פּרייזן זענען
אויף אַלץ שטאַרק, געפּעפּערטע. פאַרזענע אַוניווערזאַל-קאַפּפּעראַטיוון,
וואָס זענען אַזוי גרויס, ווי די באַרימטע בערלינער וואַאַרענהיזער
פּון ווערטהיימען, אומעטום איז פּול. ווער עס קויפט און ווער עס
שטייט מיט אַ פּאַר ברענענדיקע גיריקע אויגן און מיט ליידיקע טאַשן.
צווישן די הונדערטער קאַפּפּעראַטיוון זעען זיך אַ סך פּריוואַטע
מאַגאַזינען, געשעפטן.

דאָ, אין מאַסקווע אַליין, זעט אויס, האָט נאָך די קאַפּפּעראַציע
נישט אַרויסגעשטויסן אַזוי שטאַרק דעם פּריוואַטן האַנדל, ווי אויף
דער פּראָווינק.

און נאָכמער פּון האַנדל אין די מאַגאַזינען, גייט דער האַנדל אויף
די גאַסן, אויף די פּלעצער, אויף די טראַטוואַרן.
מאַסן הענדלער, ווי אָן אַ צאָל און אַ צוועק, פאַרהילכן מיט
זייערע געשרייען, מיט אויסרוף די סחורות. מענער און ווייבער,
יונגע קינדער, יינגלעך, מיידלעך, רוסן, יידן, כינעזער, קאַווקאַזער,
יעדער רופט, רעדט צו, שרייט. וואָס פאַרקויפט מען דאָ נישט אַלץ! —

פיראָגן און לערמאַנטאָוס ווערק, שנירלעך צו שיד, ווייבערשע וועש, ביליגע פּאַרפומען, לענינס פּאַרטרעטן, מעשענע צלמלעך, דעמאָן ביעדניס רעוואָלוציאָנערע לידלעך, נאָדלעך, געבראַטענע קאָטלעטן, גע- שאַטענע הינער, ראַקעס, לעבעדיקע פיש, וויינטרויבן, קליינע שפיל- הינטלעך, וואַקסענע ליכט...

זינט איך לעב האָב איך אַזאָ האַנדל אויף די גאַסן נישט געזען. זעלן איז אויף דער גאַס. דער גאַנצער שטח אַרום מיין האַטעל, פון רעוואָלוציע-פּלאַץ ביז אַרום דעם פּרעכטיקן קיטאַגאָראַד, איז איין גרויסער, טומלדיקער שרייענדיקער און פאַרביקער יאָריד. בעטלער, הינקנדיקע, בלינדע, היימלאָזע, קינדער, ווייבער מיט קינדער אויף די הענט בעטלעך, שרייען, יאָגן זיך :

— קאַפּעצטשקו, גראַזשדאַנין !

עפעס אַ כינעזער מיט אַ הינקנדיקן פאַרקריפּטן פּוט, און דוקא מיטן רוי-פלייש פאר דער וועלט, בצווייט יעדן זיין פאַרמעגן און זינגט מיט אַ טרויערדיקן ניגון, וואָס דערמאַנט אין יידישע קינות, מען זאָג אים געבן אַ נדבה. אַ שוואַרץ-געקרייזלעטער ייד מיט גלאַנציקע אויגן, וואָס פאַרקויפט פּאַסטע צו שיד, מאַכט קולות, רופט אויס זיין סחורה מיט אַזאָ צעצויגענעם ניגון, ווי ער וואָלט זאָגן נאָך אַ טויטן „מעבר-יבוק“, אָדער ער וואָלט זיין אַ מגיד צווישן מוכר-ניקעס.

שטיוול-פּוצער, אַרמיענער, טאַטערן, סיריער מיט אויגן שוואַרצע, גלאַנציקע פּונקט ווי די שיד, וואָס זיי פּוצן, רופן צו זיך מיט זייער ספּעציפישער רוסישער שפּראַך. כינעזערקעס מיט קורצע פּיסלעך טאַנצן אַרום פון אָרט צו אָרט און פאַרקויפן פאַפּירענע שלאַנגען און פיי-געלעך — און באַלאַגאלעס, עכסט-מאַסקווער איזוואַשטיקעס מיט רויטע גאַרטלעך, גרינע געפאַלדעוועטע קאַפּאַטעס און פּירקאַנטיקע שטרייב-לעך אויף די קעפּ לעָאָן נישט דורכגיין :

— פּאַיעדיעם, גראַזשדאַנין? אַ, פּאַיעדיעם?

דאָ איז נישטאָ קיין טאַקסעס פאַר באַלאַגאלעס. מען דאַרף זיך דינגען. זיי פּאָדערן דריי רובל און פּאָרן דערנאָך פאַר אַ רובל אָדער פאַר אַ האַלבן.

אין דער שטאָט, וואָס באַקעמפט דעם פּריוואַטן האַנדל, איז

ווי אויף צו להכעיס דער גענצער האנדל, מיטן גאנצן דינגעניש, איינרעדעניש, שרייעניש און קויטשעניש ארויס אויף דער גאס, אָפּן, פּריי.

די קינאָס זענען שרייענדיק בצלויכטן, רופן מיט ליכט-בוכשטאָבן, מיט פּאַרביקע פּלאַקאַטן. די וויין-האַנדלעך און בראָנפּן-געשעפטן זענען העל בצלויכטן. אומעטום, אין אלע קאָאָפּעראַטיוון אַפּילו, שטייען זיי, די פּאַרביקע פּלעשער וויין און בראָנפּן, און רופן. טאָז שבת באַנאַכט. די אַרבעטער האָבן אָפּגענומען דעם לוי, און פון אלע גאַסן און געסלעך שלעפּן זיך שיכורים, וואַקלען זיך אויף די פיס, זידלעך, זינגען און פּאַלן.

ווען איך האָב פּאַרלאָן מאַסקווע פאַר זעקס יאָרן איז פון בראָנפּן דעמאָלט קיין זכר נישט געווען. געטרונקען האָט מען איינגטלעך דעמאָלט אויך, נאָר בסוד, אייגענע אויסאַרבעטונג „סא-מאָנאָ“, וואָס די פּויערים פלעגן מאַכן פון ברויט. איצט פאַרקויט זיך אומעטום בראָנפּן. מען האָט געזען, אז אי דער עולם טרינקט, אי די פּויערים מאַכן אַ תל פון דער תבואה, אי די רעגירונג האָט גאַרנישט דערפון. און דער בראָנפּן-פאַרקויף איז צוריק פּריי. מען שיפּירט איצט פּריי, אָפּן.

— פּוּסטי, דוראַ! — שרייט איינער אַ שיכור צו זיין ווייב, וואָס וויל אים אַהיימשלעפּן, לאָז אָפּ! וואָרום איך גיב דיר אין די ציין!

צוזאַמען מיט די רעוואָלוציאָנערע לידער פון די מאַרשירנדע יוגנט-דרוזשינעס מאַכט עס אַ מאַדנעם איינדרוק. און כאַפט איר אַפּילו אַ פּאַנישע ברכה, „אין דער מאַמען אַרײן“, אַ „מי שברך“ דאַרפט איר אויך נישט נתפּעל ווערן. וואָרים אַ גאַנצע וואָך הונגערט זיך נעבעך דער עכט-רוסישער מענטש אויס נאָך אַ „זשידאָוסקאַיאַ מאַרדאַ“, נאָר זאָגן אַזאָ וואָרט טאָר מען נישט. דערפאַר קאָן מען גיין אין ג. פ. או. און פאַר ג. פ. או. האָט מען מורא, אָבער, אז מען נעמט אַ פּוּסע פאַרגעסט מען אין די געזעצן, אין ג. פ. או. און מען לאָזט זיך ווילגיין. און אַפּילו קאַפּאַרעטן, קאַפּעשאַנטאַנען און נאַכט-לאַקאַלן פּעלן נישט אין שטאַט.

זיי געהערן. כמעט אלע או דער שטאָט, צו שטיצן היימלאָזע קינדער. נאָר אויסזען זענן זיי אויס פונקט ווי אין אויסלאַנד, נאָר מיט דעם אונטערשיד, וואָס דאָ זענען זיי צוביסל אומעטיקער. מיר איז אינטערסאַנט צו זען, ווי אזוי דאָס איצטיקע רוסלאַנד וויילט זיך, און צוזאַמען מיט עטלעכע באַקאַנטע פאָר איך אַרויס אויף דעם אַרבעט, אַ גאַס אַזעלכע אין מאַסקווע, און מיר בצוזוכן עטלעכע פּלעצער.

דער עולם ביי די טישלעך איז אין אַ געהויבנעער שטימונג, בגילופנידיק, מענער, דאָמען, עטלעכע מייליטער-לייט, יונגע חברה-לייט אין שטיול, אין בלוזן, זיצן געדיכט אַרומגעזעצט ביי די טיש-לעך און עסן און טרינקען. די קעלנער שטופן זיך קום דורך צווישן פּוּליקום מיט די פּלעשער משקה. איינער אַ פּאַרשוין אין בריילן זיצט מיט אַ דאָמע טויט-שפור און מאַכט סקאַנדאַלן, קריגט זיך מיטן קעלנער.

די פּרייזן זענען געוואַלדיקע. די מינדסטע קלייניקייט קאָסט אַ יקרות, נאָר דער עולם קאַרגט נישט. מען באַצאלט צו פּופציק און הונדערט רובל ביי אַ טישל - און אויף דער קליינער סצענקע זיצן קלעזמער, און דוקא אין שוואַרצע קליידער, אין גאַלא, און שפּילן פּריילעכע לידער.

באַלד באַווייזט זיך אַ ציגיינער-כאָר, אַן אַלט-באַקאַנטער רוסי-שער ציגיינער-כאָר מיט ציגיינערקעס. אַנגעטאָן זענען זיי נישט וואַזשנע, מען קען זיך אויף קיין זיידנס נישט פאַרגינען און מען איז יוצא מיט ביליגע, פאַרביקע מאַטעריאַלן.

עפעס איינער אַ ציגיינער מיט אַ פּאַנטאַסטישן רויטן ראָק און מיט אַן עקלעאַפטן רציחהשן פנים, פירט אָן מיטן כאָר, און די ציגיינערקעס זינגען לידלעך, אַלטע רוסישע לידלעך וועגן ליבע, וועגן ווילדע רייזעס אין אַ שליטן מיט דריי פּערד, וועגן שוואַרצע אויגן און וועגן נאָך אַזעלכע זאַכן.

אַנדערע דרייען זיך אַרום צווישן די טישלעך, זענען זיך צו צו די געסט, הייסן זיך מכבד זיין מיט וויין, שיסן מיט די אויגן און זענען זיך אַפילו אַוועק אויף די קני אויך.

נאָך די ציגיינערניס קומען זינגערקעס און זינגערס און קלאָונען.

מען טאנצט, מען שפרינגט, מען זאגט צוויי-דייטיקע וויצן. איבערהויפט צייכנט זיך אויס איינער און עלטערער לץ, זייער א דיקער און מיט א ממזריש פנים. ער קושט די הענט ביי די דאמען אויף דער סצענע. מאכט אויפמערקזאם דעם פובליקום אויף די שיינע פיסלעך, און מאכט קאמישע האוואיעס.

און דאך איז אין דעם אלעמען אריינגעמישט א היפש ביסל אומעט, מרה-שחורה.

עפעס איז די שמחה נישט גאנץ, נישט פאלקאם. — דער עולם איז אביסל אויפגערעגט, אונגעמוועט און טיילווייז קריגעריש גע- שטימט. — אט, למשל, זיצן ביי מיין טישל עטלעכע רוסישע יונגעלייט און זוכן כסדר א געלעגנהייט זיך צו קריגן. — דאך מאכן זיי מיר אויפמערקזאם, צו מיין שטול שטייט צו נאנט צו זייער טיש, דאך גייען זיי פארביי און רייבן ספעציעל זיך אן און אונזער טישל, ווי זיי וואלטן וועלן אנהויבן א מחלוקה.

— פארוואס איז מען עפעס אזוי בייז? — פרעג איך ביי מייע באקאנטע.

— מען דארף אויף זיי קיין פאריביל נישט האבן, — ענטפערן מייע באקאנטע, — זיי זיצן ווי אויף שפילקעס. — אלץ ווערט פאר- שריבן.

ווייזט זיך ארויס, צו אין די רעסטאראנען און לאקאלן וענען פאראן „אויגן“, וואס קוקן נאך, וואס באמערקן אלץ, פארצייכענען אלץ און העלטן אויפן אויג.

קיין גרויסע בורשוואויע איז איצט אין מאסקווע נישטא. אפילו די, וואס פארדינען יא געלט, מאכן שטילע געשעפט, ווייזן זיי זיך ווינציק איצט אין די עזנטלעכע בלעזער. דער ספעקולאנט, דער „געפמאן“ איז אונגעשראקן. ערשט מיט א יאר צוריק האט מען הונ- דערטער, הונדערטער פון זיי צרעכט רט און צוועקגעשיקט אין ווייטן נארים. עס האט זיך ארויסגעוויזן דעמאלט, אז אין ג. פ. א. האט מען געוואסט וועגן זייער גאנצן לעבן. יעדער פלעגט וויין, וואס זיי האבן אויסגעטרונקען אין א רעסטאראן, איז געווען פארשריבן; יעדער פונט קאוויאר איז געווען פאראייביקט.

דער „געפמאן“ ציטערט איצט, ער וויל זיך וואס ווייניקער

בצווייזן, וואָס ווינציקער זיך וואַרפֿן אין די אויגן. צפֿיליג די גוטע
 בגדים, וואָס ער האָט איינגעהאַנדלט, האָט ער מורא צו טראָגן אויף
 זיך. ער גייט בעסער אין אַ קעפּקע, כדי אויסצוזען פּראָדעטאַרישער.
 קומען אין די רעסטאָראַנען, קומען מערסטנס מלוכה-אַנגעשטעל-
 טע, „ספעצן“, קאַפּעראַטיוו-מיטאַרבעטער, מענטשן, וואָס לעבן פון
 געהאַלטן, און איין גאַט ווייט, פּונוואַנען זיי קאַנען קומען אין רעס-
 טאָראַנען און נאַכט-לאָקאַלן און וואַרפֿן מיט געלט ביי די טישלעך.
 אויגן קוקן, גיבן אַכטונג, און מען קאָן קיינמאָל נישט דערגיין
 פון וועלכער זייט, פון וועלכן טישל די „אויגן“ קוקן.
 מאַרגן אַרער איבערמאַרגן קאָן מען מיטאַמאָל נעמען אויפֿן
 צימבל און פּאַדערן חשבון:

— חבר, פּונוואַנען האָסטו גענומען געלט צו טרינקען וויין?
 און דער עולם איז אויפגערודערט, נישט רויק, און פאַר פּעס
 וויל מען זיך קריגן.
 רעסטאָראַנען אַזעלכע געפינען זיך אַ סך. אומעטום מוזיק, לידער,
 ציגיינער, כאָרן, דעקלאַמאַציעס, זינגער, זינגערקעס, וויצן-זאָגער, טעג-
 צערקעס, קלאַונען, הומאַריסטן, לציים.
 די דינער ביי די טירן שטייען גרייט, אַראַפּצוכאַפֿן דעם
 מאַנטל.

- פּאַזשאַלויסטע! - פּראָסיים!

פיל מענטשן, נעפֿ-לייט, מיליטער-לייט, ספעצן, אַנגעשטעלטע,
 קאַפּעראַטאָרס, באַאַמטע שיטן זיך אַרויס פון די לאָקאַלן העלד און
 גאַנץ שפּורע.
 עס איז שוין צוויי באַנאַכט און די לאָקאַלן שליטן זיך. מען
 דאַרף גיין אַהיים! די באַלאַנגעלעס באַפּאַלן, ווי די בינען. צוואַמען
 מיטן עולם מיטן זיך אויס אַנדערע, אַזעלכע, וואָס גייען איצט פון
 די קלובן, פּאַרוואַלונגן, קרייזלעך, וואָס זענען פול אין אַלע גאַסן.
 עפעס אַ סקאַנדאַל מיט גאַסן-פּרויען און מיט מיליציאַנערן. זיי
 טאָרן נישט גיין שפּעט באַנאַכט נאָך איינס אַ זיגער איבער די
 גאַסן. די גאַסן-פּרויען. אַ מיליציאַנער האָט איינע פּאַרהעלטן. זי איז
 שבור, זי וויל נישט גיין אין מיליציע. דער פּאַליציאַנט מיליט זי
 און זי גיט אים פעטש. צוריקשלאָגן טאָר דער מיליציאַנט נישט.

קײן אַרעסטירטן טאָר מען נישט שלאָגן, מעג עס זײן אַ גנב, אַ
נאַסן-פּרוי.

בעטלער לױפן נאָך.

— אויף אַ שטיקעלע ברויט, בירגערל, פאַר אַרעמע קינדער.
אַן אָפּגעריסענער יונג לאָזט מיך נישט אָפּ. ער רופט מיך אַפילו
מיט אַן אַלטן טיטל.

— באַרין — זאָגט ער — גיט מיר אַ „גרויניק“, איך דערף
אָפּצאָלן אין פּרויט פאַר נאַכט-לעגער.

איך האָב מורא אים געבן עפעס, ווייל באַלד וועל איך האָבן
אַרום זיך צענדליקער בעטלער, וואָס קאָנען מיר אַפילו אַראָפּציען
דעם הוט און מאַנטל און געבן פעטש.

פאַרקויפער, פאַרקויפערקעס, באַהאַנגען מיט זעמל, פּיראַגן, עפל
און קיכלעך, דורכגעווייקט פון רעגן און נעפל, הערן נישט אויף רובן
מיט פאַרשלאָפענע קולות:

— דאָס לעצטע קויפט, ביליק!

און פון קרעמל דערטראָגן זיך צוויי לאַנגזאַמע קלענגען פון
זייגער, אַ סימן, אַז עס איז שוין צוויי באַנאַכט. די ווידער-קולות
צעטראָגן זיך אין דער פּייכטער, קאַלטער לופט. לענינס פאַרטעט,
אויף פאַפּיר, אין שטיין, בראַנז, מאַרמאָר, גיפס, קוקט פון אַלע
ווינקלען, פלעצער, גאַסן און פענסטער. איבער דער שטאַט פלעצערט
די רויטע פּאָן פון קרעמל, באַלויכטן מיט פּייער, זעט אויס ווי אַ
פּלאַטערנדיקער פּאַקל — און די בעטלער און די נאַסן-הענדלער
שניידן זיך נאָך טלעך מיט זייערע פאַרדומפענע קולות אין דער נאַכט
אַריין.

ווי ווונדערבאַר ביסטו, מאַסקווע, מיט דיין גרויסן מיש-מצא,
מיט דיין אַלטס און ניס צוזאַמען.

Менск, Минск, Minsk, מינסק

דידאזיקע פיר שפראכן, ווייסרוסיש, רוסיש, פויליש און יידיש באגעגענען אויפן וואָקאל; פון דער גרויער וואַנט קוקן זיי אַראָפּ, און שפּעטער שטויסט מען זיך אָן אויף זיי אויף טריט און שריט, אויף אַלע קאָמיסאַריאַטן, אַמטן, אומעטום זענען די שילדן אין די פיר שפראַכן.

בעת די באַלשעוויקעס האָבן אין 1919 דאָס ערשטע מאָל אין קיזוו אויסגעהאנגען אויף דער גרויס-וואַסילקאווער גאַס אַ בלעטל מיט אַ יידישן אויפשריפט „י. ל. פּרץ גאַס“ — האָבן יידן אַליין געלאַכט אין די פּויסטן:

— כע, כע, כע, אויף יידיש אָנגעשריבן... משוגעים!
איצט איז עס אַ נאַטירלעכע זאַך. דער איינציקער, וואָס ווונ-
דערט זיך, בין איך מסתמא.

אַ יידישער באַלעגאַלע פירט מיך צו מיט אַ פאַיעטאַנדל צום „אייראָפּעישן האַטעל“ — קיין טאַקסע פאַר באַלאַגאַלעס איז נישטאָ, און וויפּל מען זאָל דעם באַלאַגאַלע נישט געבן, דינגט ער זיך.
דער האַטעל איז אַ ריינער, אַן אַנשטענדיקער. פאַר פינף רובל אַ מעת-לעת גיט מען מיר אַ גרויס צימער.

דער פּאַרטיער, אַ יונגער בחור, פירט מיך אַרויף מיט דער ווינדע אויפן ערשטן שטאָק. עפעס אַ פאַרשוין אין די בלויע אַרבל פון העמד ציט זיך אַרויף די הויזן און פּרעגט מיט אַ שיפורער שטים:

— ווי זיבאַבאָי, אילי בעז ?
אַ וויללע, דאַכט זיך, „אַט איז עס דאָך! דאָס רוסלאַנד פון 1918—20!“ נאָר דער פּאַרטיער בעט איבער:
— איזווייניטיע, ער איז שכור! — און ער פירט מיך אַריין אין מיין צימער — אַ שיינעם גרויסן זאַל, באַלויכטן מיט עלעקטריע, מעבלירט מיט ווייך מעבל — און איך זע, אַז כ'האַב אַ טעות גע-

האָט - זעט אויס, אַז מײנע שכנים אין וואָגאַן האָבן געהאַט רעכט,
ווען זײ האָבן געוואָגט, אַז פון „מיליטערישן קאָמוניזם“ איז קײן
זכר נישט געבליבן.

*
*

אויף זאָכאָריעווער גאַס (אַפיציעל הייסט זי אַנדערש, נאָר אין
שטאָט רופט מען זי אויפן אַלטן נאָמען) איז לעבעריק, באַוועגלעך,
כאָטש עס איז שבת, זענען מערסטנס געשעפטן אָפן. ס׳רוב געשעפטן
זענען קאָאָפּעראַטיוון מיט מאָדנע ראשי-תבות אויף די שילדן -
אממערסטן וואָרפן זיך אין די אויגן די גרויסע „צעראַבאָפּס“
(צענטראַלער אַרבעטער קאָאָפּעראַטיוון). אין די קאָאָפּעראַטיוון איז פול,
געפאַקט - און אויף די טראַטואַרן איז געדיכט, ענג. סאָלדאַטן, רייטער אין
אַנגע געשפּאַלטענע שינעלן און מיט בודיאָנישע הימלען אויף די קעפּ,
שפּאַצירן מאַסנווייז. זײ הויבן אונטער די לאַנגע פּאַלעס, ווי אַמאָל
וויינער, בעת זײ פלעגן טראָגן לאַנגע קליידער, כדי זיך נישט אויס-
שמירן אין די מינסקער בלאַטעס. יונגעלייט, מיידלעך, מערסטנס
שוואַרצאָיגיקע, שוואַרץ-האַריקע, אין לעדערנע קורטקעס און אין
פעלצלעך, מיט צעראַטענע אָנגעשטופטע פּאַרטפּעלן אונטער די אַרעמס
לויפן, איילן זיך. - דאָס לױסט מען אין און פון די אַמטן, וווּ
מען איז באַשעפטיקט. און צווישן זײ שאַרן זיך פון צײט צו צײט
דורך געלאַסענע לײטווישע יידן מיט אַ טלית-זאַק אונטערן אַרעם,
גייענדיק לאַנגזאַם אין שול אַריין.

קײן קאַפּעצן זעט מען נישט אין שטאָט. מערסטנס זעט מען
„סטאַלאַוועס“, שטאַטישע רעסטאָראַנצן מיט נומערן. איך זוך זיך אויס
אַ פּריוואַטע קאַפּע - דאָס ביסל פּאַרעליטערטע געבעצקס, וואָס שטייט
אויסגעשטעלט אויפן בופּעט, פּייפט מיט דלות. דער באַלעבאַס זעט
נישט בעסער אויס פון זײן געבעצקס. - איך בעט מיר דערלאַנגען
קאַווע. די קאַווע איז שלעכט.

- קײן בעסערע האָט איר נישט?
- דער בלאַבאַס באַטראַכט מיך און פרעגט גלייך:
- אַן אויסלענדער?
- יאָ.

- דערקענט! - דאכט זיך, צו אין גיכן וועל איך שוין אפילו
 צוז קצווע אויך נישט האָבן.
 - פארוואָס?
 - ווייל מען דאַרף באַלד אויסקויפן אַ פאַטענט, און ס'איז
 ניטאָ מיט וואָס.
 - דער עולם עסט נישט?
 - פארוואָס? - מען עסט אין די „סטאָלאָועס“. - איך מוז
 צאָלן עטלעכע טויזנט רובל פּאַדאַטקעס, האַלטן פיר מענטשן צו דער
 אַרבעט. די מענטשן באַקומען אורלויבן. אין „סטראַך-קאַסע“ (קראַנק-
 קאַסע) מוז איך צליין צאָלן. פאַרן קלאַפּטער דיר-ה-געלט צאָלט מען
 אַן אַ שיעור - קומט אויס, צו איך מיט דער ווייב אַרבעטן טאָג
 און נאָכט און האָבן נישט קיין חיונה - דערצו איז מען אַן „פראַוועס“.
 קיין קינד אין שול קאָן מען נישט אָנגעבן. מען איז קיין מענטש
 נישט, אַ בורזשוי! כאַפט עס דער רוח! מיט אַיינפאַקן די
 קרעמל.
 אויף אַן אַנדער גאַס. איך קום צריין אין אַן אָפּטיק, קויפן אַ
 גלעזל צו מיינע ברילן. אַן עלטערער ייד מיט אַן אָפּגעקומען פנים
 און מיט אַ געלעטערער קאַפּאַטע באַגעגנט מיך מיט אַ פאַר פאַר-
 דאנהטע בליקן.
 - אַ גלעזל? - צו מען קריגט גאַרנישט אַזעלכע.
 ענדלעך זוכט ער מיר אויס אַ גרין גלעזל. ער בעט צוויי
 רובל דערפאַר.
 - אין וואַרשע קאַסט אַזעלכעס אַ גילדן מיט פּופציק גראַשן -
 זאָג איך.
 - אַדרבה, ברענגט מיר אַ ביסל גלעזלעך, איך וועל אייך
 צליין צאָלן צו רובל פּופציק.
 מען פאַרפירט אַ געשפּרעך. - ביז דער רעוואָלוציע איז דער
 ייד געווען דער גרעסטער אָפּטיקער אין שטאָט. איצט ליגן ביי אים
 עטלעכע צעבראַכענע גלעזלעך. ער וואַרעמט זיך ביי אַ פייער-טאָפּ.
 - איצט - זאָגט ער - איז שוין גוט - איך אַרבעט צליין,
 איך בין אַ „קוסטאַר“, און מענטשן זענען מיך מקנא. - נאָר וואָס
 קומט דערויס, צו מען קריגט נישט קיין סחורה. פאַרצאָן איין פאַבריק

פון שלעכטע ברידן-גלאַז אין רוסלאַנד, פאַרקויפט מען נישט קיין „טשאַסטנע“ (פּריוואַטע). —

אַט דאָס הערט מען כמעט פון יעדן סוחר, קרעמער.
— זיי! — ווייזן זיי אָן אויף די קאַפּפּערצטיוון — מיט יעדן
טאָג שטופּן זיי אונז אַלץ מער אַרויס — און צו וואָס זיך נעמען
איז נישטאָ. — כאָטש וואָרף זיך אין טייך...

* * *

ביי אַלעם אַ פּריילעכע שטאָט מינסק, אַ לעבעדיקע. — ביז
איצט ליגט נאָך אַלץ אויף איר דער תּן פון לייטווישע יידישע שטעט
נישט ווייט פון אַ גרענעץ, וווּ אידעען און גרענעץ-שוואַרצעריי, פּחדנות
און הפּקות, פּרוּמקייט און אַפיקורסות, צניעות און אויסגעלאַסנהייט,
אַלטקייט און נייקייט קוועטשט זיך צוזאַמען אין די קויטיקע געסלעך
און היילעך, און פילט אָן מיט לעבן, אומרויקייט און האַפּנונג.
דאָ איז מען נאָך פּראַווינצער, אַלְטמאַדיש צוביסלעך און
דעריבער מער גלויבעריש.

מער ווי אין מאַסקווע גלאַנצן דאָ די אויגן ביי דער יוגנט
מיט פייער און ברען, ווי אין סאַמע אָנהויב רעוואָלוציע. מער ווי
אין מאַסקווע לויפט די יוגנט אויף רעפּעראַטן, פּאַרלעזונגען, כמעט
יעדער טראַגט אין דעם צעריסענעם פּאַרטפּעל אַ פּאַק „דאָקלאַדן“,
פאַריכטן ווי אַזוי צו ראַטעווען דאָס לאַנד, ווי אַזוי צו רעוואָלוציאַ-
ניזירן די וועלט.

און מער ווי אין מאַסקווע האָט דאָ דאָס יידישע לעבן אַ זין,
אַן אינהאַלט. מאַסקווע האָט אַודאי עטלעכע מאָל אַזויפיל יידן ווי
מינסק. מאַסקווע האָט אַ יידישן קאַמער-טעאַטער, פּאַרלאַגן, קלובן,
אַ יידישן פּאַקולטעט, קורסן, די פירער און די שריפטשטעלער פון
דער יידישער גאַס זענען אין מאַסקווע — נאָר אויף דעם פּאַן פון
דער גרויסער שטיינערנער עכט-רוסישער קלויסטערדיקער מאַסקווע
איז דאָס יידישע לעבן אַ פרעמדער פּלעק, אַ שטיק אונזין.
נישט אוממיסט האָט קאַלינין אויף דעם צוזאַמענפאַר פון „געזערד“
געזאַגט, אַז ווען ער וואָלט זיין אַ רבי, וואָלט ער פּאַרשאַלטן די

אלע יידן, וואָס פאַרלעָזן זייער יידישע קולטור און די מאַסן און קומען קיין מאַסקווע.

דערפאַר טאַקע איז מער ווי אומעטום שטאַרק דער אַנטיסעמי-טיום אין מאַסקווע; דערפאַר טאַקע זענען מער ווי אומעטום בייזער און פאַרביטערטער און פאַרוסיפיצירטער די יידישע פירער, וואָס לעבן שוין יאָרן-לאַנג אין מאַסקווע; דערפאַר טאַקע זענען אזוי אַבסטראַקט די יידישע שרייבער אין מאַסקווע, דערפאַר איז אזוי טרוקן, האַרט און איבערזעצונג-מעסיק - „דער עמעס“.

די גרויסע שטיינערנע עכט-רוסישע מאַסקווע ליידיט נישט דעם צוגעטשעפעטן „ממזל“.

אין מינסק זענען די יידישע אויפשריפטן, שולן, קורסן, טעאַטער, צייטונג, געריכט, וויסנשאַפֿטלעכער אינסטיטוט - אַ נאַטירלעכ-קייט. אויב עס איז פריער נישט געווען ביז דער רעוואָלוציע, איז עס געווען אומאַרמאַל - און דערפאַר טאַקע פילט מען זיך אזוי גוט אין מינסק, דערפאַר זענען דאָ די פירער מענטשלעכער און גאַנצער, דערפאַר איז דאָ די יוגנט היימישער און וואַרעמער.

אין יידישן געריכט.

נישט אין קיין געהויבן אַרט געפינט זיך דאָס יידישע געריכט אין מינסק - אין אַן ענגער דירה, אין שכנות מיט ליטווישע יידישע איינוואוינער. אין פעדערהייזל פון געריכט שטייען אַרויסגעשטעלט די קאָטשערעס מיט די לאָפעטעס, מיט די זאַלצברעטלעך פון די שכנים. אין די סאַמע וויכטיקסטע מאַמענטן, ווען דער גורל פון אַ מענטש הענגט אויף די וואַגשאַלן, רייסט זיך אַריין דורך דער דינער שכנה-שער וואַנט אַ קריגעריי צווישן מאַן און ווייב אָדער דאָס וויג-לייד פון אַ מאַמען ביים וויגל פון איר וויינענדיק קינד.

מיין באַקאַנטער יונגניקער סימפּאַטישער פּאַעט, וואָס נאָך מער ווי די שטייול זיינע זענען איינגעטונקען אין בלאָטע, איז דער קאָפּ זינער איינגעטונקען אין אידעען, פאַנטאַזיעס און גלויבן, פאַרענטפערט זיך פאַר מיר:

דאָס געריכט איז אַנטשטאַנען שפּעטער, ווען די בעסטע זירות
אין שטאָט זענען שוין געווען פאַרכאַפט, און רעקוויזירן איצט טאָר
מען נישט...

אין דעם אָרעמען געריכטס-זאַל זענען פאַרזאַמלט עטלעכע
צענדליק יידן און יידענעס. דער געריכטס-טיש איז געדעקט מיט אַ
רויטן טוך. לענינס פאַרטרעט הענגט אויבנאָן. דאָס געריכט פאַר-
שפּעטיקט. צופיל אַרבעט איז דאָ. כמעט אַלע יידן קומען אין יידישן
געריכט, און די ריכטער אַרבעטן איבער די פּוהות. די פאַרזאַמלטע
וויבער זענען אומרויק.

— מאַריאַסקע — זאָגט איין יידענע צו דער צווייטער — איך
וועל זיך ניט דערוואַרטן, איך גיי אַהיים.
— גיי, גיי — זאָגט איר די שכנה — ישראלקע דער מילי-
יאָנער וועט דיך קומען „בעטן“.

מאַריאַסקע גייט נישט. זי ווייסט, אַז מיט ישראלקען דעם
מיליציאָנער גייען נישט אָן קיין חכמות. פאַר נישט שטעלן זיך
קריגט מען שטראָף — און זי וואַרט און קלאָגט זיך:
איבערגעלאָזן פּיצלעך אין שטוב. — אַ זינט פאַר גאָט..

אַ ייד מיט אַ געשניצט-בערדל וויצילט זיך:
— ניטאָ מער קיין גאָט. זעסט ניט ווי אויף דער וואַנט
הענגט ניט גאָט נאָר לענין?..

— ביי אונז אין קאמאראווקע איז נאָך פאַרען אַ גאָט! — זאָגט
די יידענע.

קאמאראווקע איז אַ געגנט אין מינסק; קאמארייקע רופט מען
זי. ענדלעך קומט אַריין אַ יונגענער שוואַרץ-הנודיקער בחורל,
קלינגט מיטן גלאַק און רופט:

— אויפשטיין, דאָס געריכט גייט!
אַלע שטעלן זיך אויף — מיין באַקאַנטער רוימט מיר איין:
— אויך אַ יונגער דיכטער, דער סעקרעטאַר פון געריכט,
אַ פעיקער.

דער ריכטער, אַ יונגעראַמן אין בריילן, זעצט זיך ביים טיש
פון ביידע זייטן זעצן זיך צוועק אַ מאַן און אַ פרוי, ביידע אַרבע-

טער און אין אַרעמע קליידער - דאָס זענען מיטריכטער, וואָס מען
נעמט פון די שטאַט-איינווינער, ווי אַמאָל געשווירענע.

- דעך ענין קאהאַן-שטיגליץ! - רופט אויס דער ריכטער.

צום טיש גייט צו אָן עלטערער ייד.

ער ווערט אָנגעקלאָגט, אַז מיט אַ צייט צוריק האָט ער פאַר-
לאָזן זיין ווייב און איר נישט געגעבן קיין פּרנסה, אלימענטן, הייסט
עס, כאָטש דאָס געריכט האָט געפּסקענט, אַז ער דאַרף איר צאָלן אַ
געוויסע סומע. דער מיליציאַנער יגאָלדבערג איז געגאַנגען לייגן אָן
אַרעסט אויף קאהאַנס שמוקלער-סחורות, אָבער קאהאַן האָט געכאַפט
די סחורות, אַריינגעוואָרפן זיי צו זיין באַלעבאַסטע שטיגליץ, אָנגעבן-
דיק, אַז די סחורות זענען נישט זיינע, נאָר זיין באַלעבאַסטע.

דער עלטער קאהאַן פאַרענטפּערט זיך:

- איך בין אַרעם, זאָל איך אַזוי האָבן אַ גוט יאָר, וווּ זאָל
איך נעמען צאָלן אלימענטן? אַז איך האָב נישט... די סחורות זענען
דער באַלעבאַסטע, חבר ריכטער...

דאָס פאַרלאָזענע ווייב זיינס שרייט פון באַנק:

- לעבן זאָלסטו אַזוי, אַלטער בעל-עבירהניק! די שטיגליץ
איז נישט דיין באַלעבאַסטע, נאָר דיין ליובאַוויצע! לעבסט מיט
איר...

דער ריכטער קלינגט:

- בירגערין קאהאַן! איר וועט באַקומען דאָס וואָרט, רייכט
נישט איבער!

נאָר די בירגערין קאהאַן קאָן נישט איינוויצן:

- אַזאַ אַלטער ביין! אַזאַ גאַרניט!..

דער ריכטער סטראַשעט מיט שטראַף. קוים עס געלינגט דעם
טרוואַקאַט אירן, ער זאָל זי אייננעמען און באַרויקן.

דער מיליציאַנער גאָלדבערג רעדט אין אַ צייטונגס-ידיש:

- איך קאָן די גאַס, וווּ קאהאַן וווינט, ווי מיינע צען פינגער.
אין באַשטעטיק, אַז די סחורה, וואָס איך בין געקומען פאַרחתמענען,
איז זיין אייגנטום. זיינע ערקלערונגען שטימען נישט מיטן אמת.
נאָך אַ שעה צייט ווערט פאַרענדיקט דאָס אויספּרעגן די
עדות. די טרוואַקאַטן נעמען רעדן.

א רהמנות נעבעך אויף די אדוואקאטן אין רוסלאנד. אָנשטאַט זיצן אויבנאָן אין אַ פּראַק אין אַ גרויסן גאַרט, זיצן זיי, די אדוואקאטן, גלייך מיטן פובליקום אויף דער באַנק. דער ריכטער הערט זיי אויס, אָבער ער פירט נישט מיט זיי קיין ויפוחים, צאצקעט זיך נישט מיט זיי.

אָט טרעט טאַקע אַרויס אַן עלטערער אדוואקאט, וואָס פאַר-טיידיקט דעם בירגער קאהאַן. דאָס איז אַ טיפּ פון אַן אַלטן פּראָ-ווינצער „פּריסאזשני פּאווערעני“, וואָס קאָן דעם קאדעקס, ווי אַ פרומער ייד אשרי - איצט מוז ער רעדן אויף יידיש, און עס קומט אים אָן מיט צרות.

- חברים ריכטער - הויבט ער אָן.

דער ריכטער פאַרבעטערט אים:

- בירגער ריכטער!

- איזוויניטיע - ריכטער בירגער - זאָגט ער.

ער כאַפט זיך, אַז ער האָט געמאַכט אַ טעות און וועלנדיק

פאַרריכטן, פאַרפלאַנערט ער זיך נאָכמער:

- חברים בירגער, המ... בירגער חברים...

דער זאָל לאַכט. דער אַלטער פאַרלירט זיך נאָך מער. ער רעדט

האַלב יידיש האַלב רוסיש, שיט מיט פאַראַגראַפן ווי פון אַ גע-

לעכערטן זאַק.

דער אדוואקאט פון דער פרויס צד איז אַ יונגער, אַ שיינ-

רעדנער, אַ היינטיקוועלטישער. ער רעדט אַ ריינעם יידיש, שוין צו-

פיל אַן אויסגעפּוצטן, און אָנשטאַט שיטן מיט פאַראַגראַפן, שפּילט

נר אויף „פּסיכאָלאָגיע“.

- אַ מאַכנדיקער יונגערמאַן!.. טודען זיך די מיידלעך צווישן

זיך.

- אויפשטיין! - באַפעלט דער סעקרעטאַר.

דער ריכטער איז זיך מישב אַ וויילע מיט די בייזצנדיקע און

טראַגט אַרויס אַ פּסק. - אַ וויילע טומלט זיך צווישן די צדדים און

עדות. און שוין רופט מען אַ נייעם „ענין“ - דאָס מאַל אַ קרימי-

נעלער. אַ יידינע אַ קצבטע, וואָס איז אָנגעשטעלט אין אַ קאָאָפּע-

ראַטיוו ביי פלייש, ווערט באַשולדיקט אין גניבה. דאָס געריכט איז

פול מיט קצבים, אָגענטן. די שטימונג איז אָנגעשטרענגט. עס שמעקט מיט תפיסה.

* * *

איך שטאַט אָפּ אַ וויזט דעם ריכטער ביי זיך אין קאַבינעט, ער איז אַ געוועזענער אַרבעטער, אַ צייט לאַנג געקעמפט אויף די פראָנטן, ענדלעך האָט מען אים באַשטימט אַלס ריכטער פון מינסק. קיין יוריסט איז ער, נאַטירלעך, נישט, נאָר דעם קאדעקס האָט ער זיך אויסגעלערנט.

ער איז אַפילו שטאַרק פאַרנומען, נאָר ער גיט מיר אָפּ עטלעכע מינוטן מיט פאַרגעניגן.

— אַ מאַסע אַרבעט — זאָגט ער — 80 פראָצענט יידן גייט צום יידישן געריכט, אַפילו פון פרעמדע ראַיאָנען, איבערהויפט קרי-מינעלע.

— מיט וואָס ערקלערט עס זיך?

— ערשטנס, די שפראַך — מען קאָן זיך אויסטענהן — צווייטנס, די סביבה — פאַרפֿאַן מאַסן פראָצעסן, וואָס פאַדערן, אַז דער ריכ-טער זאָל קענען די סביבה; מען זאָל פאַרשטיין די באַדינגונגען, סכסוכים, מנהגים, דעם טאָן אַפילו. — און מען קומט אין יידישן געריכט. — מען קומט שוין צופיל. פאַר דער מינדסטער זאָך גיט מען אָן אין געריכט.

— און ווי אַזוי באַציען זיך יידן צום געריכט?

— איצט שוין פיל בעסער. תחלת האָט מען צופיל גערעדט, געריסן זיך, ווי ביי אַ רב, איצט האָט מען זיך צוגעוויינט צו דיס-ציפלין — כאַטש מען האָט נאָך אַלץ פאַריבל, וואָס מען לאָזט זיך נישט גענוג „אויסטענהן“.

עס קומט אַריין אַ יונגעראַמן אין אַ שינעל און אין אַ קאַוו-קאַזער שפּאַסן היטעלע און דערלאַנגט דעם ריכטער אַ פאַפיר.

— ווער זענט איר?

— רייכלין, איך קום פון „דאפּר“ (טורמע).

— אַהאַ! — דערמאָנט זיך דער ריכטער — זענט איר שוין

אַפגעוועסן די עלף חדשים?

1 — ניין, נאך זיבן חדשים האָט מען מיך באַפרייט פאַר גוטער אויפפירונג.

נעבען אַ שליםמוז, דער רייכלין. ער איז געווען אן אַרבעטער, געהערט צום פּראָפעסיאָנעלן פּאַריין, נאָר אַ נישט-באַווסטזיניקער, האָט ער געמאַכט אַ שווינדל. דאָס ווייב האָט אים געבוירן אַ צוויילינג. איין קינד איז געבליבן לעבן, איינס איז געשטאָרבן. לויטן געזעץ ווערט אויסגעצאָלט יעדן פּאַריין-מיטגליד צו צוואנציק רובל פאַר אַ געבוירן קינד אויף קליידלעך, און אויך צוואנציק רובל פאַר אַ גע-שטאָרבן קינד אויף לוייה-הוצאות.

רייכלין האָט דערפון נישט געוואוסט, ער האָט געמיינט, אַז פאַר טויטע קינדער גיט מען גאַרנישט, האָט ער פאַרשריבן דאָס טויטע קינד אַס לעבעדיקס, פּדי צו נעמען דערפאַר 20 רובל. — מען האָט אים געכאַפט און אָנגעקלאָגט אין געריכט.

אַזוי ווי רייכלין האָט נאָך פון פריער אויך געהאַט זינט — אַ טייל מיטגלידער פון פאַריינען פלעגן אויסלייען זייערע פאַריין-ביכלעך צו „ניצ-טראדאוואיע“, נישט-אַרבעטנדע עלטערענטן. יענע פלעגן אָפּנעמען געלט פאַר זייערע קינדער, וואָס ווערן געבוירן אָדער שטאָרבן, און זיך געטיילט מיט די ביכל-לייער. דאָס איז אויף דער „נעמיגע“ אין מינסק געוואָרן אַ גאַנצע פרנסה.

איינער פון זיי איז אויך געווען דערזעלבער רייכלין — און דער ריכטער האָט אים איינגעזעצט אויף עלף חדשים. אָבער רייכלין האָט זיך אין טורמע גוט אויפגעפירט און נאָך זיבן חדשים האָט מען אים אַרויסגעלאָזט.

— וועט איר שוין זיין אַן אָרנטלעכער מאַן, חבר רייכלין? — פרעגט אים דער ריכטער.

— יאָ.

— און צו וואָס רעכנט איר זיך איצט נעמען?

— צו מאַליעריי.

— איר זענט דען אַ מאַליער?

— יאָ, אין טורמע האָט מען מיך אויסגעלערנט מאַליעריי.

דער ריכטער שרייבט אים אונטער די פּאַפּירן.

— אַ גוטן טאָג, חבר ריכטער.

— אַ גוטן טאָג, חבר רייכלין
אַזעלכע יידישע געריכטן זענען דאָ אין סאָויעטן רוסלאַנד
קנאָפּע מערציק.

אין אינסטיטוט פאַר וויסרוסלאַענדישער קולטור „אינביעלקולט“. אין קאָרידאָר נעמט דער דינער אַראָפּ דעם מאַנטל. — ליכטיקע-שיינע אַפּאַרטאַמענטן. — אַסך בחורים און מיידלעך, העל-האַריקע, העל-אויגיקע, אַרבעטן. דאָס ערשטע מאָל, ווי איך הער וויסרוסיש אין דער וויסרוסישער רעפּובליק.

אין דער יידישער אָפּטיילונג זיצט מען געשמאַק און מען אַר-בעט. דאָ ווייסט מען נישט פון קיין פּאָליטיק, — אַרבעט און אַרבעט. פּאָלקאַר, געשיכטע, פּילאָלאָגיע, ביבליאָגראַפיע. דאָ ווערט געזאָגט אַלץ, וואָס די יידישע וועלט האָט געשאַפן אין אַלערליי שפּראַכן. דאָ גרייט מען אַ יידישן אַקאָדעמישן ווערטערבוך. זיצן סטודענטן און ציילן די ווערטער פון יידישע קלאַסיקער, שרייבער, פּדי אויפצוזאַמ-לען אַלע ווערטער, וואָס ווערן באַנוצט אין דער יידישער ליטעראַ-טור. זיצן מענטשן און קלייבן מאַטעריאַל פאַר יידישע דיאַלעקטן. שיקט מען אַרויס קאַרטלעך, זאַמלען יידישע אויסדריקן. מאַכט מען עקספּעדיציעס אין שטעט, וווּ עס זענען געבוירן געוואָרן און גע-שאַפן יידישע שריפטשטעלער. אַרבעטן קאָמיסיעס פאַר גענוט-קענטניש, יידישן לעבנס-שטייגער, עקאָנאָמיק, סטאַטיסטיק, דעמאָגראַפיע.

די מענטשן זענען איבערגעגעבן צו דער אַרבעט מיט לייב און לעבן. — מיר וואָלטן וועלן האָבן געלערנטע — זאָגט מען מיר, אַזעלכע געלערנטע, ווי דובנאָו א. אַנד. די וועלט זאָל האָבן דעם גרעסטן צוטרוי צו אונזער וויסנשאַפטלעכער אַקאָדעמיע, אין וועלכער די אָפּטיילונג דאַרף זיך פאַרוואַנדלען. — מיר זענען מוחל אַלע הטאים, אַפּי מען זאָל קומען צו אונז אַרבעטן...

דאָ הערשט אַרבעט, און ווער עס איז פאַר אַרבעט — איז מיט זיי מען באַקענט מיך מיטן פּראָפּעסאָר איגנאַטאַווסקי, דעם געווע-זענעם פּאָלקס-קאָמיסאַר פאַר בילדונג אין וויסרוסלאַנד, אַ פּראָפּעסאָר

פון מינסקער אוניווערסיטעט. ער רעדט מיט מיר פויליש, נאָר אז עס
קומט צו דערמאָנען די יידישע שפּראַך - זאָגט ער „יידיש“.
ער ווייסט וועגן אַלץ כּמעט, וואָס עס טוט זיך אין דעם
יידישן קולטורעלן לעבן.

- מיר אַרבעטן צוזאַמען - זאָגט ער - אונז איז גלייך טייער
וויסרוסיש ווי יידיש. אין יידיש איז דאָ מער טיכטיקע מענטשן, אין
וויסרוסיש איז דאָ מער לעזער.

- איז עס שוין לאַנג אזוי?

- ניין. פריער פלעגן די פויערן באַנוצן די ביכלעך און ציי-
טונגען, וואָס מיר האָבן זיי געשיקט, אויף וויקלען מאַכאַרקע און
רויכערן. היינט לעזען זיי שוין. אַלץ מאַכט די שול.

איך באַקען זיך מיט עטלעכע וויסרוסישע שרייבער, דער אָנ-
געזעצנטער איז יאַנקאָ קופּאַלאַ. ער האָט אויף זיך אַסך פּאָליטישע
זינט בנוגע די סאָוועטן, אָבער מען איז אים מוחל, און אָן תּשובּה,
גאַרנישט ווי ביי אונז יידן. דאָכט זיך, אז ער באַקומט אַ מלוכה-
סטיפענדיום. צווישן די וויסרוסישע שריפטשטעלער זיצט אויך אַ
ליטווישער ייד מיט אַ געקרייזלטן קאַפּ, דער וויסרוסישער דיכטער
באדויליאַ. זיין פּאַטרעט הענגט אין אַ סך וויסרוסישע שולן.

ער דערציילט מיר אין אַ דאָרפישן יידיש, מיט גראַבע „רישן“,
וועגן דעם וויסרוסישן ליטעראַרישן זשורנאַל, ביי וועלכן ער אַרבעט.
דער פּלאַץ פון וויסן איז אזוי ריין, זויבער און קלאַר, ווי
דאָס וויסן.

יאָגס מיך אָן אַן עלטערער מענטש, האַלב-ייד, האַלב קאָוקאזער,
אויף דער גאַס און פרייט זיך מיט מיר אויף ענגליש -
- אפשר רעדט איר רוסיש? אָדער יידיש?
- ביטע זייער - ענטפערט דער ברוין-הויטיקער אין יידיש -
נאָר קומט אַוועק אין אַ הונקל. דאָ איז אַ מורא צו רעדן. שפּיאָנען פון
אַלע זייטן.

מיר קערן זיך אָפּ אין צווייטיק שטיל געסל. - דער ייד כאַפּט
מײַך בײַ די הענט און בעט זיך:

- טאַמער וועט מען אייך פירן אין רעסטאָראַנען, געבן אייך
ווינען אין די שענסטע האַטעלן, לאָזט זיך נישט! - זיי פאַררעדן די
צײַן, די באַנדיטן, זיי ווייזן אן אויפן שענסטן און בעסטן און דערנאָך
פאַרפירט מען סאַציאַליסטן פון אויסלאַנד צוהער און מען פאַרפּינסטערט
זיי דאָס לעבן... איך בין אויך אַ זעלכער, זעט!
ער ווייזט מיר פּעק מיט צײַטונגען, נאַטיצן, בריף מיט התימות -
איך פאַרזיכער אים, אַז ער קען זײַן רויק.

- צום באַדויערן - זאָג איך - וויל מיך קיינער נישט פירן אין
רעסטאָראַנען, איך גיי אליין און צאָל גוט געלט. קיינער גיט מיר נישט
קײַן נומערן אין האַטעלן, איך צאָל, און צאָל טײַערער, וווּ אַן אויס-
לעדער.

נאָר דער ייד לאָזט מיך נישט אָפּ:
- נאָר לאָזט זיך נישט פאַרפירן פון די באַנדיטן - היט זיך!...

אין בית-המדרש, יידן דאוונען געשמאַק. מען זאָגט קדיש, נאָר
יונגעלייט זעט מען ווינציק.

מען באַטרעכט מיך, איך בין דער איינציקער אין אַ הוט, אַלע
טראָגן וועלאַסיבעדן-היטעלעך, קעפּקעס, פוטערנע היטלען, קײַן
הוט זעט מען נישט.

- וואָס דאַרפט איר, אַ קדיש? - פּרעגט מיך אַן איינגעדערט
פּיטוויש יידל, וואָס דער שמש שמעקט פון אים ווי ווייט.

- נײַן, אַווי זיך געקומען זען ווי יידן דאוונען.

- פון אויסלאַנד? - מען רינגלט מיך אַרום.

דערציילט אַן עלטערער ייד: - ווי איר זעט מיך, בין איך פריער
געווען אַ גרויסער, ליעסניק, אַ וואַלד-סוחר - היינט פאַרקויף איך
האַלץ אויפן פּוּד, אַ מאָל אויפן פונט, נאָר איך קלאָג נישט, אַבי זיכער,
רויק, דער ייד קען האַלטן די קאַפּ גלייך.

- אז נישטא וואָס אין מויל צו נעמען - זאָגט אַ קליין יידל -
איז ממילא די קאָפּ אַראָפּגעלאָזן...

- יידן דאַרפן זיך אויף דער „סאָויעטסקא וואַלסס“ נישט
קלאָגן - מישט זיך אַריין אַ יידל מיט אַ געשניצט בערדל - קיינמאָל
האַבן יידן נישט געהאַט צוועלכע „פּראָוועס“ ווי איצט...
- דיר איז וויל, ביסט אַ קוסטאר - וואַרפט אים פאַר אַ
הויכער יונגעראַמן - די קוסטארן לעבן אַ טאָג. איך וואָלט דיך
וועלן זען אַ קלייטניק...

זוי זענען מיוחסים, די קוסטארן, איצט און זיי האַלטן שטאַרק
מיט די סאָויעטן. פונקט ווי אַמאָל איז ביי יידן אַ בעל-מלאכה
געווען אַ פּסיל, איז איצט דער בעל-מלאכה אין רוסיאַנד אַ חשוב.
- איך בין אַ קוסטאר! - רופט מיט גדלות אַ בעל-מלאכה
אין קלויז און מוז מצן אים געבן שני.

* *

אין איינער פון די פיל יידישע שולן, וואָס מינסק פאַרמאָגט.
די דיסציפלין אין שול איז אַ שוואַכע. - דאָ ווערט געלערנט
אויף דעם דאַלטאַן-סיסטעם - איך פאַרשטיי זיך, צום באַדוירן, זער
וועניק אין פּעדאַגאָגיק. איך כאָפּ אַ שמועס מיט די קינדער. די
ליטווישע שאַרף-אויגיקע און שאַרף-צונגיקע בהורמלעך און מיידלעך
האַלטן זיך כריי, דרייסט. נישטאָ די אַמאָליקע שילערישע שעמעוודיקייט.
- אָט איך - זאָגט אַ מיידל - האַלט שוין ביי ענדיקן די שול.
- צו וואָס רעכנט איר זיך נעמען איצט ?
- צו שניידעריי.

- אייערע עלטערן זענען שניידערס ?
- ניין, קרעמער. און איך וויל אַרבעט.
ווי דער לערער גיט מיר איבער, זענען דעם מיידלעס עלטערן
נישט אַרים. די אַרבעט איז פאַרן מיידל נישט אַ נויטווענדיקייט,
נאָר אַן אידעע, אַ רעזולטאַט פון דער שול, וואָס פאַרהערלעכט די
אַרבעט.

— און איך וויל זיין א מעכאניקער — זאָגט אַ יינגל פון אַ יאָר פופצן.

— איר זענט גענויגט דערצו?

— גאָר! — נאָר מיר דאַרפן אויפשטעלן די אינדוסטריע, און מיר דאַרפן האָבן מעכאניקער.

— און איך וועל גיין אין פעדטעכניקום — זאָגט אַ דין מיידעלע אין שטיוועלעך — איך וויל זיין אַ לערערקע.

אַ קליין יינגל, אַ בלייכט, אַ מאַגערס, מיט אַן אַלטן קאַפּ רוקט זיך אַרויס און פּרעגט מיך:

— איר זייט פון וואַרשע, קאָנט איר אפשר מיין ברודער?

ער רופט אָן אַ נאָמען פון אַ באַקאַנטן צעירי-ציוניק אין וואַרשע. — איך דערצייל אים וועגן זיין ברודער, וועלכער איז גראַד מיינער אַ באַקאַנטער.

— און איר וועט אויך זיין אַ צעירי-ציוניק? — פּרעגט איך

דעם יינגל.

— אָפּגעהיטן זאָל איך ווערן! — זאָגט דער קליינער און ווערט

רויט פאַר חרפה.

ער איז שוין אַ קאָמפּאָזאַלען, קאָן אַלע קאָמוניסטישע לערעס אויף אויסנווייניק, ווי אַמאָל אַ יינגל אן עלוי פלעגט קענען די גמרא. ער פירט שוין אַליין זיצונגען, שרייבט טעזיסן און לייזנט רעפּע-ראַטן. און מיטאַמאָל אַזאָ חרפה!..

אין פעדטעכניקום איז שוין וואַקאַציע, מען גרייט זיך פייערן דאָס ניינטע יאָר פון דער אַקטאַבער-רעוואָלוציע. שילערניס פּוזן די זאַלן, שילער מאַכן רעפּעטיציעס צו דער פּאַרשטעלונג. חברה זיצט ביי די טישן און שרייבט לעזונגען — ס'איז אַ שמחה, אַ יאָריד — בלויז די לערערס און לערערקעס באַקענען מיך אַ ביסל מיט די לעבאַראַטאָריעס, דערגרייכונגען — איך באַקען זיך אויך מיט אַ היפש ביסל טשערעפּאכעס, שלאַנגען, זשאַבעס און אַנדערע שרצים און ווערעם. — ליידער איז מיר מער נישט אויסגעקומען זען.

אינטערעסאַנט, אַז אין אַ סך שולן, וווּ מיר איז אויסגעקומען צו זיין, האָבן די קינדער געווידמעט גרויסע לעזונגען לכּבוד דעם „כאַווער דזשערושינסקי“. אין טייל שולן האָט דער קינדער-זשורנאַל

זדער די וואנט-צייטונג גערופן זיך אויפן נאָמען פון „כאווער דזשער-
זשינסקי“.

צי איז עס אַ סיסטעם אַזאָ, זדער די קינדער אַליין טוען עס
פון זייער אייגענער איניציאטיוו - איז שווער צו וויסן.

אויפן וועג צו די יידישע קאלאָניעס

נאָך איבערלייענען אַסך ברעשורן און אויסהערן אַ סך רעדעס
וועגן דער יידישער קאלאָניזאציע אין רוסלאַנד, האָב איך ערשט נישט
אַנגעהויבן וויסן, וואָס אַזוינס די קאלאָניזאציע שטעלט מיט זיך
פאַר.

דער קלוגער, סימפאטישער און ענערגישער אַגראָנאָם ליובארסקי
האַט מיר ביי זיך אין שיינעם קאַבינעט אויף גראנאטני פערעאולאַק
אין מאַסקווע געגעבן אַ לעקציע קאלאָניזאציע, אַז מיר איז גלייך
ליכטיק געוואָרן אין די אויגן.

— איצט פאַרשטיי איך — האָב איך געזאָגט.

— פאַרשטיין איז נאָך ווינציק, מען דאַרף זען. פאַרט צום
ערשטן צום קריוואראנער ראַיאָן.

האַב איך זיך אָפגעשלעפט אַ קנאַפן מצת-לעת אין אַנגעקומען
קיין קריוואראג.

אַן אינטערעסאַנטע שטאָט קריוואראג; זי שטייט אינגאַנצן אויף
אייזן. מיט אַ צייט צוריק איז קריוואָראַג געווען אַ דאָרף, נאָר מען
האַט אָנגעהויבן געפּינען אייזן. די פּויערן פון די אַרומיקע געגנטן,
ביי וועלכע מען האָט פּלוצלונג אָפגעקויפט די ערד און געצאָלט זיי
„גוטע“ פּרייזן, זענען גליקלעך געווען פון די „מציאות“, וואָס זיי
האַבן געכאַפט, און אָנגעהויבן בויען הייזער, מויערן, און עס איז
אַנטשטאַנדן אַ שטאָט. דערפאַר טאַקע איז אין שטאָט אַ מיש-מאַש,

אַט שטייט אַ קליין הייל, אַ דאַרמישס, און דערנעבן שטייט אַ מויער פון עטלעכע שטאַק.

אַז עס איז געוואַקסן אַ שטאַט, זענען באַלד געקומען, ווי דער שטייגער איז, יידן און פאַרלייגט קראַמען און קלייטן. פויערן האָבן געהאַט געלײט און געטרונקען. איין, פאַרב האָט מען געגראָבן, זענען געקומען אינוועניערן, טעכניקער, האָבן זיך צוועקגעשטעלט האָטעלן, ראַסטאָראַנען. טויזנטער אַרעמע פויערן האָבן אָנגעהויבן אַרבעטן אין די שאַכטעס, פאַרדינען, האָבן זיך געעפנט שענקען, קראַמען פון קליידער, שיד.

איבערהויפט האָט זיך דאָ אַמאָל אויסגעצייכנט אַ קלאַס, וואָס האָט זיך גערופן „סאָבאַטשניקעס“ (פּלבימניקעס צווי צו זאָגן) און נאַטירלעך געהאַט אַ סך יידן. זיי פלעגן זונטיק, ווען די באַרג-אַרבעטער זענען געווען פריי, פאַרקויפן ביליקע טאַנדעט-קליידער, ביי וועלכע מען האָט נישט שלעכט פאַרדינט. נאָר צוזאַמען דערמיט פלעגט מען אויך פאַרקויפן בראָנפן און דעם באַרג-אַרבעטער דעם קונה אָנגעשיכורט. האַרעווענדיק אַ גאַנצע וואָך שווער און ביטער, האָט זיך דער אַרבעטער מיטן בראָנפן מחיה געווען, און צווי לאַנג געטרונקען, ביז ער האָט צוועקגעגעבן פאַר דעם ביטערן טראָפן נישט נאָר דעם שווער-אָנגעהאַרעוועטן געהאַלט, נאָר אויך דעם קאַסטיום, וואָס איז איבערגעאַנגען צום זעלבן טאַנדעטניק-„סאָבאַטשניק“, פרי אים די צווייטע וואָך ווידעראַמאָל פאַרקויפן און ווידעראַמאָל אים צוריק אָפנעמען.

אַבער דאָס איז אַלץ געווען אַמאָל.

היינט האָבן די אַרבעטער אַן אייגענעם קאַפּפּערצטיוו, און בראָנפן קאַנען זיי קויפן וווּ זיי ווילן פאַר געלט, קיין קאַסטיומען פאַרזעצן פאַר בראָנפן קאַן מען נישט.

אויף מיינן ווייט ציען זיי זיך די גרובן. דער גאַנצער געגנט איז רויט פון ראַסט. איך קום אַרויס נאַכמיטאָג צו די גרובן, ווען טויזנטער אַרבעטער קערן זיך אום צו דער אַרבעט. אַלע זענען זיי רויט, באַדעקט מיט ראַסט פון קאַפּ ביז די פיס. מיט די לאַמטערן-דלעך אין די הענט, מיט די רויטע קליידער, שיד, היטלעך, מיט די רויטע געזיכטער, הענט, פיס, מאַכן זיי אַ מאַדנעם איינדרוק. אויף

רויטע פעלדער שארן זיך רויטע באשעפענישן, טייל גייען, קריכן,
רייטן אויף פערד, אהין, אהין צו די רויטע בערג און גרובן.
די פערד זענען רויט, די פארביילויפנדיקע הינט זענען רויט,
די גענו, וואָס לאָזן זיך צום רויטן טייל, זענען רויט, און אפילו
אלע פויערן און פויערטעס, וואָס פאָרן פארביי מיט זייערע פערד און
וועגן, זענען אויך רויט, באדעקט מיט ראָסט.
איך גיב אַ קוק אויף זיך אליין - און איך בין אינגאנצן רויט,
באדעקט מיט ראָסט.

דאָס רויטקייט עסט זיך איין, עס איז אומעטום, אין די
מענטשן, אין די בהמות, אין די הייזער.
אַ שווערקייט, אַ געוואַלטיקע שווערקייט ליגט אין דער גאַנצער
געגנט. אייזן, ראָסט, פאַרב, טיפע שאַכטן ציען זיך, היילן, דורכ-
גענגען, מאַשינען אַרבעטן, פייפן, דינאַמיט רייסט אויף, וואַגאַנעט-
קעס לייפן אַראָפּ און אַרויף, שלעפן אייזן פון דער ערד און פירן
אַוועק צו וואַגאַנעס. אַרבעטער, ווי די פליגן קליין, קריכן טיף אין
דער ערד און גראָבן אייזן פאַר דער וועלט. און הונדערטער באַלאַ-
גאַלעס, רויטע, פאַראַרסטע, קריכן נאָך נאָך זייערע לאַסט-פערד און
טרייבן פון זיך און זייערע בהמות די כוחות אַרויס.
- וויאָ! וויאָ!

שווער איז דער אייזן, די רויטע ערד, דאָס מינדסטע וועגעלע
וועגט אָן אַ שיער און מען טרייבט מיט אַלע כוחות.
צווישן די הונדערטער באַלאַגאַלעס, די אייזן-פירער, זענען דאָ
טייל יידן-קאָלאָניסטן פון די נאַנטע קאָלאָניעס. עס איז ווינטער-צייט,
אין דאָרף איז נישטאָ וואָס צו טאָן. פערד דאַרפן עסן, צום ברויט
דאַרף מען האָבן נאָך עפעס, און יידן פירן אייזן און פאַרדינען פאַר
אַ טאָג אַרבעט מיט אַ פאַר פערד דריי-פיר רובל.
- אָט דאָס זענען „אונזערע“ - ווייזט מיר דער אַגראַנאַם -
אַט די, די.

נאָר ווער קאָן זיי דערקענען, אַז אַלע האָבן דאָ איין פנים -
רויט!

אַ רייכער געגנט דאָ, דער קריוואַראַגער, דאָ איז די ברכה פון
דער ערד. אויסער דער רויטער ערד, איז אויך דאָ שוואַרצע ערד,

ערד, וואָס מען דאַרף נישט מיסטיקן אַפילו, וואָס איז אַליין פעט גענוג, און דאָס מיסט פון בהמות נוצט מען דאָ אויף ברענען אין די קיכן, ווייל קיין וועלדער זענען דאָ נישטאָ, בלויז סטעפּ.

און אָט אין דעם געגנט, וואָס איז געבענטשט פון איין זייט מיט אייזן, פאַרב, פאַבריקן, באַנען, און פון דער צווייטער זייט מיט שוואַרצער פעטער ערד, האָבן זיך אַמאָל, מיט העכער הונדערט יאָר צוריק, יידן אויף דער ערד באַזעצט און וווינען דאָרט ביז היינט טיין טאָג.

זיבן אַלטע יידישע קאָלאָניעס זענען דאָרט פאַראַן. און אויף 75000 אַקער זיצן פופצן הונדערט פאַמיליעס, צן ערך פון אַן צכט טויזנט נפשות.

צו זיי האָבן אין די יאָרן 23-1922 אָנגעהויבן ציען זיך יידן פון פאַרשידענע שטעט און שטעטלעך, פון פּאָגראַמירטע, חרוב-גע-וואָרענע ערטער, און אין שכנות מיט די אַלטע קאָלאָניסטן אָנגעהויבן זיך באַזעצן אויף דער ערד, אויף דער שוואַרצער ערד, וואָס האָט פון איין זייט רויטע אייזן-גראָבן און פון דער צווייטער זייט שכנים יידן קאָלאָניסטן.

עס קומט אָפט אויס צו הערן וויפּוהים אין דער געוועלשאַפט, ווער עס איז געווען דער אמתער טאַטע פון דער יידישער קאָלאָני-זאַציע אין רוסלאַנד. די יידישע סעקציעס האַלטן, אַז זיי זענען גע-ווען די ערשטע, וואָס האָבן זיך גענומען צו קאָלאָניזאַציע און דעריבער דאַרף די קאָלאָניזאַציע-באַוועגונג פאַרשריבן ווערן אויף זייער קרע-דיט. אַנדערע טענהן, אַז דער עיקר האָט געאַרבעט דער „דזשאַינט“, אונטער דער פירערשאַפט פון ד״ר ראָזין; פאַראַן נאָך אַנדערע, וואָס ווילן דוקא, אַז בראַגין, אַ געוועזענער ציוניסט און איצטיקער קאָלאָ-ניזאַציע-טוער, איז דער אמתער טאַטע פון דער יידישער קאָלאָני-זאַציע, אַז ער, און נאָר ער, האָט די קאָלאָניזאַציע געשאַפן, און אַז די „יידישע סעקציעס“ זענען גאָר געווען דאַגעגן, וועלנדיק בעסער אַריינפירן יידן אין דער אינדוסטריע.

אַבער דער אמת איז, אַז די שעפער פון דער יידישער קאַלאַ-
ניזאַציע אין סאַויעטן-רוסלאַנד זענען קודם-כל די קאַלאַניסטן אליין.
נאָך די שווערע פּאַגראַמען, בירגער-קריג אין אוקראַינע, האָבן
יידן פאַרלאָזן זייערע פאַרוויסטע שטעט און שטעטלעך און אין גאַנצע
גרופן געלאָזט זיך זוכן ערד.

אַ שווערער וואַנדערמאַרש איז געווען דאָס זוכן ערד.
יידן, געוועזענע קרעמער, מעקלער, בעל-מלאכהס, לופט-מענטשן,
מלמדים, באַלאַגאַלעס, אַרענדאַרן, יידן, וואָס זעלטן עמיצער פון זיי
האַט געוויסט, ווי אַזוי איינצושפּאַנען אַ פּערד, ווי אַזוי צו האַלטן
אַ פּאַר לייצעס אין האַנט, האָבן אָנגעקויפט פאַרן לעצטן ביסל געלט
פּערד און וועגעלעך, אַרויפגעפּאַקט זייער ביסל אַרימקייט, דאָס צע-
ריסענע בעטגעוואָנט, די שבתדיקע לייכטער, עטלעכע ספרים אָדער
ביכלער, און געלאָזט זיך איבער אוקראַינער סטעפּעס, פאַרלאָזענע,
פּנסטע, כדי צו באַזעצן זיך אויף ערד.

נישט אַלע האָבן געהאַט פאַרוואָס צו קויפּן פּערד און וואָגן,
האָבן פּילע דאָס פּעקל געשלעפּט אויף די פלייצע, בויגנדיק זיך אין
דרייען אונטער דער משא.

אַן אמתער וואַנדער-וועג איז דאָס געווען, אַ וואַנדער-וועג פון
די קינדער פון ישראל.

נאַטירלעכער-ווייז האָט עס געצויגן צו יידן, צו אַלטע יידישע
קאַלאַניעס אין קריוואַראַגער, כערסאַנער און אין ווייס-רוסישע ערטער,
ווי יידן זיצן שוין אויף דער ערד פון העכער הונדערט יאָר אָן.
בלויז אַרום אָדעס, וווּ קיין אַלטע קאַלאַניעס זענען נישט געווען,
האָבן זיך יידן באַזעצט וווּ נאָר ס'האַט זיך געלאָזן.

אויך די יידן פון די אַלטע קאַלאַניעס האָבן געליטן פון פּאַ-
גראַמען, פון באַנדעס, און האָבן אַ סך קרבנות און אַ סך האָב-און-גוטס
מקריב געווען אין דער רעוואָלוציע און בירגער-קריג. נאָר זייערע
קאַלאַניעס, זייער ערד האָבן זיי נישט פאַרלאָזן. די ערד, וואָס האָט
איינגעזאַפט דאָס בלוט פון זייערע ברידער, שוועסטער, עלטערן און
קינדער, האָבן זיי אויף סיני באַצאָקערט און באַזייט און אַרויסבאַ-
קומען ברויט צום לעבן.

און זייערע ברידער, די וואַגלער, האָבן זיי אויפגענומען מיט אַפּענע אַרעמס.

יאָ, נישט צווי צוליב רחמנות און ברודער-געפיל האָבן די אַלטע יידישע פּויערן אויפגענומען די נייע. — האַרט איז דער פּויער פּונקט ווי די ערד זיינע, און אויך דער יידישער פּויער איז ענלעך צו זיין ערד. סענטימענטן זענען אים ווייט. אָבער דער אַלטער יידי-שער קאָלאָניסט האָט זיך גענויטיקט אין דעם נייעם יידן. אויף די גרויסע יידישע שטרעקעס ערד האָבן איינפאַך געפּעלט מענטשן, וואָרים זייערע ביינער האָבן שוין נישט גערוט אויף דער ערד, נאָר אין דער ערד. ערד האָט געפּוסטעוועט. שטייערן דאַרף מען צאָלן פּון דער גאַנצער קאָלאָניע און ווער עס זאָל צאָלן פאַר דער פּוסטער ערד איז נישטאָ. דעריבער איז גוט, ווען נייע קומען באַאַרבעטן און אַריינטראָגן זייער חלק צו די שטייערן.

אויסערדעם, האָבן אָנגעהויבן אַריינקומען פּויערן און געוואַלט אַפּענעמען די פּוסטע שטיקער ערד, און די יידישע קאָלאָניסטן, די אַלטע יידישע פּויערן, האָבן בעסער געוואַלט האָבן יידן ביי זיך. פאַרט מיט אייגענע בעסער אויסצוקומען ווי מיט פּרעמדע.

און די ערשטע יידן האָבן זיך באַזעצט אין די אַלטע קאָלאָניעס. די איבעריקע, וואָס האָבן שוין נישט געפּונען קיין פּלאַץ אין די קאָלאָניעס, האָבן גענומען אין אַרענדע ביי דער רעגירונג שטיקער פּוסטן סטעפּ, אָמאָל אומזיסט, ווי עס האָט זיך געלאָזט, און אין שכנות, נישט ווייט פּון די אַלטע יידישע דערפער, אויסגעלייגט זייערע געצעלטן.

שווער, ביטער איז געווען די ערשטע צייטן די נייע פּויערן אויף דער נייער ערד!

וואָרים גרויס, ברייט און ווילד איז דער אוקראַינישער סטעפּ. מען זעט נישט קיין בויםל, קיין קוסט, בלוז סטעפּ און סטעפּ. וויסט איז געווען די ערד, די פאַרלאָזענע, פּון יאָרן-לאָנג נישט געאַקערט, נישט באַזייט, און אין די הויכע ווילדע גראָזן האָבן זיך געפּלאַדעט שלאַנגען.

קיין וואַלד איז נישטאָ אין גאַנצן בעגנט, קיין שטיקל האַלץ, קיין שפּענדל, און מען האָט אויפגעקלאַפט געצעלטן פּון וואָס נאָר

עס האָט זיך געלאָזט. ווי די מוראשקעס. האָט מען געבראַכט צו-
שלעפּן פון דער ווייט אַ געקויפט ברעטל, אַ פּלאַקן. פון שבתדיקע
טישטעכער, לייכלעכער, פון אַן אַלטן בגד האָט מען אָנגעצויגן ביידלעך,
איינגעפעסטיקט אין דער ערד און דאָרטן געוויינט.

אַבער ווינטן בלאָזן שטאַרקע אין ברייטן סטעפּ, און זיי האָבן
די ביידלעך אויסגעריסן, איבערגעקערט.

איז מען שעהן לאַנג אַרומגעקראַכן איבער די פעלדער, אויס-
געריסן גראָזן, אויסגעגראָבן אַ גרוב, די טרוקענע גראָזן אָנגעצונדן
און געקאַכט אַן אַרימע וועטשערע נאָך אַ גאַנצן טאָג האַראָוואַניע
אויף דעם פעלד. האָט זיך אַ שלאַגס-רעגן פּלוּצלונג אַראָפּגעלאָזן,
אַ שלאַגס-רעגן אַ געדיכטער, אַ פעטער, ווי עס טרעפט אין סטעפּ,
און אויסגעלאָשן דאָס פייער אין פעלד.

איז מען הונגעריקע אַרונטערגעקראַכן אונטער דעם ביידל, וואָס
האָט נישט געקאָנט ביישטיין דעם רעגן, און אויף דער נאַסער ערד,
צוזאַמען מיט ווערים, זשוקעס און אַ פאַרבלאָנדזשעטער שלאַנג, זיך
געמאַכט אַ נאַכטלעכער.

די פּערד, די קי, וואָס טייל האָבן מיטגעבראַכט, האָבן גע-
נעצט זיך אויף די רעגנס, קראַנק געוואָרן און אַוועקגעלייגט זיך. פון
אַרומיקע דערפער האָבן גנבים, ווי די וועלף, זיך געדרייט און מיט
הונגעריקע אויגן אויסגעקוקט נאָך אַ גנבה, אַנטלויפן מיט אַ פּערדל,
אַוועקפירן אַ קו. מען האָט שטענדיק געמוזט היטן, וואַכן.

און פאַרטאָג שוין איז מען פון די ביידלעך אַרויס, געקראַכן
איבער דער האַרטער, וויסטער ערד, וואָס האָט זיך נישט געלאָזט
רירן, און מיט אַקעראייזנס, מיט לאַפעטעס, מיט פּלאַקנס און אַפּילו
מיט בלויע הענט געקעמפט מיט דער איינגעשפּאַרטער ערד, צע-
גראָבן זי און פאַרווייט.

אַזוי האָבן יידן זיך באַזעצט אויף ערד.

ערשט דערנאָך איז געקומען די געזעלשאַפט, דער דושאַיינט,
דער „געווערד“, וואָס יידן, סתם יידן, נישט פאַרטיימענטשן, האָבן
אים געגרינדעט, כדי ביייהילפיק צו זיין די איבערוואַנדערער; און
די יידישע סעקציעס און „אַרט“ און „איקאַר“ און „יעקא“ און די

זאך גענומען אין די הענט אריין, אָנגעהויבן שטיצן די קאָלאָניזאַציאָנס-
באַוועגונג.

ווער עס האָט מער חלק, ווער עס האָט מער געטאָן - זאָלן
זיי, די אינסטיטוציעס צווישן זיך, דורכקומען.

אַבער די בכורה קומט בלויז זיי, די יידן, די איבערוואַנדערער
אַליין.

זיי זענען געווען די פּיאָנערן - און דאָס דאַרף מען געדענקען.

מאַיַס'ע אַבראַמיטש

איך פאָר איצט איבער די יידישע דערפער און דערפלעך, וואָס
זענען איצט שוין אויסגעבויט מיט הייזער, מיט ברייטע גאַסן, מיט
קוימענס, וואָס ווייסע רויכן שלענגלעך זיך פון זיי.

מיר שטעלן זיך אָפּ ביי איין הייזל, ביי אַ צווייטס, אַ דריטס, -
יידן אין פעלצן באַגעגענען:

- פּאָזשאַלסטע, קומט אַריין!

אויף דעם צוואַמענפאַר פון „געזערד“ האָט איינער אויסגעדריקט
זיין מיינונג, אַז שוין צופיל באַזוכט מען די קאָלאָניעס, און דאָס
טויג נישט. איך האָב אַליין אויך געטראַכט, אַז די קאָלאָניסטן זענען
מסתמא נישט צופרידן מיט די אָפטע וויזיטן, וואָרים באמת, זיצן
מענטשן, מאַטערן זיך, האָרעווען, קומען קיים אויס מיט דער חיונה,
און דאָ קומען דעלעגאַטן מיט אויטאָמאָבילן און קוקן אויף ביי-
וונדער!

אַבער ווי נישט ריכטיק דאָס איז.

- אַדרבה - זאָגן די יידן - קומט אַריין. גוט, וואָס מען
זעט אַ מענטשן פאַר די אויגן.

דער יידישער קאָלאָניסט קאָן נאָך נישט, ווי דער רוסישער
פּויער, אַוועקלייגן זיך ווינטער אויפן אויוון און שלאָפן ווי אַ בער.

ער האָט ליב צו רעדן מיט אַ מענטש אַ וואָרט, דערוויסן זיך נייע
זערן פון דער וועלט, און ווי נאָר עס קומט עמעצער, אַ זשורנאָליסט
צי אַ דעלעגאַט, איז עס אַ שטיק שמחה אין דאָרן. פון אַלע
הייזלעך קומט מען זיך צוזאַמען און מען ווייזט דאָס ביסל פאַר-
מעגן.

אין די קאָלאָניעס „נאָוואַיאַ זאַריאַ“ און „נאָווי פוט“. שיינע
דערפער און אַ סך הייזער, וואָס זענען מערסטנס באַוווינט. מען
באַקענט מיך מיט איינעם אָן עלטערן קאָלאָניסט מיט אַ שטרענג
האַרט געזיכט און כמורנע אויגן.

— מאָסעי אַבראַמיטש — דעהער איך. דעם פאַמיליען-נאָמען
כאַפ איך נישט.

ווען מען זאָל מיר נישט זאָגן מאָסעי אַבראַמיטש, וואָלט אין
געשוויירן, אַז דאָס איז אַ גוי פון גוים-לאַנד. קיין ברעקל פון
יידישקייט נישטאָ, נישט אין די קליידער, נישט אין געזיכט, נישט אין
די באַוועגונגען. אין אַלגעמיין מערקט זיך אַ מאָדנע זאָך, יידן ווערן
ענלעך צו גוים.

— פאַרוואָס זענט איר נישט געקומען פריער, מיט דריי יאָר
צוריק? — האָט צו מיר טענות מאָסעי אַבראַמיטש.

— וואָס האָב איך דען איצט פאַרשפּעטיקט? — פּרעג איך
צוריק.

— פאַרשפּעטיקט גאָרנישט, נאָר איצט קומען אַלע צום גרייטן.
מיט דריי יאָר צוריק האָט מען געדאַרפט קומען און זען, ווי אַזוי
מיר האָבן דעם דאָרף געבויט.

אָן אינטערעסאַנטער ייד, מאָסעי אַבראַמיטש. — ביז דער רע-
וואָלוציע איז ער געווען אַ ייד אַ גביר, געהאַט אין קרוואַך-ראַג אַ
גרויסן מויער, געהאַלטן אין אַרענדע צוויי טויזנט דעסיאַטין ערד,
מילן, געשעפטן. — אַלע פּריצים און פויערן האָבן פון אים גע-
האַלטן אַ וועלט.

אַז די רעוואָלוציע האָט אויסגעבראַכן, האָט ער אָנגעהויבן
פאַרלירן אַלץ מער און מער. צוערשט, די ערד, דערנאָך די מילן,
דערנאָך דאָס הויז. מאָסעי אַבראַמיטש איז שוין נישט קיין יונגער-
נאַן, שוין אַ ייד אין די עלטערע יאָרן. נאָר מאָסעי אַבראַמיטש איז

נישט פון די, וואָס זעצן זיך אַוועק קלאָגן אויף דעם, וואָס איז געווען. צו דערזעלבער ערד, וואָס ער האָט אַמאָל געהאַלטן עטלעכע און צוואנציק יאָר אין אַרענדע, קערט ער זיך אום. ער נעמט צונויף אַ גרופע יידן, וואָס זענען אויך פונקט ווי ער, אַרויסגעשטויסן גע- וואָרן פון זייערע אַלטע פאַזיציעס, פאַרט אַרויס אויף די פוסטע פעל- דער, וואָס זענען שוין דריי יאָר נישט פאַרזייט, און הויבט אָן זיי באַארבעטן.

שווער האָט געאַרבעט מאַסעי אַבראַמיטש, ביטער. די יידן מיט וועלכע ער איז געקומען, זענען שוין גאַרנישט געווען קיין גלייכע שותפים מיט אים. זעלטן אַז עמיצער האָט געוויסט, ווי אַזוי אַ פערד איינשפאַנען, ווי אַזוי אָן אַקער אַוועקשטעלן, ווי אַזוי האַלטן אַ לאַפּאַטע אין האַנט. און מאַסעי אַבראַמאָוויטש איז געוואָרן אַ מלמד, אַ דרדקי-מלמד און געקנעלט מיט די שטעטלשע יידן די תורה פון דער אַרבעט; געלערנט ווי אַזוי אָנטרייבן, ווי אַזוי גיין מיטן אַקער, ווי אַזוי גראָבן אַ גרוב, ווי אַזוי פאַרזיינען.

קיין אַנשטעלט צו העלפן די קאַלאָניזאַציע איז נאָך דעמאָלט נישט געווען. אַליץ האָט מען געמוזט אַליין באַקומען, אַליין איינקויפן פערד, בהמות. געשלאָפן איז מען אויפן פעלד, אונטער שטורעמט און רעגנס. קיין פעלד-געצייג איז נישט געווען, און מאַסעי אַבראַ- מיטש איז געגאַנגען צו די אַרומיקע פויערן, די אוקראַינער, און געליהען דאָ און דערט אַקער-אייזנס, דאָ אַ שנייד-מעסער, דאָ אַ לאַפּאַטע.

זיי האָבן אים געגעבן, די גוים, וואָרים זיי געדענקען נאָך מאַסעי אַבראַמיטשן פון די גוטע צייטן, ווען ער האָט טויזנטער דעסיאַטן געהאַט, פויערן האָבן ביי אים פאַרדינט, און מאַסעי אַבראַמיטש האָט זיי קיין עולה נישט געטאָן, און נאָך אַ גוטע עצה אין אַ נויט געגעבן.

שווער האָט מאַסעי אַבראַמיטש געאַרבעט, נאָר נישט מיד געוואָרן, ביז עס איז געקומען די געזעלשאַפט און אָנגעהויבן פאַרט- זעצן דאָס, וואָס ער, מאַסעי אַבראַמיטש, האָט אָנגעהויבן. איצט איז ער דער טאַטע פון דער שיינער, גרויסער קאַלאָניע, דער פאַרויזנדער, און אַלע האָבן גרויס אָפּשיי פאַר אים.

— ווו זייט איר דעמאלט געווען? — פרעגט ער — האָ?
אַבער ער איז גאַרנישט אַזאָ בייזער, ווי מען מיינט, אַ יידישער
גזלן! — ער רעדט זיך פאַנאַנדער, ווערט ווייכער, ווייזט זיינע אָפּ-
געהאַרעוועטע הענט, וואָס האָבן שוין אַלץ דורכגעמאַכט, אי געבויט,
אי געלעט געקליבן, אי געשיצט זיך בעת רציחות און רויבערייען, אי
אַ קאַלאָניע געבויט.

— איצט האָבן מיר אויף ווייטער — זאָגט מאַסעי אַבראַמיטש. —
דאָ, די ערד, איז איצט אונזער לעצטע קאַרט. דאָ לעבן און
שטאַרבן.

דאָס איז נישט קיין מליצה, קיין שיינע פראָזע. מאַסעי אַבראַ-
מיטש איז נישט קיין פראָזע-מענטש — ער האָט ליב צו שווייגן און
טון, נאָר טאַמער רעדט ער שוין, איז דאָס אָפּגעווייגן.

*
*

ער עולם פרעגט — וואָס מאַכן יידן ערגעץ אַנדערש, ווי אַזוי
לעבט זיך? צי ווייסט מען אין אויסלאַנד וועגן די יידישע קאַלאָניעס?
אַלץ וויל מען וויסן. און מיט ווענדונגען קומט מען אַ סך, אָן אַ
שיער.

טאַטעס ווילן, אַז אין דאָרף זאָל זיין אַ שולע. קיין פערציק
קינדער זענען אין „נאווי-פוט“ נישטאַ. און די רעגירונג גיט נישט
קיין שולע פאַר ווינציקער פון פערציק קינדער. אַליין אויסהאַלטן אַ
לערער מיט אַ שולע איז שווער, און שיקן די קינדער אין דער
דערבייאיקער יידישער קאַלאָניע „נאַוואַיאַ זאַריאַ“ איז צו ווייט,
עטלעכע וויאַרט, און ס'איז קאַלט.

— גיט אונז פערד, וועלן מיר רייטן — זאָגן די יאַטן.
דאָס קאַנען זיי אַלע, די קינדער, דער מינדסטער יינגעלע זעצט
זיך רייטן אויפן גרעסטן פערד, און דאָס פערד וועט אים נישט
אַראַפּוואַרפן, ווייל זיי קענען די מלאכה, די יאַטן אין דאָרף.
— אַנדערש נישט! — זאָגן טאַטעס, — פערד גיב אים! —
און מיר וואָס וועלן טאָן? זאָגן תהלים? די פערד דאָרף מען צו
דער אַרבעט.

די יוגנט וויל אַ ראַדיאָ. די נעכט זענען גרויס, נישטאָ וואָס צו טון, און אַ ראַדיאָ פאַרבינדט מיט דער גאַנצער וועלט: קאַנצערטן, רעדעס, רעפּעראַטן; אַנדערע ווילן עלעקטריע, מען וואָלט געקאָנט איינפירן גוטע ווירטשאַפּט.

אַלץ גערעכטע פּאָדערונגען, נאָר הלואי וואָלטן שוין אַנדערע קאָלאָניעס געהאַלטן ביי אַזעלכע פּאָדערונגען. אין אַ סך ערטער, איבערהויפּט אין די נייע דערפֿלעך, וואָס האָבן זיך ערשט איצט געגרינדעט, איז נאָך דאָ פּאָדערונגען צו האָבן אָן אייגן קיעלע, וואָס זאָל געבן פאַר די קינדער אַ ביסל מילך, און אָפטמאָל איז די פּאָדערונג אַ שטיקל ברויט.

פאַרשידענע יידן פאַראַן

אין דער קאָלאָניע „קראַסני קוסטאַר“. - אַ גאַנצע חברה יידן ווייבער, קינדער באַגעגענען מיך.

- וואָס הערט זיך, יידן?

- שלעכט דערווייל. נישטאָ קיין פרנסה.

דאָס איז אַ נייע קאָלאָניע. די מענטשן זענען געקומען ערשט היינטיקן פּרילינג און גענומען זיך צו דער אַרבעט. דאָס ביסל תבואה, וואָס מען נעמט אַראָפּ דעם ערשטן מאָל, איז נישטיק, קליין. פּערד האָבן נאָך נישט אַלע; און די, וואָס האָבן פּערד, האָבן זיי נישט מער ווי איינצלנע. מיט אַ פאַר מערד קאָן מען פירן שטייבער, אייזן און פאַרדיגען דריי רובל אַ טאָג - מיט איין פּערד קען מען נאָך גאַרנישט נישט טאָן.

- איר ווילט אפשר זען אונזער גאַרבאַרניע? - פּרעגט מען מיך.

- ביטע זייער.

ווייט זיך אַרויס, אַז מערסטנס זענען דאָס געוועזענע גאַרבאַרעס,

זיי האָבן אָנגעהויבן שצפן אַ גאַרבעריי און ביי די ארומיקע
פויערן געקענט פאַרדינען. אָבער נישטאָ קיין געלט אַרײַנצולײגן.
אַלע רעדן, בעטן ביים פאַרשטייער פון דזשאָינט, דעם
אַגראָנאָם:

— איך האָב נאָך נישט קיין קא, די קינדער ווערן פאַרדאַרט
אַן מילך! איך וואָלט געקענט האָדעווען גענו! איך הינער! — איך
האָב קיין ברויט נישט.

אין ערשטן יאָר כמעט אומעטום דאָס זעלבע, אויפן צווייטן,
דריטן, ווערט מען פאַרפעסטיקט. די ערד גיט מער, מען אָרדנט זיך
אײן.

דערווייל פאַרקומען אייניקע, די סאַמע אַרעמסטע, צו אַ פּוּד
תּבואה אַ חודש אויף אַ מענטשן פון „דזשאָינט“, פּדי איבערצוקומען
די שלעכטע צײַט.

פאַרשטייט זיך, אַז דערביי הויבט אָן שפּילן אַ ראָלע די
„קצבה“ — אויב מען גיט, פאַרוואָס נישט נעמען?

אַזוי קלאָגט זיך אַ ייד מיט ביטערע טענות:

— נישטאָ וואָס צו עסן.

איך גלויב אים, נאַטירלעך, און האָב מיטלייד אויף דעם באַ-
יאָרטן ייד, וואָס איז אַרומגערינגלט מיט קינדער, אָבער דער אַגראָנאָם
קען אים און שטעלט אים אַ פּראָגע:

— איר האָט דאָך אַ הויז אין שטעטל ביי אייך, אַ מויער.

קענט איר דאָך האָבן געלט!

— וואָס-זשע עסן די מויער?

— ניין, פאַרקויפן זי און קויפן עסן.

— מען וויל מיר נישט געבן וויפל זי איז ווערט...

נישט אַלע זענען אַזעלכע. פאַראַן אַ סך, וואָס האָבן טאַקע
גאַרנישט, אָבער שווער צו דערגיין צווישן עולם, ווער עס האָט באמת
נישט און ווער עס וויל נישט פאַרקויפן דאָס הויז.

— עס מאַכט נישט אויס! — זאָגט אַ יונגעראַן מיט אַ העל.

פאַוואַקסן בערזל, — מירן שוין דורכקומען, נאָך אַ ביסל, נאָך אַ ביסל —
אַבי מיר זיצן שוין אויף אַן אָרט, אין די הייזער.

פאַראַן אַ סך, וואָס האָבן נאָך אינגאַנצן נישט קיין הייזער.

און וווינען דערווייל ביי שכנים קאלאָניסטן און צאלן דירה-געלט.
ביי אנדערע זענען די הייזלעך נישט פארענדיקט. די פאמיליע מוז
זיצן אין די שטעטלעך און איינער אליין זיצט דער קאלאָניסט אין
דאָרף.

פאראן אַ סך ווונטשן, טענות, אָבער דאָס מוז זיין. וואָרים
שווער איז די ערד, שווער ביי איר ברויט אַרויסצובאַקומען. מיט
שווייס וועסטו דיין ברויט באַקומען - און נישט אזוי לייכט קומט
אָן צו מאַכן פון שטאַטישע יידן ערד-אַרבעטער.

אָבער זיי לערנען זיך אויס, זעצן זיך איין. און אַ גאַנץ קליין-
נער פראָצענט גייט אַוועק.

אין דער צייט ווען גוים, וואָס באַזעצן זיך אויף נייע ערד,
גייען אַוועק פון דער ערד פערציק-פּופציק פראָצענט, גייען יידן
אַוועק נישט מער ווי צוואַנציק פראָצענט, און די, וואָס באַקומען
באַלד הייזער, גייען פּעט אינגאַנצן נישט אַוועק.

מערסטנס איז געקומען אויף דער ערד דער, וואָס האָט שוין
אין שטעטל גאַרנישט וואָס צו טאָן, וואָס האָט שוין דאָרטן-נישט
איבערגעלאָזן קיין זאַך - און די ערד איז זיין לעצטע רעטונג. דאָ
גייט נישט אין סענטימענטן, אין ליבע צו ערד, ווי טייל מיינען,
נאָר פראַסט פשוט, אין ברויט, אין עקזיסטענץ. און ווילנדיק, נישט
ווילנדיק, מוז מען בלייבן.

און אַז מען בלייבט שוין, באַקומט מען דערנאָך ליב די ערד,
ליב די בהמה, דאָס פּערד, און מען ווערט טאַקע צוגעבונדן אויך.
אויף אַ סטעפּ שטייען עטלעכע הייזלעך, ביי יעדער הייזל גרוין-
סע קופּעס שטרוי. אלע הייזלעך זענען לעדיק, די פּענסטער פּאַר-
קלאַפט מיט ברעטלעך. דאָס איז אַ ניי דאָרף, און די קאלאָניסטן,
נאָכדעם ווי זיי האָבן באַאַרבעט די פעלדער און פּאַרווייט ווינטער-
תּבואה, זענען זיי אַהיימגעפּאַרן אין די שטעטלעך, כדי צו מאַכן אַ
טאָלק מיט די הייזלעך, מיט די מסחרים, מיטטינס געזאָגט.
נאָר איין הייזל שטייט צווישן זיי אַ באַוווינטס. אַ רויך גייט
פון קוימען.

מיר פאַרן צו - אַ יידישע שטוב מיט קינדערלעך. עס איז
שבת, און אַז איך זאָג „גוט שבת“, דערפרייט מען זיך. דערהערט אַ

יידישן גרוס אין איינזאמען דאָרף. דער באַלעבאָס, אַ קליין יידל
 דרייט זיך אַרום אין פעלצל און פּאַרקעט זיך.
 - איינער אַליין ווינט איר דאָ?
 - יאָ. אַלע זענען זיך צעפּאַרן - און איך בין געבליבן אַליין.
 - נו, איז אייך נישט אומהיימלעך?
 - שייך זאָגן! - זאָגט דער ייד - אָבער נישקשה.
 - נו, און מיט פּרנסה וואָס הערט זיך?
 - מען קומט דורך, אַ ביסל תּבואה פּאַראַן, אַ בהמהלע, וואָס
 מעלעט זיך, דערצו היט איך.

דאָס היט ער איינער אַליין דאָס גאַנצע פּאַרלאָזענע דאָרף. די
 העבלידעס, דאָס שטרוי און אַלץ וואָס מען האָט איבערגעלאָזן, נאַכט
 ביי גאַכט גייט ער אַרום מיט אַ שטעקן. דרייט זיך אַרום איבער אַ
 פּאַרלאָזן דאָרף מיט פּאַרהאַקטע פענסטער איין קליין יידל מיט אַ
 שטעקעלע אין האַנט, איין ייד איבער אַ סטעפּ, וואָס איז וויאַרסטן
 ווייט אָפּגערוקט פּון אַרומיקע דערטער, און היט, און דערפּאַר באַקומט
 נר דרייסיק רובל אַ חודש.

- דאָס - זאָגט ער - העלפט צו, מען קומט דורך.
 - און ניט סקוטשנע?
 - שייך סקוטשנע! זאָ - ער ייד - עט!

ט א ג א נ ט ש א

פּאַרן מיר אַזוי מיטן אויטאָמאָביל פּון „דזשאַינט“ איבער די
 יידישע קאָלאָניעס; דער וועג איז אַ צוגעפרוירענער, אַ האַרטער,
 מיטאַמאָל גוט געוואָרן נאָך די עטלעכע טעג רעגנס און זומפּן.
 דער אויטאָמאָביל פּלייט, שרעקט איבער פּויערשע פּערדלעך
 וואָס צולאָזן זיך אין גאַלפּ גלייך פּון וועג אַראָפּ אין דער נאַר-
 אַקערטער ערד אַריין.

מיטאַמאָל באַווייזט זיך אַרויס אויפן גלייכן סטעפּ, אָן איין
 בוימל, אַ דערפּל, מיט גלייכע נייע הייזלעך, גלאַטיקע, ריינע ווענט,

גייע שינדעל-דעכער, אלץ אזוי פינקטלעך און סימעטריש ווי אויף א שאך-ברעטל.

← שטיין! — באפעלט דער אגראנאָם דעם שאַפער.
א יידישע קאַלאָניע איז עס, און „טאגאנטשא“ איז איר נאָמען.
עפעס אַ פרעמדער נאָמען! — נאָך די פאַרשידענע דערפער און
קאַלאָניעס מיט די שיינע קלינגנדע נעמען, ווי „נייער שטערן“,
„רויטער קיסטאַר“, „לעקצרט“, „אמת“, „נייער וועג“ איז דער נאָמען
„טאגאנטשא“ עפעס אַ פרעמדער, אַ ווייטער.
פון דעם ביסל יידן, וואָס רינגלען אַרום דעם אויטאָמאָביל,
דערוויס איך זיך די סיבה פון נאָמען „טאגאנטשא“.

ס'איז געווען אין קיעווער גובערניע אַ שטעטעלע טאגאנטשא,
אַ שטעטעלע מיט אַ מאַרק, מיט געסלעך, מיט שיינע יידן, מיט
בעל-מלכה'ס, מיט אַ רב, מיט אַ שוחט, מיט אַ חזן, מיט אַ בית-
עולם און מיט אַ קהלשער חופה אויף דרענגלעך. אַ שטעטל ווי
אַלע שטעטלעך.

איז געקומען פעטלורא מיט זיינע באַנדעס און דאָס שטעטעלע
אומגעבראַכט, אויסגעראַטן עס.

געווען אַ שטעטעלע טאגאנטשא און נישט אַ מצר קיין שטע-
טעלע טאגאנטשא.
אַפגעמעקט.

זענען געבליבן בלויז עטלעכע מנינים יידן, וואָס האָבן אלץ
אין שטעטעלע פאַרלוירן, נאָר בלויז דאָס לעבן איז זיי דורך אַ נס
געבליבן. האָבן זיי זיך צוזאַמענגענומען, זיך אַרגאַניזירט, פאַר די
לעצטע קאָפיקעס אַוועק אין קריוואָאָגער געגנט, וווּ די ערד איז
פעט, שוואַרץ, און דערביי איז פאַרען יידישע אַלטע קאַלאָניעס. מען
האַט זיך באַזעצט אויף דעם ברייטן סטעפ, וואָס האָט געפּוסטעוועט,
אַריינגעקליבן זיך אין די נייע אויסגעהוּבלטע היילעך פון דזשאַינט,
אַריינגעשטעלט אַ פערד, אַ בהמה, טייל אפילו עטלעכע הינער,
קאַטשקעס, גענדו, — און מען האָט דאָס נייע אָרט אַ נאָמען געגעבן
„טאגאנטשא“.

זאָל נישט ווערן אַפגעמעקט פון דער וועלט דער יידישער
ישוב „טאגאנטשא“. אויב נישט אין קיעווער געגנט, איז אין קרי-

וואַראַגער געגנט, אייב נישט קיין הונדערטער יידן, איז כאַטש
 העכער אַ מגין; אויב נישט קיין מצרק, מיט קיין שול, מיט קיין
 באַד, מיט קיין קלייטן, איז כאַטש אַ צוויי מנינים היילעך מיט
 ווייסע ווענט און מיט נייע שינדל-דעכער.
 וואָס פאַר אַ רירנד בילד און אַנטרודענע יידן אין זייער
 אַנטרודענער שטאַדט!

דער אַלטער גלעזער

פאַרט מען ווייטער און ווייטער. קיין פערד צו שרעקן איז
 נישטא. בלויז הינט באַגעגענען מיט אַ בילעריי, גענדז לאַזן זיי
 פליען דערשראָקענע, און דאַרפישע קינדער פאַררוקן די גרויסע ווינ-
 טער-היטלעך און באַטרעכטן מיט חידוש דעם וואָגן אָן פערד.
 קומט מען אָן אין אַ יידישן דאָרף „ניווא“ - אַ ברייטע
 נאַס, נייע היילעך, ווי אומצוטום, נאָר שטיין שטייט דערווייל אַלץ
 אויף סטעפּ, נאַקעט נאָך דערווייל, אָן אַ פּלויטל, אָן אַ בוימל -
 בלויז די ערד די שוואַרצע איז צעאַקערט. אויף דער שיטערער
 ערד פאַשעט זיך נאָך אַ בהמהלע, צופט די לעצטע גראָזן, איידער
 דער שניי פאַרדעקט זיי; עטלעכע יידן אין פּאַלעזן גראָבן כּרד,
 כדי צו פּאַרועזן ווינגערטנער.

גייט מען אַריין אין אַ הייל, - באַגעגנט אָן אַלטער ייד

צו זקן.

- גוט מאַרגן, זיידעשי!

- גוט מאַרגן, גוט יאָר. רעדט אַביסל העכער, איך דערהער

נישט!

פיר און צכציק יאָר איז ער אַלט, דער קאָלאָניסט, פון אומאן

שטעמט ער, און ביי די יאָרן איז ער נאָך אַ גלעזער.

- וואָס הערט זיך, זיידעשי?

- נישט גוט נאָך דערווייל, אַבער ס'וועט ווערן בעסער. - אָט

דאָס איז מיין ווייב, רעדט מיט איר, איך דערהער נישט.

זיין ווייב, וואָס אירו מסתמא פונקט אַ העלפט אַלט ווי איר מאָן, פירט אונז איבערן באַלעבאָטישקייט. זי פירט אריין אין שטאַץ, פון דעם פערדל מיט דער קו שמעקט מיט מיסט, זויערקייט.

— זי גיט ווינציק מילך איצט, די בהמה — קלאָגט זי זיך — זי דאַרף זיך באַלד קעלפן.

און מיט פרנסה איז אויך נאָך נישט צוזי גוט. דאָס גערעטע-ניש איז געווען נישט קיין געהויבנס, ווינטער פארדינט מען נישט, און עסן דאַרף מען.

— האָט איר זיך אויך פריער פארנומען מיט ערד?

— אָן! — דער אַלטער איז אַ גלעזער געווען, פארדינט. דער זון האָט געארבעט, געלעבט זיך, נאָר די פאָגראַמטשיקעס האָבן הרוב געמאַכט. דעם אַלטן די ציין אויסגעהאַקט.

דער אַלטער ווייזט זיין מויל אָן ציין, ווי אַ קבר.

אַבער מען דאַרף נישט מיינען, אז ער איז אַלע מאָל געווען אַזעלכער.

— אָט זעט די פאָטאָגראַפיע — ווייזט ער — דאָס בין איך מיט מיין ווייב מיט צוואַנציק יאָר צוריק, ווען מען האָט התונד געהאַט.

אויף דער פאָטאָגראַפיע שטייט דער אַלטער, וואָס איז שוין מיט צוואַנציק יאָר צוריק אויך אַלט געווען פיר און זעכציק יאָר, נאָר אויפן בילד איז ער יונג, געזונט, שיין. נעבן אים שטייט זיין צווייטע פרוי, אַ יונג געזונט מיידל.

— אָט דאָס זענען מיר — זאָגט דער אַלטער. — זי האָט מיר אַ זון געבוירן. ער איז איצט נישטאָ, דער זון, אַוועקגעפאָרן אין שטאַט.

ער אַליין אַרבעט נישט ביים פעלד, דער אַלטער. אויסער דעם, וואָס ער איז שוין פיר און אַכציק יאָר אַלט און קיין בעלד-אַרבעט איז נישט מער פאַר זיינע יאָרן, האָבן אים אויך די רוצחים גע-שלאָגן אין אומאַן בעת די פאָגראַמען און אים געמאַכט פאַר אויס מענטש. בלויז דער זון מיט דער פרוי זיינער באַארבעטן די גאַנצע

צוועלף דיעסאטין ערד, גייען ארום ארום די בהמות און ארבעטן
שווער אויפן שטיקל ברויט.

וואָלט כאָטש געווען אין באַלעבאַטישקייט אַ ציגעלע, אַ קעלבל, וואָלט דער אַלטער דערביי אַרומגעגאַנגען. דערווייל אין נאָך קיין קעלבל נישטאָ! עס ווערט ערשט זיין שפעטער, אָט נאָר, ווי די קו וועט זיך קעלבלן.

אַבער זיצן אין שטוב ביים אויוון קאָן אויך נישט דער זקן פון פיר און אַכציק יאָר, און ער בעט זיך :

— אפשר פאָרן שויבן אריינשטעלן. איך בין אַ גלעזער, אַ גוטער גלעזער. זעט, די פענסטער האָב איך פאַרגלאָזט...

גייט אַ יידל זוכן אַ פערדל

דער אויטאָ לויפט אַלץ ווייטער, ווייטער. קאַלאָניעס פאַראַן היפש. אַלץ דאַרף מען זען, אַלץ באַקוקן, און דער ווינטער-טאָג איז קליין, באַנאַכט קאָן מען נישט פאַרן, און דאָס וועטער קאָן זיך אויך בייטן. עס איז דאָך דעצעמבער, די צייט פון רעגנס און בלאָ-טעס, און אויף דער שוואַרצער ערד קאָן מען גאָר פאַרזינקען.

לויפט אַזוי דער אויטאָ איבערן סטעפּ, און אין אַ זייט גייט אַ ייד אַ שטאָטיש לייכט מאַנטעלע, מיט אַ דאָרפיש קרום שטעקעלע פון אַ צווייג אָפּגעשניטן. ביי דער האַנט פירט ער אַ יינגעלע פון אַ יאָר צוועלף מיט אַ גויש צעריסן פעלצל.

— פון וואַנען גייט איר, ר' ייד ?

— מיין פערדל גיי איך זוכן. — פאַרלאָרן געוואָרן אייערנעכטן !

— ווייט גייט איר ?

— נאָך אַ וויאַרסט עטלעכע און צוואַנציק — אפשר איז עס אין דאָרף !

— זעצט זיך אַריין אין אויטאָמאָביל !

— אַ דאַנק !

אַ קיעווער איז ער אַליין, דער ייד מיטן שטאָטישן מאַנטעלע,

א בעל-מלאכה געווען אין דער היים, און איצט זיצט ער אין קאלאָ-
ניע און באַארבעט ערד.

מיט אַ פּאָר טעג צוריק איז ער צו אַ סטאַנציע צוגעריטן
מיטן פּערדל. ער האָט עפעס געדאַרפט באַזאָרגן. דאָס יינגעלע זיינס
האַט ער מיטגענומען מיט זיך. ער איז אַריין אויף אַ ווילע אין
איינפּאַר-הויז ביים וועג און דאָס פּערדל צוגעבונדן פאַר די שטריקענע
לייזן ביי די טיר.

און מיטאַמאַל, ער גייט אַרויס, אָן אומגליק! דאָס פּערדל איז
נישטאָ!

אַ גאַנצע נאַכט איז ער אַרומגעקראַכן איבער די ברייטע סטע-
פּאַס, געשניטן זיך אין די ווינטן, געקראַכן מיטן יינגעלע איבער די
וועגן און יעדן פּויער געפּרעגט:

— אפּשר האָסטו געזען אַ פּערדל צוזאָ און אַזאָ, ליבער מענטש? זאָג!
נאָר קיינער האָט דאָס פּערדל נישט געזען.

נאָך דער נאַכט האָט ער געוואַנדערט אַ טאָג, ווייטער אַ נאַכט.
איצט גייט ער אַהיים צופּוס מיט זיין קליין יינגעלע. איין טרייסט
איז אים נאָך פאַרבליבן: — אפּשר האָט זיך דאָס פּערדל אָפּגעריסן
און אַליין אַוועק אַהיים.

— דאָס שטריקל איז אויך נישט געווען?

— ניין, נישט געווען.

קלאָר, ווי דער טאָג, אַז דאָס פּערדל האָט זיך נישט אָפּגעריסן.
נאָר מען האָט עס צוגעגנבעט. ווען עס זאָל זיך געווען אָפּרייסן,
וואָלט אַ העלפּט שטריקל פאַרבליבן.

נאָר זאָגן דאָס דעם קיעווער יידן אין לייכטן שטאַטישן מאַנטעלע
דאַרף מען נישט.

איין טרייסט טליעט נאָך אין זיין הצרף — איין קליינע
טרייסט, וואָס וועט דויערן אַזוי לאַנג ביז ער וועט נישט אַהיים קו-
מען. דערוויל איז אים דאָס שטיקל טרייסט פאַרבליבן צוזאַמען מיטן
קרומען שטעקעלע, דאָס בייטשל...

און ווער האָט דאָס אַזאָ האַרץ ביים אומגליקלעכן יידן דאָס
קליינע פּיצעלע טרייסט צוצונעמען? וואָס איז ער דען אָן דעם
פּערדל איצט!

אַקסן און פערד

געדענקט איר נאָך אַ זומער-טאָג ביים רבין אין חדר?
דער רבי זיצט מיט דער יאַרמעלעקע אויפן קאַפּ, די קינדער
אַרום אים צונופגעקוועטשט, צוזאַמענגעדריקט, מען קוקט אין די צע-
ריסענע חומשים און מען לערנט מיט אַ ניגון:
— און זאָלסט נישט טאָן גיין קיין שעטנו, וואָל מיט פּלאַקע
צוזאַמען, און זאָלסט נישט טוען טאָן אַקערן מיט קיין אייזל און
אַקס צוזאַמען...

מיר, ווי אַלע יינגלעך, האָט זיך אויסגעוויזן דער דין גלעט
אַזוי זיך אַ דין, נישט ווייל מען דאַרף אים, וואָרום וועלכער
ייד אַפּערט דען? — און וועלכער ייד וועט דאָס פּאַרן מיט אַ פּערד
און אַקס צוזאַמען? ווי פיל באַלאַנגאַלעס איך האָב געקענט, יידן, איז
נאָך קיינער נישט געפּאַרן מיט קיין פּערד און אַקס צוזאַמען.
וואָס איז, קאַרג פּערד פּאַראַן?
איצט פּאַרט זיך איבערן סטעפּ אַ ייד אין אַ וואַגן, געשפּאַנט
אין אַ פּערד מיט אַן אַקס צוזאַמען.

— צא-בע! — שרייט דער ייד — צא-בע!

דער ייד האָט נישט ליב קיין אַקס. דער אַקס אין לאַנגזאַם,
שטאַרק, נאָר לאַנגזאַם. פאַר אַן אוקראַינער גוי איז ער פּונקט צוגע-
פּאַסט. ביידע, דער גוי ווי דער אַקס, זענען שטאַרק און פּאַמעלעך
און האָבן צייט, און זענען שווער, און גייען טריט ביי טריט. דער
גוי שלאָפט, רויכערט די פאַרלאַשענע לולקע שלאַפּנדיקערהייט, און
דער אַקס שלעפט זיך. דער סטעפּ איז גרויס, דאָס לעבן איז לאַנג
און מען קאָן זיך שלעפּן. נישקשה, מען וועט קיין זאָך נישט
פאַרשפּעטיקן.

דער ייד האָט נישט אַזויפיל צייט. ערשט נישט לאַנג, מיט
צוויי יאָר, אַ יאָר, אָדער סך הפּל גאָר אַ האַלב יאָר צוויק, איז ער
נאָך געווען, דער ייד, אַ קרעמער, אַ מעקלער, געלאָפּן, געיאַגט זיך,

געאייגנט זיך, געהיצט זיך - און ער קען זיך נישט שלעפן צווי
לענג, פאָרן טריט ביי טריט. אים איז איילנדיק; ער דארף איצט
אָפּטאָן אויפן פעלד אין חדשים, וואָס זיינע אור-עלטערן האָבן פאַר-
לאָזט קנאַפע צוויי טויזנט יאָר.

און דער ייד בייזערט זיך אויפן אָקס.

- צאָ-בע! - שרייט ער - צאָ-בע!

דאָס פערד איז צוגעפאַסט צו אים. ביידע, דער ייד און זיין
פערדל, האָבן גלייך אומרויק בלוט, האָבן ליב לויפן און מיד ווערן,
ווייטער לויפן, ווייטער מיד ווערן, ציבי נישט שלעפן זיך. אָבער
דער אָקס איז רויק. ער וועט בעסער מאַכן אַ סך אַרבעט, נישט מיד
ווערן, נאָר זאָל עס דויערן, טריט ביי טריט.

און דער ייד מיטן פערדל פירן מלחמה מיטן אָקס דעם קרי-
כער, וואָס בלייבט דער זיגער.

ער וועט שוין פון זיין וועג נישט צוועק, דער שווערער
שטאַרקער אָקס. מעג זיך דער ייד מיטן פערדל היצן און לויפן.
- אור, וואָסער פאַסקודנע בהמה דאָס איז דער אָקס! - קלאָגן

זיך יידן - פע!

זיי ווילן בעסער איין פערד איידער צוויי אָקסן. נאָר די אַג-
ראַנאַמען האַלטן בעסער פון אָקסן.

- אָקסן וועלן זיי אויסלערנען נישט יאָגן - טענהן זיי -
אַ פויער דארף נישט יאָגן, נישט היצן זיך. און דער בעסטער לערער
דערויף איז דער אָקס.

איבריגנס, קאָסטן אָקסן ביליקער. מען דארף אים נישט צווי
אָפהיטן ווי אַ פערד, דער טייוול נעמט אים נישט.

און דער ייד געוויינט זיך ביסלעכווייז צו, לייגט זיך צוועק
אין וואָגן, פונקט ווי דער גוי, כאַפט אַ דרעמל און מורמלט פון שלאַף:

- צאָ-בע! - צאָ-בע! - - -

חזרים

שוין זייענדיק א דערוואקסענער בחור און א שטיקל צפיקורס
דערצו, פלעג איך נאך פונדעסטוועגן נישט אינגאנצן באגרייפן, ווי
צווי גוים קענען עסן חזיר.

אך, ווי מיך פלעגט אפט מאָל עקלען, ווען נעבן אונזערע
פענסטער פלעגן זיך אין די יאריד-טעג אַוועקשטעלן די חזרים-קוילערס
מיט זייטן חזיר און ספּלע! און וויפיל רחמנות פלעג איך האָבן אויף
די אומגליקלעכע גוים נעבעך, וואָס פלעגן צוגיין, הייסן זיך אַפּשניידן
א שטיק ווייסן שמאַלציקן פעטס, אויפעסן עס אויסן אַרט און נאָך
בעצאָלן דערפאַר אויך.

איך דערמאָן זיך, אז יידן אין בית-המדרש פלעגן אפילו דער-
צייילן, אז נאָר פויערן עסן חזיר; פריצים און גרויסע-לייט וויילן
דערויף נישט קוקן, פונקט ווי יידן.

איך האָב אין דעם שטאַרק גענלויבט און דאָס פלעגט מיך
טרייסטן. און אז איך האָב טאַקע דערזען דעם ערשטן מאָל, ווי
צווי דער פריץ פון שטעטל עסט יאָ חזיר, און דוקא אַ גאַנץ חזירל
מיטאַמאָל, און אַ געבראַטנס, און אַזעלכעס, וואָס שטייט אויף פיר
פּיס, און דוקא מיט אַ פעטרישקעלע אין פּיסק, האָט עס מיך שטאַרק
באַליידיקט. דעם זעלבן געפיל האָבן מסתמא אַלע יידישע יינגלעך
אַמאָל געהאַט.

איצט באַגעגן איך כמעט אין אַ סך יידישע קאָלאָניעס חזירים,
גרויסע, פעטע, ענגלישע, וואָס זענען אינגאנצן אויסגעשמירט אין
בלאָטע, וואָס רייבן זיך אָן אַלע ווענט, קוויטשען, זיפּען, און
גאַנצע סטאַדעס קליינוואַרג לויפן זיי נאָך, ניוכן מיט די פּיסקלעך
און האַלטן אונטער דעם כאָר.

— ריץ, ריץ! — שרייט זיי נאָך אַ פויערטע און קוקט אויף
זיי מיט פאַרליבטע אויגן.

איך בין תחלת געווען זיכער, אז דאָס איז אַ גויע, וואָס
אַרבעט ביי אַ ייד, נאָר באַלד האָט די פויערטע אָנגעהויבן רעדן
מיטן אמתן פאַראַלער יידיש, מיט קמצן אנשטאַט פתחן.

- איך האָב אים צליין אויסגעהאָדעוועט דעם חויר - זאָגט
זי מיט שטאַלץ - און איצט האָט זי אָפּט קליינע חוירלעך - אז זיי
וועלן „מערטשעם“ אויסוואַקסן, וועט מען מאַכן אַ פּאָר רובל פון זיי...
- ווער האַלט נאָך ביי אייך אין דאָרף חוירים? - איז מיר
אינטערעסאַנט צו וויסן.

- ווער האַלט נישט? - ענטפערט דער מאַן מיט אַ פּרעגנע.
ווייזט זיך אַרויס, אז יידן אין פּאָלעטאווער גובערניע האָבן נאָך
פאַר דער קריג געהאָדעוועט חוירים, און אַפילו אַליין געקוילעט און
אַנגעגרייט זיך אויף ווינטער.

אודאי - זאָגט אַן עלטערער יידישער פּויער, אין אַ רויטן
פּעלץ, וואָס האָט שוין אַפילו קיין צורה פון קיין ייד נישט - אַט
האָט איר מיינע. ריץ! ריץ! ריץ!
צבי איר האָב געמיינט, אז איך קען יידן.

אַלעטע און גייע

שוין דריי טעג גיט אַ רעגן. מיר זענען פאַרשטעקט. דער
אויטאָ סאַפּעט, פרוווט זיך רירן איבער דער צעווייקטער ערד און
זינקט אַלץ טיפער און טיפער. מען האָט שוין די רעדער אַרומגע-
בונדן מיט קייטן. נישט דער אויטאָ פירט אונז, נאָר מיר פירן דעם
אויטאָ - און דאָ איז נאָך דאָ אַזויפיל צו זען.

דער מאַגערער יידל, וואָס אַרבעט אין דער קעז-קוכעריי פון
דער קאַלאָניע און זאָגט דערביי תהלים, וויל דורכאויס, מען זאָל זען
וואָס פאַר אַ גוטן קעז ער אַרבעט אויס.

ער ברעכט אָפּ אַ שפיצל פון קעז און גיט צו פאַרזוכן.

גלעבנדיגער קעז! און ריין איז אין דער קוכעריי, אַ

מחיה!

דער אַגראַנאָם האַרט, אז מען מוז דורכאויס זען דעם „מעדפונקט“,
דעם אַמבולאַטאָריום, וווּ עס זיצט אַ דאָקטאָר און היילט די קראַנקע
קאַלאָניסטן.

אין ווארט-צימער זיצן אַרומגעזעצט היפש חולאים, ווייבער,
קינדער און אפילו מענער.

- מען קרענקט דאָ, דאָקטאָר ?

- נישט צו פארזינדיקן.

- שלעכטע באַדינגונגען ?

- נישט ערגער ווי אין רוסישע דערפער, נאָר אַ ייד האָט ליב

זיך היילן. אַ גוי קומט ווען ער האַלט שוין ביים שטאַרבן... איב-
ריקנס, האָט איר גוים אויך דאָ !

- יאָ, צווישן די פעלצן, וואָס פאַרדעקן די אָפּשטאַמונג, זענען

אויך דאָ עטלעכע גוים פון די שכנותדיקע רוסישע קאָלאָניעס.

עס איז נאָך געבליבן צו זען די קאָלאָניעס פון „געזערד“ אין
שאלכאווער ראיאָן. די קאָלאָניעס זענען דאָרט אַרעמערע, די קאָלאָניסטן
זענען מקנא די „דזשאַינט-מיוחסים“ — אָבער זיי באַזאַרבעטן די ערר
נישט ערגער ווי אין די דזשאַינט קאָלאָניעס.

און דאָ, צו אַלדע רוהות, הערט נישט אויף גיסן און גיסן.

מיר נעכטיקן איבער אין די אַלטע יידישע קאָלאָניעס, וואָס
עקזיסטירן שוין 115 יאָר. — מיר פאַרן פאַרביי קאַמיענקע, ניי-קאָוונע,
ניי-וויטעבסק, איזלוטשיסטע, — די הייזער זענען ברייטע, גרויסע, די
שייערן באַלעבאַטישע, די הינט געוואקסיקע. תחלת קען מען די קאָ-
לאָניעס אָננעמען פאַר דייטשע. נאָר אַט זעט זיך אַ שול. יידן אין
פעלצן קומען צו און באַגריסן זיך מיטן אַגראָנאַם :

— גוטמאָרגן, טאָוואַרישטש שוכמאַן !

אַלע קאָנען זיי אים, דעם שטרענגן און גוטן עקאָנאָם שוכמאַן,
פונקט ווי ער קאָן אַלעמען. עס הויבט אָן נאַכט-ווערן און מיר שטעלן
זיך אָפּ אויף נאַכט-לעגער אין קאַמיענקע ביי אַ ייד אַ פויער.

אַ רחבות ביי די אַלטע קאָלאָניסטן. אויף די הילצערנע בעטן
רוען הויכע פערינעס מיט קישנס, פאַר זיך, פאַר קינדער אויף חתונות
און אפילו פאַר אַן אורח, אַז מען דאַרף. פון די שאַפעס קוקן אַראָפּ
בייביקע בוטלעס מיט וויין פון די אייגענע וויינגערטנער. אויף די
ווענט הענגען פאַטאַגראַפיעס פון זעלנער, אַנדענקען פון צייטן, ווען
מען האָט געדינט „פאַניען“. צווישן די זעלנער מיט עפאַליעטן, וואַרפן

זיך דורך יונגעלייט אָן עפּאַלעטן, זעלנער פון דער רויטער אַרמיי.
צפּילן די קעץ אין שטוב זענען פעטע, גרויס-האַריקע, באַלעבאַטישע.
נישט אומזיסט האָבן זיך נישט ליב די גלעטע קאַלאָניסטן מיט
די נייע - דאָס איז די שטענדיקע שנאה צווישן זאַטע און הונגעריקע.
- „זיי“ וואָלטן שוין אַלץ וועלן - זאָגט אָן אַלטער געזונטער
קאַלאָניסט - און ביי אונז פלעגט די נשמה אַרויסקריכן, ביז מען האָט
זיך צו עפעס דערלעבט.

אויך זיי, די ערשטע יידישע קאַלאָניסטן פון צמאַליקע צייטן, איז
נישט אָנגעקומען גרינג, ביז זיי האָבן זיך איינגעאַרדנט. אַ סך ווינ-
ציקער פון די נייע קאַלאָניסטן, האָבן די גלעטע קאַלאָניסטן צמאַל
געוויסט, ווי אזוי צו באַגיין זיך מיט דער ערד. אָקסן האָבן דעמאַלט
אַלע געהאַט, אָקסן, גרויע, גרויס-הערנערדיקע, תּמעוואַטע, און האָט
מען די אָקסן אַרויסגעטריבן צוזאַמען אויף דער פּאַשע, האָבן זיי זיך
אויסגעמישט און קיינער האָט דערנאָך נישט דערקענט זיינע. - ביז
יעדער האָט אַ בענדעלע פון אָן אַנדער פּאַרב צוגעפונדן זיינע אָקסן
צו די הערנער, - האָט דאָס די אָקסן גערייצט און איינער דעם צווייטן
האַט די בענדלעך אַראָפּגעפליקט.

אמת, אַז דאָס איז שוין לאַנג, זייער לאַנג, נאָר די גלעטע קאַלאָני-
ניסטן ווייסן עס אָון עס פאַרדריסט זיי, אַלמאי עס קומט די נייע
אָן „גרינג“.

- מיט „זיי“ צאצקעט מען זיך און מיט אונז האָט זיך קיינער
נישט „געצאצקעט“ - אַלץ אַליין!
פונדעסטוועגן, אַז מען נעמט אַ גלעזל וויין פון די גרויסע
בוטעלעס, ווערט דער עולם ווייכער. - דער עולם קומט זיך צוזאַמען.
מען רעדט, דערציילט, שפּעטער קומט דער שוחט צוגיין, פריער איז
געווען אַ רב אויך, נאָר איצט איז ער מער נישטאָ. דער שוחט,
וואָס שעכט, אַרבעט אין פעלד און לערנט אַ שטיקל עברי, פּסקנט
שוין צו אַ שאַלח אויך.

גראַד האָט זיך דאָ פאַרהאַלטן אַ פאַרשטייער פון „איקא“, דער
אַגראַנאָם מירקין, וואָס איז ספּעציעל געקומען פון פאַרזי, פּדי אַרגאַ-
ניזירן די איקא-קאַלאָניעס אין זאַפּאַראַזשער געגנט. - די גלעטע

קאָלאָניסטן באַציען זיך מיט גרויס דרך-ארץ צום גאַסט פון פּאַריז.
צייטן לאַנג האָט ער אַמאָל געאַרבעט אין זייערע קאָלאָניעס.
איצט פילט זיך ביי זיי אַן איינפֿערוזכט צו די „נייע“, וואָס
„זייער“ מירקין אַרגאַניזירט און שטיצט.
— גיט אונז כּאָטש אויף אויפֿשטעלן אַ מקוה — בעט דער
עולם.

דער אַגראָנאָם שמייכלט.
אַ געזונטער שוואַרץ-בערדיקער קאָלאָניסט באַליידיקט זיך :
— זאָל זיין אַ באַד, אויב אַ מקוה איז פּסול. נישקשה, מיר
זענען אויך אַזעלכע מיוחסים, ווי די נייע.
אַ גאַנצע חברה קאָלאָניסטן קומט מיט טענות, אַלמאַי מען
צאָלט זיי נישט אָפּ דערפֿאַר, וואָס זיי האָבן צעאַקערט די ערד ביי
די „נייע“, איידער יענע האָבן נאָך געהאַט פּערד און אָקסן.
— וואָס איז? — עס פּעלט צו צום קניפֿל? — פּרעגט דער
אַגראָנאָם.

— קניפֿל נישט קניפֿל! אָבער מיר דאַרפֿן פֿאַר די „נייע“ נישט
וואַרטן מיטן געלט...
פּונדעסטוועגן זענען זיי פּאַראַינטערעסירט צו וויסן, צי מען
וועט טאַקע מיט דער צייט פּאַראַייניקן די אַלטע מיט די נייע קאָ-
לאָניעס.

די טענדענץ איז דאָ. נאָר דערווייל טיילן נאָך אַלץ אָפּ רוי-
טישע דערפֿער די נייע קאָלאָניעס פֿון די אַלטע.
און ביי דער גאַנצער „שנאה“ צווישן די „אַלטע“ און די
„נייע“, וואָלט מען פּונדעסטוועגן וועלן זיין צוואַמען.
יידן ציט צו יידן.

אין א פארוואַרפן ווינקל

ווידער אַמאָל אין וואַגאַן. רוסן קייען, שייַלן אייער, שניידן קישקעס מיט קניפערלעך. סך-הכל איז מען נאָר איינגעזעסן אין וואַגאַן און שוין קייט מען, אַנדערע דרימלען, שוין אַזאַ רוסישע טבע, זעט אויס, אין וואַגאַן דאַרף מען אָדער קייען, אָדער שלאָפן. איך פאָר צום קליינעם שטעטלע סמאַלעוויץ ביי מינסק.

פאָרוואָס פונקט סמאַלעוויץ? – ערשטנס, איז סמאַלעוויץ גאָר אַ העק, אַ קליין שטעטלע, און ס'איז אינטערעסאַנט צו זען, ווי אַזוי זעט אויס אַ קליין שטעטלע אין איצטיקן רוסלאַנד. צווייטנס, איז עס אויפן וועג צו די יידישע קאַלעקטיווע-קאָלאָניעס אין ווייס-רוסלאַנד. אין אוקראַינע, קרים האָבן זיך תּוֹחַלַת אויך געשצפּן קאַלעקטיוון אין די קאָלאָניעס. נאָר מען איז זיך פאַנאַנדערגעפאַלן. אַז מען דערמאָנט די קאָלאָניסטן וועגן די קאַלעקטיוון, זענען זיי גרייט צו דורסן. אַפילו קאָמוניסטן אַליין, וואָס זענען געווען פאַר קאַלעקטיוון, רעדן מער נישט דערפון. אין ווייס-רוסלאַנד האַלטן זיך קאַלעקטיוון – און מען דאַרף זען, ווי אַזוי זיי זעען אויס. דאָס וועטער איז דערווייַל שלעכט, און איך נוצן אויס די צייט און פאָר זיך איבער קיין סמאַלעוויץ.

ווי אומעטום, הויבן יידן סוחרים אן מיט מיר אַ געשפּרעך. איך טראָג גראָד העלע מלבושים. אין רוסלאַנד זעט מען נישט קיין העלע קליידער – און גלייך דערקענט מען איז מיר דעם „אינאָסטראַניעץ“.

– ווי לעבט זיך יידן?

– ניט וואַזשנע.

– וואָס, די מאַכט טייג נישט?

– גאָר! די מאַכט איז גראָד פאַר אונז יידן גוט. נאָך קיינמאָל

אַ ייד זיך נישט געפילט דאָ אַזוי תקיף ווי איצט. נאָר דער „נאר-קאמפין“...

„נארקאמפין“ איז דער קאָמיסאַריאַט פון פינאַנסן. און יידן
סוחרים האָבן אים נישט ליב.

— איר פאַרשטייט — זאָגן מיר פאַרמעליקטע יידן — פון 22-טן
יאָר ביון 25-טן האָט מען געלעבט. די קאָאָפּעראַטיוון האָבן ביי אונז
אַ סך מאָל געמוזט קויפן סחורות. איצט איז געוואָרן אוממעגלעך צו
האַנדלען. מען גיט נישט קיין וואַגאַנעס פּריוואַטע סוחרים צו ברענ-
גען פון אוקראַינע תּבואה, מען פאַרקויפט נישט קיין סחורות, און
ס'איז ביטער.

אַן עלטערער ייד מיט צוויי גרויסע וואַנסן, ענדלעך אַ ביסל צו
באגדאן כּמיעלניצקין, גלעט זיך איבער ביידע וואַנסן און זאָגט מיט אַ
הייזערקער שטים:

— וואָס ווילט איר? — אַמאָליקע צייטן האָבן מיר מיט אַ
בעל-מלאכה זיך געשעמט; מען האָט זיך מיטן אַרבעטער נישט
געוואָלט משדך זיין, נישט געהאַלטן אים פאַר קיין מענטש. היינט
האָט ער די מאַכט, וויל ער אונז אָפּצאַלן, וואָס איז?

אַזוי שמועסנדיק און דיסקוסירנדיק קומט מען אָן צו פּאַרן. אַ
יונגער ייד אַ באַלאַגאַלע כאַפט מיך גלייך אין פּאַיעטאָן אַריין און
מיר פּאַרן אָן אַנדערטהאַלבן וויאַרסט ביון שטעטל אַריין,
— עפעס פּאַראַן יידישע טוערס ביי אייך אין שטעטל? — פּרעג
איך דעם באַלאַגאַלע.

— ניין, אַלץ רוטישע.

איך קריך אַרום איבערן שטעטלע, אייגנטלעך, איבער איין
לאַנגער אומעטיקער בלאַטיקער גאַס מיט קליינע איינגעהויקערטע
הייזלעך, און פאַר גרויס לאַנגווייליגקייט גיי איך אַריין אין דער
סאָויעטישער „סטאַלאַווקע“. ביים גרויסן טיש זיצן פּויערן אין לאַפּטיעס
און אין צעריסענע פעלצלעך און טרינקען טיי.

די סטאַלאַווקע איז ענדלעך צו די אַמאָליקע רוסישע „טשאַיניעס“,
וועהן די פּויערן פלעגן זיך צוזאַמענקומען און אויסשמועסן זיך. אויף
די הילצערנע ווענט הענגען אַ סך פּאַרטרעטן פון באַלשעוויסטישע
טוער, אַגיטאַציאָנס-פּלאַקאַטן און אַ פּאַרביקער פּלאַקאַט מיט צייכנונגען
און גראַמען, ווי אַזוי מען זאָל אויסאַרבעטן גוטע פעל.
אַ יידיש קליינגעוואַקסיק מיידל שטייט אַרומגערינגלט פון אַלע

זייטן מיט פויערן און פויערטעס. זיי פארלאנגען, מיזאל זיי עפענען דעם קאָפּערצטיוו און פארקויפן זיי סחורה. דאָס מיינדל, די פאר- קויפערין פון קאָפּערצטיוו, טענהט, אז ס'איז נישט איצט די צייט, צווישן איינס און דריי איז מיטאָג, נאָר די פויערן רעכענען זיך נישט דערמיט, פארלאנגען זייערס.

— עפן, עפן! — זאָגן זיי — קאלט צו שטיין אין גאָס. איך גיי נאָכאַמאָל אַרויס איבערן שטעטל, שפּאַציר דורך אַלע בלאָטעס און מער ווי חורים באַגעגנט מען כמעט גאַרנישט. עפעס אַ גאַנצע וועלט מיט חזירים האָבן זיך צוזאַמענגעקליבן דאָ, לויפן אַרום, קוויטשען, און די יידן מיט די יידענעס, די קרעמערס, וואָס שטייען מיט טישלעך סחורה, מיט געבעקס, טרייבן די דברים-אחרים פון זיך: — אַ טשו!

אַ שטעטלעך אַלט ווי דאָס יידישע גלות. פונקט ווי אַמאָל, קריכן יידן צו די פויערשע פּורלעך, טאַפן אַ זעקל און קייען אַ שטרוי. פונקט ווי אַמאָל, קריכן אַרום די פויערן און פויערטעס, אַרעמע וויסרוטישע פויערן און פויערטעס, זיי טאַפן די סחורות אויף די יידישע טישלעך, פונקט ווי די יידן טאַפן ביי זיי די זעקלעך תבואה. דאָכט זיך, אז אי די יידן, אי די גוים קומען אָפּ מיטן טאַפן — קויפן קויבט מען נישט.

עטלעכע בלאַנדע רוסן, אין שינע'ן און אין שטיוול, די באַאַמטע פון שטאָט, מסתמא, שלעפן זיך איבער די בלאָטעס אין „סטאלאווקע“ אַריין נאָך אַ „גלעזעלע“ — און דער איינציקער מיליציאַנער גענעצט און זוכט חטאים ביי די פויערן, וואָס פאַראומרייניקן די בלאָטיקע גאָס מיט שטרוי, ביי די קרעמער, וואָס שטופן זיך צופיל אַרויס מיט די בירלעך.

ווען נישט די רויטע פינג-שפיציקע שטערנס מיט דעם האַמער און סערפּ וואָלט מען דאָס שטעטל געקענט אָננעמען פאַר אַ טונעל-יאדעווקע פון פּופציק יאָר צוריק.

פון גרויס לאַנגווייליקייט, האָב איך שוין געטראַכט אַריינצו- כאַפן זיך צום רב און כאַפן אַ שמועס מיט אים מכוח יידישקייט און פּלד-ישראל זאָכן. — נאָר אַט קוקט עפעס אַראָפּ פון אַן איינגעהוי- קערט קרעמל אַ קליין שילדל אין די באַקאַנטע פיר שפּראַכן. — אויף

יידיש איז אָנגעשריבן „קוסטארן-פאַריין פון יעכידים“ – גיי איך שוין בעסער אין קוסטארן-פאַריין.

– עס איז איצט קיינער נישטאָ – זאָגט מיר אַ קליין עלטער יידל אין אַ שלאָפּראָק. – מען גרייט זיך אויף יום-טוב, מען קאַלכט די שטוב.

– צו וואָסער יום-טוב ?

– וואָס, איר ווייסט גאָרנישט ? – ווינדערט זיך דאָס יידל אין שלאָפּראָק – דאָס פייערט מען דאָך זונטיק, וואָס קומט, דעם יאָר-טאָג פון דער אָקטאָבער-רעוואָלוציע. אָט קאַלכט מען ביי אונז די שטוב. אַ פאַרזאַמלונג וועט דאָ זיין, רעדעס.

– און ווער זענט איר אַליין, ר' ייד ?

– איך בין דער „קוריער“ ביי די קוסטארן – זאָגט דער ייד – ר' ישראל רופט מען מיך.

– זייער אנגענעם. וויפל קוסטארן ציילט דער פאַריין איערער ?

– ניינציק, קיין ביזו אויג.

– און ווי אַזוי לעבט זיך ?

– אָט, מ'קומט דורך ! איינער איז אַ שניידער, אַ צווייטער אַ שוסטער, אַ דריטער אַ קושניר, אַ פערטער אַזוי... מ'אַרבעט און מ'פאַרקויפט צו אַרומיקע פויערן, ווי אַלעמאָל ס'איז געווען. איך בין אַליין אויך אַ קושניר, נאָר איצט האָב איך מער קיין כוח נישט צו אַרבעטן, שוין אַריבער זכציק, און איך בין אַ קוריער ביי די קוסטארן, גיי אַ שליחות, באַזאָרג...

– און וואָס נעמט איר געהאַלט ?

– ווינציק, אַכצן רובל אַ חודש, אָבער קיין סך אַרבעט איז נישטאָ, און איך בין צופרידן. אַלץ בעסער, ווי אַמאָל.

– אַמאָל איז איך געווען אַזוי שלעכט, ר' ישראל ?

– ניין, שלעכט נישט ! נאָר אַמאָל בין איך געווען אין דער קאַסע אַ קוריער און איך האָב געהאַט צרות פון דער פּאָליציי, ימח שמה !

– פאַרוואָס ?

– פאַר גאָרנישט. אַריינגעקומען צו אַ ליאדע גאָרניסט, אַ צינאווינקל, געמוזט אַראָפּנעמען די היטל, געזאָגט האָט מען מיר „דר“,

גערעדט ווי צו א הונט. היינט, אז איך קום אין „ראיקאם“ בין
 איך ווי ביי זיך אינדערהיים. צפילו די היטל נעם איך נישט אראפ!
 - נו, און די קרעמער ווי אזוי לעבן ביי אייך, ר' ישראל?
 - דער אַרעמסטער קרעמער - זאָגט ר' ישראל - לעבט נאָך
 בעסער פון רייכסטן קוסטאר. נאָר דער קוסטאר איז אַלעמאָל געוואָינט
 צו צרות, איז קיים האָט ער צו עסן, איז ער צופרידן. דער קרעמער
 איז געוואָינט צו גוטס, האָט אַ געשמדטן האַלדז, טאַמער קוועטשט
 מען אים אַביסעלע, שרייט ער געוואָלד.

דער יידל אין שלאַפראַק פאַראינטערעסירט מיך און איך פרוּוו
 מיט אים אַוועק ווייטער:

- נו, און אַ רב האָט איר דאָ ביי אייך? אַ שוחט?
 - פאַרצאָן - זאָגט ר' ישראל ביזו - די סחורה פּעלט נישט...
 - עפעס האָט איר אַ ביזו האַרץ, ר' ישראל, אויפן רב מיטן
 שוחט, אמת?

- אָט! גלאַט אזוי איבעריקע פאַרשוניצען... דאַרמאַיאַדניקעס -
 זאָגט ר' ישראל.

- פאַרוואָס, ר' ישראל?
 - אַז נישטאָ מער דער קייזער, וואָס-זשע דאַרף מען נאָך זיי?
 - ווי קומט דער קייזער צו זיי?
 - וואָס איז, איר ווייסט נישט? געוועזן דער קייזער, האָבן
 זיי אים אַלעמאָל געמאַכט אַ מי שברך... היינט, צו וואָס דאַרף מען
 זיי היינט? די „גדוֹלִים“ דאַרפן נישט קיין מי-שברכס...

- נו, און אַ שאלה פּסקענען? שעכטן אַ בהמה, אַן עוף?
 - עט - מאַכט ר' ישראל אַוועק - זיי וועלן אייך היינט
 עסן, די יידעלעך אונזערע, אַפילו בשר-קוויטש אויך, אַבי גיב זיי נאָר...
 - וואָס הייכט בשר-קוויטש?

- איר פאַרשטייט נישט? - חזיר! איר הערט נישט ווי ער
 קוויטשעט?

- איר זענט דאָך עפעס גאָר אַן צפיקורס, ר' ישראל - זאָג
 איך אים.

- פאַרוואָס זאָל איך נישט זיין קיין צפיקורס, אז מ'האָט מיר
 די אויגן געעפנט.

— ווער ?

— קיינער נישט! צליין זע איך. איר מיינט, אז איך זע נישט?
כיזן נאָר נישט רעדן. מ'האָט מיך נישט געלערנט. אָבער איך האָב
שטענדיק געזען, ווי די רבנים און די גבירים האָבן אונז, בעל-
מלאכהס, גערודסט, קיין גלייך וואָרט צו אונז נישט אויסגערעדט... א
מצוה אויף זיי! וואָס מ'גיט זיי איבערן קאַלנער, איז נאָך צלף
ווינציק.

— ר' ישראל, זעט אויס, אז די יונגעלייט האָבן איך גענומען
אין דער אַרבעט?

— זיי געפעלן מיר טאַקע — איז זיך ר' ישראל מודה און ער
ווייזט אויף זיין קליין שטעקעלע — איר זעט דעם שטעקעלע? אָט
דערמיט דאַרף מען דעם רב און דעם שוחט שלאַגן.

— פאַרוואָס?

— הערט אַ מעשה: מיט עטלעכע וואָכן צוריק האָט מיר מיין
ווייב געבוירן אַ מיידל.

— מיט עטלעכע וואָכן צוריק? ביי אייערע יאָרן?

— נישקשה — זאָגט ר' ישראל — זי איז אַ צווייטע ביי מיר,
אַ יונגע, און זי וועט נאָך האָבן ביי מיר, האָבן און האָבן...
— נו?

— בקיצור, גיי איך קוילן אַ הינדל, גיי איך צוועק צום רב,
וואָרים שעכטן אָן עוף קאָסט ביי אונז אַכט קאָפּיקעס. דריי קאָפּיקעס
נעמט דער רב און פינף קאָפּיקעס דער שוחט. אָבער איך קען נישט
צאָלן אַזויפיל, גיי איך צוועק צום רב, ער זאָל מיר געבן אַ קוויט?
צום שוחט, מ'זאָל ביי מיר נעמען בלויו פינף קאָפּיקעס, ווילן זיי
נישט. דאַרף מען זיי נישט שלאַגן מיט דעם שטעקעלע, האָ?

אָן אינטערעסאַנטער יידל, ר' ישראל. די יונגעלייט פון שטעטל
האַלטן פון אים אַ וועלט און די עלטערע יידן זענען אויף אים בייז,
בלויו די בעל-מלאכהס האָבן אים לייב.

— וואָרים ער איז דען נישט גערעכט? — זאָגן זיי.

מיט דער ניער פּאַליטיק, וואָס די סאָויעטן האָבן אָנגעהנדט
צו די קיסטאַרן, האָבן זיי די בעל-מלאכהס אינגאַנצן געקויפט.

די קרעמער ווארטן נאָר אויף דעם מאַמענט, מ'זאָל צו זיי אָנווענדן אַ מילדערע פּאָליטיק.

— דעמאָלט — זאָגן זיי — וואָלט שוין גאָר גוט געווען, און אַזוי טויג נישט. דעמאָלט וואָלטן מיר זאָגן: זאָל לעבן די ראַטנמאַכט און דער „קאמפּין“, היינט זאָגן מיר: זאָל לעבן די ראַטנמאַכט און זאָל אייננעמען אַ פּגירה דער קאָמפּין...

ר' ישראל האָט מיך שוין געצירט אומעטום, און געברומט ביזו אויפן באַלענגאַלע, וואָס האָט געזאָגט, אַז סמאלעוויץ האָט נישט קיין יידישע טוער.

— ווייס איך, וואָס אַ באַלענגאַלע רעדט? — אַ „ניע-סאָנא-טעלענע“.

— קומט וועל איך אייך ווייזן אונזער יידישע שול — האָט ער געזאָגט מיט שטאַלץ און געפאַכעט מיטן קליינעם שטעקעלע.

דאָס קליינע שטעטעלע סמאַלעוויץ, וואָס ציילט 500 יידישע פּאַמיליעס, האָט אַ זיבן-יאָריקע יידישע שול מיט צוויי הונדערט פּופציק תּלמידים און מיט ניין לערער, וואָס פּמעט אַלע קומען פּון די יידישע טעכניקומס און „פּעדפּאָקן“ (פּעדאַגאָגישע פּאַקולטעטן).

אין שול איז טומלדיק. די דערוואַקסענע יינגלעך און מיידלעך שרייבן לאַזונגען, וואָס מען דאַרף אויסהענגען צום 9-טן יאָר-טאָג פּון דער רעוואָלוציע. איך באַמערק, ווי אויף אַלע לאַזונגען איז אָנגע-שריבן „זאָל לעבן דער אַלט וועלט לעכער פּראַלעטאַריאַט“.

איך מאַך זיי אויפּמערקזאַם, אַז זיי מיינען מסתּמא „אַלדוועלט-לעך“ — זיי פּאַרשטייען נישט דעם חילוק. ענדלעך קלערט זיי דער לערער אויף.

— און ווער זענט איר? — פּרעגן מיך די דערוואַקסענע

שילער.

— אַ יידישער שרייבער פּון פּוילן.

— ווי הייסט איר?

איך זאָג מיין נאָמען.

די שילער קוקן מיך אָן מיט חשד. זיי האָבן קיינמאַל אַזאַ נאָמען נישט געהערט, אויך די לערער ווייסן נישט פּון מיר. זיי האַלטן מיך מסתּמא פּאַר אַ באַרימער. נאָר איך בין נישט קיין

אויסנאָם, מען ווייסט נישט אויך פון עלטערע און וויכטיקערע יידישע שרייבער. אמת, אזו שילער פון זיבעטן שול-יאָר און יידישע לערער דערפן יאָ זיין באַקאַנט מיט יידישע שרייבער - אָבער דאָס מינערט נישט אויף קיין האָר די גרויסע באַדייטונג, וואָס אין פאַר-וואַרפּענעם העק סמאָלעוויץ לערנען אַלע יידישע קינדער אין דער יידישער שול אויפן חשבון פון דער מלוכה.

אין שבת לערנט מען דאָ נישט. די עלטערן ווילן נישט. דער-פאַר זאַמלען די עלטערן אַליין צונויף יעדער יאָר אַ היפשע סומע און גיבן צושטייער צו רעמאַנטירן די שול.

ביים צוועקפאַרן פון שטעטל איז געקומען צו מיר אויפן וואָק-זאַל אַ בהור אין לעדער אָנגעטון און מיר אַ פאַרווורף געמאַכט. אַלמאי איך בין נישט אַריינגעקומען אין „ראַיקאַם“.

אים קומט שוין אים אַמאָל ליינען אויסלענדישע צייטונגען און ביכער, מיין נאָמען איז אים באַקאַנט און ער האַלט פאַר אַן עוולד, וואָס כ׳בין נישט געקומען באַזוכן דעם ראַיקאַם, ווו ער איז, דוכט זיך, דער פארויצער, אָדער פאַרנעמט אַן אַנדער פאַסטן.

ווען איך האָב, צוריקפאַרנדיק מיטן זעלבן באַלעגאַלע צו דער באַן, געפרעגט אים, אַלמאי ער האָט מיר געזאָגט, אז אין שטעטל זענען קיין יידישע טוער נישטאָ, האָט ער געקוועטשט מיט די פלייצעס.

— איך האָב געמיינט, אז איר ווילט צו די גבאים - און זיי זענען, דאָכט זיך, נישטאָ...

אין וואָגאָן דריטער קלאַס כאַפט מען ווידער אַ שמועס. אין וואָגאָן איז געזיט, ענג, יוגנט פאַרט, רוסישע און יידישע, און מ׳שמועט וועגן אַרבעט און אַרבעטליאַזיקייט.

— ביי אייך אין פוילן - פרעגט מען - איז פאַראַן אַרבעטס-

לאַזע ?

— ס׳זאָל צווי פעלן, ווי ס׳פעלט נישט. און ביי אייך ?

— ביי אונז - מאַסן.

— וויפּל, אַ שטייגער, האָט מינסק אַרבעטסלאַזע ?

— צוואַנציק טויזנט - זאָגט אַ יונגער גוי אין אַ לעדערן היטל.

- פינף טויזנט, נישט מער - רופט זיך אן אן אַנדער רוס מיט
א בלאַנדן-געקרייזלטן קאָפּ.

- און איך זאָג, אַז מען וועט אנצייילן מער ווי דרייסיק טויזנט -
רופט זיך אן אן עלטערער אַרבעטער, וואָס פירט אַ קעסטל מיט
צוואַנגען, האַמערס און נעגל, - זעט אויס אַ סטאַליאַר.

- נישט אַמת, רעדט נישט, וואָס איר ווייסט נישט, פאַרשפּרייט
נישט קיין קלאַנגען - שרייט איינער אַ פאַרשוין מיט פולע רויטע
באַקן. - מיר ווייסן שוין צוליב וואָס אַזעלכע קלאַנגען ווערן פאַר-
שפּרייט...

דער סטאַליאַר לאָזט זיך נישט אָפשרעקן.

- נאָ-נאָ -זאָגט ער - שרעקט נישט אָפּ, חבר!

עס ווערט אַ גאַנצער טומל אַרום דער פּראַגע. איינער אַ סאַלדאַט
אין אַ לענגן שינעל ביז די טריט פאַרציט טיף אַ פאַפּיראַס און זאָגט
געמיטלעך:

- צווישן אונז קען מען זאָגן, וואָס מען וויל. נישט פון זאָגן
ווערט מען טראָגן... אָבער פאַר אן אויסלענדער דאַרף מען זיין
פינקטלעך, נישט שמירן מיט דער צונג. קיין קוואַליפּיצירטע אַרבע-
טער זענען אינגאַנצן נישטאָ קיין ליידיקגייער. און ליידיקגייער, פּוסטע
הענט, זענען אומעטום פאַרצן אַ סך.

- און איך בין אַ קוואַליפּיצירטער - שרייט איינער פון באַנק
אַראָפּ - און בין אן אַרבעט...

- רעדט נישט, וואָס איר ווייסט נישט!

- וואָס זענט איר, חבר?

- אַ מעכאַניקער.

- אוממעגלעך, מ'זוכט מעכאַניקער, ווי מיט לייכט!

- און אַט האָט איר דאָך!

זייער אַ סך קומט אויס צו הערן אַזעלכע געשפּרעכן. לויט ווי
עס גיבן אן די פאַראַנטוואָרטלעכע טוער, איז די צאָל פון אַרבעטס-
לאָזע זייער קליין. לויט ווי עס גיט אן די באַפעלקערונג, איז די
צאָל אַרבעטסלאָזע משונה גרויס. ביידע טרייבן איבער.

דער צולם גייט איבער צו אַנדערע געשפּרעכן, צו פילם-בילדער.

- עך, מיליאָני, מיליאָני! - באַלעקט זיך אַ מיליטער-מאַן -
טשודיעסנא !

דאָס דערציילט ער מיט אַנטציקונג וועגן שלום-עליכמס מיליאָ-
נען, וואָס ער האָט געזען אויפן פילם.

אַנדערע רימען פּושקינס, סטאַנציאָנני סמאַטריטעל" אויפן לייזונט.
ביים אַראָפּגיין גייט צו מיר צו דער זעלבער סאַלדאַט, וואָס
האָט געהייסן זיין פּאַרויכטיק פאַר אויסלענדער מיט ידיעות, און זאָגט
מיר שטיל :

- איר דאַרפט נישט אַלץ גלויבן, וואָס מען זאָגט אייך. פאַראַן
שערלעכע עלעמענטן, באַקאַנט !

און אין שותפותדיקן אויטאָ, וווּ מען ליגט איינגעפרעסט, ווי
אין אַ פעסל, האָט מיר אַ בלאַנדער שיינער בחור איינגערוימט אין
אַ גרייזיקן פאַררוסיפּיצירטן פּויליש :

- לאָזט זיך נישט אַריין, לאַנדסמאַן, מיט יעדן איינעם..
שפיאַנען אויף יעדער טריט...

אין קאַלעקטיוו „אַרבעט“

נישט קיין לייכטע ריזע אין די יידישע קאַלעקטיוו אין ווייס-
רוסלאַנד. קודם פל דאַרף מען פאַרן פון מינסק קיין באַברויסק, גראד
איז קיין צווייטע קלאַס נישטאָ און מען מוז צרויפקריכן אויף דער
האַרטער באַנק און אָפהעצקען זיך אַ נאַכט.

אַפילו ריין אין די וואַגאַנעס. פאַר שפייטן, וואַרפן מיסט אויף
דער ערד אָדער רויכערן אין וואַגאַן פאַר נישט-רויכערער אַלעט מען
דריי רובל - און אַ דרייערל איז אַ שאָד. אָבער דאָך איז נישט
שטאַרק באַקוועם צו שלעפּן זיך אַ נאַכט.

מיינער אַ שכן, אַ יונגערמאַן, וואַרנט מיך, איך זאָל נישט
דרעמלען.

- אויב איר ווילט מען זאָל אייך אַראָפּציען דעם מאַנטל, -

זאגט ער - דארפט איר נאָר כאָפּן איין דרימל, אויף אייער מאַנטל
וועלן קיין בעלנים נישט פעלן.

- מען שלעפט ?

- אָהאָ! אַפילו אַן ערגערן מאַנטל נעמט מען אויך. ביי מיר
יענע וואָך אַראָפּגעצויגן אַ מאַנטל אין וואַגאָן.

איך קעמף מיט זיך און שלאָף נישט.

פון באַברויסק ביז דעם קאַלעקטיוו „אַרבעט“ איז אויך אַ קימא-
לן פון אַ קנאַפע פּערציק וויאַרסט, און קאַלט איז אויך. נאָר פּאַרן
מוז מען.

מיר פּאַרן מיט די וועגנס פון די קאַלאָניסטן, וואָס זענען גראַד
געקומען אין שטאָט אַריין איינקויפן, און באַלד טאַקע, ביים זעצן
זיך אין וואַגן, דערקען איך שוין, אַז דער קאַלעקטיוו דאַרף זיין אַ
גוטער, אַ זאַטער.

די פּאַר פּערד זענען אויסגעפּאַשעט, ריין. דער וואַגן איז גוט
באַלעבאַטיש אויסגעבאַט מיט שטרוי און היי. דער קאַלאָניסט, וואָס
טרייבט אָן, איז אָנגעטון אין אַ וואַרעם רויט פּעלצל, אין גוטע פּאַר-
בלאַטיקטע שטיוול - און וואָס פּאַר אַ באַלעבאַט ער איז! - ער פּאַר-
גינט זיך נישט אַ שמיץ צו טאָן די פּערד. ער פּאַכעט בלוז אויף
זיי מיט דער בייטש. און יעדער מאָל, וואָס עס גייט באַרג אַרויף,
קריכט ער אַראָפּ פון וואַגן.

אויפן וועג באַגעגענען מיר פּאַרשידענע דאַרפס-יידן. אָט איז
אַ וואַסער-מיל. אַ גאַנצע כאָפּטע פּויערן אין רויטע שעפּסענע פעלצן
שטייען און אַרבעטן, שלעפּן זעק פון די פּורן, איך וואָלט שווערן,
אַז דאָס זענען איוואַנעס, נאָר מיין קאַלאָניסט שרייט:

- ר' ישעיה! מוליע! חיים!

און די „איוואַנעס“ אין די רויטע פעלצן קומען אַרויס און
רעדן זיך פּאַנאָדער.

דאָס האַלט אַ ייד אַ וואַסער-מיל אין אַרענדע ביי דער רע-
גירונג, און אַ גאַנצע קאַמפּאַניע דאַרפס-יידן פון די נאָענטע דערפער
זענען געקומען מיט וועגעלעך קאַרן און באַצאָלט מיט קאַרן פּאַר
מאָלן זיי מעל.

- וויפיל האָט איר „פאלוטשעט“? - פּרעגט איינער דעם אַנדערן.

- פינף דעס ציטן. - ענטפערט מען.

- איך נאָר אַנדערטהאַלבן דעס ציטן.

- און מיר גיט מען אין „פאסיאלאָק“.

- מען וועט דאַרפן די הייזקע איבערטראָגן...

דאָס זענען מערסטנס דאַרפס-יידן, שניידערס, שוסטערס, קירושנער, וואָס צמאַל האָט מען זיי געטריבן פון די דערפער. זייט פיר-פינף יאָר זענען זיי געקומען צוריק, און די רעגירונג גיט זיי שטיקלעך ערד אין פאַרשידענע ערטער.

היפש אין אַוונט קומען מיר אַריין אין קאַלעקטיוו „אַרבעט“. - דאָס איז אַ געוועזענער גוט, אַ מאַיאָנטעק פון אַ פּריץ, וואָס נעמט אַרום אַ הונדערט דעס ציטן. די ערד איז נישקשה. די שייצן זענען גרויסע, פריצישע, די הייזער הויכע, נישט מיט שטרוי געדעקט, נאָר מיט שינדלען, די סעדער זענען גרויסע, די אָננעשיטע קעלערס מיט קאַרטאָפֿל זענען הויכע, פּוֹלע, און אַפילו די הינט, וואָס באַפאַלן אונז און ווערן גלייך פריינטלעך, זענען גרויסע, פעטע, פריצישע.

מיר זענען פיר פרעמדע. אויסער מיר, זענען מיט דערוועלבער פֿור מיטגעקומען צוויי יידישע אַגראָנאַמען, זייער סימפּאַטישע און געטרייע, און איינער אַן אַגראָנאַם אַן אוקראַינער, אַ רייזקער פאַרשוין אין אַ פעלץ, וואָס פאַרט אַרום איבער די קאַלעאָניעס און קאַלעקטיוו אַלס אינסטרוקטאָר.

נאָר עס מאַכט נישט אויס. שוין גרייט מען פאַר אונז ביים „סטאַראַסטאַ“ קאַהאַנאָוויטש אַ טיש מיט אַ הייסן סאַמאָוואַר, מיט פּריש ברויט, מיט ווייסע חלֵה, מיט פּרישע אייגענע פּוטער, מיט געדיכטע סמעטענע, און אַפילו אַ פּלעשל בראַננן מיט סאַרדינען פעלט נישט.

מען פרעגט מיך נישט, ווער איך בין, וואָס איך בין, צוליב וואָס איך קום.

אַ „גאַסט“, אַ „ברעדסטאַוויטעל“, און מען דערלאַנגט פון שענסטן און בעסטן.

די „פּויערטע“, די פּרוי קאַהאַנאָוויטש, האָט אַלץ מורא, אַז אירע מאַכליים זענען נישט גענוג גוט פאַר מיר, דעם „אויסלענדער“ און זי האַלט זיך אין איין פאַרענטפערן:

— האָט נישט פאַראיבֿל, מיר זענען דאָרפֿישע...
פֿון אַלע אַרומיקע הייזלעך קומען זיך אָן די איינווינער
צום „סטאַראַסטאַ“ קאַהאַנאָוויטש, פֿרי צו כאַפֿן אַ שמועס מיט אַ
פֿרעמדן מענטש, הערן נייעס.
געזונטע, אָפּגעאַרעוועטע, אין גרויסע שטיוול, אין רויטע פֿעלצן,
זיען זיי שווייגנדיק אויף די הילצערנע בענק און הערן וואָס מען
רעדט.

ווער זענען זיי ?

דער געזונטער יונגער סלאַווינ, מיט די ברייטע פֿלייצעס און
געזונטע פֿאַנאָדעראַגעוואַקסענע הענט, שטאַמט פֿון דערפֿער און האָט
אַלעמאַל געקענט אַקערן און זייען. אָבער דער קלוגער באַברויסקער
ייד שוב, מיטן פנים פֿון אַן אינטעליגענט, איז טאַקע אַלעמאַל געווען
אַ שטאַט-מענטש, געווען שוין אַן אָנגעשטעלטער, אַ קרעמער, אַ הענדלער
מיט וואַליוטע און וואָס נישט! און איצט איז ער אַ דאָרפֿס-מענטש
אין קאָלעקטיוו „אַרבעט“ און איז איינגעאַרדנט. לעבט פֿון אייגענעם
ברויט, וואָס ער אַרבעט אויס מיט די הענט, גאָרנישט שלעכט, הילואי
אויף אַלע דאָרפֿס-יידן געזאָגט.

יא, פֿאַרשידן זענען זיי. צוועלף פֿאַמיליעס מיט ווייבער און
קינדער, באַאַרבעטן זיי אַליין מיט די אייגענע הענט הונדערט דעסיאַטין
ערד, אַ גרויסן סאָד, גרויסע גערטנער, האַלטן העכער פֿערציק מילך-
בהמות, אַנדערטהאַלפֿן מנינים פֿערד, מאַכן פּוטער צום פֿאַרקויף, שניידן,
זייען, אַקערן, און נישט נאָר וואָס מען האָט פֿאַר זיך אַלץ, וואָס מען
דאַרף, נאָר מען צאָלט אויך אויס די קרעדיטן, וואָס מען האָט באַ-
קומען אויף איינצואַרדנען זיך, און מען מאַכט ריוח אין פֿאַרלויף פֿון
איינ יאָר העכער זעקס טויזנט רובֿל.

ווי לאַנג אַרבעטן זיי? נישט לאַנג, צוויי יאָר סך-הכל. פֿריער
האַבן דאָ ווייס-רוסישע פּויערן, שטענדיקע דאָרפֿס-לייט, געהאַלטן דאָס
זעלבע גוט אין אַרענדע ביי דער רעגירונג, נאָר זיי האָבן אַזוי
שלעכט געלעבט, אַז נישט נאָר וואָס זיי האָבן נישט געהאַט קיין
ברויט פֿאַר זיך, נאָר זיי האָבן נישט געקענט באַצאָלן דער רעגירונג
דאָס געלט פֿאַר דער אַרענדע און, שולדיק פֿלייבנדיק אַלץ, זענען זיי
אוועק פֿון דער ערד.

די צוועלף יידן, וואָס אַ טייל פון זיי זענען געוועזענע שטאַט-
 לייט אָדער דאָרפישע אַרענדאַרן און סאַדאָוויקעט, זענען צוגעגאַנגען
 מיט קליינע מיטלען, סך-הכל צו צוויי הונדערט רובל האָט יעדער
 אַריינגעלייגט. די רעגירונג האָט געגעבן קרעדיט אויף פיר טויזנט
 רובל אויף אויסצוצאָלן אין פאַרלויף פון אַ יאָר דרייסיק, און אין
 פאַרלויף פון קנאַפּע צוויי יאָר שאַצט זיך אָפּ דער קאָלעקטיוו אין
 העכער צען טויזנט רובל (בלויז די ווירטשאַפּט, נאַטירלעך, אָן באַדן).
 מען האָט שוין אָפּגעצאָלט אַ טייל פון די גענומענע קרעדיטן, און
 מען איז זאָט, באַזאָרגט מיט מעל און קאַרטאָבל, און מיט גרינס און
 מיט פּרוכטן, און מיט מילך, פוטער און אייער, און אַרומיקע פּויערן
 קומען כּסדר מיט וועגעלעך און קויפּן קרויט פאַר זיך אויף עסן.

- וואָס איז, די פּויערן האָבן ווינציק ערד?
- גאָר! - זאָגן די יידן פון קאָלעקטיוו „אַרבעט“ - קיין ערד
 פעלט נישט, נאָר ביים ערל וואַקסט נישט קיין גרינס.
- פאַרוואָס?
- ווייל ער קען נישט באַאַרבעטן. ער מאַכט שמאַלע בייטן,
 פאַרזייט אַ סך מינים, און עס קימט גאָרנישט אַרויס.
- נו, און ביי אייך?
- ביי אונז, קיינע אָרע וואַקסט. מיר קענען אַלע דערפער פאַר-
 טיילן מיט קרויט.
- און די אַרומיקע פּויערן, וואָס זייערע עלטער-עלטער-זיידעס
 פון הונדערטער יאָרן זענען אויף דער ערד, באַווינדערן די גרויסע
 הייפּטלעך קרויט, וואָס זיי קויפּן אין יידישן „אַרטעל“, און זאָגן:
 - אַני-זשע יעוורעי...*

נאָכדעם ווי די יידן אין קאָלעקטיוו האָבן פאַרטאָג אויסגעקעמט
 און אָפּגעפּוצט אַלע זעכצן פּערד, און אַ סך שענער און ריינער ווי
 די פּויערן טוען עס; נאָכדעם ווי מען האָט אַ ביסל אַרומגעקוקט
 דעם הויף, געבראַכט היי און אַנדערע אַרבעטן אָפּגעטאָן - איז מען
 זיך צונויפּגעקומען צו איין ייד אין שטוב, אויף אָפּצוהאַלטן די

זעלעכע אָלגעמיינע פּאַרזאַמלונג, וואָס איז פּונקט אויסגעפּאַלן בעת מיין אָנקומען.

אויסער די מיטגלידער פון קאַלעקטיוו מיט זייערע ווייבער, דערוואַקסענע קינדער און אַפילו קליינזאַרג, האָבן אויף דער פּאַר-זאַמלונג אָנטייל גענומען אויך זייטיקע פּערזאָנען: ביידע יידישע אַגראַנאָמען, דער רוסישער אַגראַנאָם, דער קאָמוניסט, וואָס פּאַרט אַרום אַלס אינסטרוקטאָר איבער די דערפער, אַ יידישער קאָמוניסט, וואָס אַרבעט אין אַ רעגירונגס-מאַיאָנטעק, וואָס ווערט באַאַרבעט דורך ווייס-רוסן, און איינער אַ יונגער רוס אַ קאָמוניסט, וואָס אַרבעט אין דאַרפישן קאַאָפּעראַטיוו.

וואָרים אין רוסיאַנד איז אַ מנהג איצט, אַז יעדער קען קומען אויף אַ פּאַרזאַמלונג און אַריינטראָגן פּאַרשלאַגן און רעזאָלוציעס, נאָר קיין שטימערעכט האָט דער זייטיקער נישט.

די עטלעכע קאָמוניסטן האָבן באַמיט זיך אַריינצופירן אין קאַלעקטיוו פּאַרשידענע אויסבעסערונגען, טייל גערעכטע, טייל אומ-גערעכטע.

די זיצונג איז פּאַרגעקומען אין האַלב-רוסיש, האַלב-יידיש, ווייל דער פּאַרזיצנדער איז געווען דער אוקראַינער, דער אַגראַנאָם. איב-ריקנס, דאַרף מען זאָגן, אַז אויך די יונגעלייט, די דערוואַקסענע זין פון די קאַלעאַניסטן, רעדן אַ סך, אַ סך בעסער רוסיש ווי יידיש, אָבער ווי איינער האָט געוואָלט אַזוי האָט ער גערעדט, די שפּראַכן-פּראַגע איז בכלל דאָ קיין פּראַגע נישט.

נאָר אינטערעסאַנט איז מיר געווען דאָס, וואָס די קאַלעאַניסטן האָבן מיט אַ געוואָלדיקער עקשנות זיך געהאַלטן ביי זייערס און אַבסאָלוט נישט נתפּעל געוואָרן דערפון, וואָס דער אַפיציעלער פּאַר-שטייער פון קאָמיסאַריאַט פּאַר ערד האָט געוואָלט איינפירן אייגענע אויסבעסערונגען.

— מיר האָבן רעכט צו טאָן מיט אונזער קאַלעקטיוו וואָס מיר ווילן, נישט וואָס מען וואַרפט אונז אָן. — האָבן זיי געטענהט — און זיי האָבן אַלע רעזאָלוציעס פון קאָמוניסטישן אינסטרוקטאָר אָפּגע-וואָרפן.

געזאַנגען איז עס אין דעם, וואָס דער קאָמוניסטישער אינסטרוקטאָר

האָט גערעכטן, אַז אַלע בחורים און מיידלעך פון 18 יאָר אָן, קינדער פון קאַלאָניסטן, זאָלן נישט נאָר לעבן אויפן חשבון וואָס זיי אַרבעטן ביי די עלטערן, נאָר זיי זאָלן אויך פאַררעכנט ווערן אַלס מיטגליד-דער פון קאַלעקטיוו און האָבן אַ חלק אין פאַרמעגן.

די יונגע פאַלעבעסלעך, וואָס האָבן נאָך נישט קיין דערוואַקסענע קינדער, האָבן בשום אופן נישט געוואָלט נאָכגעבן, מען זאָל די דערוואַקסענע קינדער פון זייערע שותפים געבן אומזיסט חלקים אין קאַלעקטיוו, סיידין זיי וועלן איינצאָלן פאַרן פאַי לויט דעם באַטרעף פון איצטיקן פאַרמעגן.

דעם אינסטרוקטאָר דעם קאָמוניסט איז עס געאַנגען אין לעבן דורכצופירן זיינס. ער האָט אויך פאַרגעלייגט, אַז דער קאַלעקטיוו זאָל אַרויסהעלפן אַרעמע מענטשן, וואָס ווילן צו אים אַריינטרעטן, און ערלויבן אויסצאָלן אין דער קאַסע פון קאַלעקטיוו ביסלעכווייז די סומע, וואָס אַזע נייער מענטש דאַרף אַריינטראָגן.

דער עולם האָט נישט נאָכגעגעבן.

— מירן זיך נישט לאָזן! — האָט דער עולם געשריגן — דער קאַלעקטיוו איז אונזערער, מיר האָבן די דעה.

אַפילו דער אַרגומענט, וואָס דער אוקראַינישער קאָמוניסט האָט אַרויסגערוקט, אַז מער פון אַלע אַנדערע דאַרפן יידן האָבן אַ געפיל פאַר גערעכטיקייט, ווייל מען האָט זיי לאַנג גערודפט און דעריבער דאַרפן זיי נישט טון קיין עולה די יונגע אַרבעטער, האָט אויך נישט געהאַלפן.

זעלטן-ווי מיר איז אויסגעקומען צו זען, אַז דאַרפישע יידן זאָלן זיך אזוי פעסט האַלטן קעגן אַן אָפיציעלער פּערוואָן. זיי זענען שוין אזוי געווען קעגן די נייע רעוואָלוציעס, אַז ווען דערזעלבער אינסטרוקטאָר האָט פאַרגעלייגט צו גרינדן אַ פּאַנד פאַר אייגענע קראַנקע און אינוואַלידן, האָבן זיי אויך זיך אָפּגעזאָגט אָנצונעמען.

איך האָב פאַר עטלעכע פון די יידן אויסגעדריקט פּריוואַט מיין פאַרוואַנדערונג.

— פאַרוואָס זאָלט איר אַזע זאָך נישט אָננעמען, קיינער פון אייך איז דאָך נישט זיכער, צי ער וועט אַליין נישט דאַרפן אַנקומען אַמאָל?

– מיר גיבן סיי-ווי-סיי, –האָבן זיי מיר געענטפערט, און אָנגעוויזן אויף איינעם אַ שותף: אָט, איר זעט דעם ייד, איז ער דעם זומער קראַנק געוואָרן, האָבן מיר אים אַוועקגעשיקט אויפן חשבון פון קאַלעק-טיוו קיין קרים און אים אויסגעהאַלטן מיט אַלעמען.

– אָט, – ווייזן זיי מיר אָן אויף אַ יונגער פרוי – זי האָט געדאַרפט חתונה האָבן, האָבן מיר איר געגעבן אויף אַן אויסשטייער גאַנצע 300 רובל.

– אָבער דערפון וויסט קיינער נישט, – מאַך איך זיי אויפ-מערקזאַם – און וועגן דעם וואָס איר זאָגט זיך אַפּ אַפּיזיעל צו שטיצן אייערע קראַנקע און אינוואַלידן, וועט יעדער וויסן, ווייל דאָס ווערט פאַרעפנטלעכט. פאַסט דאָס דען פאַר אַ יידישן קאַלעקטיוו? וואָס וועלן פויערשע רוסישע קאַלעקטיוו זאָגן?

– איר זענט גערעכט, מיר זענען פראַסטע מענטשן, מיר האָבן זיך נישט געכאַפט, – האָבן די יידן געענטפערט מיט בושע. זיי האָבן דעם פונקט צוריקגעצויגן און געבעטן דעם אוקראַינער, דעם אינסטרוקטאָר, ער זאָל פאַרצייכענען, אז דערויף זענען זיי יאָ מספּים.

די איבריגע פונקטן האָבן זיי בשום אופן נישט נאָכגעגעבן. זעלטן צו באַמערקן אַזאָ זיכערקייט, ווי עס הערשט דאָ ביים עולם, דיזעלבע זיכערקייט הערשט אין דער באַציונג צו די אַרומיקע שכנים, ד? גוים.

– מיר לעבן מיט זיי בשלום, – טענהט דער עולם – און זיי דאַרפן מיט אונז לעבן בשלום.

און אַז עס האָט געטראָפן טאַקע, אַז פויערן פון אַרום האָבן אַריינגעלאָזן פערד אין די יידישע לאַנקעס, האָבן יונגע בחורים פאַר-נומען ד? פערד, און אַז עס איז געקומען צו אַ קליינעם געשלעג, האָבן די בחורים פון „אַרבעט“ געגעבן פעטש גלייך ווי די גוים.

– מיר לאָזן נישט צו צו זיי די בהמות, און זיי דאַרפן צו אונז אויך נישט לאָזן.

דער יידישער קאָמוניסט מוסרט דערפאַר:

– מען דאַרף זיך נישט באַלד שראָגן, מען דאַרף מיט גוטן.

נאָר די יידן וואָרפן אָפּ:

— מיר זענען אַלע גלייכע מיוחסים ביי דער, סאָוויעטסקע וולאַסט!
נישטאָ קיין מיוחסים...

מען דאַרף נישט קיין טעות האָבן און מיינען, אַז די יידן מיט די גוים לעבן נישט בשלום אין דאָרף. פאַרקערט, עס הערשן די בעסטע באַציונגען, נאָר אין דאָרף טרעפט אַמאָל אַ סכסוך, צווישן רוסישע פּויערן אַליין טרעפט עס אויך גאַנץ אָפט — און מיר געפעלט דער זיכערער ענטפער פון די יידן — „אַלע גלייכע מיוחסים“.

אין דער הינויכט זענען זיי שוין אַפילו איבערגעוואַקסן דעם ייִדישן קאָמוניסט, וואָס מיינט, אַז „מען דאַרף מיט גוטן“.

דאָס זעלבע האָט אויך געטראָפן אין אַן אַנדער געגנט ביי מינסק וווּ עס איז געקומען צו אַ שטיקל מחלוקה. און זאָל די יידן נישט זיין צו קיין גנאי, אַז זיי האָבן אַפילו די דאַרפישע מיליציאַנטן געטיילט קלעפּ און דערפאַר געהאַט אויף זיך אַ געריכט.

פונדעסטוועגן האָט דער קאָלעקטיוו געשטיצט די אַרומיקע פּויערן אויך. בעת אַ שרפה אין אַ נאָענטן דאָרף, האָבן זיי געשענקט פאַר די נשרפים היבש תּבואה, קאַרטאָבל, געליהען פּראָדוקטן א. ז. וו. די זיכערקייט, די היימישקייט פילט זיך נישט נאָר אין קאָלעקטיוו, נאָר אויך אין די דערפער, וווּ עס וווינען געצייילטע יידן.

— לעבט איר גוט מיט די שכנים? — פּרעג איך ביי יידן דאָרפסלייט.

— מיר טשעפען זיי נישט און זיי טשעפען אונז נישט, — ענטפערט מען מיר.

דאָס ערשטע זאָגט מען: „מיר טשעפען זיי נישט“.

אַ ביסל איז נאָר שלעכט מיט ייִדישקייט.

— זיי גייען, די קינדער, אין די „ביעלאָרוסקע“ שולן, — קלאַגן זיך טייל יידן, — וועלן נישט קענען קיין ייִדישע זאָכן.

— וואָסערע ייִדישע זאָכן וואָלט איר וועלן? — איז מיר אינטערע. סאַנט צו וויסן — דאוונען, הומש?

— רעכט, פּאָ סאָוויעטסקאָמו — ענטפערן די יידן — אָבער זאָלן זיי קענען איבערלייענען אַ גאָזעט אַ ייִדישע, אַ ברייול שרייבן...

אין אַ סך אַרטעלן האָט מען אַרויסגעשיקט ייִדישע לערער אַדער

לערערניס, וואָס די קאָלאָניסטן אַליין האַלטן זיי אויס. אזוי האָט מען אַרויסגעשיקט אַ לערערין אין דעם קאָלעקטיוו „ניילעבן“, אין אַנדערע קאָלעקטיוון, וווּ עס איז פאַראַן אַ גרעסערע צאָל קינדער. אין אַרטעל „אַרבעט“ איז פאַראַן ווינציק קינדער. די רעגירונג מאַכט נאָר שולן אין אַזוינע ערטער, וווּ עס איז פאַראַן כאַטש פּערציק קינדער. און די עלטערן אַליין קענען פאַר עטלעכע קינדער קיין לערער נישט אויסהאַלטן.

בנוגע פרומקייט איז אויך געמישט. טייל כאַפּן נאָך אַמאָל אַרויף אַ טלית און תפילין, אַנדערע טוען עס אַמאָל, די יוגנט אינ-גאַנצן נישט. — נאָר שבת אַרבעט קיינער נישט, שבת רוט מען.

אויף האַרטער ערד

נישט אין צלע קאָלעקטיוון איז גלייך.
— מיר ווילן — האָבן מיר די אַגראַנאַמען פון „אַרט-געזעצערד“ געזאָגט — איר זאָלט נישט בלויו זען די גוטע קאָלעקטיוו, נאָר אויך די שלעכטע.

האָבן איך טאַקע געדונגען אַ ייד אַ באַלעגאַלע אויף אַ טאַג צייט און מיט אַ יונגן אַגראַנאַם איבערגעפאַרן זיך איבער די עטלעכע קאָלעקטיוון, וואָס געפינען זיך אַרום מינסק, הינטער דער שטאָט.
— אָט דאָס איז אונזער — ווייזט דער אַגראַנאַם אויף צעאָקערטע פעלדער, וואָס ציען זיך פון ביידע זייטן וועג.

אַמאָל האָט די ערד געהערט צו אַ פּריק. בעת דער רעוואָלוציע האָט די ערד געפּוסטעוועט. עס האָבן געוואָקסן בלויו צעבראַכענע ציגל, שטיינער, גלאַז און בהמישע קנאַכנס. איצט האָבן יידן אָפּגע-רייניקט די ערד, צעאָקערט און פאַרזייט ווינטער-קאַרן.

דערווייל מאַכט נאָך אַלץ דאָ אַן אומעטיקן איינדרוק. די ערד איז שלעכט. קיין הייזלעך זעט מען נישט. די יידן, וועמען מען האָט די ערד אַוועקגעגעבן, וווינען נאָך דערווייל אין מינסק און אַרבעטן. וומער אַרבעטן זיי אויף דער ערד, ענדלעך דערזעט מען עפּעס יאָ

צוויי הייזעך, איינס א נישט-פארענדיקטס, פון צווייטן גייט א רויך, א סימן, אז מען ווינט.

מיר גייען אריין אין א הייז. א שווארץ-חנוודיקער יונגערמאן זיצט ביי א טיש און פארריכט א פויערישן פעלץ. א דרייצן-יעריק יינגל העלפט אים אין דער ארבעט. ביי דער קיך שטייט א פרוי און קאכט און שילט קארטאפל.

— ווי גייט עס ?

— אָט, פארווייט ווינטער-קארן. דערווייל מאכט מען א גוי א פעלץ, צו פארדינען אויף חיונה.

עס קומט אריין אן עלטער יידל. דאָס איז דער באַלאַפּאַס פון שכנהשן נישט-פארענדיקטן הייזל.

— פארוואָס זעצט איר נישט ארויף דעם דאָך ? — פרעגט דער אַגראָנאַם.

— ניטאָ קיין האַרץ — זאָגט דער צעטער — מען זאָר פֿאַרן שניידן פון וואַלד, וואָלט מען פארענדיקט די הייזל און זיך אריינגעקליבן. אין שכנות מיט דער ערד איז דאָ א וועלדל, וואָס געהער טאָקע צום קאָלעקטיוון. נאָר די אַגראָנאַמען ערלויבן נישט אויסהאַקן. דאָס איז אַ דאַטשע-אַרט, זומער ווינט מען דאָ. אָט טאָקע האָט דער קושניר פאַרדונגען זומער אַ שטיבל, האָט ער שייַן פאַרדינט. אויסער דעם, איז נישט זאָר וועלדער מעג מען האַקן. דעם אַלטן פאַרדריסט, אַלמאי מען פֿאַזט אים נישט האַקן. ווייטער אין די וועלדער קען מען יאָ האַקן האַרץ, אָבער עס איז צו ווייט צו פירן, און דער צעטער האָט נאָך קיין פערדל אויך נישט.

נאָך עטלעכע יידן קומען אריין.

— אונז הייסט איר נישט האַקן — האָבן טענות די יידן — און די גוים האַקן אונזער וואַלד.

— פארוואָס פֿאַזט איר ?

— וואָס איז, מען וועט זיך גיין שלאָגן מיט די גוים ?

— נישט שלאָגן, נאָר היטן.

— די פֿלבים האָבן העק — מישט זיך אריין די יידענע — מיר זענען אַריין אין פעלד.

— פוסטיאקי — מאכט אַוועק אַ יונגערמאַן — גיט מיר אַ ביקס, וועל איך היטן.

נישטאָ דאָ וואָס צו זען און מיר פאַרן ווייטער עטלעכע קילאָ-מעטער צו אַן אַנדער קאַלעקטיוו. דאָרטן איז שוין דאָ אַ הויף אַביסל אַ צעבראַכענער, אָבער מיט הייזער, שטאַלן, אַ הונט בילט אויף אונז. פאַרט אַ בלאַטאַטישקייט. דאָ זיצן שוין די יידן אויף אַן אָרט. די ערד איז דאָ בעסער, מער אין אַרדנונג. אין די שטאַלן ברומען בהמות, הינער פיקען אין מיסט. נאָר עס איז נאָך אויך אומעטיק. די מענער זענען אַוועק אין שטאַט מיט די פערד, זיי פירן געהילף. די קינדער זענען אַוועק אין שטאַט אין שול, די ווייבער זענען אויך אין שטאַט ביי עפעס אַן אַרבעט. עפעס אַ דערשלאָגענע יידענע באַגעגנט קאַלט. געפרוירן, וויל אַפילו נישט ענטפערן.

— אַריינגעפאַקט זיך דאָ — ברומט זי ביי.

ביי די בהמות דרייט זיך אַרום אַן אַלטער אָפגעריסענער ווייס-רוס, אַ באַרוועסער אין ווינטער, און פאַרקעט זיך.

— אויך פון קאַלעקטיוו ?

— ניין, אַן אַרבעטער.

— פאַרוואָסזשע אַרבעטן נישט די יידן אַליין ?

— זומער אַרבעטן זיי אַליין, נאָר ווינטער לוינט נישט. ביי

פירן געהילף פאַרדינט מען מער, און דער גוי נעמט אַ קלייניקייט.

אויב איך האָב קיין טעות נישט, נעמט דער „אַרבעטער“ גאַנצע

צוועלף רובל אַ חודש. דאָס זעלבע האָב איך געזען אין אַנדערע ער-

טער. אין קאַלעקטיוו „אַרבעט“ נעמט אַ גויע פאַר אויסמעלקן אפשר

צוואַנציק קי צו צוויי דריי מאָל אין טאָג גאַנצע צען רובל אַ חודש.

— פאַרוואָס זאָלט איר נישט אַליין מעלקן ?

— עס לוינט נישט. אָט די גוים אַרום האַלטן אויך מענטשן און

צאָלן נאָך ערגער.

— אָבער יידן וואָלטן אפשר נישט געדאַרפט האַלטן קיין מענטשן,

נישט אַרויסווייזן קיין פרייזשקייט...

— פאַרוואָס ? — באַליידיקן זיך די יידן — פאַרוואָס מעגן די

גוים האַלטן מענטשן און מיר נישט ?

אַ גערעכטע טענה, נאָר עפעס ווערט אומהיימלעך דערפון.

שוין פארנצכט קומען מיר אָן צו דער יידישער פויערן-שול, וואָס געפינט זיך אין אַ דאָרף הינטער מינסק פון אַ צווייטער זייט. אַ גאַנצע חברה דאָרפישע בחורים און מיידלעך, געזונטע, רויטע, אין פעלצלעך און אין שטיוול, באַגעגענען אונז. איינער אַ בחור פירט צו דאָס פערדל צום סטויג היי, און מיר גייען צריין צום פּאַרוואַלטער דעם אַגראַנאַם.

אַ סימפּאָטישע שטוב, אויף די פּנימער פון אַגראַנאַם און זיין כרוי רות נאָך ביז איצט דער אַמאָליקער סטעמפל פון רוסישער פּשטות, רעוואָלוציאָנערער איבערגעבנהייט און פּאָלקסטימלעכקייט, נאַראַדני טשעסטוואָ. — מען שטעלט פאַר אונז דעם סאַמאָואַר. — אַ קליין רויט מיידעלע מיט פּוילע רויטע בעקלעך באַטראַכט מיט דאָרפישער נייגיריגקייט די פּרעמדע.

— רעוומירא — רופט די מוטער — אַ רעוומירא!

רעוומירא איז אַ נייער נאָמען — רעוואָלוציאַ מיראַ הייסט עס — וועלט-רעוואָלוציאַ.

אין די גרויסע זאָלן פון דער שול, אינטערנאַט איז פינסטער-לעך, שאַטנדיק, ווי אין אַלע קאזיאַנע ערטער. די שילער און שי-לערינס, מערסטנס קינדער פון יידישע קאָלאָניסטן, זיצן ביי די טישן און מאַכן די לעקציעס. אויף דער וואַנט הענגט אַ וואַנט-צייטונג, וואָס מען לאָזט אליין אַרויס. ווי אומעטום, איז דאָ אַ לענין-ווינקל, פאַרפּוצט מיט לאָונגען, פּענדלעך א. א. ז. ו.

מיט אַ לאַמטערן אין האַנט קריכן מיר אַרום איבער די שייערן, שטעלער. מיר וועקן פון דרימל די אָנגעפּרעסענע קי, די פּערד. — אַ מוסטערהאַפטע אָרדנונג אין די שטעלער. די בהמות זענען ריין, די שטעלער זענען גוט אויסגעבעט מיט שטרוי. דאָס מיסט איז אַרויסגעפירט. די בהמות הויבן זיך אויף, ווי פון דרך-ארץ-וועגן. בלויז דער ביק, דער הערשער און זכר בון צענדליקער קי, דער פּאָטער פון אַ סך יאלעווקעס אין קעלבער, שטייט אַ בייזער, אַ שטרענגער, וואַרפט פייערדיקע צאָרנדיקע בליקן פון די בלוט-פאַר-לאַפּענע אויגן און לאָזט גרימאָרן פון די ציטערנדיקע נאָזלעכער.

ווען מען לאָזט אים אַזוי אָפּ פון דער קייט, וואָלט ער מיך

שוין איינמאָל געלערנט דרך-ארץ ווי אזוי צו קומען באַנאַכט צו
גאַסט נישט געבעטענערהייט.

די בחורים, די יונגע פויערן, קוועלן פון נחת, קוקנדיק אויף
אים. מיט די צערטלעכסטע נעמען רופן זיי אים.

— אָט — ווייזט דער צוגראַנאַם אויף זיי — פון דעם עולם וועט
מען האָבן נחת, אז זיי וועלן ענדיקן די שול און קומען אין די
דערפער — יעדער פון זיי וועט זיין אַ גליק פאַרן דאָרף.

מיר פאַרן צוריק אין שטאָט. דער באַלעגאַלע קלאַפּט זיך אין
די הענט פאַר קעלט, בויגט זיך צריבער און שמוצט זיך דורך.

— איך בין אויך פון קאַלעקטיוו — זאָגט ער — פון ערשטן,
וואָס איר האָט געזען. — אַבער ס'איז גאַרנישט.

— פאַרוואָס ?

— עט, מיין טאָטע איז געווען אַ באַלעגאַלע, מיין זיידע אַ

באַלעגאַלע און איך וויל זיין אַ באַלעגאַלע — וואָס טויג מיר ערד ?

— אַבער איר קאָנט דען איצט לעבן פון פערדל ?

— איז טאָקע ביטער — ביי אייך לעבט מען פון פערדל ?

— אויך נישט. — די אויטאָמאָבילן שטופן אַרויס.

— אַבער באַלעגאַלעס האָבן נישט קיין קאַפּדרייעניש מיט ערד ?

— צום באַדויערן, נישט...

— אומעטום שלעכט — זיפצט דער באַלעגאַלע און שמיסט

אַריין דעם פערדל.

— איצט קאָן מען זען פריילעכע קאַלעקטיוו — זאָגן מיר

עטלעכע יונגע קאַלעניסטן — קומט צו אונז אין קאַלעקטיוו, זאָנגי.

— צו אונז אין, חירות! צו אונז אין, „ניי-לעבן“ — איר וועט

זען יידישע שולן...

— און אונז פאַרוואָס קומט צו „אַבידיען? — האָבן טענות

יידן — אינטערעסנע צו זען, ווי מיר האָבן זיך אויסגעאַרבעט.

צום באַדויערן, מוז איך אַפּזאָגן. ווען איך זאָל זיין אומעטום,

וואָלט איך בלוז אין ווייס-רוסלאַנד געדאַרפט פאַרברענגען חדשים.

איך האָב זיך דעריבער געמוזט באַקענען מיט דער גאַנצער

יידישער קאַלעניזאַציע אין ווייס-רוסלאַנד בלוז אויפן פאַפיר, אַדאַנק

צייערן, טאָבעלעס און דיאַגראַמען.

צום טאָג פון מיין זיין אין רוסלאַנד, אָנהויב 1927, האָט די קאָלאָניאַליזאַציע אין ווייס-רוסלאַנד - וואָס בויט זיך נישט אויף אַמערי-קאַנער געלטער, בלויז אויפן חשבון און קרעדיטן פון דער מלוכה און געזערד - אזוי אויסגעזען.

אויף ערד זיצן 7336 יידישע פאַמיליעס, וואָס בילדן 39319 נפשות, האָבן אין זייער רשות 42216 דעסיאַטן ערד, אַ קימאַלן פון העכער אַ דעסיאַטן אויף אַ נפש.

פון דער אויבנדערמאָנטער צאָל זענען פאַראַן 5374 פאַמיליעס אַלטע קאָלאָניסטן, אַזעלכע, וואָס זייערע ישובים עקזיסטירן שוין הונ-דערט יאָר. די איבעריקע 2000 פאַמיליעס זענען נייע, אַזעלכע, וואָס דער „קאַמוזעט“ צוזאַמען מיט „אַרט“ און „געזערד“ האָבן איינגעאַרדנט, באַקומענדיק ערד פון דער מלוכה.

די יידישע ערד-אַרבעטער בילדן איצט אויף אַזאַ אופן: 8 פּראָצ. פון דער אַלגעמיינער צאָל יידן אין ווייס-רוסלאַנד, און פּראָפּאָרציאָנעל צו די קליינע שטעטלעך בילדן זיי 15 פּראָצ.

די נייע איינגעאַרדנטע ערד-אַרבעטער שטעלן מיט זיך פאַר לויט זייער פּריערידיקער באַשעפּטיקונג: געוועזענע דאַרפסלייט, וואָס מען האָט בעתן צאָריום אַרויסגעטריבן פון די דערפער - 40 פּראָצ.; בעל-מלאכהס, איבערהויפּט נישט קוואַליפּיצירטע, א. ג., לאַטוויניקעס 28 פּראָצ.; קרעמער, מעקלער, פּלי-קודש א. א. וו. 12 פּראָצ.; באַלע-גאַלעס 5 פּראָצ.; האַרעפּאַשניקעס, ד. ה. דאַרפסגייער, קאַראַבייניקעס א. א. אַנד. 14 פּראָצ.; אומבאַשטימטע פּראָפּעסיעס, אַדער לופט-מענטשן 8 פּראָצ.

דערצו איז פאַראַן נאָך אַ סך יידן, וואָס זיצן אויף דער ערד צעוואָרפן און זענען נישט רעגיסטרירט.

די גרעסטע מערהייט בלייבט ביי דער ערד-אַמת, אַז אַ סך פאַר-לאַזן די ערד, אָבער דאָס איז נישט כאַראַקטעריסטיש בלויז פאַר די יידן. די גערעטעניש איז [אומעטום] ביי די יידן העכער ווי ביי די גוים.

די מלוכה האָט נישט לאַנג אַדורכגעפירט אין אַ סך שטעט און שטעטלעך פון ווייס-רוסלאַנד אַ רעגיסטראַציע פון יידן, וואָס ווילן אַריבערגיין אויף ערד-אַרבעט. אין די שטעטלעך האָבן 20 פּראָצ. יידן

געבעטן געבן זיי ערד. אין די שטעט 11 פראַצ. יידן, אין די דערפער
44 פראַצ.

עס איז באַשטימט געוואָרן אַ פּלאַן אין פּאַרלויף פון פינף
יאָר איינצואַרדנען די אַלע, וואָס בעטן ערד. אין פּאַרלויף פון די
לעצטע צוויי יאָר האָט מען געדאַרפט איינאַרדנען יידן אויף 16000
דעסיאַטין, איינגעאַרדנט זענען געוואָרן אויף 15270 דעסיאַטין, אַלואַ
98 פראַצ.

אין 1923 יאָר האָט דער דזשאַינט געשטיצט די יידישע קאַלאָ-
ניזירונג אין ווייס-רוסלאַנד, וואָס האָט געוואַלדיק פאַרשטאַרקט די
אַלטע ישובים. פאַר די לעצטע יאָרן גיט מער נישט דער דזשאַינט
פאַר ווייס-רוסלאַנד קיין געלט. אַלץ מוז ווערן אויסגעפירט דורך די
קרעדיטן פון דער מלוכה, 500 רובל אויף אַ קאַלאָניסט. און דאָס
איז אין די קאַלאָניעס (נישט אין די קאַלעקטיוון) צו ווינציק אויף
איינצואַרדענען זיך.

פאַרצן גרויסע פלענער אויסצוטריקענען זומפן, וואָס וואַלט יידן
געגעבן גוואַלדיקע שטחים ערד. אַ סך זומפן ווערן שוין געטריקנט.
אַט האָבן די יידישע קאַלאָניסטן אין סטאַראַבין, סלוצקער געגנט,
באַקומען אַ דיפּלאַם פון דער רעגירונג פאַר אויסטריקענען די זומפן.
טאַג-טעגלעך באַקומען יידישע ישובים דיפּלאַמען אויף די לאַנדווירט-
שאַפט-אויסשטעלונגען פאַר גוטע תבואה, פאַר גוטע מילך-ווירשטאַפט,
פאַר האַדעווען בהמות.

אינטערעסאַנט זענען די דיפּלאַמען פאַר האַדעווען גוטע תורים...

אין באַברויסק

נישט איינמאָל האָבן יידן ליב צו טרעפן אין וואַגאַן מיין
באַשעפטיגונג. פאַרנדיק איבער שטעט און שטעטלעך אין פוילן לייגן מיר
יידן פאַר פארשידענע געשעפטן. טייל נעמען מיך אן פאַר אַ האַנדלס-
אַגענט, טייל פאַר אַ פוטער-סוחר, אַנדערע פאַר אַ לעדער-סוחר. אין
באַברויסק האָט מען מיך כסדר אָנגענומען פאַר אַ האַלץ-מענטש.
— אַ לעיעסניק? — האָט מיך דער באַלענאַלע געפרעגט, פירנדיק
מיך אין האַטעל.

דאָסזעלבע איז געווען אינם פּריוואַטן האַטעלעכל אויף הירש-
לעקערט גאַס. — „אַ לעיעסניק“?

— אַ צימער וועל איך קריגן ביי אייך?
אַפילו צוויי — ענטפערט דער אייגנטימער, אַ ייד מיט אַ
פנים פון אַ יורד, וואָס טוט זיך אָן פּראָלעטאַריש — אין שטיוול און
אין אַ קעפּקע.

— נישטאָ קיין געסט?

— פון וואַנען זאָלן זיין? — פרעגט דער ייד צוריק — אַמאָל
פלעגט מען אַ סך קומען אין באַברויסק. פון דאַנען פלעגט גיין
אַ סך האַלץ קיין אייסלאַנד. אויסלענדער פלעגן קומען, אַמאָל פלעגן
קומען פּריצים אין געריכט, הויכע טשינאָוויקאַס. היינט איז נישטאָ
קיין פּריצים, נישטאָ ווער ס'זאָל קומען פירן פּראָצעסן, און טאַמער
קומט שוין יאָ אַ סאָויעטסקי סלוזשאַטשיי איז ער אָן אַרעמאַן, קוים
וואָס ער האָט אויף הוצאות, און מען פאַרדינט נישט קיין געלט.
אויף דער ברייטער הויפט-גאַס, וואָס ווי אומעטום היינט זי
אָדער „קאַרל מאַרקס“, אָדער „רעוואָלוציאָנאַריא“, אָדער „סאָויעטסקייאַ“,
אָדער „לענינאַ“ שפאַצירן אַרום יידן ליידיקלייכער און שמעקן מיט די
נעוצר פּאַרדינסטל. נאָר צוגיין פרעגן פרעגט מען נישט. נישט צו

יערן ייד קען מען צוגיין פאַרלייגן געשעפטן. אַמאָל פלעגט מען צו
א ייד קענען צוגיין, מיט אַ ייד איז מען געוועזן זיכער. „אז מען
הייסט מענדל, מעג מען עסן פון זיין פענדל“.

היינט איז מענדל נישט מער קיין זיכערער מענטש. מענדל קען
זיין אַ פאַרברענטער קאָמוניסט, אַ קאָנטראָלער, אָן אַגענט, און מען
דאַרף זיין פאַרויכטיק.

אַ ייד מיט אַ פנים פון אַ איוואָן, אַ שכן פון מיין האָטעל,
כאַפט מיט מיר אַ שמועס.

— נישט גוט — זאָגט ער — אונזערן אַ מענטש, אַ „ניצטרוי-
דאוואי“, מ'האַט נישט קיין „פּראָוועס“ און מיט די קינדער איז שווער
אין די שקאַלעס.

אַלע קלאָגן זיך דערויף, אַלע סוחרים, קרעמער, לופט-מענטשן,
וואָס זייערע קינדער נעמט מען אָן שווער אין די שולן, איבערהויפט
אין די העכערע שולן.

— טאָמער איז נאָך דאָס ווינציק — זאָגט מיין באַקאַנטער —
לערנט מען נישט קיין רוסיש.

— וואָס דען לערנט מען?

— יידיש. איר הערט אָן עסק?

— אָבער רוסיש לערנט מען דאָך אויך דאָרטן!

— יע, נאָר מערסטנס לערנט מען אין זשאַרגאָן.

— וואָס-זשע איז דער אומגליק?

— וואָס הייסט? וואָסער תכלית איז דאָס?

שילער פון יידישע שולן נעמט מען אָן אומעטום, פאַראַן, אויסער
דעם, יידישע טעכניקומס, פעדאָגאָגישע פאקולטעטן, אָפטיילונגען ביי
די אַלגעמיינע אוניווערזיטעטן. מיט יידיש קען מען ווערן אַ טעכני-
קער, אַ באַצמטער, נאָר יידן לעבן נאָך אַלץ מיטן אַמאָליקן
תכלית.

— וואָס וועט זיין דער תכלית?

— וואָס-זשע טוט איר מיט די קינדער?

— זיי לערנען אויף „ביעלאָרוסקי“.

— און וויסרוסיש איז מער תכלית?

— נאָר נישט.

- פארוואָס-זשע שיקט איר די קינדער אין די וויסרוסישע שולן,
 גישט אין די יידישע ?
 - טאקע אויך שלעכט, נאָר אַלץ בעסער ווי יידיש.
 - פארוואָס ?
 - איך ווייס ? - וויסרוסיש פארשטייט מען כאָטש נישט.
 - וואָס-זשע איז די מעלה דערפון ?
 - דאָרף מען כאָטש לערנען. יידיש פארשטייט מען, צו וואָס-
 זשע לערנען ?

סך הכל עטלעכע טריט ווייטער, און אַן אַנדער וועלט.
 איך קום אַריין אין הויז פון די פראָפעסיאָנעלע פאַריינען. מען
 מירט מיך אַריין צום פאַרויצנדער פון אַלע פראָפעסיאָנעלע פאַריינען
 פון באַברויסק און פון גאַנצן קרייז.
 אַ קאַבינעט אַ גרויסער, אַ ברייטער, אַ מאַשיניסטקע קלאַפט
 אויף דער מאַשינקע, באַצמטע גייען אַריין און אַרויס מיט פאַפירן.
 דער טעלעפאָן קלינגט.
 דער פאַרזיצער איז אַ יונגער שייַן-געבויטער, פולבלוטיקער יונג,
 איינער פון די יידישע שוואַרץ-האַריקע, שוואַרץ-אויגיקע בחורים,
 וואָס די ענערגיע שפראַצט פון זיי פון אומצטום, פון די אויגן, פון
 די האַר, פון די שלאַנקע-אויסגעפרעסטע פיס, פון יעדער ריר און
 באַוועגונג.
 - פון אַ מענשעוויסטישער צייטונג ? - פרעגט ער מיט אַ גוט-
 מוטיקן שמייכל - זאָל זיין אַזוי... איר ווילט וויסן וועגן די אַר-
 בעטער, ביטע.
 ער נעמט אַרויס פּעק פאַפירן, סטאַטיסטישע ציפערן, ליסטעס און
 לייצענט פאַר :
 באַברויסקער קרייז האָט 20,000 אַרבעטער ; באַברויסק אַליין
 ציילט 8,000 אַרבעטער. יידן אַרבעטער בילדן אין גאַנצן באַברויסקער
 קרייז 36 פראָצענט - די אַרבעט ביי אונז ווערט געפירט אין דער
 שפראַך, זיך וועלכער עס רעדט די מערהייט אַרבעטער אויף דער

פאבריק. ביי די שניידער, טאבאק-ארבעטער, פאָרניר-ארבעטער, לעדער-
ארבעטער, שאַכטל-ארבעטער א. א. וו. ווערט די פראָפעסיאָנעלע
ארבעט געפירט אין יידיש. - ווו די מערהייט איז רוסיש, אויף
רוסיש. - אָבער אומעטום קאָן יעדער, אפילו די מינדערהייט, אַרויסטרעטן
אין זיין שפראַך.

ער קלינגט אָן, הייסט זיך דערלאַנגען עטלעכע זאָקטן און ווייזט
מיר ווי איינע און דיזעלבע אינסטיטוציע, דער ראַט פון די פראָפ-
פאָריינען פירט זיין אָפיציעלע אַרבעט אין עטלעכע שפראַכן - אין
רוסיש, ווייס-רוסיש, יידיש, פּויליש.

- אין טייל ערטער - זאָגט ער - מוז מען אַפילו קעמפן ביי
יידישע אַרבעטער פאַר יידיש. - זיי רעדן שלעכט רוסיש און ווילן
נישט יידיש - קאָמעדיאַנטן! ... אָבער מיר פירן דורך ווי די מער-
הייט וויל.

די ידיעות זיינע גיט ער פינקטלעך, גענוי, ווי ער וואָלט
דערפון אָפגעפן אַ באַריכט.

- מיר האָבן אַ סך יידן אַריינגעצויגן אין די פאָבריקן - זאָגט
ער - מאַסן מיידלעך, פרויען, וואָס פלעגן זיך אַרומשלעפן מיט
קאָשיקעס, געהאַנדלט, אַרבעטן איצט אין די פאָבריקן און זענען
צופרידן.

נאָך די אָפיציעלע געשפּרעכן רעדן מיר זיך אַזוי אַ ביסל
דורך, און איך זע אין דעם ענערגישן יידישן בחורעץ גאָר אַן אינטע-
רעסאַנטן מענטש.

ווייזט זיך אַרויס. אַז אָט דערדאָזיקער באַאַמטער, וואָס פירט
אָן מיט אַזע פאַראַנטוואָרטלעכן פאַסטן, וואָס מוז פירן זיין אַרבעט
אין עטלעכע שפראַכן, אין רוסיש, ווייס-רוסיש און יידיש, איז סך-
הכל מיט זיבן יאָר צוריק, נאָך אין 20-טן יאָר, געוועזן אַ פשוטער
שמיד, וואָס האָט זיך נישט געקענט אונטערשרייבן.

- אלמאָי זאָל איך זיך שעמען - זאָגט דער שיינער געוונטער
יונג - דער טאַטע מיינער האָט אויך נישט געקענט, און מיך האָט ער
נישט געלערנט...

נאָר מיט אים איז געשען אַ צופאַל - איינמאָל איז אַ פרעמדע
פּאַרטיי געווען אין מינסק, ווו ער האָט געווינט. אַ זעלנער האָט אים

געטון אַ פּאַטש אומזיסט און אומנישט, בלויז דערפאַר ווייל ער איז אַ ייד, און דער שמיד האָט באַשלאָסן נקמה נעמען. ווי נאָר די באַלשעוויקעס זענען צוריק אַריין אין שטאָט, איז ער אַריינגערעטן צו זיי אין דער אַרמיי, פּדי צו שלאָגן די, וואָס האָבן אים געפּאַטשט אומזיסט און אומנישט.

גאַנצע צוויי יאָר איז ער געווען אין דער אַרמיי, געווען אויף די פּאַנטן. דאָרטן, אין דער אַרמיי, האָט ער דאָס ערשטע מאָל גענומען אַ פען אין האַנט און מיט דעם גאַנצן ברען פון אַ פשוטן בחור אן עם-הארץ גענומען זיך צו לערנען.

איצט איז ער דער פּאַרזיצנדער פון די פּראָפּעסיאָנעלע פּאַריינען און טוט זיין זאָך גלענצנד. ער האָט אונטער זיך אַ גאַנצן פּער-פּאַנאַל מיט מענטשן, מיט אינטעליגענטן, אַלע רעכענען זיך מיט אים, שעצן אים און האָבן פאַר אים מורא.

עס איז באמת צו באַוונדערן ווי אַזוי אָט דערדאָזיקער שמיד אַרבעט. אַלץ געדענקט ער, אַלץ ווייסט ער, אין אַלעמען אַריענטירט ער זיך, אין פּאַרלויף פון אַ קורצער צייט האָט ער זיך שוין אויס-געלערנט די אָפיציעלע שפּראַך, ווייט-רוסיש, און ער רעדט גאָר פּליסיק.

— איר רעדט דאָך ווי אַן אמתער ווייטרוס — זאָג איך אים.
— אַז מען דאַרף — זאָגט ער — ס'איז דאָך ווייט-רוסלענד...
צווישן די פּאַרשידענע פּראָפּעסיאָנעלע פּאַריינען איז אויך פּאַרצן אַ פּאַריין פון קאָפּ-מענטשן, פון דאָקטוירים, אינושיניערן און אַנדערע. אָט זיצט טאַקע איינער אַזאָ געבילדעטער און פירט מיטן פּאַרזיצנדער אַ פּראָפּעסיאָנעלן געשפּרעך. דער מינסקער שמיד אַריענטירט זיך אין אַלע העכערע מאטעריעס, און מיט וויפּל טאַקט און שכל ער באַצייט זיך צו די דאָקטוירים און אינושיניערן.

— נישט גוט — זאָגט ער מוסר דעם געבילדעטן פּאַרשטייער — איר מוזט אָפּהאַלטן מער באַראַטונגען...

ער ווייסט, אַז מיט שוסטערס און שניידערס איז בעסער צו אַרבעטן. אינטעליגענטן קומען נישט אַזויפיל אייף באַראַטונגען. אָבער ער ווייסט אויך, אַז מען מוז האָבן די אינטעליגענץ.
— איצט — זאָגט ער מיר — וועל איך זיך באַמיען, מען זאָל

מיך באַמרייטן פון דער אַרבעט. איך וויל אַנקומען אין „וואוּז“ (אויס-
ווערזיטעט), אָבער איך גלויב נישט, אז מען זאָל מיך באַפרייען...

* * *

אַן אַנדער באַגעגעניש - שוין נישט מיט אַ בחור אַ העלד,
נאָר מיט אַ געווענלעך מיידל.

אַ קליינע איז זי, דאָס מיידל, מיט וועלכער מ'באַקענט מיך,
אַ נישט-אַנזעעוודיקע און פון אַ „נישט-מיוחסדיקער“ אָפּשטאַמונג. אז
סך-הכל איז דער טאַטע אירער נישט קיין שוסטער, נישט קיין שניי-
דער, נישט קיין פּויער, נאָר אַ סוחר נעבעך. נאָר זי אליין האָט
פונדעסטוועגן אַ פּאַסטן ביי דער רעגירונג אַלס אַגראַנאַמקע.

פון וואָנען איז איינגעפאַלן דעם מיידל פון אַ באַברויסקער
סוחר צו נעמען זיך אַזש צו אַגראַנאַמיע, ווייסט איין גאָט אין הימל.
ווי ס'זאָל נישט זיין, זי האָט זיך אויסגעלערנט לאַנדווירטשאַפט,
גוט אויסגעלערנט, און באַקומען אַ פּאַסטן ביי דער רעגירונג אין
דער אָפּטיילונג פון לאַנדווירטשאַפט.

גייט זיך אַרום אָט דאָסדאָזיקע יידישע מיידל פון באַברויסק
איבער אַלע דערפער און דערפלעך און לערנט וויסרוסישע פּויערן
ווי-אַזוי צו אַקערן ערד, ווי-אַזוי צו זייען וויין, פאַרזעצן גערטנער,
פלענצן פּרוכט-ביימער און אומגיין אַרום בהמות.

אַ קליינעם פאַרדינסט האָט זי, דאָס מיידל, 70-80 רובל אַ
חודש, נאָר אַרבעטן אַרבעט זי גאַנצע טעג און נעכט. נישט אַלע-
מאָל קריגט מען אַ פּערד און וואָגן אַרומצופאַרן איבער די דערפער.
נעמט דאָס מיידל, די אַגראַנאַמקע, אַ פאַר שטיוול אויף די פיס, אַ
טיכל אויפן קאָפּ און גייט צענדליקער קילאַמעטער צופּוס איבער די
פאַרוואָרפּנסטע ערטער.

- גוטמאָרגן, חבר! - באַגריסט זי דעם פּויער - וואָס מאַכט
די קו? ווי זעט אויס דער סאָד? וואָס הערט זיך אויפן פּעלד?
פּויערן פּאַלגן אָט דאָס קליינע יידישע באַברויסקער מיידל, וואָרים
ווער דען ווייסט אַזוי גוט ווי זי אין מיסטיקן פּעלדער, אין אויס-
ראַטן ווערעם פון די סעלער, אין זייען, אַקערן און שניידן?

קימט צו מיטאָג, שטעלט די פויערטע אַוועק אויף דער באַנק
 אַ גרויסע שיסל מיט קאַרטאָפֿל און חזיר-גרייון פֿאַר דער גאַנצער
 פֿאַמיליע, טיילט יעדן אַ הילצערנעם לעפֿל און אויך איין לעפֿל פֿאַרן
 גאַסט. זיצט די גאַנצע פֿאַמיליע, שעפט פֿון דער גרויסער שותפות-
 דיקער שיסל, און דאָס ייִדישע מיידל פֿון באַברויסק האַלט מיט.
 און דערנאָך הילט זי זיך אַרום אין לייונטענעם רעגן-מאַנטל
 און גייט פֿון דאָרף צו דאָרף, קריכט איבער וועגן און טאָלן, איבער
 זומפֿן און פֿלאַטעס, איבער שנייען און רעגנס. און קומט אָן די
 נאַכט, גייט זי אַריין צו אַ פויער און נעכטיקט איבער אין שיער
 היי, אויף דעם גרויסן אויוון, אָדער גאָר אויף דער האַרטער באַנק
 מיט די שטיוול אונטערגעלייגט צוקאַפֿנס...

צווישן בערשטער

פֿאַראַן אין באַברויסק גרעסערע פֿאַבריקן. דאָ אַרבעטן, דאַכט
 זיך, קנאַפע הונדערט בערשטער. אין דער פֿאַרניר-פֿאַבריק אַרבעטן
 עטלעכע הונדערט ייִדישע אַרבעטער. נאָר עטלעכע בערשטער האָבן
 מיך געפֿעטן באַזוכן זייער פֿאַבריק. מערסטנס זענען זיי מיינע לאַנדס-
 לייט, מעזריטשער, ס'רוב געוועזענע בונדיסטן, און איך האָב זיך
 באַקענט מיט די אַרבעטער און מיט דער פֿאַבריק. נאַטירלעך, איז די
 פֿאַבריק אַ מלוכהשע.

אין פֿאַבריק איז ריין און ציכטיק. אַלע אַרבעטער שטייען אין
 באַלשעוויסטישע היטלען מיט שפיצן אין דער הויך און אין גרויע
 אַרבעטס-קאַסטיומען.

— וואָס עפֿעס אַלע אין איין פֿאַרם? — ווינדערט מיך.

— דאָס זענען אַרבעטס-קליידער — זאָגן די אַרבעטער — מיר

האָבן אזא פֿאַרם.

אין אַלע פֿאַבריקן באַקומען די אַרבעטער אַרבעטס-קליידער צו

דער אַרבעט, זיי זעען אויס אַלע ווי די רויטע אַרמיער.

— נישטאָ נאָך ביי אונז קיין ווענטילאַטאָר — פֿאַרענטפֿערן זיך

די אַרבעטער — דאָס מוז זיין אין יעדער פֿאַבריק. ביי אונז וועט

מען ערשט מאַכן.

—וויפֿל פֿאַרדינט מען ביי אייך אַ וואָך?

- פארשידן, לויט דער קוואליפיקאציע, דורכשניטלעך קען מען רעכענען עטלעכע זעכציק רובל א חודש.

- און מ'קומט דורך?

- ענג, נאטירלעך, אָבער מ'שטופט דורך. נאָר מיט קליידער איז שלעכט, ס'קאָסט טייער. ביליקע סחורות קריגט מען נאָך, מען גיט אויף קרעדיט אין די קאָאָפּעראַטיוון. אַרבעטן אַרבעט מען דאָ נאָר זיבן שעה אַ טאָג, ווייל די אַרבעט איז אַ שעדלעכע צוליבן שטויב. ביי דער פּאַבריק איז פּאַרצן אַ „סטאַלאַווע“, וווּ די אַרבעטער עסן די מאַכלים, וואָס זיי ברענגען מיט פון דערהיים. טיי באַקומט מען פון פּאַבריק.

יעדער אַרבעטער, ווי אין גאַנץ רוסלאַנד, איז פּאַרשריבן אין „סטראַך-קאַסע“ (קראַנקן-קאַסע). אָבער אין קאַסע צאָלט דער אַרבעטער גאַרנישט, בלויז די אונטערנעמונג, און טאָמער ווערט אָן אַרבעטער קראַנק, באַקומט ער אוממיטע היילונג, מעדיציניען, און די קאַסע צאָלט אים אויס דעם גאַנצן געהאַלט דורך דער צייט פון זיין קראַנק-הייט. טאָמער ווערט די קרענק ביי אים אַ כראַנישע, אַזוי, אַז ער קען מער נישט אַרבעטן, גייט ער אַריבער צו דער אינוואַלידן-קאַסע-גאַריע און די רעגירונג צאָלט אים אַזאַ וועכנטלעכן געהאַלט, וואָס זאָל זיין פּראָפּאָרציאָנעל צו אַ מיטעלן אַרבעטס-לוינ פון אָן אַרבעטער אין דער אונטערנעמונג, וווּ דער קראַנקער אַרבעטער איז געוועזן לעצטנס באַשעפטיקט.

פרויען אַרבעטערנס באַקומען 4 חדשים אורלויב מיט אַ פּוּלן געהאַלט אין דער צייט פון געבוירן. צוויי חדשים פאַרן געבוירן און צוויי חדשים נאָכן געבוירן. אויב ביי אָן אַרבעטער ווערט געבוירן אַ קינד, באַקומט ער אַ סומע פון 18 רובל איין מאָל און פאַרן קינד אויף 9 חדשים צו 4 רובל 50 קאָפּיקעס אַ חודש. (אין מאַסקווע און אין אַנדערע גרעסערע שטעט-אַ העכערע סומע).

- אָט - זאָגט מיר אָן אַרבעטער - איז נאָך מיין קומען פון פּוּלן מיר אָנגעקומען פון מיין פרוי אַ בריוו, אַז זי האָט געבוירן אַ זון, - באַקום איך פאַר איר 18 רובל איינמאָל און צו 4,50 אַ חודש ניין מאָנאַטן צייט.

ביי שעדלעכע אַרבעטן (וורעדנע) באַקומען די אַרבעטער 4 וואָכן

אורלויב אין יאָר; אַלע אַנדערע אַרבעטער צו צוויי וואָכן. פאַרען
אויך אַפּרו-הייזער, סאַנצטאַריעס א.ד.ג. פאַר אַרבעטער, ביי וועלכע
עס הויבט זיך אָן מערקן טובערקולאז אָדער אַנדערע ענלעכע קראַנק-
הייטן.

יוגנטלעכע, יונגער פון 18 יאָר, אַרבעטן נאָר 6 שעה טעגלעך
און באַקומען 6 וואָכן אורלויב אַ יאָר.

די אונטערנעמונג גיט אויך אויף קולטורעלע אַרבעט פאַר די
אַרבעטער צוויי פּראָצענט און אויף אָרגאַניזאַציאָנעלע אַרבעט 1 פּראָ-
צענט. אויף אויסבעסערן די אַרבעטס-באַדינונגען, ווי שאַפּן ווינונגען
פאַר אַרבעטער, אַפּרו-הייזער, זומער-ווינונגען א. א. וו. גייט אַראָפּ
10 פּראָצענט. פון דער אַלגעמיינער פאַרדינסט פון פאַבריק.

אין אַ ווינקל שטייט אַן אַרבעטער מיט אַ מאַסקע אויפן פנים.

— וואָס איז דאָס?

— צו שיצן זיך קעגן שטויב, וואָס פאַלט פון די חזיר-האַר —
ערקלערט ער מיר. — אָבער מען וועט מוזן זוכן בעסערע מאַסקעס.
אָט די איז צו שווער...

פריער פלעגן די אַרבעטער דאָ באַקומען צו עטלעכע גלעזער
מילך אַ טאָג ביי דער אַרבעט. איצט גיט מען מער קיין מילך
נישט.

— פאַרוואָס?

— ווייל די מילך איז סיי-ווי-סיי קיין מילך נישט — זאָגט

דער עולם.

אין אַנדערע ערטער, אין קרעמענטשוגער טאַבאַק-פאַבריקן, גיט
מען נאָך מילך. דאָס איז אָפהענגיק פון די אַרטיקע באַדינונגען,
נישט אומעטום גלייך.

איז דאָס כאַראַקטעריסטיש פאַר אַלע אַרבעטער? פאַר אַלע
פאַבריקן? — ניין. פאַרען בעסערע, ערגערע.

פאַרען אַרבעטער גליקלעכע, ספעציאַליסטן, קוואַליפֿיצירטע מע-
כאַניקער, מאַשיניסטן, וואָס פאַרדינען ביז 200 רובל אַ חודש; פאַ-
רען אַרבעטער, וואָס פאַרדינען נישט קיין זעכציק רובל אַ חודש
אויך. פאַרען פּאַרן אַרבעטער, וואָס אַרבעטן אַפילו צען שעה אין

טאג, איבער-שעהן, כדי צו פארדינען אויף לעבן, ווייל זיי קומען
נישט אויס מיטן געהאלט.
אָבער דורכשניטלעך זעט די לעגע אויס ווי אין דעם באַברויס-
קער באַרשטן-פאַבריק.

ניין, נישט אלע זענען אַרבעטער אין באַברויסק, און נישט אלע
זענען איינגעאַרדנט.

ביי דער יידענע, וווּ איך האָב געגעסן מיטאָג, אַ געוועזענע
גבירטע פון שטאָט, איז אומצטיק, דער זון אירער זיצט און לערנט
זיך אין שטוב. אין קיין הויכשול נעמט מען אים נישט אָן צוליב
זיין בורזשוואַזער אָפּשטאַמונג, און די מוטער זיינע איז פאַרצווייפלט:
— וואָס טוט מען מיט אים? — ווי אזוי קען ער זיך דערשלאָגן
צו אַן אַרבעט? ..

די גרעסטע שטרעבונג איז, ער זאָל קאָנען ווערן אַ מיטגליד פון
אַ פּראָפעסיאָנעלן-פאַריין, ווערן אַן אַרבעטער. אָבער ווי אזוי קומט
מען דערצו?

דאָס איז די גרעסטע זאָרג. עס וואַקסט אונטער אַ דור. אַ
נייער דור, וואָס שטרעבט צו לערע, אַרבעט, אַ דור, וואָס פילט אים
די באַלשעוויקעס, האָט פייגט די בורזשוואַזיע, איז דורך און דורך
פּראָלעטאַריש, און קיין אַרבעט באַקומט ער נישט. די גרעסטע זאָרג
פון טאַטעס איז, וואָס טוט מען מיט די קינדער? ווי אזוי מאַכט מען
זיי פאַר „טרודאַויע“?

מען ציט אַ סך אַריין אין דער אינדוסטריע, אָבער די אינ-
דוסטריע איז קליין. די גרעסטע אינדוסטריע אין רוסלאַנד איז דער-
ווייל — קינדלען. די שטעט וואַקסן, קינדער וואַקסן אונטער, און וואָס
טוט מען מיט זיי?

— שלעכט — קלאָגן זיך טאַטעס פון די נישט-אַרבעטנדיקע
עלעמענטן — ביטער, מען נעמט נישט אונזערע קינדער נישט אים
שר, נישט אין פאַבריק, נישט אין דער אַרמיי — כאַטש וואָרף זי
אין טייך.

אין ייד האָט דוקא געוואָלט ביי מיר פּוועלן, אַז ענגלאַנד און

אמעריקע זאָלן דאָ מאַכן אַרדנונג. אז איך האָב דעם ייד געזאָגט,
זו ענגלאַנד און אמעריקע האַלטן נישט דערביי, איז ער מיר געוואָרן
אַ דם שונא.

— וואָס-זשע — האָט ער געשריגן — זיי ווילן טאָקע אזוי
לאָזן הפקר אַ וועלט?

און איינער אַ ייד האָט דערקלערט מיר מיט יאוש, אז די
אַלטע וועלט מוז אויסשטארבן, ווי דער דור פון מדבר, וועלכן מ'האָט
נישט געקענט אַריינפירן קיין ארץ-ישראל.

— איר פאַרשטייט — האָט מיר דער ייד געזאָגט מיט אַ גמרא
ניגון — „זיי" האָבן פיינט אַלטע, זיי ווילן פון אונז, אַלטוואַרג, פטור
ווערן. די יונגע האָבן זיי ליב און זיי האָבן ליב די יונגע.

אין דעם יידס ווערטער איז פאַרען אַ סך אמת. די יונגע
זענען טאָקע מערסטנס צופרידן. פונקט ווי אין אמעריקע איז אַלט-
קייט אין רוסלאַנד איצט נישט קיין כבוד. דער יונגערמאַן האָט דעם
קלוב, פאַרשטעלונגען, לעקציעס, צייטונגען, קורסן. אים איז פריילעך.
אַפילו עולם-הוה האָט ער פאַר גראַשנס. דער בופעט אין קלוב איז
אַ ביליקער. און אַפילו דער יונגער נישט-אַרבעטער-עלעמענט איז
נישט אזוי מרה-שחורהדיק. ער באַמיט זיך צוצופאַסן, פּראָלעטאַריזירן
זיך. דער אַלטערער עולם איז אומצטיק. קיין געשעפטן מאַכט מען
נישט. קיין שטי אין שול, ווי אַמזל, קייגט מען אויך נישט (ס'איז
נישט דער אַמאָליקער שטי). קיין אַפשיי פאַר זיין ווייסן קאַפּ און
באַרד אויך נישט. קיין איבעריקן כבוד פון די קינדער אַוודאי
נישט — וואָס-זשע האָט ער...?

פאַר מיין אָפּפאַרן פון באַברויסק זענען געקומען צו מיר עטלע-
כע יידישע לערער און איינגעלאָדן מיך, איך זאָל האַלטן אַ פּאַר-
טראַג וועגן דער יידישער ליטעראַטור און קולטור-לעבן אין אויסלאַנד.
מיר האָט זיך נישט שטאַרק געגלוסט, נאָר די לערער האָבן
דורכאויס געוואָלט הערן אַ גרוס פון יידישן קולטור-לעבן.

— מיר זענען ניינציק יידישע לערער — האָבן זיי געזאָגט —
און איר פאַרשטייט אַליין ווי אונז אינטערעסירט די יידישע ליטע-
ראַטור, קולטור.

עס איז געבליבן, איך זאָל מאַכן אַ שמועס מיט די לערער.
שפעטער איז געקומען אַ לערער אַ קאָמוניסט און געבעטן, אַז דער
שמועס זאָל זיין נישט נאָר מיט די לערער, נאָר אויך מיט די יידי-
שע קולטור-טוער. עס איז געבליבן אַזוי. צומאָרגנס האָט מען מין
איינגעלאָדן אין דער יידישער סעקציע. אַ בלאַסער יונגעראַן איז
געזעסן ביים טיש און נעבעך געהאַרפּוועט ביי שרייבן אַן אַרטיקל אין
ווייס-רוסיש פאַר אַ צייטונג. ער האָט אַוועקגעלייגט די פען און זיך
פאַרגעשטעלט.

— אפשר וועט איר לייענען שוין פאַר די יידישע אַרבעטער אויך ?

— אָבער איך דאַרף אייך אויפּמערקזאַם מאַכן, אַז איך בין
אַ מיטאַרבעטער פון „פאַרווערטס“.

— איר וועט דאָך רעדן וועגן ליטעראַטור !

— וועגן יידישער ליטעראַטור, פרעסע, שול, טעאַטער.

— גוט, מיר בעטן אייך.

אַז מען האָט מיך געבראַכט שפעטער אין קלוב פון די בוי-
אַרבעטער, וואָס איז אַמאָל געווען אַ בית-מדרש, איז געווען פול
געפּאַקט, מערסטנס מיט יוגנט.

איך האָב נישט דערציילט קיין נייט. איך האָב בלויז דער-
ציילט ווי אַזוי עס זעט אויס די יידישע ליטעראַטור, פרעסע, שול,
טעאַטער. מען האָט געשלאָנגען די ווערטער. יעדער בוך, וואָס
איך האָב אויסגעזעכנט, איז געווען אַ נייט. פון אַשם „פּשוטמאַכערין
פון קאַסטיליען“, „קידוש השם“, „מוטער“ א. אַנד. האָט מען קיינמאָל
נישט געהערט. פון מערסטנס יידישע ביכער, וואָס זענען ערשינען
אויסער רוסלאַנד פון קריג ביז איצט, אויסער אין קליינע אויס-
נאַמען, ווייסט מען נישט. די לערער זענען געזעסן מיט אַזעלכע
מיינער.

— אַך, ווען מיר האָבן די ביכער — האָבן זיי געזאָגט — אַ

גליק וואָלט דאָך דאָס געווען. מיר האָבן אַבסאָלוט נישט וואָס צו
לערנען אין די העכערע קלאַסן. שטענדיק די עטלעכע אייגענע

שרייבער און איבערזעצונגען פון רוסיש. די געצייטע עקזעמפלארן פון „אויסלענדישע“ ביכער, וואָס פאָלן אַרײַן, לײַגן אין די רעדאַקציעס. צוזאַמען מיט דער אַנטציקונג פון דער לערערשאַפט, האָט אָנגעהויבן וואַקסן דער אומרו אין זאָל צווישן דער יוגנט, צווישן די בחוריִשע קעפקעס און מיידלשע טיכלעך.

איך האָב דערציילט, אַז אין צפון-און-דרום-אַמעריקע פאַרשרײַט זיך די ייִדישע פּרעסע אויף העכער דריי מיליאָן יידן אין אַ זיבן הונדערט טויזנט עקזעמפלאַרן, אין פּוילן איז דער טיראַזש פון דער ייִדישער פּרעסע העכער הונדערט טויזנט עקס. און אין סאַוויעטן-רוסלאַנד צעגײט זיך די ייִדישע פּרעסע קוים ביז דרייסיק טויזנט עקס. איבערן זאָל האָט געזשומט ווי אין אַ בינשאַטאַק.

— וואָס לאָזט מען אים רעדן? — האָבן זיך געהערט שטימען.

— רעדט! רעדט! — האָבן שטימען איבערגעריסן — מיר ווילן

הערן!

איך האָב ווייטער גערעדט.

— איר האָט אויפגעטאָן דאָ ווונדער. הונדערט און פופציק טויזנט ייִדישע קינדער לערנען אין ייִדישע שולן. איר האָט געשאַפן ייִדישע פּאַקולטעטן, טעכניקומס — אָבער אין דערזעלבער צײַט טוט איר אַ זינד געגן דער ייִדישער ליטעראַטור. איר לערנט אין די שולן נאָר פון די אייגענע שרייבער כּמעט. די שילער פון אייערע שולן לערנען געאַגראַפיע און אַריטמעטיק. אין ייִדיש און בעלעטרי-סטיק מוזן זײַ לײַענען אין רוסיש. די ייִדישע ליטעראַטור לאָזט איר צו זײַ נישט צו, אַ חוץ עטלעכע אייגענע — מיט איין האַנט בױט איר און מיט דער צווייטער צעשטערט איר...

— שווייגט! — שרייען קולות — קאַנטר-רעוואָלוציע — שווייגט!

— גערעכט! גערעכט! — רייסן איבער אַנדערע — ביטע

זען רעדט!

איך האָב גערעדט, אָנגעוויזן אויף אַלעם גוטן און אַלעם שלעכטן, און מען האָט מיך פונדעסטוועגן נישט געלינטשט, נישט אָפּגעשיקט אין „געפּעאו“ און נישט באַוואָרפן מיט שטיינער. מען האָט נאָר געפירט מיט מיר דיסקוסיעס דערנאָך, אַביסל היסטעריש, איבערהויפּט די מיידלעך, אָבער אַן סכּנות. און קוויטלעך

האַט מען מיר אָנגעוואָרפֿן אין די הונדערטער - ווי עס געפעלט
מיר די רויטע אַרמיי? און וואָס זאָג איך וועגן שלום אַשם בריוו
צו פֿילדוסקין? - און ווי איז מיין מיינונג וועגן פֿראַצעטאַרישע
קולטור? - און צו בין איך אַ מענשעוויק?
פֿאַרשטייט זיך, אַז דערזעלבער אָנפירער פֿון דער ייִדישער
סעקציע, וואָס האָט מיך איינגעלאָדן צו לייענען, כאַטש איך האָב אים
דערציילט וועגן מיין מיטאַרבעטערשאַפט אין „פֿאַרווערטס“, איז דער-
נאָך אַרויסגעטרעטן קעגן מיר, דעם „פֿאַרווערטס“-מיטאַרבעטער, מיט
גרויסע טענות און געשרייען פֿאַר מיין חוצפה א. א. וו.
אָבער מען דאַרף אים נישט נעמען פֿאַר אומגוט. ער האָט זיך
געמוזט ראַטעווען. ער איז פֿונדעסטוועגן געווען גענוג טאַלעראַנט, מיר
צו לאָזן דערקלערן פֿאַרן עולם, אַז איך האָב וועגן מיין „פֿאַרווערטס“
מיטאַרבעטערשאַפט דערציילט און אויפֿמערקזאַם געמאַכט.
שפעטער האָבן מיר לערער און ביבליאָטעקאַרן געדאַנקט.
- עס וועט זיך מוזן ענדערן - האָבן זיי זיך אַליין געטרייסט -
די לעזער פֿאָדערן „אויסלענדישע“ ביכער. פֿאַלט אַריין אַן עקזעמ-
פֿליאַר, צערייסט מען אים שיער נישט.
באַקאַנטע האָבן באַווונדערט מיין „העלדישקייט“ מיין „וואַגונג“.
ווער ווייסט, צי איך טראָג נישט אַמאָל די פירער פֿון שטאַט אויף
מיין געוויסן?

„כ א ר ק י וו“

דורך טרוקענע שטעט, הארטע, קומט מיר אויס צו פאָרן -
שטעט מיט פאַררויכערטע פאַבריק-קוימענס, מיט שטיינערנע גלייכע
מויערן, מיט רויך און מיט עיפוש.
איך פאָר דורך כאַרקאָוו. כאַרקאָוו איז איצט נישט עפעס אַ
ליאָדע שטאָט. דאָ איז די רעזידענץ פון אוקראַינע.
אויף דעם גרויסן כאַרקאָווער וואַקואַל, וואָס איז פול געפאַקט
מיט מענטשן, איז אָנגעשריבן מיט גרויסע אוקראַינישע אותיות „כאַרקיוו“.
מיינעם אַ מיטרייזנדן, אַ מיליטער-מאַן, פאַרדריסט עס שטאַרק,
אַלמאי מען האָט אים אַ תל געמאַכט פון דער שטאָט און געענדערט
דעם רוסישן „כאַרקאָוו“ אויף אַן אוקראַינישן „כאַרקיוו“.
- וואָט טשוראַקי, קאָמעדיאַנטי! - זאָגט ער מיר מיט פּעס -
„כאַרקאָוו“ טויג נישט, נאָר „כאַרקיוו“.
אויף די גאַסן זענען אַלע שילדן אין אוקראַיניש. אויף אַ
מאַגאַזין פון דאַמען-היט איז אָנגעשריבן „זשינאַטשי קאַפּעליוכי“ -
דערנעבן וויינט אַ מענער-שניידער און אויף זיין שילד איז אָנגעשריבן
„טשילאוויטשי קראַוועץ“. מיין מיטרייזנדן מיליטער-מאַן פּלאַצט שיער
נישט די גאַל פאַר אויפּרעגונג.
- „טשילאוויטשי קראַוועץ“ - הזרט ער איבער אַ סך מאָל.
מען זעט, אַז דאָס קאָכט אים געזונט.
מיך וואָלט עס גראָד ווינציק געאַרט. וואָרים, וווּ שטייט עס
געשריבן, אַז „מוזשסקי פאַרטנאַי“ איז בעסער ווי „טשילאוויטשי
קראַוועץ“? ערגער דערפון איז דאָס, וואָס אין שטאָט קאָן מען קיין
האַטעל נישט באַקומען, כאָטש לייג זיך אַוועק אינמיטן גאַס.
עס איז אין שטאָט גראָד אַ צוואַנציגפאַר, אַ קאַנבערענץ פון
טוער אין די אוקראַינישע פּראָפעסיאָנעלע פאַרייניגן. אַלע האָטעלן
זענען פאַרנומען דורך די דעלעגאַטן.

נאך לאנגע אַרומשלעפענישן און אַרומזוכענישן, באַקום איך
ענדלעך אַ שטיקל האַטעל אין אַ פאַרוואָרפן געסעלע. פאַר זעקס רובל
אַ טאָג באַקום איך אַ קאַלטן צימער.

— אפּשר וועט מען איינהייצן ?

— היינט נישט.

— וואָס איז דער שכל ?

— מען הייצט יעדן צווייטן טאָג. מאָרגן ערשט וועט מען

קאַנען הייצן...

צום שליימזל, האָב איך געדאַרפט קומען מיט אַ טאָג פריער,
איידער עס איז דער טערמין פון הייצן. אזוי ווי איך בין געפאַרן
אַ גאַנצע נאַכט, וויל איך זיך כאַטש אַ ביסל צולייגן, נאָר קיין
בעטגעוואַנט איז אין בעט נישטאָ.

— איר האָט נישט קיין אייגן בעטגעוואַנט? — פרעגט מיך דער

דינער.

ענדלעך באַקום איך בעטגעוואַנט, וואָס שמעקט נישט איבעריק

פריש.

— דאָס איז אַזאַ זייף ביי אונז, — זאָגט די פרוי, וואָס בעט

דאָס בעט, — עס פילט זיך.

— נו, און אַ לייקעך? — פאַרשטיי איך נישט — אַ לייקעך צו

דער קאַלדרע!

— מען גיט נישט ביי אונז.

— אָפּער איך וועל דאָך נישט שלאָפן מיט אַ נישט-איבערגע-

צויגענער קאַלדרע!

— עס וועט קאָסטן נאָך אַ רובל.

דאַנקען דעם, וואָס איך האָב זיך די הענט נישט געוואָשן, וואָס

פאַר אַ רובל ווערט מען פונדעסטוועגן נישט פאַרפאַלן.

כאַרקאָוו האָט אייגנטלעך אַלץ: אייגענע צייטונגען, און אַ
יידישע צייטונג אויך. אַמאָל איז דער כאַרקאָווער „שטערן“ געווען אַ

גרויסע צייטונג, איצט איז דאָס בלאַט איינגעשרומפן געוואָרן אויף
אַ העלפט.

— פאַרוואָס? — פּרעג איך — דער עולם וויל נישט לייזענען
קיין יידישע צייטונגען?

— אַן איינפאַל! דער כאַרקאָווער „שטערן“ איז גראָד גוט גע-
גאַנגען, בעסער פון „עמעס“, נאָר דער „שטערן“ איז געווען לעבעדיק
געמאַכט. פון צייט צו צייט זענען געווען געריכטס-בילדלעך, פעליע-
טאַנען, אַמאָל אַפילו אַ הומאַרעסקע, אַ וויץ. פאַרשטייט זיך, אַז
אַלץ איז געווען הונדערט-פּראָצענט קאָמוניסטיש, נאָר אין אַ לייכטער
פאָרם, נישט אין האַרטן הילצערנעם רעזאָלוציע-לשון. דעם עולם האָט
עס פאַרשמעקט און מען האָט די צייטונג געשמאַק געלעזן, זי איז
שוין געגאַנגען אין קנאַפע צוואַנציק טויזנט עקזעמפּלאַרן, אין דער
צייט ווען דער „עמעס“ גייט קוים אין צען טויזנט עקזעמפּלאַרן.

האַבן די אַסקעטן פון מאַסקווע דערוען און זיך דערשראָקן.
אַזאַ גרינגע שפּראַך? אַזאַ לייכטע פאָרם? — און הומאַר גאָר? איז
איינער פון די פירער, וואָס איז באַרימט מיט זיין שווערן סטיל,
אַריבערגעפאַרן תיכף ומיד קיין כאַרקאָוו, פּדי צו קעמפן מיט דער
לייכטיקייט, וואָס איז נישט צוגעפאַסט צו די שווערע האַרטע פאַרמען
פון דער רעוואָלוציע, און געמאַכט אַרדנונג.

מען האָט אויסגעקערט די לייכטיקייט, איינגעפירט צוריק די
הילצערנע רעזאָלוציע-שפּראַך, און מען האָט אָפּגעהאַלטן אַ נצחון:
דער טיראוש איז גלייך געפאַלן אויף מער ווי אַ העלפט, און צוליב
דעם טאַקע, האָט מען שוין געמוזט פאַרקלענערן דעם פאַרמאַט פון
דער צייטונג אויף אַ העלפט.

פונדעסטוועגן איז די קאַנטרעוואָלוציאַנערע לייכטיקייט נאָך נישט
אינגאַנצן באַזיגט — פאַרט נאָך אַ לעבעדיק בלעטל דער „שטערן“.
כאַרקאָוו האָט רוסישע, אוקראַינישע און יידישע טעאַטערס,
פאַרלאַגן. אין שטאָט. גייט אַרויס אַ חודש-זשורנאַל אויף יידיש „די
רויטע וועלט“, אַ וואַכנבלאַט פאַר יידישע קאַלאָניסטן, וואָס רופט
זיך „דער פּויער“, פאַרשידענע אינסטיטוציעס פאַרלאַן דאָ, ווי פאַר אַ
רעזידענץ-שטאָט פאַסט, נאָר אַ מאָדנע זאַך, עפעס איז אומעטיק אין שטאָט,
אַזאָוויליק.

די שטאָט איז אַ האַרטע, אַ פּאַבריקישע, אַ נישט-היימישע, און אַ מאַדנע זאַך, דוקא, ווייל מער ווי אומעטום איז דאָ די אַסימי-
לצציע גרויס, אי די אוקראַינער, אי די יידן, רעדן דאָ גערנער ווי
אַלץ אויף רוסיש, איז פונקט דאָ די הויפט-שטאָט פון אוקראַינע.

דאָס איז אַ שטאָט אָן טראַדיציע, אַ פרעמדע, אַ מין דערוויי-
ליקע, מען איז דאָ אָנגעלאָפּן פון אַלע זייטן, זעלטן אַז אַ כאַראַקטער
זאָל וויסן וווּ אַ גאַס געפינט זיך, און עפעס אַ ברוגוקייט ליגט אויס-
געגאַסן אויף אַלץ.

וואָסער געוואַרדיקער אונטערשיד איז פון גרויסן שטיינערנעם
כאַרקאָוו, די רעזידענץ-שטאָט פון דער גרויסער אוקראַינע, ביזן קליין-
שטעטליקן מינסק, די רעזידענץ-שטאָט פון דער קליינער ווייס-
רוסלאַנד.

מינסק איז לעבעדיק, צעפּלדיק, פיל מיט לעבן. כאַרקאָוו איז
קאַלט, געפרוירן. אפילו אין גרויסן יידישן קלוב, וואָס איז איבערגע-
מאַכט פון דער גרויסער יידישער כאַר-שול, איז קאַלט, נישט-היימיש,
עפעס שמעקט נאָך ביז איצט מיט מקום-קדוש, מיט ספרים.

בלויז אין די פּאַבריקן הודיעט און קלאַפּט, צענדליקער טויזנטער
אַרבעטער אַרבעטן אין די פּאַבריקן. צווישן זיי אַרבעטן אויך טויזנ-
טער יידן. אין דער פּאַבריק פון לאַקאַמאַטיוון, ביי עלעקטריע און
אין אַנדערע פּאַבריקן, וווּ יידן האָבן קיינמאָל נישט געאַרבעט, אפילו
קיין איינער איז אויף קיין רפואה נישט געווען, אַרבעטן איצט דריט-
האַלבן טויזנט יידן, וואָס מען האָט אַריינגעפירט אין דער אַזוי-גע-
רופענער שווערער אינדוסטריע. אויף 15 טויזנט יידן, מיטגלידער פון
פּראָפעסיאָנעלע פאַריינען, זענען אַ העלפט באַשעפטיקט אין דער
גרעסערער אינדוסטריע.

און אויך אויף פעלקער איז אַ גערעטעניש, קיין ביז אויג, אין
כאַרקאָוו. איר האָט דאָ: אוקראַינער, יידן, רוסן, פּאָליאַקן, ציגיינער,
דייטשן, ליטווינער, עסטאָניער, אַרמענער, גרעקן, קאַרייער, אַסיריער,
גרוזינער, כינעזער, טשעכן, און וועמען נישט!

די אַלע אַרבעטן אין די פּאַבריקן, טייל האַנדלען — די אַסיריער
זענען כמעט אַלע שטיוול-פּוצער. שוואַרצע, אָפּגעברענטע שטייען זיי

אויף אלע ראָגן פון די גאַסן און גלאַנצן מיט די ברענענדיקע אויגן
 צו די דורכגייער, מען זאָל זיך פּוּצן די שייך.
 איך פרעג ביי איינעם, וווּ מען גייט אויף אַ גאַס, ער גיט
 אויף מיר אַ בליץ מיט די צוויי שוואַרצע אויגן, ווי מיט קוילן, און
 רעדט גיך, מיט אַ מאַדנעם רוסיש.
 — גייסט איין גאַס, — זאָגט ער, — נישט די! — גייסט ווייטער —
 נישט די! — גייסט ווייטער — נישט די! — גייסט ווייטער — דינע! —
 אָט! ...

דאָס דאַרף הייסן, אַז מען דאַרף דורכגיין דריי גאַסן און די
 פּערטע גאַס וועט זיין די, וואָס מיר איז נויטיק.
 די אלע פעלקער האָבן דאָ זייערע קלובן מיט לענין-אויפּשריפטן,
 מיט לעזונגען, מיט אלע איבעריקע זאַכן.

אין צעקאנאַצמענוואציק
 אַ שווערער נאָמען, נאָר זייער אַ וויכטיקע אינסטיטוציע. דאָס
 איז דער צענטראַל-קאָמיטעט פון די נאַציאָנאַלע מינדערהייטן ביים
 אוקראַינישן צענטראַל אויספיר-קאָמיטעט. די סאָויעטן-רעפּובליקן האָבן
 יעדער ביי זיך נאַציאָנאַלע מינדערהייטן. אין אוקראַינע זענען דאָ
 פּערציק אַזעלכע מינדערהייטן. אין יעדער שטאַט, ביי דער אָפּטיי-
 לונג פון דער קאָמוניסטישער פּאַרטיי, געפינט זיך שטענדיק אַ „נאַצמען“,
 וואָס היט אָפּ די אינטערעסן פון די מינדערהייטן אין שטאַט און אין
 קרייז. די אלע מינדערהייטס-קאָמיטעטן זענען אונטערגעוואָרפן דעם
 צ. ק. פון די נאַצ. מינדערהייטן אין כאַרקאָוו.
 דער פּאַרוואַלטער פון אלע „נאַצמענען“ אין אוקראַינע איז יעקל
 לעווין, אַ געוועזענער בונדיסט, אַן אַרבעטער.
 עס איז גראַד יום-טוב, ווען די אינסטיטוציעס זענען געשלאָסן,
 נאָר דער ה' לעווין איז אַזוי פּריינטלעך און גיט מיר ידיעות ביי
 זיך אין צימער, וואָס איז אויף אַ זיבעטן שטאָק פון אַ האַטעל.
 — איר ווילט וויסן וועמען מיר באַדינען אַלץ? — אַלואַ: רוסן,

יידן, פאליצקן, דייטשן, בולגארן, מאלדאוואנער, גרעקן, גרוזינער, ארמענער, אסיריער, טאטערן, לעטלענדער, טשעכן, עסטאנער, ציגיינער...

— ציגיינער האָט איר אויך?

— פאראן עטלעכע הונדערט טויזנט אויף אוקראינע. מען באזעצט

טייל אויף ערד, אנדערע קומען אָן אין די פאבריקן.

— האָבן זיי אויך אַן אינטעליגענץ?

— געצייילטע מענטשן. אַנומלט איז געקומען אַ דעלעגאציע פון

ציגיינער בעטן ערד. קיינער פון די דעלעגאטן האָט זיך נישט גע-
קאַנט אונטערשרייבן אויף דער ווענדונג. מיר ליקווידירן ביי זיי די
עם-הארצות, מען לערנט זיי שרייבן, לייצען, אין טייל ערטער מאַכן
זיי שוין אפילו אַליין אָן אייגענע וואַנט-צייטונג.

— און די אסיריער און קארייער פון וואַנען קומען דאָ אַהער?

— בעתן קריג האָבן זיי אַריבערגעוואַנדערט. מערסטנס פּוּצן

זיי שיד, די אַרבעט אין קלוב פירן זיי אויף זייערע אייגענע שפראַכן.

די גרוזינער און ארמענער באַקומען געלט אויף קולטור-אַרבעט צו-

געשיקט פון זייערע אייגענע רעפּובליקן. די גרעקן געפינען זיך

מערסטנס אין מאַרופּאל און אין סטאַלינאַ (פאכמוט). זיי רעדן אויף

צוויי שפראַכן: טאַטעריש און גרעקיש. מען אַרבעט אויף צו אַרגאַ-

ניזירן ביי זיי שולן אין דער מוטער-שפראַך, נאָר שווער צו שאַפן

עפעס, ווייל זיי קריגן זיך אַרום איבער די שפראַכן.

— גאָר ווי ביי אונז יידן?

— ווי ביי אייך, מיינט איר, ביי אונז נישט.

די טאַטערן, מערסטנס קוילינגרעבער אין דאָנבאַס (דאנער באסיין)

האָבן שוין יאָ אינטעליגענטן, אַ פּיטעראַטור. זיי פירן אַ גאַנץ אינ-

טערעסאַנטע קולטורעלע אַרבעט. די פאליצקן זענען קאָנצענטרירט אין

די דערפער, אין די פאבריקן, האָבן אַ סך פּוילישע שולן, אַן איי-

גענעס נאַציאָנאַלן ראַיאָן אפילו. די דייטשע קאָלאָניסטן האָבן אויף

אוקראַינע עטלעכע ראַיאָנען, אַ וואַכנפּלאַט אין דייטש. (דאָס איז

אַלץ אין אוקראַינע. פאראן, ווי באַקאַנט, אַ דייטשע רעפּובליק אין

פאואלאושע)

אויך אַלע איבעריקע נאַציאָנאַלע מינדערהייטן פירן און שטרעבן

צו פירן זייער קולטורעלע אַרבעט אין די אייגענע שפראַכן, בלויז די

מאָדאַוואַנער, וואָס רעדן מאָדאַוואַניש, ווילן פונדעסטוועגן לערנען זיך אויף רוסיש. זיי האָבן נאָך אַפילו נישט קיין אייגענעם אַלף-בית און שרייבן מאָדאַוואַניש מיט רוסישע אותיות. כמעט אַלע פעלקער האָבן אייגענע געריכטן אין די אייגענע שפראַכן. בלויז די גרעקן פירן די געריכטן אין רוסיש.

די גרעסטע אַרבעט ווערט געפירט ביי די יידן, וואָס ציילן 1,750,000 נפשות, 31 פראָצ. פון אַלע שטעט. אויף אוקראַינע זענען אין 1926 געווען 500 יידישע שולן מיט העכער 90 טויזנט קינדער. יי. ראַטן שטעטלדיקע און דאָרפישע ציילן זיך 120. אין גרעסערע יידישע שטעט, ווי ל'משל, אין בערדיטשעוו, בעלאצערקאוו, אומאַן, א. אַנד. ווערט דער ראַט געפירט אין אוקראַיניש און יידיש, אָפיציעלע מיט-טיילונגען ווערן פאַרעפנטלעכט אין ביידע שפראַכן. אין די קליינע שטעטלעך פירן די ראַטן אַ גרויסע יידישע אַרבעט. יידישע געריכטן אין גאַנץ טאָוויצע-רוסלאַנד זענען פאַראַן עטלעכע און פערציק.

עס ווערן אויך פעסטגעשטעלט ראַיאָנען פאַר די יידישע גע-ריכטן. דאָס הייסט, נישט נאָר מען קאָן פרייוויליק גיין אין יידישן געריכט, נאָר אויב מען איז פון יידישן ראַיאָן, מוז מען גיין אין יידישן געריכט. פאַרשטייט זיך, אַז אויב אַ נישט-ייד קומט אויס צו שטעלן זיך צום יידישן געריכט, צו וועלכן ער געהער לויטן ראַיאָן, ווערט די פאַרהאַנדלונג געפירט אין אוקראַיניש אָדער רוסיש.

צום געריכט ווערט אויך צוגעפאַסט די מיליציע, וואָס דאַרף פירן די אַרבעט אין יידיש. אָדעס האָט אַכט יידישע צירקלען (ראַיאָנען), בערדיטשעוו, בעלאצערקאָוו א. אַנד. האָבן יידישע צירקלען. פאַראַן קורסן פאַר מיליציאָנערן צו לערנען יידיש.

אין אַ סך קרייז-געריכטן פירט מען אַריין יידישע איבערזעצער-באַפולמעכטיקטע. די יידישע געריכטן שיקן איבער זייערע ענינים אין די העכערע אינסטאַנצן אויף יידיש.

די צאָל יידן אַרבעטער איז שווער איבערצוגעבן, ווייל נישט אַלע אַרבעטער גיבן אָן זייער נאַציאָנאַליטעט. פון די 1,585,000 מיט-גלידער פון פראַפעסיאָנעלע פאַריינען, וואָס אוקראַינע ציילט, זענען בלויז אויסגעפאַרשט געוואָרן ביז 1926 62 פראָצ. פון זיי זענען גע-ווען 127,300 יידן, 12,8 פראָצ. דערביי זעט מען, אַז אין אַזעלכע

אינדוסטריען, ווי יידן זענען ביז דער רעוואָלוציע אינגאַנצן נישט געווען פאַרטראָטן, אָדער געאַרבעט אין אַ נישטיקער צאָל, זענען פאַר די לעצטע יאָרן אַ סך יידן צוגעקומען. אין 13 באַדייטנדע אינדוסטרי-פאַרריינען בילדן יידן 12 פּראָצ. אין מעטאַל בילדן יידן איצט 7 פּראָצ.; ביי כעמיע 14,1 פּראָצ.; צוקער-אַרבעטער - 9,3 פּראָצ.; ביי פּאַסט-טעלעגראַף 2½ פּראָצ.; באַן - 0,7 פּראָצענט אָדער 1000 מאַן; ביי מאַרין - 600 מאַן; שטאַט-טראַנספּאָרט (טראַמוויען, באַלעגאַלעס, באַן-טראַנעזער א. א. וו.) 15,8 פּראָצ. - דאָס זענען אַלץ (אַ חוץ באַלעגאַלעס) געווען פּאַכן, צו וועלכע יידן האָבן ביז דער רעוואָלוציע כמעט קיין צוטריט נישט געהאַט.

אין נאָרד-אינדוסטריע בילדן יידן העכער 73 פּראָצ.; לעדער-אַרבעטער 48,6 פּראָצ.; דרוקער - 39,4 פּראָצ.; פּאַפּיר-אַרבעטער - 17,6 פּראָצ.; האַלץ-אַרבעטער 29,7 פּראָצ.; בויער - 9,8 פּראָצ. צוואַמען גענומען קומט אויס: פון 13 אינדוסטרי-פאַרריינען 60,818 מאַן, 12 פּראָצענט; טראַנספּאָרט, אייזן-באַן, מאַרין 4517 מאַן, 3,9 פּראָצ.; קאָמונאַלע און ערנערונג אַרבעטער (האַלב אַרבעטער, האַלב אָנגעשטעלעטע) 6319 מאַן, 1,16 פּראָצ.; אָנגעשטעלעטע, מעדיצין, בילדונג און קונסט-אַרבעטער 54716 מאַן 21,4 פּראָצ. אַלזאָ אַרבעטער מאַכן אויס 60 פּראָצ.; אַלע איבעריקע 40 פּראָצ.

אזוי ווי דאָס זענען נאָר 62 פּראָצ. פון די אויסגעפּאַרשטע אַרבעטער, קאָן מען די צאָל יידן אין די פּראָפּאַרריינען רעכענען ביז 200000 פּערזאָן, 13 פּראָצ. פון אַלע אַרבעטער אין אוקראַינע. בלויז אין פּאַרלויף פון צוויי יאָר זענען צוגעקומען אין די אינדוסטריעלע פאַרריינען 50,000 יידן מיטגלידער. אין כאַרקאָו אַלעין אַרבעטן אין די קאָמאטיוון-וואַרשטאַטן, עלעקטריע א. א. וו. 2½ טויזנט יידן. אויף 15000 מיטגלידער אין די פּראָפּ. פאַרריינען אין כאַרקאָו, איז אַ העלפט פּאַרטעטן אין דער שווערער אינדוסטריע. אויף דער אַלגעמיינער צאָל 525000 קוסטאַרן אין אוקראַינע, 300.000 אין די דערפער און 225000 אין שטעט און שטעטלעך זענען דאָ 150.000 יידן (אין די שטעט 135000, אין די דערפער 15000). אין די ליי- און שפּאַר-קאָסעס בילדן יידן 80 פּראָצ., אין די קוסטאַרן-פאַרריינען 80 פּראָצ. אויף ערד זיצן יידן אין די ערער 7000 משפּהות,

קנאפצ 40.000 נפשות. א חוץ אַלטע קאַלאָניסטן. אויסגעשלאָסן פון וואַלן (נישט אַרבעטנדע עלעמענטן, צווישן זיי אַ סך קוסטארן, וואָס אַרבעטן אויך אַליין, נאָר האַלטן מענטשן) זענען 15,2 פּראָצ. פון דער גאַנצער ייד. באַפֿעלקערונג אין אוקראַינע. די אַלע ציפערן זענען פון 1926. ביז איצט זענען מאַסן יידן צוגעוואָרן אין דער אינדוסטריע, אויף ערד. וואָסערע לייכטיקע קלאָרע ידיעות אין דעם קליינעם שטיבעלע אויפן זיבעטן שטאָק פון פּאַרשטייער פון צעקאנאמצענוואַק!¹

*
*
.

אויף די שטיינערנע ווענט מן כאַרקאָוו, אָן אויסנאָם פון אַלע אוקראַינישע שטעט מיט דער שטיינערדיקייט, הערשט אַ גרויסקייט, אָן אומצט.

די שטאָט האָט טאַקע פּאַבריקן, מען אַרבעט, אָבער נישט אַלע האָבן אַרבעט. דאָס דאָרף שיקט אין שטאָט ליידיקע הענט. הענדלער, קרעמער קלאָגן זיך אויף די גרויסע שטייערן, אויף די קאַפּערטראַטיוון.

אַ גרויסע מזל-ברכה איז דאָ אין די אַזוי-גערופענע „בעזפּריזארנע“, די היימלאָזע קינדער, די פּלאָג פון רוסלאַנד. מאַסן זענען זיי דאָ. אין פּאַרלויף פון אַ האַלבער שעה, וואָס איך האָב געגעסן אין אַ קאַפּע, זענען אַריינגעקומען עטלעכע צענדליק אַ זעלכע, יינגלעך און מיידלעך, באַרוועסע. האַלב-נאַקעטע, און געבעטן נדבות. אויף דעם וואַקאַל איז פול מיט זיי. זיי לייגן אויף דער ערד, אין די ווינקעלעך. צוזאַמען מיט זיי לייגן דערוואַקסענע שלעפּערס, קראַנקע, זייער אַ סך ווייבער. זיי בעטלען, שלאָגן זיך, קריגן זיך. מיידלעך פון צוועלף יאָר, יתומות, לייגן פּאַר זייער לייב.

— דיאָדלאַ, אידיאָם? דיאָדלאַ!

דריי ביינאַכט טרייבט מען אַרויס פון וואַקאַל, פּדי אויפצורוי- מען, און ווי מחנות מיין צעשיטן זיי זיך איבער גאַסן און געסלעך. ווי אין מערסטנס גרעסערע שטעט אין רוסלאַנד, איז דער מאַנגל אין ווינונגען גרויס. מען וווינט ענג, ביי יעדער טיר איז אָנ-

געקלעפט אַ קוויטל מיט ציפערן, וויפיל מאָל מען זאָל קלינגען צו
 יעדן שכן. צו איינעם דאַרף מען קלינגען איינמאָל, צום אַנדערן צוויי
 מאָל און אזוי ווייטער און ווייטער. ביז אַפילו צען מאָל, און
 נאָך אַלעמען עפנט מען ערשט נישט. אין די קליינע ציימערלעך
 זיצן יידן, ווי אין אַלע איבעריקע אוקראַינישע שטעט, און לערנען
 אוקראַיניש. מען מוז קענען אוקראַיניש איצט אין אוקראַינע. ווער
 עס קאָן נישט די שפראַך, ווערט דערווייטערט פון די אַמטען, און דער
 עולם זיצט און שוויצט ביים אוקראַיניש.

דער יוגנט קומט עס נאָך אָן נישקשה, מען לערנט זיך אויס.
 נאָר דעם עלטערן עולם קומט עס אן מיט גרינע ווערעם.

– נאָדיר גאָר אַזאָ מין אומגליק, – קלאַגט זיך אָן עלטערער
 ייד, אַ בוכהאַלטער אין אַ רעגירונגס-אינסטיטוציע – אַז עס קריכט
 מיר נישט אין קאַפּ אַריין, נישט שוין פאַר מיינע יאָרן...

נאָר אין שיינעם ליכטיקן רעסטאָראַן זיצן געסט, פויערן, אַר-
 בעטער, פויערטעס, אַרבעטערניס אין טיכלעך און אין שטיוול, אינ-
 טעלעגענטן, לאַנגוואַנסיקע אוקראַינער, יידן, זיי עסן מיט אַפעטיט
 פון די גוטע מאַכלים, הערן זיך צו צו דער מוזיק, וואָס שפּילט.

זיי זענען זיך צונויפגעקומען אויף אַ צוזאַמענפאַר פון די
 פראַפּיעסיאָנעלע-פאַריינען, און מען גיט זיי עסן אין שענסטן רעסטאָראַן,
 מען האָט זיי באַזעצט אין די שענסטע האַטעלן.

זיי קוקן זיך אָן אין די גרויסע שפּיגלען, ווי זיי וואָלטן זיך
 אַליין נישט דערקענט, און שמייכלען צופרידן.

– אים כאַראַשאָ – זאָגט אַ בעטלער, וואָס שטייט ביי דער
 טיר פון האַטעל – דעלעגאַטן...

יעקאטערינאָסלאָוו

פון די רעוואָלוציע-יאָרן איז ביי מיר פאַרבליבן אין זכרון אַזע יעקאטערינאָסלאָוו: אַ לענגער פּראָספעקט מיט אַ סך קאַשטן-בוימער און אַקאַציעס, וואָס מאַכן שכור מיט די ריחות; אַ סך יונגען און מיידן, וואָס דרייען זיך אום פּוסט און פּאַסט איבערן פּראָספעקט און קנאַקן קערלעך; אַ ברייטער דניעפר, אין וועלכן נאַקעטע רויט-אַרמייער וואַשן די פּערד; פּאַטיאַמקינס גאַרטן מיט צעצויגענע פּאַר-נאַכטיקע געזאַנגען פון אוקראַינישע שיקסעס און אַ שטענדיקע אומרו פּאַר באַנדעס, וואָס לויערן אויף דער שטאָט.

איצט איז יעקאטערינאָסלאָוו גאַר אַנדערש. איבערן לענגן פּראָ-ספעקט, פון וועלכן אַ סך בוימער זענען, זעט אויס, אַוועק אויף הייזן און ברענען, שטראָמען מאַסן אַרבעטער, פּאַררויכערטע און יאַגנדיקע, איילנדיק צו די בריאַנסקער אייזן-גיסערייען; איבער די ברייטע טראָטוואַרן ציען זיך אַ סך פּאַרטפּעלן, באַאַמטע און אָנגע-שטעלטע, איילנדיק אין די אַנשטאַלען.

די שטאָט אַרבעט. רויכן פון קוימענס ציען זיך. ביים ברעג דניעפר ליגט אַ סך האַלץ, סחורות, און אַנשטאַט פּערד - שווימען אין טייך שיפן.

די שטאָט איז נישט גאַנץ - אַ העלפט איז זי פּאַררויכערט, פּאַרשטיינערט, ווי כאַרקאָוו, אַ העלפט - גרין, גאַרטנדיק, אוקראַיניש-ווייך, ווי פּאַלטאַווע.

פונקט ווי אין כאַרקאָוו איז דאָ דער עולם אָן אָנגעלאָפּענער, אַ פּרעמדער, אַ פּאַרגרעבטער, אָן אומוויסנדער, וואָס אַ חוץ קנאַקן קערלעך און רוסיש, האָט ער קיין שום טראַדיציע נישט. זייער פּאַר-גרעבט זענען דאָ די יידן.

דעם גרעסטן קאַמף, דערציילט מיר אַ יידישע לערערקע, קומט

אויס צו פירן מיט די יעקאטערינאָסלאָווער יידן, זיי זאָלן אָפגעבן
זייערע קינדער אין די יד שש שולן אַריין.

— רוסיש, — בעטן זיי זיך, — נאָר רוסיש.

און אז די קאָמיסיע, וואָס דאַרף באַשטימען אין וועלכער שולע
די קינדער דאַרפן גיין, פרעגן ביי די קינדער, וואָסער שפּראַך איז
זייער מוטער-שפּראַך, זאָגן די עלטערן אונטער:

— רוסיש זאָג, רוסיש!

קיין רוסישע שולן גיט מען נישט, מען קאָן לערנען אַדער אין
אוקראַינישע שולן, אַדער אין יידישע. סיידן רוסן, וואָס באַקומען פאַר
זייערע קינדער רוסישע שולן. און עס טרעפט, אז יידן, וואָס מען
פרעגט, אין וועלכער שפּראַך זיי רעדן מיט זייערע קינדער, ענט-
פערן — אוקראַיניש...

פאַרשטייט זיך, אז נישט זיי, נישט די קינדער זייערע, פאַר-

שטייען קיין וואָרט אוקראַיניש.

די קינדער זיצן אין די אוקראַינישע שולן און פאַרשטייען קיין
וואָרט נישט, וואָס מען רעדט צו זיי. נאָר דאָס שטערט נישט, אז
אַלע אוקראַינישע שולן אין שטאָט זאָלן זיין פול מיט יידישע
„גרישקעס“ און „מישקעס“.

אויף אַ באַפעלקערונג פון 50000 יידן לערנען סך הכל 1500

יידישע קינדער אין די יידישע שולן.

פאַראַן אויך אין שטאָט אַ יידישע טעכנישע שולע מיט אַ
הונדערט תלמידים, וואָס לערנען זיך שלאַסעריי, מעכאַניק א. ד. גל.
עס האָט געקאָסט אַ סך אַרבעט, ביז מען האָט געקענט אַריינציען
די יוגנט אין דער שולע אַריין. נישט קוקנדיק דערויף, וואָס מען
שטרעבט איצט צו ווערן אַרבעטער, איז מען נישט גערן געגאַנגען
תחלת אין דער יידישער טעכנישער שול, נאָר דערפאַר ווייל מען
לערנט אויף יידיש. איצט איז די שולע געוואָרן מאַפולער און מען
קומט שוין גערן.

יעקאטערינאָסלאָווער יידן האָבן זיך איבערצייגט, אז לערנען אויף
יידיש איז נאָרנישט אַזוי שרעקלעך. דאָסזעלבע געשעט מיט די על-
טערן, וואָס די קינדער זייערע זענען „אַריינגעפאַלן“ אין די יידישע
שולן.

— עס איז גארנישט שלעכט, — זאָגן זיי — בעסער זיי אין די אוקראינישע.

אינטערעסאַנט דערביי איז, אז די גרעסטע געגנער פון דער יידישער שול צווישן די עלטערן זענען פוילישע יידן, וואָס מען האָט בעת דער קריג אַרויסגעטריבן פון די שטעטלעך און זיי זענען מגולג, געוואָרן קיין יעקאַטערינאָסלאָוו.

— מיט וואָס ערקלערט עס זיך? — פרעג איך ביי די לערער. — דאָס איז דערפאַר, וואָס זיי אַליין זענען שטומפיק אין רוסיש, ווילן זיי, אז זייערע קינדער זאָלן קאָנען גוט די שפּראַך.

דערביי דאַרף מען נישט מאַכן קיין אויספירן, אז פוילישע יידן זענען מער גענויגט צו אַסימילאַציע. וואָרים אין דערוועלבער צייט האָבן מיר די טוערס אין אַ סך שטעט און שטעטלעך געלויבט מיינע לאַנדסלייט, וואָס שטייען אומגעטום אין דער שפיץ פון יעדער יידי-שער קולטור-אַרבעט. וווּ עפעס אַ גוטער קולטור-אַרבעטער, אַן אַרגאָ-ניזאַטאָר, איז עס אַ יידישער יונגעראַמן פון פוילן.

מיט איין זאַך מיט וואָס יעקאַטערינאָסלאָוו קאָן שטאַלץ זיין, איז דאָס, וואָס אין די אָרטיקע „בריאַנסקער אייזן-פאַבריקן“, וווּ עס אַרבעטן עטלעכע צענדלינג טויזנט אַרבעטער, געפינען זיך אויך צווישן זיי צוויי טויזנט יידן. דער „נאַצמען“ אַרבעט אין קאַנטאַקט מיט די פּראָפעסיאָנעלע פאַריינען און שטובט אַריין אַ געוויסן פּראָצענט יידן אין די אייזן-פאַבריקן יעדער מאָל, ווען ס'איז דאָ אַ פּאָדערונג אויף אַרבעטער.

דערווייל אַרבעטן די יידן ביי פּראָסטע אַרבעט, ווילן זיי זענען נישט קוואַליפֿיצירט. ביסלעכווייז, פּאַקומענדיק מער רוטינ, גייען זיי איבער פון שוואַרצער אַרבעט צו קוואַליפֿיצירטער. אין האָב געוואָלט זען די יידן ביי דער אַרבעט, נאָר דאָס איז שווער. וואָרום, ערשטנס, זענען זיך די יידן נישט אָן, עס מאַכט אויס איין ייד אויף עטלעכע צענדלינג נישט-יידן; צווייטנס, איז שווער דעם ייד צו דערקענען — אין די אַרבעטס-קליידער, פאַררויכט, פאַרברענט, האָבן אַלע איין פנים. אַ סך יידן שוואַרצע-אַרבעטער גייען אויף קוואַליפֿיקאַציע-קורסן, כדי צו ערלערנען די אַרבעט.

איך האָב אין קלוב אָנגעטראָפּן אויף עטלעכע יידישע אַרבעטער

פון די איין-פאבריקן און געפרעגט וועגן די באציונגען צווישן די יידן און די גוים.

— גאנגן-גוטע — האָבן עטלעכע יונגעלייט געענטפערט — תחלה זענען זיי נישט געווען צוגעוויינט, האָבן טייל געברומט. איצט זענען זיי, אַז מיר אַרבעטן גלייך מיט זיי.

עס ווערט אַ סך געטון אין דער הינויכט. מען רעדט, מען קלערט אויף, דאָך פֿעלן נישט קיין אַנטיסעמיטן. ווי מען האָט מיר דערציילט, האָט געטראָפֿן, אַז בעת קאלינין איז געווען אין די בריאנסקער פֿאַבריקן אין יעקאטערינאָסלאָו, האָבן אים אַרבעטער, צווישן אַנדערע פראַגן, אויך צוגעשיקט קוויטעלעך: „פאַרוואָס אַזויפיל „זשידעס“ זענען אַרבעטער און באַאַמטע“?

זונטיק אין אָונט. איך שפּאַציר זיך איבער איבער די זייטיקע געסלעך, וווּ עס וווינען מערסטנס אַרבעטער. פֿון אַלע זייטן שפּילן האַרמאָניקעס, שיכורים שלעפֿן זיך, שיקסעס זינגען. איך גיי אין אַ פּילצענעם הוט אויפֿן קאַפּ און מען מאַכט פֿון מיר חווק:

— שליאפּא אידאַט! — שרייט מען נאָך — כע, כע!

מיינער אַ פריינט ראַט מיך בעסער אַרויסגיין צום פראַספּעקט.

— מען קען נאָך כאַפֿן פעטש — זאָגט ער מיר.

— פאַרוואָס?

— גלעט אַזוי.

איך האָב ווייטער שפּאַצירט און קיין פעטש נישט געכאַפּט. בלויז פֿון צייט צו צייט האָט אַן אַנדער אַרומגענומען פּאַרל באַטראַכט מיין געוויינלעכן אומשוילדיקן הוט, וואָס קרענקט, חלילה, נישט אויף קיין שום פרעטענזיעס, און זיך פאַנאָדערגעלאַכט:

— שליאַ-פּאַ!

איך בין אַרויס אויף דעם פראַספּעקט און אַריין אין אַ קלוב. פֿון אַלע זייטן שקאַצים, שיקסעס, אַ טומל, אַ גערודער. אויף די ווענט קלעבן אויפשריפטן, מען זאָל נישט קנאַקן קיין קערלעך, נאָר מען קנאַקט אויף וואָס די וועלט שטייט. בראַנפֿן שפּירט זיך פֿון

אלע זייטן. ריקאוו, וואָס האָט צוריקגעגעבן די „מאנאפאליקע“ און דערפאר זוכה געווען, אז דאָס פלעשל זאָל טראָגן זיין נאָמען „ריקאווא“.

קוקט אַראָפּ פון דער וואַנט און קלויבט נחת פון עולם.
אין די ווייטערדיקע זאָלן איז עפעס אַ פּאַרלעזונג. מען הערט פון דאָרט אַפּלאַדיסמענטן. נאָר דאָ, אין דער פּאַדערשטער שטוב, טומלט מען, זינגט מען, פּלירטעוועט מען און מען לאַכט. שיקסעט שטשירן מיט די ציין פון נחת פון זייערע „מאָלאָדזשי“. אָט ווערט עפעס אַ שטיקל סקאַנדאַל. עטלעכע שקאַצים, אַרבעטער, צעשפּילן זיך אויף אַ האַרמאָשקע און גייען אַוועק אַ טענצל. זיי שטערן דערמיט אין צווייטן זאָל די פּאַרלעזונג. אַ יונגער רוסישער בחורל מיט בלאָג-דע האָר, וואָס פּאַלן אין די אויגן, אָן אידעאָליסטל, אַ בצוווּסטזי-ניקער, בעט זיך ביי זיי:

— חברים, ווי שעמט איר זיך נישט? אין קלוב אַזאַ אומ-בצוווּסטזיין!

נאָר די פּריילעכע יונגען וואַרפן מיט די קעפּ, זעצן אַרויס שבורע אויגן און גיבן אין דער מאַמען אַריין.

איך גיי אין אַ צווייטן קלוב, יידן דאָרט. אויך דאָ איז לעבע-דיק, מען טרינקט טיי, מען שפּילט אין ביינדלעך, מען רעדט. נאָר מ'זאָל דאָס פּילן אַ ריח פון בראָנפן כאַטש אויף אַ רפואה!
ביים גאַנצן אינטערנאַציאָנאַליזם, גלייכהייט און ברודערלעכקייט, וואָסער געוואַלדיקער אונטערשיד פון פּאַלק ביו פּאַלק!

אַרום לױואַרצן ים

אויסלאַנד.

דאָס איז דאָס ערשטע, וואָס קומט אויפן געדאַנק, ווי נאָר מען קומט אַריין אין אָדעס. פאַר נישט רוסישע מענטשן איז „אויסלאַנד“ אפשר נישט קיין באַגריף, רוסישע פאַרשטייען עס. עפעס אַן אַנדער ווינטל גיט אַ בלאַז פון דער זייט פון ים, אַ ווינטל אַ פרעמדס, וואָס איז דאָך שטאַרק אייגן, וועקט, גיט האַפנונגען אויף עפעס, רייצט. נישט איינמאָל פלעגט מיר אויסקומען הערן פון אדעס, אַז אָדעס אַליין איז אַ באַזונדערע מדינה, דאָס איז נישט רוסלאַנד, נישט אייראָפּע, נאָר אָדעס. איצט פאַרשטיי איך עס.

איך שפּאַציר איבער די גלייכע שיינע לופטיקע גאַסן, וואָס זענען אויס, ווי די קעסטלעך פון אַ שאַך-ברעטל; איך באַגעגן זיך אַלע מאָל מיט די גרינע לאַטעס ים, וואָס רייסן זיך אַריין אין שטאַט אַריין; איך באַטראַכט די האַטעלן, רעסטאָראַנען, קאַפּעען, וואָס ביי זייער גאַנצער ירידה זענען זיי נאָך אַלץ אייראָפּעיש, אַפילו די אויסלענדישע אויפּשריפטן זענען נאָך אויף זיי פאַרבליבן; איך טראַג זיך מיטן עולם אויף די טראַטוואַרן, מיט די מענטשן, וואָס דורך אַלע שינעלן, פעלצלעך, טאָלסטאַישע בלוון און קעפקעס קוקט דורך דער אָדעסער עלעגאַנט - און איך גלויב זיך בשום אופן נישט, אַז איך בין אין רוסלאַנד, אין אַן אוקראַינישער שטאַט.

די אָדעסער אַליין, וואָס זענען גרויסע פאַטריאַטן פון זייער שטאַט, קענען נישט הערן גלייכגילטיק מיין אַנטציקונג איבער אָדעס. - אַך - קרעכצט מען דראַמאַטיש - ווען איר וואָלט געזען אָדעס אַמאָל! דעם אָדעסער פּאַרט!

איצט איז דער פּאַרט טויט. גאַסן-פרויען דרייען זיך אַרום, קוקן אויס די אויגן, אַן אויסלענדישן מאַטראַס און געפינען

הנאה האָבן פון עולם-הזהה, רופן צו געזעלשאַפטלעכקייט, אַרבעט. —
און קאָמיטעס זענען דאָ פאַראַן פּל-ערליי, און קעמערלעך, און רע-
פּערצטן, און אַ ים-אויסשטעלונג.

דאָס יידישע אָדעס איז אויך גאַנץ רירעוודיק. קיין צייטונג
קיין יידישע איז אַפילו נישטאָ. דאָס טעאַטער דאָס יידישע
איז אויך נישט קיין איבעריקס. מען גרייט ערשט אַ קינסט-
לעריש טעאַטער. אָבער דערפאַר איז די פּראָפּעסיאָנעלע בילדונג
זייער אַ שטאַרקע. מען לערנט יידן זיין שלאָטערס און מעכאַניקער
און טעכניקער. פאַראַן דאָ אַ גרויסער פּעדאַגאָגישער טעכניקום, וואָס
איז זייער שיין אַוועקגעשטעלט, אַ יידישע אָפּטיילונג ביים אַרבעטער
פּאַקילטעט. 4000 קינדער לערנען אין יידישע שולן. פאַראַן אַ גרויסער
יידישער קלוב אויפן נאָמען פון ראָזאַ לוקסענבורג, איבערגעמאַכט פון
דער אַמאַליקער אָדעסער כאָר-שול, ביבליאָטעק, אַ מענדעלע-מוכר-
ספרים מוזעאום א. אַז. וו.

אויף 69709 אַרבעטער אין שטאַט, ציילן יידן 18739 מאַן. אויף
6847 מעטאַליסטן זענען פאַראַן יידן 2205. אין די צוקער-פאַבריקן
אַרבעטן 500 יידן. ביי ים-אַרבעט זענען באַשעפטיקט יידן. און וואָס
אינטערעסאַנטער פון אַלץ איז דאָס, וואָס גראַד שניידער און דרוקער,
וואָס די גרעסטע חזקה דערויף האָבן שטענדיק יידן, בילדן אין אָדעס
נישט-יידן אַ סך אַ גרעסערן פּראָצענט ווי יידן. אַפילו יידישע
צירקלען זענען דאָ.

נאָר דאָס אַלץ איז באַהאַלטן, צווישן ווענט.

דאָס אויסערלעכע אדעס, דאָס פאַרביקע, דאָס שרייענדיקע,
דאָס ביליקע און רייכע — דאָס טיפיש אדעסישע, פאַרשווינדט. נישטאָ
מער די לעבעדיקייט, דער האַנדל, די פאַרווילונגען, דער טומל.
אַפילו די באַרימטע „מאלדאוואַנקאַ“, די נעסט פון אדעסער
אונטערוועלט, פון גנבים, שווינדלער מעסער-שטעכער, ווילע-יונגען און
רזוואַלוציאָנערן, פאַר וועלכע אַלע מאַכטן, וויפּל נאָר אָדעס האָט אין די
רעוואַלוציע יאָרן פאַרמאָגט, האָבן געציטערט, אַפילו אַט די דאָזיקע
איינגארטיקע מלוכה פארשווינדט, גייט אַראָפּ.

שטיל איז דאָרט, מאַדנע שטיל און רויק. ווייניק מענטשן
אויף די גאַסן זעט מען. אַ סך הייזער זענען אָפּגעברענט, הרוב פון

דער צייט פון די באַמבארדירונגען. עס קוקן-ארויס שטיקלעך פֿאַטעס, סמנים פון געפֿאַרבטע און טאַפֿעטירטע ווענט. וווּ נישט וווּ איז אַ קאַפֿערצטוו, פֿאַרשריבן מיט גרויסע אותיות: „צעראַבקאַפֿ“, עפעס אַ פֿריוואַט קרעמל, אַ סקלאַד פֿון קוילן, און דאָס איז אַלץ. אָדעס איז אַזוי שיטער, אַז ווינציקער פֿון אומעטום איז דאָ דער מאַנגל אין וווינונגען. אין די האַטעלן לייגט מען פֿאַר צימערן וויפל נאָר מ'וויל אַליין און גאַרנישט טייער. מיין האַטעל-אייגנטימער, וואָס האַלט זיין אייגענעם האַטעל אין אַרענדע ביי דער שטאָט, ליידיט דערפֿון. נישט אין געלט גייט עס אים ווי אין שטאָט-פֿאַטריאַטיזם.

— עך, אַ תּל געמאַכט פֿון אַ שטאָט...

דאָס הער איך פֿון יעדן: פֿון סוחר, פֿון שטיוול-פּווצער, פֿון קוטשער, וואָס פירט מיך אַרום פֿאַרט, פֿון גרעק, דעם אייגנטימער פֿון קאַפּע, וואָס קאַכט אַזע שטאַרקע קאַווע, אַז מ'ווערט פֿון איר מער שפור ווי פֿון בראַנפֿן, פֿון ראַזירער דעם טאַטער, וואָס האַט אַזע שאַרף גאַל-מעסער, וואָס אין דער וועלט איז דאָס גאַרנישט צו זען, פֿון די טרעגער ביים פֿאַרט מיט די זעק אויף די קאַפּ, פֿון בראַ-דיאַגע, דעם קבצן, וואָס בעטלט אַ נדבה אין עטלעכע שפּראַכן, און פֿון דער אַנגעפֿאַרבטער גאַסן-פּרוי, וואָס דערשמעקט אַן אויסלענדער פֿון אַ מילד די ווייט און באַגלייט אַ גאַנצע גאַס, כאַטש מ'פֿאַר-לאַנגט עס נישט.

— אַז אַך און וויי — זאָגט זי — אַז אין אָדעס זאָל מען אזוי דאַרפֿן אַרומקריכן אַ גאַנצן טאָג איבער די גאַסן. גיב, מסייע, פֿאַר-רויכערן!

בלויז דער ים איז געבליבן דערזעלבער, רייסט זיך אַריין אין שטאָט אַריין אין פֿאַרשידענע ערטער און קוקט אַן אַנגעכמורעטער, אַ בייזער, אַ גרינלעך-גרויער.

ער האַט וואָס צו זיין ביז. זינט דער מלחמה האַט ער זיך שוין גענוג שלעכטס אַנגעזען. וואָס האַט ער שוין דאָ נישט געהאַט? דעסאַנטן און באַמבארדירונגען, רויטע און ווייסע, געל-בלויזע און שוואַרצע, וואָס איינער דעם צווייטן האַט געוואָרפֿן אין זיינע טיפֿענישן. איצט שטייען אַפֿילו עטלעכע שיפֿן און לאַדן תּ ואה. מען בויט

א קעלטער פאר מילכיגס ביים ברעג, אבער שיפן שטייען ווינציק, ביים פארט איז שיערלעך - און ער איז אַגעמורעט, דער שווער- צער און בייזער ים.

* * *

אין אָדעסער „אינטערנאַציאָנאַל“ דאָס איז אַ גרויס הויז אויף טאַרגאַווע, אַ קלוב פאַר אַלע פעלקער, וואָס געפינען זיך אין שטאָט - און אַן אמתער טורעם פון בבל איז דאָ. רוסן, יידן, פּאָליאַקן, דייטשן, גרעקן, אַרמענער, טערקן, בולגאַרן, טשעכן, לעטלענדער, מאָלדאָוואַנער, טאַטערן. יעדער האָט דאָ זיין צימער, זיין קולטורעלע אַרבעט, זיינע זשורנאַלן, ביכער, צייטונגען. אָפטמאָל ווײַנען צוויי פּילקער צוזאַמען אין איין שטוב, און גראָד פעלקער, וואָס זענען זיך דם-שונאים. די טאַטערן מיט די אַרמענער, וואָס שעכטן זיך שוין פון דורות, האָבן איין שותפותדיקן זאַל. אַזוי אויך אַנדערע פעלקער. אַ מיש-מאַש פון שפּראַכן, פּלעריי אַזוונגען, צייטונגען, אויפ-שריפטן. איך גיי מיטן סעקרעטאַר פון שטוב צו שטוב. די פּאָליאַקן זיצן ביי אַ גרויסן טיש און לערנען פּאָליטישע עברי. אויף די ווענט הענגט אַ וואַנט-צייטונג, געשריבן פון די מיטגלידער. די שפּראַך איז נאָך דאָ אינגאַנצן ווי אין דער צייט פון מיליטערישן קאָמוניזם-בייז און גאליק. מסתמא ווערט זי געשריבן פון מענטשן, וואָס זענען ערשט איצט געקומען קיין רוסלאַנד און פּאַקן ערשט און מאָלען. יעדער וואָרט איז פול מיט גרייזן.

די מאָלדאָוואַנער האָבן נישט לייב די קליינע אותיות. אַפילו קיין אַלף-בית האָבן זיי נישט קיין אייגענעם. דערפאַר שפילן זיי גאָר פריילעך אויף די מאַנדאַליינעס. די דייטשן זיצן פאַרטיפט איבער שאַך-ברעטלעך, ביינדלעך. די טאַטערן און די אַרמענער טרינקען טיי. די לעטלענדער זינגען זייער ערנסט אין כאָר.

און צווישן זיי אַלע דרייט זיך אַרום דער פאַרוואַלטער פון קלוב, אַ יידישער יונגערמאַן, וואָס שטאַמט פון וואַרשע, געלערנט זיך אין בערלין, געהאַלפן מאַכן די רעוואָלוציע אין רוסלאַנד, אַ יונגער-

מאן, וואָס איז שוין אויסגעוועזן אַ וועלט, האָט געטון אַלץ אין דער
וועלט און רעדט אויף אַלע שפראַכן. יידיש איז דאָך זיין מוטער-
שפראַך, פּויליש-אָודאי, ער שטאַמט דאָך פון פּוילן! דייטש מוז מען
דאָך קענען - שטורירט דאָרט! און ווי קען דאָס נישט אַ אינטעלי-
גענטער מענטש קיין פראַנצויזיש? ענגליש איז דאָך אַ וועלט-שפראַך-
דאַרף מען אָודאי קענען, און אז מ'קען שוין די אַלע שפראַכן -
ווי קען מען שוין נישט איטאַליעניש? אוקראַיניש מוז מען קענען -
אַ געזעץ צוזאָ אין אוקראַינע! טשעכיש און בולגאַריש פאַרשטייט מען
ממילא, סלאַווישע שפראַכן, און אַפילו טאַטעריש, גריכיש און אַר-
מעניש דאַרף מען דאָך פאַרשטיין און ביסלעך רעדן, וואָרום אָדעסער
ראַיאָן האָט צוויפיל פּעלקער, מיט אַלע דאַרף מען רעדן, פירן אַן
אַרבעט, און ווער דען וועט עס פירן, אויב נישט דער יידישער יונג-
גערמאַן פון וואַרשע?

ער גייט מיט מיר פון סעקציע צו סעקציע, אומצוטום גיט ער
אַ בליק, אומצוטום גיט ער אַ פרעג, און דווקא אין דער שפראַך אין
וועלכער די סעקציע רעדט.

ביטע - זאָגט ער - צו די גרעקן דאַרף מען נאָך אַריינגיין,
צו די בולגאַרן...

און אז מ'שטעלט אַ קינאָ-בילד פון פּושקינס, סטאַנציאָני סמאַט-
ריטעלי, שטעלט זיך אוועק דער וואַרשעווער יונגערמאַן פאַר דעם טויזנט-
קעפיקן עולם פון אַלע פּעלקער, וואָס אָדעס פאַרמאַגט, און האַלט אַ
רעדע איבער פּושקינען און איבער זיין שאַפן אויף אַ פּליסיקן רוסיש.
- אַלץ אַליין - קלאָגט ער זיך - נישטאָ ווער...
טאַקע צוויי, ווער דען, אז נישט דער וואַרשעווער יידישער בחור?..

נישט קיין קלענערער אינטערנאַציאָנאַל איז די קליינע שיף „פראנץ מערינק“, וואָס הוידעט מיך איבער די שטורמדיקע כוואליעס פון ביזן דעצעמבערדיקן ים און פירט מיך קיין קרים.

איך האָב דאָ דעלעגאַטן פון סיכום, סוחרים פון טראפעזונט, וויינהענדלער פון יאַלטע, מאַטראַסן בון סעוואסטאפאָל, אַרבעטער-דעלעגאַציעס פון דייטשלאַנד, קאַזאַקן פון קובאַן.

דער אינטערנאַציאָנאַל איז אַפילו אויף דעם „פראנץ-מערינק“ איינגעטיילט אין קלאַסן. אָנשטאַט „האַרטע בלעצער“ און „ווייכע בלעצער“, וואָס די קלאַסן האָבן באַקומען אויף די באַנען, הייסן נאָך דאָ די בעסערע און ערגערע ערטער מיט די אַלטע פאַרמאָחמהדיקע נעמען: ערשטע קלאַס, צווייטע קלאַס, דריטע קלאַס. אַפילו די אויפ-שריפטן די אַלטע — איינגאַנג פאַר פאַסאַזשירן פון דריטן קלאַס שטרענג פאַרבאָטן“. דאָס איינציקע, וואָס איז געענדערט, איז די רויטע כוואליעדיקע פאַן אויף דער שיף און די אויסגעמעקטע „זנאַק טוויאַרדעס“ פון די שיף-אויפשריפטן און פון מעניו.

מיין קאַיוטע איז באַזעצט דורך פיר פאַסאַזשירן. אויסער מיר איז דאָ אַ ייד אַ סוחר פון סיכום, וואָס דערציילט אַ סך וויזן, אַ יונגער אזיאט פון אַבכאַזיע מיט זיסע ליידנשאַפטלעכע און מזרחדיק-נאַרישע אויגן, און אַ קורץ-געוואקסיקער ברייט-ביינערדיקער ים-אַפיציר, אַן אמתער ים-וואַלף, אַ קאַמוניסט, וואָס פאַרט אין אור-לויב צו זיך אַהיים קיין סעוואסטאפאָל.

די מאַטראַסן זענען די איינציקע אין רוסלאַנד, וואָס טראָגן נאָך צפאלעטן, גאַלד-געשטיקטע צפאלעטן מיט גלאַנציקע קנעפּ, פונקט ווי פאַר דער קריג, נאָר מיט אַ באַלשעוויסטישן שטערן. ווייבער זענען אין זיי אַנטשיקט.

ווי מערסטנס רוסן, איז ער זייער אָפּנהערציק, דער ים-מענטש, און דערזענדיק אין מיר אַן אויסלענדער, לאַזט ער זיך אַריין אין

אָ שמועס. - איך וויל בעסער אַרויס אויפן דעק. דער ים זיינערט זיך, שטורמט, און איך וויל אַ ביסל זיך צוקוקן צו דעם קאַמף צווישן שוואַרצן ים און „פראַנק-מערינק“. נאָר דער מאַטראַס מאַכט אַוועק מיט דער האַנט:

- פּוּסטיאַקי, וואָס איז דאָ דאָ צו זען? וואָסער! - דאָמיר בעסער שמועסן. אינטערעסאַנט, ווי אַזוי איז דאָרט ביי אייך אין קאַפיטאַליסטישן גן-עדן...

ער איז זייער אָפטימיטיש געשטימט, דער רויטער אָפיציר, ער פאָרט טאַקע פון אַ צוזאַמענפאַר, און ער רייצט זיך מיט מיר:

- פּוילן האָט אויך אַזאַ פּלאַט? האָ?

ער איז אַ באַרימער, נאָר אַ גוטמוטיקער און אינטערעסאַנטער פאַרעוין - ער איז שוין אויסגעווען אַ וועלט, אָנטייל גענומען אין מלחמות, רעוואָלוציעס, אויפשטאַנדן. ער איז טיף איבערצייגט, אַז גאָר אינגיכן וועט סאָויעט-רוסלאַנד אָפּנעמען ביי ענגלאַנד אי אים-דיצן, אי עגיפטן און אומעטום איינפירן קאָנונים.

דער אזיאט פון אַבכאַזיע ווערט אָנגעצונדן:

- פאַרוואָס איז דאָ דאָ קלאַסן? - שרייט ער - אַרעמע פאָרן מיט דריטער קלאַס און דו מיט צווייטער, האָ?

- נאַרישקייטן! פּוּסטיאַקי - ענטפערט דער מאַטראַס - דאָס זאָלק פילט זיך בעסער אין דריטן קלאַס, ווי אין צווייטן.

- דאָס זאָגן אַלע בורזשויען.

- דאָס איז אַבער אַזוי - האַלט זיך דער מאַטראַס ביי זיינס. אַז עס קומט אויס צו רעדן וועגן אַרבעטסלאָזיקייט, מאַכט ער אַוועק מיט די האַנט:

- פּוילאַקעס! ליידיקגייער! ווער עס וויל אַרבעטן, קריגט אַרבעט.

- דאָס זאָגן אויך אַ סך בורזשויען אַזוי.

- ס'מאַכט נישט אויס - ענטפערט ער - נישט אַלץ, וואָס די בורזשויען זאָגן, איז שלעכט, מען דאַרף זיך ביי דער בורזשואַזיע אין אַ סך זאַכן לערנען.

ער איז פּריילעך, גלויביק, קיין זאַך נעמט ער זיך נישט צום האַרצן, און דעם אויט פון אַבכאַזיע קאַכט עס געזונט. ער איז

שטארק מאַראַליש, האַלט פון גערעכטיגקייט, ווי יעדער אויט, און
ער וואַרפט שרעקלעכע אויגן אויפן ים-אַפיציר.

— יא שאלטוועק טאַקאָי — שרייט ער מיט אַ מזרח-רוסיש —
וואָס האָט לייב אמת, כאָטש דו קאָמוניסט...

אין סעוואַסטאָפּאָל שטעלט זיך „פראַנץ מערינק“ אָפּ אויף עטלעכע
שעה אויסלאָדן סחורות. פאַרט-טרעגער אין זעק אויף די קעפּ פאַרדרייט
אין טורבאַנען, וואָס מאַכט זיי ענלעך צו טערקן, שלעפּן משאות,
זאלצן לעדער און גיבן זיך אין דער מאַמען אַריין.

מיר פאַרן אין שטאָט. דאָ איז שוין די קרימער רעפּובליק,
אויף אַלע שילדן, אַמטן איז אויסער רוסיש פאַראַן אויפּשריפטן אויף
טאַטעריש, וואָס דערמאָנט אַ ביסל אין די געציקלטע בריוו פון די
אַלטע רבנים.

אַ שיינע שטאָט סעוואַסטאָפּאָל. זי לייגט ביים ים, אַרומגערינגלט
מיט בערג. נישט אומזיסט האָט רוסלאַנד אַוויפיל געקעמפט פאַר
סעוואַסטאָפּאָל, יעדער טריט איז דאָ דורכגעזאַפט מיט מענטשלעך בלוט,
און נישט ווינציק בלוט לייגט דאָ פון אונזערע זיידעס, די ניקאַלע-
יעווער סאָלדאַטן און קאָנטאָניסטן, וואָס האָבן פאַרטיידיקט סעוואַסטאָ-
פּאָל פאַר די אייראָפּעיִשע שונאים אין 1854-טן יאָר. וואָרים האָבן
סעוואַסטאָפּאָל הייסט האָבן קרים, האָבן דעם שוואַרצן ים.

סעוואַסטאָפּאָל איז אַלעמאָל געווען דער שטיץ-פּונקט פון רוסישן
פּלאַט — און אייראָפּע האָט נישט פאַרגונען רוסלאַנד דידאָזיקע שטאָט,
נישט פאַרגונען איר די גרויסע האַנדלס-מעגלעכקייטן, די ממשלה, וואָס
דידאָזיקע שטאָט גיט. אין 1854 האָבן זיך פאַראייניקט ענגלענדער,
פראַנצויזן, איטאַליענער, טערקן, אַרומגערינגלט מיט שיפּן סעוואַסטאָפּאָל
און געפירט אַ ביטערן קאַמף מיט די רוסן. — נאָך עלף חדשים באַי-
לאַגערונג איז סעוואַסטאָפּאָל גענומען געוואָרן. נאָך דער מפּלה האָבן
די רוסישע הויף-לייט אָנגעהויבן „מיטגיין מיט דער צייט“ און גע-
נומען זיך איינפירן רעפּאַרמען.

די שיף שטייט עטלעכע שעה און מיר נוצן אויס די געלעגנ-
הייט און באַטראַכטן די סעוואַסטאָפּאָלער פּאָנאָראַמע, די ריזיקע
מאָלערישע אַרבעט פון מינענער פראַפּעסאָר רובאַ, וואָס האָט די

סעוואסטאָפּאַלער קריג אויף אַ לייזונג פאַראייניקט. דאָס איז אַ קאָלאָסאַל בילד, וואָס נעמט אַרום 58 קלאַפּטער די לענג און 7 קלאַפּטער די הויך. דאָס איז איינס פון די שענסטע היסטאָרישע בילדער. די מינדסטע קלייניקייט איז נישט דורכגעלאָזן. די גאַנצע שטאָט, דער ים, די בערג זענען אַזוי נאַטוראַליסטיש געגעבן, אַז מען ווייסט נישט, ווער וועמען האָט קאַפּירט - דער מאָלער די שטאָט? אָדער די שטאָט דעם מאָלער?

פון סעוואסטאָפּאַל אָן גייט שוין די שיף נישט ווייט פון ברעג. ס'פאַרט פאַרביי ווונדערבאַרע געגנטן.

אויף בערג, וואָס זענען איינגעטונקען אין גרינס און באַלויכטן מיט זון, לייגן אויסגעלייגט פּרעכטיקע שלעסער און זומער-וווינונגען, וואָס די רוסישע אַריסטאָקראַטיע האָט אַמאָל אויסגעבויט, און איצט געפינען זיך דאָרטן סאַנאַטאָריעס און אַפרו-הייזער פאַר לונגען-קראַנקע פּויערן און אַרבעטער.

וואָס ווייטער מען פאַרט, אַלץ מער ווערט פאַרכאַפט דאָס אויג, אַלץ מער ווייעט אַ וואַרעמער ווינטל. מען וואַרפט אַראָפּ פון זיך די ווינטער-מלבושים, אין וועלכע מען איז אָנגעפּעלצט. ווי ווונדערבאַר שוין ביסטו, קרים! אַ סך שענער פון מיצקע-וויטשעס קרימער-סאַנעטן!

אין יאַלטע גייט מען צו דער פיגור. טייל באַדן זיך נאָך אין ים, כאָטש ס'איז שוין אָנהויב דעצעמבער. אין האַטעל פּרעגט מען מיך, וווּ איך וויל בעסער אַ ציימער - מיט די פענסטער אויף צפון צי אויף דרום?

אויף דרום גייען די פענסטער אַריין אין ים אַריין, דערפאַר קאָסט טייערער מיט אַ רובל אַ טאָג. פאַרשטייט זיך, אַז איך נעם אַ ציימער מיט דרום. גאַנץ יאַלטע איז איינגעטונקען אין לייכט און אין בלומען.

פון די בערג, וואָס נעמען אַרום די שטאָט ווי אַ ראַם, קריכט אַרויס אַ רעגנבויגן און שניידט דורך דעם בלויען ריינעם הימל, צוטיילנדיק אים אויף צוויי העלפטן.

אַ ברייטער רוסישער איזוואַשטיק מיט אַ פיגור פון אַ „באַגאַטיר“ פאַרט צו צו מיר און לעדט מיך איין פאַרן.

— איזוואלטיע, באַרין... —

ער פּרעגט מיך אַפילו נישט, ער ווייסט שוין אַליין, אַז איך וועל פּאַרן, און אַפילו אַז איך בין אַן אויסלענדער ווייסט ער.

— פּונדאָנען? — פּרעג איך.

— זנאָיעם... — ענטפּערט ער מיט אַ שמייכל — מיר וועלן

פּאַרן קיין ליװאדיע.

דאָס איז אַ „ליכאַטש“ פון אַמאָליקע צייטן, מיט דער אמתער ברייטער דראַשקע אויף דיקע גומענע רעדער, מיט די אמתע פּאַר פּערד, שוואַרצע, שווימיקע, וואָס טראָגן זיך ווי אַ וויכער.

— אָט דאָ — ווייזט דער קוטשער — געווען פריער דער פּאַלעאָ פון בוכארע עמיר... היינט איז דאָ אַ מוזיי... אָט דאָ, דער פּאַלעאָ פון קניאז... אָט דאָ דער פּאַלעאָ פון גראַף... אָט דאָ דער פּאַלעאָ כּון דער הויף-פרייליך...

ווער קאָן זיי געדענקען די אַלע קניאזן, גראַפן און הויף-פרייליך! איצט זעט מען נאָר אויפּשריפטן, „אַפרו-הויז פון טראַנס-פּאַרט-אַרבאַטער“, „אַפרו-הויז פון בוי-אַרבאַטער“...

מיר פּאַרקערעווען. ווידער שלעסער, פּאַלעאָ, צערקוועס, מעטשעטן, און אַלעמאָל קריכט אויפּסניי אַרויס דער ים, ווידער בערג, ציפּריסן-בוימער, בלומען.

ענדלעך שטעלט זיך דער קוטשער אָפּ.

— אָט איז עס — זאָגט ער שטיל — דער קייזערלעכער פּאַלעאָ... אויף אַ ווייסן פּאַלעאָ פּלאַטערט אַ רויטע פּאַן. אויף אַ קליין שלדל איז אָנגעשריבן „סאַנאַטאָריע פּאַר לונגען-ליידנדע פּויערן“. עטלעכע גוים אין שוואַרצע כאַלאַטן און אין ווייסע תּחתונים זיצן אויף אַ טאַראַסע. עטלעכע קינדער לויפן אַרום און יאָגן זיך נאָך אַ הינטל. איך גיי אַריין צום פּאַרוואַלטער, אַ דאָקטאָר, שטעל זיך פּאַר און בעט מיר ערלויבן אָנקוקן דעם קייזערלעכן פּאַלעאָ, וואָס איז איצט אַ סאַנאַטאָריע פּאַר פּויערן.

דער דאָקטאָר וואַקלט זיך. איך ווייז אים מיין זשורנאַליסטן-קאַרטע, ער קנייטשט מיטן שטערן, ענלעך קלינגט ער אָן צום הויפט-פּאַרוואַלטער.

— וואָסערע נאָך פּאַפּירן האָט איר?

- אַ פּאַסטאָרט, אויב אייך איז נויטיק.
 - איר זענט פון אַ דעלעגאַציע?
 - ניין, פון אַ צייטונג, ביטע...
 - מוזט איר ברענגען אַ ספּעציעלע ערלויבעניש פון מאַסקווע.
 - וואָס איז ביי אייך אַ פעסטונג?
 - אַ פעסטונג, נישט אַ פעסטונג - נאָר אַן ערלויבעניש פון
 מאַסקווע מוזט איר ברענגען...
 אויף אַלע מיינע טענות, אַז פון דאַנען ביז מאַסקווע איז אַ
 ביסל צו ווייט, און אויב ער טרויט מיר נישט, קאָן ער מיט מיר
 מיטשיקן אַ באַגלייטער, וואָס זאָל מיך היטן - האָט דער איינגע-
 שפּאַרטער דאָקטאָר, דער פּאַרוואַלטער, איין ענטפּער:
 - נייע-לייזע!...
 אַקאַקיי אַקאַקאָוויטש בלייבט אַקאַקיי אַקאַקאָוויטש צו יעדער
 צייט און ביי יעדער אָרדנונג.
 אין שוין ביים אַרויספאַרן שטייט אַ פּאַרשוין אין אַ זאַק
 אַנשטאַט אַ העמד און שטרעקט-אויס אַ שמוציקע האַנט:
 - העלף, בירגער, די לייז פּרעסן מיך אויף! אויף אַ העמד
 גיב!
 ווי קליין זענט איר מענטשעלעך אַרום די גרויסע בערג, ימען
 און פעלדן!

פ ע ל ק ע ר

מיין באקאנטער אַבכאזיער פון דער שיף איז זייער באַליידיקט. פאַרוואָס איך בלייב אין יאַלטע און פאַר נישט מיט מיט אים ווייטער. דורך די 36 שעה פּאָרן אויף דער שיף האָט ער זיך שטאַרק צוגע-
בונדן צו מיר. ער פלעגט מיר פסדר דערציילן מעשיות וועגן מלחמות,
שחיטות, פלעגט וואַרפן מיט די הענט, דורכשניידן זיך מיטן
פינגער דעם גאַנגל, כדי שאַפן די אילוזיע פון שעכטן, און אין מיטן
דערינען פלעגט ער פלוצלונג ווערן שרעקלעך ווייך, סענטימענטאַל,
ליידנשאַפטלעך און אַ זאָג טון מיט אַ זיפּץ:

— כאַראַשאַ בי ביל עסלי בי ביל טעפער אַדין באַרישנאַ...
מיך האָט ער ליב, זאָגט ער, שטאַרק ליב, איין גאַט ווייסט
פאַרוואָס, און ער לאַדט מיך איין צו זיך קיין אַבכאזיע.
— קום, — שלעפט ער מיך — איך דין ליב, איך דיר געבן
אַלץ — שאַשליק און טשובערעק און בוזאַ... און וועסט זיין מיין
„קונאַק“...

שאַשליק און טשובערעק זענען מאַכלים, „בוזאַ“ איז אַ ווייסע
משקה אַזעלכע און „קונאַק“ הייסט „אַ פריינט“.
מיין וויזע, וואָס איך האָב באַקומען קיין רוסלאַנד, גיט מיר
אַפילו רעכט צו באַזוכן אַלע סאָויעטישע רעפובליקן, אויסער עטלעכע
פאַרוואַרפענע רעפובליקן, וואָס מיין פוס טאָר נישט באַטרעטן. אין
מיין פאַס שטייט בפירוש געשריבן, אַז „אין איינקלאַנג מיט די גע-
זעצן פון די סאָציאַליסטישע סאָויעטישע רוסישע, אויבּעקיסטאַנער

און טורקמעניסטאנער רעפובליקן, טאָר מען נישט אריינפאָרן אָן
אַ ספעציעלער ערלויבניש אויף די טעריטאָריעס פון די רעפובליקן :
טורקמעניסטאנער, אוזבעקיסטאנער, יאַקוטישער, ווי אויך אויף די
אינזלען ווייגאטש, קאלגוצוו און נאָוואיא זעמליצ ביים צפונדיקן
אייז-אַקעאָן."

נאָר דאָך האָב איך געמוזט אָפּזאָגן מיין ליבנסווירדיקען אזיאט
און נישט אָנגענומען זיין איינלאָדונג.

איך האָב נאָר בלוז אין די ערטער, וווּ איך בין געווען, באַ-
קצנט זיך מיט די פאַרשידענע פעלקער, וואָס רוסלאַנד פאַרמאָגט,
איבערהויפט אין קריים.

ווייזט זיך אַרויס, אַז ביי אַ סך פון די מזרח-פעלקער, איבער-
הויפט ביי די מאַכמעדאנער, קומען פאַר די זעלבע קאַמפן און
מלחמות בנוגע חדרים און שולן גאָר ווי ביי אונז יידן. דער עלטערער
דור מאַכמעדאנער אין רוסלאַנד האַלט זיך נאָך ביי דער אַלטער
ערציונג, ביי די אַלטרענקישע חדרים און מלמדים, וואָס האָרעווען
שווער און ביטער ביים קאַראַן ביו זיי קלאַפן אים אַריין אין די
מוחת פון די קליינע מאַכמעדאנערלעך. די מאַכמעדאנישע מלמדים
זענען נאָך גרעסערע רוצחים ווי אונזערע יידישע און זיי שלאָגן
די תלמידים מיט שטעקנס און ריטער, איינעם אַזאָ חדר איז מיר
אויסגעקומען צו זעען אין קריים. אַ טאָטער מיט אַ קיילעכדיקן גע-
שוירענעם קאַפּ איז געזעסן מיט אַ גאַנצער כאַפּטע קליינע טאָטערלעך
מיט שוואַרצע אויגעלעך און געהאַרעוועט ביי אַ טאָטערישן ספר. סיי
דער מלמד, סיי די קינדער, סיי די געוואַלדן, געפילדערס, סיי דער
טאָטערשער ספר, וואָס דערמאָנט אַן אַלטן רשי-כתב, האָבן געמאַכט
אַן איינדרוק פון אַן אַלטמאָדישן יידישן חדר.

די היינט-וועלטישע טאָטערן זענען פאַר טאָטערשע שולן, פונקט
דאָס זעלבע ווי ביי אונז.

אַזער די אינטעליגענץ איז זייער קליין צווישן די טאָטערן. זיי
וואַלטן אַלץ געקאַנט שאַפן, שולן, אוניווערסיטעטן, פאַרלאַגן. אין
קיינ געלט איז קיין מניעה נישטאָ. די סאָוועטן פירן די קליינסטע
און ישרדיקסטע נאַציאָנאַליטעטן-פאַליטיק. זאָל זיך יעדער אויסלעבן
אין זיין שפראַך, קולטור. נאָר די טאָטערן קאָנען נישט נעמען דאָס.

וואָס מע גיט זיי, נישטאָ קיין גרויסע אינטעליגענץ, קיין פירער, דער אַלטער דור איז פרום, פאַנאַטיש, אַ סך פון דער אינטעליגענץ, וואָס האָט ביז דער רעוואָלוציע זיך געבילדעט אין רוסיש, איז אַסימי-לירט, און די געציילטע טאָטערן-אינטעליגענטן קאָנען זיך קיין עצה נישט געבן.

אַזוי האָט מען מיר דערציילט אין אַ שטעטל אין קרים, אַז בעת ס'איז אַרויס אַ באַפעל, אַז אַלע שילדן און אויפשריפטן מוזן, אַ חוץ רוסיש, אויך זיין אין טאָטעריש, איז נישט געווען קיין איין טאָטער אין שטעטל, וואָס זאָל איממשטאַנד זיין איבערצווענדן די אויפשריפטן פון רוסיש אויף טאָטעריש. קיים מען האָט געבראַכט אַ פאָלקס-לערערקע פון אַ צווייט שטעטל, וואָס האָט די אַרבעט געמאַכט.

דאָך רעכענען זיך די טאָטערן צו די סאַמע קולטורעלסטע נאַציאָנאַליטעטן אין פאַרגלייך מיט אַנדערע פעלקער און פעלקערלעך. זיי האָבן אַ ליטעראַטור, שרייבער. איך האָב אַליין געהערט אין מאַסקווע אויף דעם אָונט פון שרייבער לכבוד דעם צוזאַמענפאַר פון „געזערד“ ווי אַ פאָעט האָט געלייענט טאָטערישע לידער.

גאַנץ אַנדערש זעט אויס די לאַנגע אין די אַנדערע סאָויעטי-שע רעפובליקן. איך האָב זיי מיט די אייגענע אויגן נישט געזען, אָכער דערפאַר האָב איך געזען זייערע סעקציעס אין מאַסקווע, וואָס האָבן מיר געגעבן אַ שטיקל פאַרשטעלונג.

מאַסקווע האָט אַ פאַרלאַנג, וואָס רופט זיך „פעלקער-פאַרלאַנג“. מיינער אַ באַאַנטער, אַ מיטאַרבעטער פון פאַרלאַנג, האָט מיך אַריינגעפירט דאָרטן און איך האָב נישט געוואוסט וווּ פריער צו קוקן.

דאָס גאַנצע גרויסע רוסלאַנד מיט אַלע אירע פעלקער, פעלקער-לעך און שבטים זענען דאָ אויסגעשטעלט אין דעמדאָזיקן פאַרלאַנג. יעדער פאָלק האָט זיך זיין אָפטיילונג, קליינע פעלקער האָבן בשותפות איין צימער. מען גייט און מען לייענט די אויפשריפטן אויף די טירן, וואָס ציען זיך אָן אַ שיער, אַ וועלט מיט סעקציעס: גרווי-נישע, טאָטערישע, אַרמענישע, לעטלענדישע, דייטשע, אוזבעקישע, טשוואַזישע, וואַטישע, קירגיזישע, קודרישע, קאַזאַקישע, יאַקוטישע, און ווער קאָן זיי דאָרט אַלע געדענקען!

איך באקען זיך מיט איינעם און צרמענישן געלערנטן, וואָס צרבעט פאר עטלעכע סעקציעס. ער קען אַ סך שפראַכן. אַ מאָדנע ענלעכקייט איז צווישן יידן און אַרמענער. אַפילו אין די אויגן זיי-ערע איז דאָ מער יידישעס, ווי מזרחדיקס. אויף בייִרע, אויף די יידן ווי אויף אַרמענער, פלעגט מען מאַכן פּאָראַמען, בייִדע האָט מען אין רוסלאַנד פיינט געהאַט, בייִדע זענען אין דעם צאָרישן רוסלאַנד געווען די בעסטע סוחרים און די ערגסטע סאַלדאַטן, (די אַרמענער האָבן זיך נאָך גיכער אַרויסגעדרייט פון מיליטער-דינסט איידער די יידן) - און אַפילו מיט דער שפראַכן-פּראָגע זענען זי ענלעך. אויך די אַרמענער האָבן אַן אַלט-אַרמעניש, אַ מין לשון-קודש, אין וועלכן עס האַלטן זיך מענטשן פון עלטערן דור, קאָנסערוואַטיוון, און ניי אַרמעניש - אַ מין ייִדיש, וואָס ווערט גערעדט און פּאַרטיידיקט פון דעם יונגן דור. אין איינעם אַן צרמענישן זשורנאַל, איבערזעצט אויף רוסיש, איז מיר אויסגעקומען ליינען אַן אַרטיקל, וואָס האָט זיך אָנגעהויבן: „וואָס זאָלן מיר טאָן, אַז מיר זענען געשלאָגן מיט דער מכה, וואָס קיין שום פּאָלק ווייסט נישט דערפון - צוויי שפראַכיקייט.“ איך בין געווען איבערצייגט, אַז איך לייען אַ ייִדיש אַרטיקל.

אַט דער דאָזיקער צרמענישער געלערנטער, צוזאַמען מיט זיין פריינט, אַ ייִדישן געלערנטן, האָבן מיר דערציילט אינטערעסאַנטע זאַכן פון דער אַרבעט ביי אַ טייל פעלקער און שבטים.

איז געקומען אין פעלקער-פּאַרלאַנג - דערציילט מען מיר - אַ פּאַרשטייער פון די זאָריאַנער, וואָס אַמאָל האָט מען זיי גערופן „קאַמיס“, אַ קליין פּאָלק, וואָס וווינט נישט ווייט פון קירגיזיען, און געבעטן ביכער פאַר זיין פּאָלק. פּאַרשטייט זיך, אַז ליינען און שרייבן קען דער עולם ווינציק, אָבער מען דאַרף זיי לערנען, ערציען. מען האָט דעם קאַמי-פּאַרשטייער געגעבן פּעק מיט ביכער. ביים אַרויסגעבן די ביכער פּרעגט דער פּאַרשטייער פון דעם פעלקער-פּאַרלאַנג ביים „זאָריאַנער“:

— נו, חבר, און וואָס הערט זיך צופעס מיט אַנטי-רעליגיעזער ליי-טעראַטור? איר פירט גאָר נישט קיין קאַמף ביי אייך קעגן דער רעליגיעז? דער „קאַמי-זאָריאַנער“ האָט זיך פּאַרשעמט און רויט געוואָרן.

— צום באַדויערן, - האָט ער געענטפערט - איז עס ביי אונז

נישט נויטיק, וואָרים, נישט קוקנדיק דערויף, וואָס מיר זענען פֿלומרשט קריסטן, פֿראַוואַסלאַווע, איז נאָך דאָס פֿאַלק ביי אונז אמתע געצנ-דינער, פֿראַוואַסלאַווישע גלחים אַליין ברענגען נאָך קרבנות. הילואי זאָלן מיר שוין קומען צום קריסטנטום! - האָט דער פֿאַרשטייער פֿאַרענדיקט - וואָלט עס געווען אַ גרויסע רעוואָלוציע. דערנאָך ערשט וועט מען קענען רעדן וועגן אַנטי-רעליגיעזער ליטעראַטור...

אַ צווייטער פֿאַקט.

פֿאַראַן אַ פֿאַלק מיטן נאָמען „קאַזאַק“. מען דאַרף נישט קיין טעות האָבן און מיינען, אַז דאָרעדט זיך פֿון די גוטבאַקאַנטע קאַזאַקן. דאָס פֿאַלק „קאַזאַק“ איז זיך אַ גאַנץ באַזונדער קליין פֿאַלק. זייער שפּראַך רופט זיך אויך „קאַזאַק-שפּראַך“. ביז נישט לאַנג האָבן זיי נישט געהאַט קיין אייגענעם אַלף-בית. וואָרים קיינער פֿון זיי האָט נישט געקענט שרייבן. ערשט איצט האָבן געלערנטע צונויפגעשטעלט פֿאַר זיי אַן אַלף-בית. מען האָט געגאַסן ספּעציעלע שריפט און מען האָט אָנגעהויבן אַרויסלאָזן ליטעראַטור פֿאַר זיי.

קומט אַ מאָל צו פֿאַרן קיין מאַסקווע אין פֿעלקער-פֿאַרלאַג איינער אַ מענטש, אַ שכן פֿון קאַזאַק, און נעמט אַרויס אַ גאַנץ פֿעקל ליטעראַטור, מעשהלעך, פֿדי צו פֿאַרקויפֿן זיי צווישן די „קאַזאַקאַנער“. ער קומט אין אַ דאַרף מיטן פֿעקל.

- וואָס האָסטו? - פֿרעגט מען אים.

- ביכער.

- וואָס איז דאָס אַזוינס ביכער?

דעט פֿאַקטערעגער ווייזט. דער עולם פֿאַרשטייט נישט מיט וואָס מען עסט דאָס. דער פֿאַקטערעגער לייגט זיך אין דער לענג און אין דער ברייט. ענדלעך זאָגן זיי:

- לייצען איבער, וואָס דאַרטן שטייט געשריבן, וועלן מיר זעען.

דער פֿאַקטערעגער האָט איבערגעלייענט. דער עולם האָט זיך אויסגעלייגט אויף דער ערד און געשמאַק אויסגעהערט. זיי האָבן זיך אַזש באַלעקט פֿון נחת. דער פֿאַקטערעגער איז געווען צופֿרידן פֿון זיין ערפֿאַלג און גענומען איינטיילן ביכער, נאָר קיינער האָט קיין פֿרוטה נישט געוואָלט געבן.

— אז מיר האָבן שוין געהערט, וואָס דארפן מיר קויפן ? —
האָבן די קאָזאַק-לייט געטענהט.

פון כינעזער איז אָפּגערעדט. אָן אַ שיער זענען זיי אין
מאָסקווע. אומעטום זעט מען זיי. דאָס זענען שוין נישט די אַלטע
באַקאַנטע כינעזער, וואָס פאַרקויפן פּאַפּירענע שלאַנגען און וואַרפן
מיט שטעקעלעך אין דער לופט. דאָס זענען מאַדערנע כינעזער, אַלע
זענען זיי סטודענטן. זיי זענען די סאַמע עלעגאַנטסטע פון רוסלאַנד,
און בריילן טראָגט יעדער איינער פון זיי, אומבאַדינגט אַ פאַר בריילן,
און נישט סתם בריילן, נאָר אַמעריקאַנער. אין די גרעסטע רעסטאָ-
ראַנען, אין די בעסטע וואַגאָנען, אין די „סליפּינגס“, אין די שענסטע
האַטעלן טרעפט איר זיי, אויסגעפּוצטע, אויסגעצוואַגענע, מיט שניי-
ווייסע וועש, מיט עלעגאַנטע קליידער, מיט גילדערנע זייגערס און מיט
מאַניקירטע נעגל.

אויסער דעם מערב-אוינווערויטעט, וואָס מאָסקווע פאַרמאָגט און
אין שפיץ זיינעם שטייט די אַלטע בונדיסטקע „אַסתר“ און איצטיקע
קאָמוניסטקע „צעטער“ — האָט נאָך מאָסקווע אַן אוניווערויטעט פאַר
כינעזער. פון גאַנץ כינע שטראָמען אַהער סטודענטן, און איך האָב
אַן איינדרוק, אז ענגלאַנד וועט פון דידאַזיקע כינעזישע בחורים, וואָס
וועלן זיך נאָך די שטוריומס פאַנאַנדערשיטן איבער זייער פאַטערלאַנד,
קײן גרויס נחת נישט האָבן.

אַבער מאַדנע אומגעלומפערטע פאַרמען נעמט אָן דער קאָמוניזם
ביי די גאָר אָפּגעשטאַנענע פעלקער אין אַזיעטישן רוסלאַנד.

דערציילט מיר אַ באַקאַנטער אַגראָנאָם, וואָס איז געווען ערגעץ
אין אַ פאַרוואַרפן רעפּובליק, הינטער די הרי-הושך, אַן אינטערעסאַנטן
פּאַקט: ער פאַרט אין באַן, קומט צו עפעס אַן אַזיאַט מיט אַ גרויסער
שוואַרצער באָרד און פאַרלאַנגט, דער אַגראָנאָם זאָל אים אָפּטרעטן
דעם פלאַץ.

— פאַרוואָס ? — פּרעגט דער אַגראָנאָם — דער פלאַץ איז דאָך
מיינער.

— מי קאָמסאַמאַל ! — זאָגט דער אַזיאַט מיט דער לאַנגער
באָרד.

ער איז א „קאמסאמאליעץ“ הייסט עס, א יוגנטלעכער קאמו-
ניסט, און מען דארף אים אפטרעטן דאָס אָרט.
דער אַגראַנאַם האָט זיך געדונגען, נאָר דער יוגנטלעכער מיט
דער לאַנגער שוואַרצער באָרד האָט אַריינגערוקט די האַנט אין גאַרטל
און אַרויסגעשלאָפּט אַ מעסער, גרייט אַריינצוקריכן דעם אַגראַנאַם אין
האַלז, און דער אַגראַנאַם האָט אים אָפּגעטרעטן דעם פּלאַץ.
אַט אַזא באַגריף האָבן דאָרטן אַ סך אַזעלכע אַזעטן וועגן
קאָמוניזם און רעכט...

פונדעסטוועגן איז אַ סך אַרבעט אָפּגעטאָן געוואָרן אויך צווישן
דעמדאָיקן עולם.

איך פאָר אַרום מיט אַן אויטאָ איבער קרים. מיר פאָרן דורך
די ווונדערבאַרע בערג טשאטארדאק, איי-פעטרי, אַנדערע בערג און
פעלזן, וואָס הענגען איבערן ים. די קליינע טאָטערישע דערפלעך
שטעקן אין די פעלזן, ווי די נעסטן פון פויגל. איך פארפיר גע-
שפרעכן מיט פּל-ערליי מענטשן, און איך זע, אַז עפעס איז אין די-
דאָזיקע קעפּ אַריינגעקלאָפּט געוואָרן דורך די לעצטע יאָרן.

אין איינעם אַ שטעטלעך איז דער אויטאָ קאָליע געוואָרן. איך
פין אַריין איבערוואַרטן אין אַ קליין ברודיק טאָטעריש גאַסט-הייזל.
איך האָב באַשטעלט שוואַרצע טערקישע קאַווע מיט ראַכאַטלאַקום,
זייער אַ געשמאַקע קאַווע און זייער אַ נודנע פאַרבייסעכץ. ביי מיין
טיש זענען געזעסן אַ קאָמפּאַניע שוואַרץ-אויגיקע, שוואַרץ-וואַנסנדיקע,
ווייס-צייניקע פאַרשוניגען און געגוידערט ווי די אינדיקעס. אין איין
מינוט זענען אַלע גרייט געווען מיך אָפּצוציען פון קאַפּ ביז די פיס.
נישט, חלילה, זיי האָבן מיך געוואַלט באַרויבן, זאָל גאָט אויסהיטן,
נאָר אָפּקויפּן ביי מיר מיינע קליידער. איינער איז שוין גרייט געווען
ביי מיר אָפּקויפּן דעם קאַסטיום, אַ צווייטער די שיד, אַ דריטער
דעם הוט, אַ פערטער דעם מאַנטל און אַ פינפטער דאָס העמד.

קיינער ווערט נישט אַזוי נתפעל פון אַן אויסלענדיש מלבוש,
ווי די טערקן, גרעקן און קאווקאזער. זיי האָבן זייער שטאַרק ליב
זיך צו פּוּצן, פּראַנטעווען. אין איין מינוט, ווען איך וויל נאָר, וואַלט
איך אַרויס פון קאַפּע-הויז מיט אַ פּוּלן בייטל געלט, נאָר נאַקעט...
- סקאַלקאָ כאָטז האָט יעדער געפרעגט.

פון מסחר איז גארנישט געוואָרן. נאָר אַ געזעסער איז גע-
וואָרן אַ הייסער. גערעדט האָבן אַלע לכבוד מיר רוסיש, זייער אַ
שלעכטן, צוויי, צו איך בין שוין געווען צווישן זיי שיער אַ פראָפע-
סאָר פון רוסיש — און פאַרטראַטן זענען דאָ געווען פון אַלע מינים:
טאָטערן און טערקן און אַרמענער און גרעקן און בולגאַרן, אַלץ
פעלקער, וואָס כאָטש אַלע האָבן זיי איין פנים און אַלע האָבן אַ
שוואַרצע קאָווע און האַלב-געבראָטענעם שאַשליק, האָבן זיי זיך דאָך
נישט גערן, איבערהויפט די טאָטערן און די טערקן מיט די אַרמע-
נער, די גרעקן מיט די טערקן א. א. וו.

אַנפאַנגס איז דער געשפּרעך געגאַנגען געמיטלעך, נאָר באַלד
איז ער אַרויף אויף די הויכע טענער. אויגן האָבן אָנגעהויבן בליצן,
ציין גלאַנצן, וואָסן ציטערן.

מען האָט זיך געהיצט, און ווי שטענדיק איז מען אַרויף מכה
דעם אַלטן רוסלאַנד און דעם איצטיקן.

פאַרשירן זענען געווען די טענות. איינער האָט געהאַט טענות,
למאי מען האָט אַ תל געמאַכט פון קרים. צמאָל זענען געווען דאָ
בלייז פירשטן, גראַפן, קיסרים, מען האָט פאַרדינט ביי זיי, געלעבט,
היינט האָט מען אַריינגעפאַקט אין די פּאַלאַצן פויערן, אַרבעטער,
און מ'האַט נישט מיט וועמען צו האַנדלען. אַ צווייטער האָט געהאַט
טענות, למאי ס'איז נישטאָ קיין מאַנופאַקטור, אַ דריטער האָט גע-
שריען, למאי דער קאַראַן לייגט נעבעך אין דער ערד, עס גייט אונ-
טער דאָס ביסל תורה.

פון דעם איז מען אַריבער צו אייגענע נאַציאָנאַלע מחלוקות.
די פּלוטן האָבן זיך צעקאַכט, און איך האָב שוין אָנגעהויבן מורא
האַבן, אַז די טאָטערן מיט די אַרמענער און די גרעקן מיט די
טערקן זאָלן זיך נישט אָנהויבן קיילענען.

נאָר אינמיטן האָט זיך אַוועקגעשטעלט איינער אַ יונגער יונג
מיט אַ פאַר פייערדיקע אויגן און געהאַלטן אַ שלום-רעדע.
אַ מוסטער־האַפטע רעדע איז דאָס געווען.

„אַמאָל — האָט דער יונג מיט די פייערדיקע אויגן געזאָגט —
אַריין די טערקן, געשניטן די אַרמענער; דערנאָך אַוועק די טערקן,
אַריין ענגלענדער, האָבן אַרמענער געשניטן די טאָטערן; אַרויס

ענגלענדער, טאָטערן געשניטן אַרמענער, איינער אַנדערן געשניטן, איך
דיך געשניטן, דו מיך געשניטן, און עס איז געווען נישט גוט.
„פאַרוואָס געשניטן? הע, פאַרוואָס? — ער זאָגט, איך מאַכמע-
דאַנער, דו קריסט, איך דייך דאַרף שניידן; דו זאָגסט — דו מאַכמע-
דאַנער, ער קריסט — איך דייך דאַרף שניידן. און עס איז נישט גוט.
פאַרוואָס? איך דייך היינט שעכטן — דו מיך מאַרגן שעכטן.
איצט געוואָרן אַלץ איינס. אַלע ברידער, איינער אַנדערן נישט
שעכטן.“

אַט אַזאָ רעדע האָט דער יונג געהאַלטן. אַלע האָבן מיטאַמאַל
זיך אויפגעהערט קריגן און מען האָט באַשטעלט ביי דעם טאָטער
אויפסניי טעלעך שטאַרקע טערקישע קאַווע און שטיקלעך ראַכאַט-
לאַקום...

ווער עס קען די טאָטערן און די אַרמענער און זייערע באַציוני-
גען, דער קען פאַרשטיין וויפל מי און אַרבעט עס איז אָפגעטאָן גע-
וואָרן, ביז מען האָט געקענט אַריינשלאָגן אין די רונדע, דין-געשווי-
רענע האַרטע טאָטערישע קעפּ אָט דידאָזיקע פשוטע תורה!

* * *

מער צו צפון צו, ווו עס איז שוין עטוואָס קעלטלעכער, אויף
פלאַך-ערד, אויף סטעפּ, ליגן מערסטנס יידישע קאָלאָניעס אין קרימער
געגנט.

איך פאַר אַריין קיין דזשאַנקאַי, אַ שטעטל, ווו עס געפינט
זיך דער הויפט-קאַנטאַר פון „דזשאַינט“. מען קומט אָן שפעט באַ-
נאַכט, נאָך צוויי אַ זייגער. איך בין איבערצייגט, אַז ווי אומעטום
וועלן זיך אויך דאָ לאָזן אויף מיר אַ חברה באַן-טרעגערס און באַ-
לעגאַלעס און כאַפּן מיין רייזע-טעש, נאָר קיינער קומט נישט. איך
קום אַריין אין וואַקזאַל, קיינער וואַרט נישט. בלויז עטלעכע פאַסאַ-
זשירן זיצן אויף פעקלעך און דרימלען.

נישטאָ קיין באַלעגאַלעס, קיין טרעגער, קיין האַטעל-דינער.
— וואָס טוט מען? — פּרעג איך ביים פאַרשלאָפענעם בופעט-
באַלעבאַס, דעם טאָטער.

— מען מוז איבערנעכטיקן אויפן וואַקאַצאַ — גיט ער מיר אַן
עצה.

נאָך אַ גאַנצער וואָך אַרומשלעפּן זיך איבער וועגן, איז עס
נישט אַזאַ געשמאַקער ביסן.

באַלד קומט צו אַ רוסיש מיידל מיט אַ טיכל אויפן קאַפּ, אַ
מיידל אַ יונגס, אַ שיינס, און זאָגט מיר אויפן קול:

— איר ווילט איבערנעכטיקן, בירגער? — קומט מיט מיר.

איך קוק זי אָן אַ ווילע, זי גיט מיר צו חשק:

— נישט טייער, אַ רובל.

איידער איך באַווייז איר געבן אַן ענטפּער, גייט זי שוין צו
צו אַלע איבריגע מענער, וואָס זענען אָנגעקומען, און רופט צו זיך:

— אַ רובל, בירגער, אַ רובל...

איך בין אויסער זיך — אַזוי עפּנטלעך? און אַזויפיל געסט?
און אַזוי ביליק?.. נאָר אַט גייט צו דאָס מיידל צו אַ פרוי מיט
צוויי קינדער:

— קומט, בירגערין, פון אייך אַ רובל, פון די קינדער צו
פּרופּציק קאַפּיקעס, אין אַלע אַכסניות אַזוי...

פאַרשעם איך זיך אַליין פאַר מיין נאַרישקייט און גיי מיט
מיט אַלע פאַסאָזשירן מיט די פעק אין די הענט. מיר שלעפּן זיך אַ
צייט אין דער פינסטער, ענדלעך קומט מען צו אַ קליין הייל.

— בויגט איין דעם קאַפּ, בירגער, איר וועט זיך נאָך צעקלאַפּן.
איך בויג איין דעם קאַפּ.

אַט איז עס! שטעלט אַוועק דעם טשעמאַדאַן.

מיר ווערט פינסטער אין די אויגן פון מיין דזשאַנקאַיער האַטעל.
אין אַ נידעריקער פּויערישער קוים-באַלויכטענער שטוב ליגן אויסגע-
לייגט אַ צוויי צענדליק פאַרשויןען, אויף בענקלעך, אויף באַנק-בעטלעך,
אויף טאַפּטשאַנעס, אויף דער ליימענער פּאָדלעאַגע, און מען שנאַרסט
מיט סכּנת-נפשות.

איינער אַ פאַרשוין אין די בלוזע וועט און מיט אַן אָנגע-
כמורעט פנים זיצט אויפן בעטל און זוכט געשמאַק אין דער וועט
זיינער.

— סוואַלאַטשי — זידלט ער — ליג אָפּ אַ נאַכט און מיטער

די וואַנצן מיט די פליי! טיי וואָלן, אַ רובל גיב זיי נאָך דערפאַר,
אַ האַלב קערבל טויג זיי נישט...

דער עיקר פאַרדריסט אים אויף דעם רובל, ווען מען נעמט
פיי אים בלויז פופציק קאָפיקעס, וואָלט ער שוין די פליי מיט די
וואַנצן געפייטערט...

— לייגט זיך! — זאָגט די באַלאַבאַסטע, — און פאַרלעשט דעם
לאַמפּ, אַ שאַד נאַפּט...

זי ווייזט מיר אויף אַ ברייט בעט, וואָס שטייט אינמיטן שטוב.
אַגב, לייגט שוין דאָרט אַ מאַטראַס צעלייגט איבער דער ברייט פון
בעט און פייפט מיט דער נאָז.

— מען שלאַפּט שוין דאָ! — זאָג איך.

— נישטעוואָ! דאָס בעט איז ברייט, איר וועט שלאַפּן אין
צווייען.

די אויסזיכטן זענען גאַרנישט וואַזשנע. אויף די טונקעלע ווענט
פון דער פויערישער כאַטע הענגען אַ סך פּאָטאַגראַפיעס. עפעס אַזעל-
כע באַנדיטישע פנימער זענען אויף די פּאָטאַגראַפיעס, וואָס איז
זעלטן צו געפונען אַזעלכע. עס זעט אויס, ווי דאָ וואָלט זיין אַ
פּאָליצייאישע אויסשטעלונג פון גולנים און פאַרברעכער.

— וואָס לייגט איר זיך נישט, בירגער?

— אַזוי זיך! אפשר קאַנט איר מיך צופירן צו אַ האַטעל.

— איר זענט דאָך אין אַן אַכסניה! ס'געפעלט אייך נישט? ...

— יאָ, נאָר עס וואָלט נישט אויסמאַכן אַן אַנדערע...

דער עולם קוקט אויף מיר מיט בייזע אויגן. די באַלאַבאַסטע,

אַ האַלב אויסגעטווענע, באַטראַכט מיך ווי אַ צערודערטן.

— איך וועל אייך באַצאָלן דעם רובל, פאַרן וועג אייך געבן

באַזונדער...

— וויפּל?

— וויפּל ווילט איר?

— אַ דרייערל.

— זאָל זיין.

— גוט, איך וועל אויפּוועקן די מיידלעך, וועלן זיי אייך

פירן, ס'איז ווייטלעך און פּינסטער.

נאך גרויסע וועקענישן און ברומענישן הויבן זיך צוויי מיידלעך
אויף פון שלאָף און פירן מיך איבער חושכדיקע געסלעך.

— אָט דאָ, האָטעל צענטראַל.

איך צינד אָן אַ שוועבצע, דער „האַטעל צענטראַל“ מאַכט
נישט קיין גוואַלדיקן איינדרוק. אויף דער טיר איז אָנגעשריבן אויף
טאַטעריש און רוסיש: „אלי סולעימעינאָוו“.

מען קלאַפט אָן. הינט צעבילן זיך. מען קלאַפט אַ מינוט פינף,
צען, פופצן, ענדלעך באַווייזט זיך אַ צעשויערטער קאָפּ.

— קטאָ ?

— אַ נומער, ניטע !

— נישטאָ.

— אַ בעטל כאַטש !

— נישטאָ.

— לאַזט צווי צריין. איך וועל מוזן נעכטיקן אויף דער גאַסי.
דער באַלאַבאָס, דער טאַטער, לאַזט מיך צריין. די מיידלעך,
די באַגלייטערקעס, האָבן חרטה אויפן פרייז.

— דערלייגט עפעס, כאַטש אַ פינמערל פאַרדינען.

איצט ערשט נעמט מיין האַלב-נאַקעטער טאַטער אויספאַרשן.

— ווער ביזטו ?

— אַזוינער און אַזוינער.

— אַ ייד ?

— אַ ייד !

— צוליב וואָס ביכטו געקומען ?

איך דערקלער.

— אַ פאַס פאַרצן ?

— פאַרצן.

— זען זיך אַוועק, קיין בעט איז נישטאָ.

איך זען זיך אַוועק און לייג אונטער אַ פויסט צוקאַפּוס.
איידער איך באַווייז נאָך אַנטשלאָפּן ווערן, הויבט אָן עמיצער זינגען,
אַזוי אומעטיק, געדרייט, געציקלט, ווי מען זאָל אַפריכטן חצות.

— איי, לא, לא, לא ! — אַאַאַ !

אין א ווינקל, צווישן אלע ליידיקע פלעשער פון ביר און „בוזא“, זיצט אן עלטערער נפש מיט איין אויסגעדרייטן פוס און זינגט אין מיטן נאכט אזוי טרויעריק, געציקלט, אז א גרויל נעמט אן. אויף מיר קוקט ער אפילו נישט, נאָר זינגט, מאָנאָטאָן, לאַנג, אָן אַן אויפהער. צי דאוונט ער דאָס אזוי, צי זינגט ער? דער רוח וויסט אים!

און פאַרטאָג, פונקט ווען דער שלאַף איז דער שטאַרקסטער, ווען די האַרטע באַנק איז זיס ווי פּוך, הויבן שוין אָן אַנקומען טאַטערן פון אלע זייטן. עס ווערט אַ טומל, אַ גערודער, עפעס אַ דיקער טאַטער מיט אַ געגאַלטן קאַפּ ברענגט צושלעפּן אַ שעפּס, אַ געשאַכטענעם, און שניידט פון אים שטיקער, און טאַטערן שרייען מיט געוואָלדיקע קולות.

דאַכט זיך אויס, אז זיי זאָגן פּסדר :

— שאַלאַ, כאַלי, פּאַלי...

איך זען זיך אויף. פון שלאַפּן איז אָפּגערעדט. איך האָב נאָר מורא, אז אַט, אַט, וועלן אלע טאַטערן פון גרויס כּעס זיך אַנכאַפּן ביי די קעפּ, דערהרגנען זיך איינס דאָס אַנדערע צוזאַמען מיט מיר. נאָר ענדיקן ענדיקט עס זיך סך הכל מיט טרינקען שוואַרצע קאַווע און מיט עסן שאַשליק, האַלב-רוי שעפּסן-פּלייש, וואָס שמעקט גאָר ישקשהדיק אונטער.

ח ק ל א י

ווארעמט די זון אינמיטן ווינטער ווי ערב פסח און דער אוי-
טאָמאָביל אונזערער פליט איבער די האַרטע און שלעכטע וועגן. מיר
זענען שוין אַ חזיר איבערגעפאָרן, הינער אַנטלויפן, הינט יאָגן נאָך,
און מיר לויפן אַלץ. אַ ליאָדע טאָג קאָן מיאוס ווערן און מיר דארפן
אַריינכאַפן וואָס מער.

קומט מען צו צום דאָרף „חקלאי“. די אַלט-באַקאַנטע „דזשאַינט“
הייזלעך מיט די רויטע ציגל-דעכער דערציילן גלייך, אַז עס איז אַ
יידיש דאָרף.

פון לשון-קודשדיקן נאָמען פון דאָרף בין איך איבערצייגט, אַז
דאָ דארפן זיצן בלויז ציוניסטן, העברעיסטן, ווייזט זיך אַרויס, אַז
יידן זיצן דאָ פּראָסטע, געוויינלעכע, ווי אומעטום.

— מערסטנס מענער זענען נישטאָ אין דערהיים. יעדער זוכט
זיך אַ שטיקל פאַרדינסט, דורכצולעבן די שווערע צייט. וואָרום אַ
גערעטעניש איז געווען אַ שלעכטס אין גאַנץ קרים. ביז דעם שניט
האַט זיך געוויזן שייך, גלענצנד, נאָר אין דער סאַמע לעצטער מינוט
איז אַ ווינט געקומען, אַ טרוקענער ווינט, וואָס האָט אויסגעטריקנט
דעם ווייך.

עפּעס אַלטע געדאַנקען קומען אין קאַפּ, מעשיות פון חומש,
עפּעס דערמאָנט זיך אָן חדר, ווי דער רבי איז געוועסן און געלערנט
„ורוח עזה, אין אַ שטאַרקער ווינט איז געקומען און האָט אויסגע-
שלאָגן די קערנער אין מצרים“...

ווער ה'ט זיך געקאנט ריכטן, אז קליינשטעטלידיקע יידן פון
טשערנאָביל און פראָסקאָוואָ, פון פּאָדאָליען און וואָלין, וועלן, ווי
אַמאָל די מצריים, געשלאָגן ווערן מיט אַ מכה פון ווינט, וואָס וועט
זיי אויסשלאָגן זייערע קערנער.

דאָס איז נישט קיין ריין-יידישע מפה. אַלע פּויערים אין די
קרימער דערפער האָבן געליטן פון דער מכה-ווינט. אָנשטאַט אַרויס-
נעמען פון אַ דעסאַטין ערד פון 70 ביז 100 פּוד תבואה, ה'ט מען
אַרויסגענומען 30 פּוד, 20 פּוד און אַפילו ווינציקער אויך. קעגן דעם
קאָן קיינער קיין חכם נישט זיין, אַמאָל געראָט און אַמאָל נישט, און
יידן זוכן זיך פרנסה. אין טייל קאָלאָניעס פירט מען שטיינער, פרי
אַוועקצושטעלן שלון פאַר די קינדער, און ווער עס האָט אַ פאַר
פערד אָדער אַ פאַר אָקסן פירט שטיינער און פאַרדינט עטלעכע רובל
אַ טאָג.

אַט ציען זיך גאַנצע מחנות מיט פורן שטיינער. עס פירן על-
טערע יידן און יונגע בחורים, יינגלעך און אַפילו ווייבער. ווי גוים
זענען זיי אויס אין די פעלצלעך און שטיוול, נאָר קוקט מען זיך צו
נענטער, גיבן אַ בליץ אויף אַ פאַר יידישע ווייכע אויגן. און
ווי גוט עס גיבן זיך אַן עצה די יידישע ווייבער מיט די אָקסן
זייערע! זיי זענען נאָך ווילרע, די אָקסן, נישט צוגעוויינט צו קיין
אויטאַמאָביל, און זיי שרעקן זיך, וואָרפן מיט תּמעוואַטע קעפּ, מיט
די ריזיקע הערנער, און ווילן אַראָפּ פון וועג מיט דער פּור שטיי-
נער. נאָר די ווייבער קעמפן מיט זיי. גיך, געשיקט לויפט אונטער
די יידענע די באַלעגאַלעכע, כאַפּט אָן די פאַר צעשראָקענע אָקסן ביי
די קעפּ און לאָזט זיי נישט אַראָפּ פון וועג.

— אַמאָל — דערציילט מיר דער אַגראָנאָם, — פּלעגן די מאַנסבילן
ציערן צוגיין צו די אָקסן, זיי זאָלן זיי נישט כאַפּן אויף די הער-
נער, היינט גיבן זיך די ווייבער מיט זיי אַן עצה, זעט!

דאָס דאָרף „חקלאי“ ליגט ביי דער באַן-סטאַנציע. דאָס איז אַ
גרויסע מעלה פאַרן דאָרף. מען קאָן פירן אין שטאַט צריין, מען
פאַרקויפט טייערער מילך, פוטער, אייער. מיט דער צייט וועלן אַלע
דאָ זיך זייער גוט איינאַרדנען, אָבער דערוויל איז נאָך אַלץ
שווער.

- איי דער „אוראָזשאי“ - קרעכצן יידן און ווייבער - דאָס
אומגעזעטעניש האָט אַ תל געמאַכט.

פאַרשטייט זיך, אַז נישט אַלעמען איז דאָ גלייך, טייל איז גאָר
שלעכט, מען האָט נישט מער ווי איין פּערדל און מיט איין פּערדל
קאָן מען קיין שטיינער נישט פירן. אַנדערע האָבן צו עטלעכע פּערד,
בהמות, און דאַרפן געלט, פּדי צוגובויען זיך נאָך אַ שטאַל.

- איינער קלאָגט - זאָגט אַ יידענע, וואָס רייניגט אַ בהמה
די פּיס פון צוגעקלעפטן מיסט - וואָס די פּערדל זענען אים שיטער,
און אַן אַנדערער קלאָגט, וואָס די זופ איז אים שיטער...

דאָס איז אָפּהענגיק פון פאַרשידענע אומשטענדן, איינער קומט
מיט ליידיקע הענט, נאָר ער אַרבעט גוט, פּוילט זיך נישט, האָט
ענערגיע, פּעיקייטן און אינגליכן איז ער איינגעאַרדנט, און אַ צווייטער
קומט מיט געלט, מיט בהמות, און בלייבט אַ קבצן.

פּונקט ווי ביי יעדער באַשעפּטיקונג, ווייזט זיך אַרויס, איז אויך
ביי ערד דער עיקר דאָס בריהשקייט פון מענטש, און טאַקע צוליב
דעם וואָס יידן פאַרמאָגן אַנטשלאָסנהייט, ענערגיע, אונטערנעמונגס-
גייסט, האָבן זיי אַ גוטע צוקונפט אין די קאַלאָניעס.

אַבער נישט אַלע יידן זענען איין ייד - און יעדער אָרדנט
זיך אַנדערש איין.

מיר גייען ווידער פון שטוב צו שטוב, פון ווירטשאַפט צו
ווירטשאַפט. אין איין הייזל טרעפן מיר אַן עלטערע בכבודע פרוי
שטייען ביי אַ שטייג מיט קליינע חזרימלעך אין פאַרקען זיך. די
פרוי זעט אויס נישט ווי קיין פּויערטע, נאָר ווי אַ שטאַטישע דאַמע,
אַ נגידותטע.

- מיינע קינדערס... ברומט זי.

זי האָט בשום אופן נישט געוואָלט האָבן קיין חזרים ביי זיך.
אמת, דאָס גיט אַ סך, ס'ברענגט פּרנסה, אָבער זי קען נישט, נישט
געווינט. אָבער די קינדער קוקן אַנדערש דערויף. זיי זענען פּראַק-
טישער, אָן סענטימענטן, האָבן זיי איינגעקויפט חזרימלעך און
אַריינגעזעצט זיי אין אַ קאַסטן מיט גראַטעס - און די בכבודע
מאַמע מוז אַרומגיין אַרום זיי. די קינדער זענען געפאַרן מיט די
פּערד אָדער אָקסן, און ווער דען זאָל אַכטונג געבן אויף די חזרימלעך?

אין לעצטן הויז טרעפן מיר א געזונטע ענערגישע פרוי אין שטאל פון פערד. אויף אונזער אַנקומען לאָזן זיך אַרויס עטלעכע קינדער אָן שיכלעך, באַרוועסע. די מוטער טרייבט זיי אַרײַן אין שטוב. — קודאָ? — שרייט זי — דאָמאַי!
— זיי האָבן נישט קײן שיכלעך — קלאָגט זי זיך — נישטאָ פאַרוואָס צו קויפן.

די באַלעבאַטישקייט איז אַפילו גאָר אַנשטענדיק. אָט שטייען אין שטאל אַ פאָר שיינע פערד, פאַראַן עטלעכע קי און הינער און אַ שײן הייזל און שטאַלן — גאָר פאַרקויפן עפעס אויף שײך פאַר די קינדער קאָן מען נישט.

— נו, פרעג איך אייך! — זאָגט די ענערגישע פרוי — זאָל איך פאַרקויפן אַ קו! אָט דאַרף זי זיך אינגיכן קעלפן, אַ קעלבבל וועט זײן, מילך, קאָן מען אַווינס טאָן?

די קינדער לאָזן זיך לײפן באַרוועסע איבערן הויף, יאָגן זיך, באַהאַלטן זיך אין די קופּעס שטרוי, די מוטער יאָגט זיי אַרײַן, זיי זאָלן זיך נישט פאַרקילן, גאָר ווער הערט זי!

זייער שמחה איז אַזוי גרויס. וואָס זיי קאָנען אַרומלײפן אויף דער פרייער לופט, אַז דאָס אַלײן פילט זיי אָן מיט וואַרעמקייט.

— איך וועל בעסער אַפּצאַלן די חובות — טענהט די פרוי — און די קינדער וועלן שוין איבערויצן אַ ווינטער אָן שײך. אפשר וועט דאָס צווייטע יאָר זײן בעסער, אַבי נישט קײן חובות...
— גוטע באַלעבאַטים — זאָגט דער פאַרויזנדער פון דאַרף

אַוועקגייענדיק.

און גלייך ביים אַוועקגיין קומט אויס הערן פון אַ קאָלאָניסט אַן אַנדער מײנונג.

— וואָס הערט זיך? — פרעגט אַ ייד מיט אַ פאַרדאגהטן פנים — מען וועט געבן קרעדיטן?

דער פאַרויזנדער פון דאַרף וואָרנט:

— גלייכער נישט נעמען, נעמען איז גרינג, אַפּגעבן איז שווער,

גלייכער איבערליידן.

גאָר דער ייד מיטן פאַרדאגהטן פנים האַלט זיך בײ זײנס:

— זאָל מען נאָר געבן, וועגן אַפּגעבן וועט מען שפּעטער זאָרגן...

דער פאָרויצנדער פון דאָרף פֿאַדט מיך איין אויף מיטאָג צו זיך. ער געהער צו די פארמעגלעכערע, אויסער ערד, איז ער אויך אַן אָנגעשטעלטער אין מאַגאַזין פֿון „דזשאַינט“, ווהיין די קאַלאָ-ניסטן קומען איינקויפֿן פאַרשידענע זאַכן.

ביי אים אין קיך זיצט אַ גאַנצע חברה גוים אויף נידעריקע בענקלעך, אויף די קניען, עסן אַן אַרעמען מאָלייט, שוואַרץ ברויט מיט קנאַבל, און פאַרטרינקען מיט וואַסער פֿון זעלנערישע צינערנע פֿלעשלעך.

זיי אַרבעטן דאָ ערגעץ אין שכנות, זענען זיי אַריינגעקומען צום פאָרויצנדער אין קיך פראַווען אַ סעודה.

דער פאָרויצנדרער באַגריסט זיי זייער פייערלעך :

— מיט ברויט און זאַלץ !

— מיר בעטן מיטעסן — זאַגן די גוים.

די גאַנצע צערעמאָניע אַרום דעם ברויט, קנאַבל און וואַסער, מאַכט עפעס אַ ביפֿליש-פאַטריאַרכאַליש-אַפערעטישן איינדרוק.

אין שטוב ביים פאָרויצנדער פֿון דער קאַלאָניע איז ריין, ציכ-טיק, גרויס-שטעטיש. נישט פֿאַנג נאָך איז דער פאָרויצנדער געווען אַ ייד אַ נגיד, אַ וואַלדענדלער. איצט האַנדלען נאָך אויך זיינע ברידער מיט וואַלד און פאַרדינען. אין יעדן בריוו שרייבן זיי אים, ער זאַל זיך נישט פאַרדרייען דעם קאַפּ מיט ערד, צוריקקומען אין שטעטל צו זיך און האַנדלען בשותפות, נאָר ער וויל נישט.

— דאָ בלייב איך ! — זאַגט ער פעסט.

עס קומט אַריין זיין שווער, אַ ייד מיט אַ גרויסער באַרד. דער ייד זעט אויס וואַזשנע, אַמוועניקסטנס וואַלט ער געדאַרפט זיין אַ שוחט אָדער אַ ראש-הקהל, דאָ אין דאָרף „חקלאי“ איז ער אַ „סטאַראַזש“, אַ נאַכט-וועכטער, ער היט באַנאַכט דעם מאַגאַזין פֿון „דזשאַינט“ און בייטאָג שלאָפט ער.

די אַלטע זיינע שעמט זיך אַ ביסל. אויף דער עלטער איז איר מאַן, דער מיוחס אין שטעטל, געוואָרן אַ „סטאַראַזש“ אין אַ דאָרף. נאָר דער אַלטער אַליין שמייכלט, זיינע קינדערשע אויגן זענען פֿול מיט פֿרייד.

— אבי מען לעבט — זאגט ער און ער ווישט אָפּ די הענט,
זאָגנדיק שאו ידיכם...

אַ ריכטער

אין מאַגאַזין פון דזשאַינט באַקען איך זיך מיט אים. מיט אַ
זאָק אין האַנט שטייט ער, אַ פירעקיקער, אַ פעסט-געבויטער, מיט אַ
געשוירן העל בערדל, וואָס מאַכט אים ענלעך צו אַ דייטשן
קאָלאָניסט.

מיר רעדן זיך פאַנאַנדער און דער ייד דערציילט מיר וועגן
זיך.

ער איז אַליין אַ דזשאַנקאָיער, יאָרן-לאַנג געווען אַ שמיד. ווען
די רעוואָלוציע איז אויסגעבראַכן, האָט מען אים געמאַכט פאַר אַ
ריכטער, פאַר אַ פּאָלקס-ריכטער אין דזשאַנקאי.

עטלעכע יאָר צייט איז ער געווען ריכטער, מען איז פון אים
געווען צופרידן, נאָר אַז עס האָט זיך אָנגעהויבן די קאָלאָניזאַציע-
באַוועגונג אין קרים, האָט ער אַוועקגעוואָרפן זיין לייכטע און בּפּוּדע
ריכטער-שטעלע און באַזעצט זיך אויף דער ערד אַרבעטן שווער און
ביטער.

— פאַרוואָס? — פּרעג איך.

— גלייכער באַאַרבעטן די ערד, איידער משפטן מענטשן — זאָגט
דער פירעקיקער פעסט-געבויטער ייד.

מיר רעדן ווייטער, דער ייד דערציילט:

— איצט עפנט זיך אין דזשאַנקאי אַ יידיש געריכט. פאַראַן אַ
רוסישער געריכט, אַ טאַטערישער, און איצט מאַכט מען אויך אַ יידישן
געריכט פאַר יידן. מען בעט מיך, איך זאָל צוריק אָננעמען דעם
פּאָסטן, נאָר איך וועל עס נישט טאָן.

דער פאַרוואַלטער פון מאַגאַזין לייגט אָן דעם ייד אַ פּוּלן זאָק
מיט פאַרשידענע סחורות. אָט מיט דעם פּוּלן זאָק אויף די פּלייצעס

דאָרף דער ייד דורכמאַכן צופוס היבשע וויאָרטן. אפשר האָט ער נישט קיין פערד און ער האָט געמוזט קומען צופוס מיטן זאַק, אפשר האָט ער יאָ אַ פערדל, נאָר דאָס פערדל איז באַשעפטיקט אין דער היים מיט אַ וויכטיקערער אַרבעט? און ער גייט צושוס אין אַן אַנדער קאָלאָניע - און זיין פאַרגרעבט פנים איז צופרידן.

ער וואָלט איצט געקאָנט זיצן אין אַ וואַרעמען געריכטס-זאַל, ביי אַ רויט-געדעקטן טיש, אַרום אים זאָל זיצן אַ סעקרעטאַר, אויף די פּענק זאָלן זיצן מענטשן, באַשולדיקטע, עדות, יעדער זאָל אים קוקן אין די אויגן, אויסטענהן זיך פאַר אים, אַדוואָקאַטן זאָלן זיך ווענדן צו אים, וואַרטן אויף זיין וואָרט - און יעדעס מאָל, וואָס אים וועט זיך גלייטן טרינקען אַ גלאָז טיי, זאָל דער סעקרעטער פּייערלעך אויסרופן:

- דער חבר ריכטער גייט זיך באַראַטן, אויפשטיין!

נאָר ער וויל דאָס נישט.

ער וויל בעסער גיין וויאָרטן ווייט מיט אַ שווערן זאַק אויף

די פלייצעס איבער דער האַרטער ערד.

- ווייל גלייכער באַאַרבעטן די ערד, איידער משפטן מענטשן...

אַפנים, די לאַמעדוואָונויקעס האָבן זיך גענומען צו קאָ-

לאָניזאַציע.

מענטשן

פאַרן מיר אַליץ אַזוי פּסדר פון דאָרף צו דאָרף, פון פּונקט צו

פּונקט. דער שאַפער, אַן אַפּגעבליאַקצוועטער גוי מיט שטרויענע וואָנסן,

האַלט פּסדר דעם קאַפּ אין אַ זייט און רעדט.

- פון וואַרשע? - פּרעגט ער מיט פּרייד.

- פון וואַרשע.

- און ווי אַזוי זעט אויס וואַרשע, אַליץ נאָך אַזוי שיין ווי

אַמאָל?

- דאָס זעלבצ.

— איי, איי, איי — באַלעקט זיך דער גוי — אַ לעבן דאָרט
געווען, עך אַ לעבן! נו און פון גראַף (ער רופט אָן אַ נאָמען פון
אַ גראַף) ווייסט איר?
— געהערט.

— אַ לאַקיי בין איך ביי אים געווען — זאָגט דער גוי מיט
שטאַלץ — עטלעכע יאָר צייט.

נאָך דעם ערשטן גראַף, הויבט ער זיך אָן פרעגן אויף אָן אַ
שיער גראַפן. איך ערקלער אים, אַז איך בין צווישן די גראַפן נישט
אַזא שטאַרקער איינגייער, נאָר דער גוי מאַכט זיך נישט דערפון, ער
האַלט אַלץ אין איין דערציילן וועגן זיינע לאַקייאישע פאַסטנס ביי
די גראַפן און די אויגן זיינע לויכטן פון פרייד, נישטאָ דער גראַף,
ביי וועלכן דער גוי זאָל נישט האָבן געווען קיין לאַקיי.

— נו, און איצט ווי לעבט זיך? — פרעג איך אים.

— הזיריי! — ענטפערט ער און מאַכט אַוועק.

דעם אַרגאַנאָם גאדלעווסקי, אַ ווילנער ייד, וואָס מאַטערט זיך
נעבעך רעדן כאַטש איין וואָרט יידיש און קאָן נישט, פאַרדריסט
דעם שאַפערס ענטפער.

— ער פאַרדינט גאַנץ גוט — זאָגט ער מיר — נעמט אַ גוטן
חודש-געהאַלט, האָט איבער-שעהן, און צום בענזין דערלייגט ער אויך
נישט...

נאָר דער שאַפער האַלט זיך ביי זיינס.

— נישט אין געלט — זאָגט ער — גייט עס, נאָר אין לעבן...
אַ מענטש האָט דעמאָלט געלעבט, אַ לאַקיי געווען, אין ליבעריען
געאַנגען, און איצט...

ער ווייזט אויף זיין רויטן פויערישן פעלץ. — אַ וויילע פילט
זיך אַ ווידער-טעם — „אפשר וויל ער טאַקע זיין אַ לאַקיי, דער
מענטש?" — נאָר אַט קומט מען צו צו אַ דאָרף, אַפילו נישט צו קיין
דאָרף, נאָר צו אַ פונקט, אַ נומער, אויף וועלכן עס שטייען עטלעכע
יידישע הייזער. נאָך נישט אַלע דערפער האָבן שוין נעמען, טייל
האָבן בלויז נומערן. דאָס מאַכט אַ מאַדנעם איינדרוק. מענטשן אַר-
בעטן, האָרעווען, לעבן, און זייער אָרט האָט אַפילו נישט קיין נאָמען.

בלויז א נומער - מיר שטעלן זיך אָפּ, און שוין צעהליסן אלע פרי-
 ערדיקע שלעכטע געדאנקען וועגן מענטשן.
 פאר א דאָרפיש הייזל שטייט א יונגעראַמאָן מיט א נישט-
 געגאַלט פנים און לייגט אַ דאָך איבערן הייזל. - דערזענדיק אונז
 צופאַרן, שטעלט דער יונגעראַמאָן אַוועק דעם צמער מיט ליים, ווישט
 אָפּ די הענט אָן פאַרטוך און פירט אונז אַריין אין הייזל.
 אין הייזל זיצט אַ פרוי מיט עטלעכע קינדער. נאָך אַרים דער-
 ווייל דאָ, ווי אין אַלע נייע דערפלעך. דער מאָן אירער איז אַוועק
 עירן שטיינער; דער יונגעראַמאָן, וואָס פאַרריכט דעם דאָך, איז אַ שכן.
 מיר רעדן זיך פאַנאָדער. די יידענע ענטפערט קוים. ס'איז
 נישטאָ אויף איר וואָס פאַראיבל צו האָבן - זי איז נאָך נישט צוגע-
 וויינט צו אַזאָ האַרטן אַרעמען דאָרפישן לעבן. דער יונגעראַמאָן, וואָס
 האָט פאַרריכט דעם דאָך, קלאָגט זיך נישט.
 - ביסלעכעווייז - זאָגט ער - אַלץ ביסלעכעווייז, מ'וועט זיך
 איינאַרדנען.

ער רעדט מיט מיר וועגן פאַרשידענע זאַכן, וועגן רוסלאַנד,
 וועגן דער לאַגע פון אַרבעטער אין אייראָפּע, אין אַמעריקע. ער זאָגט
 אַרויס זיינע מיינונגען, איך - מיינע. קומענדיק צו רייד וועגן דער
 לאַגע פון די אַרבעטער אין אַמעריקע, זאָג איך אַרויס מײַן מיינונג,
 אַז רוסלאַנד וואָלט זיך ווינשן, דאָס אירע אַרבעטער זאָלן אין פינף
 יאָר אַרום לעבן אַזוי גוט, ווי די אַמעריקאַנער.

דער יונגעראַמאָן פּרעגט מיך געלאַסן:

- איר זענט שוין לאַנג פון אַמעריקע?

- ניין, איך בין נאָך דאָרטן קיינמאָל, נישט געווען.

- פון וואָנען זשע ווייסט איר?

- טאַקע אַ קשיה! מיר זענען אַלע אַזוי צוגעוויינט אין איי-

ראַפּע צו דער אַמעריקאַנער עשירות, אַז מען רעדט וועגן דעם, גלייך מען
 זאָל עס האָבן געזען מיט די אויגן.

- איך בין יאָ געווען - זאָגט דער יונגעראַמאָן.

איצט דערזע איך טאַקע, אַז דאָס פאַרטוך זיינס, וואָס ער

טראָגט, איז נישט קיין רוסיש - דאָס איז אַ פאַרטוך מיט אַ פאַר
 הויזן צוזאַמען, ווי אַרבעטער אין אויסלאַנד טראָגן.

- שוין לענג זענט איר פון אמעריקע? — פרעג איך ביי יונגמאן.
- ניין, א יאר, סך הכל.
- קאן מען וויסן, צוליב וואָס איר זענט צוריקגעקומען?
- צו ערבעטן ערד.
- ארבעטן ערד איז ביי אייך אן אידעע?
- ניין, נאָר מיך ציט שטענדיק צו דער ערד-ארבעט. איך בין א זון פון א כערסאָנער קאלאָניסט.
- און אין אמעריקע האָט איר נישט געקענט זיך דערשלאָגן צו ערד-ארבעט?
- יאָ, נאָר אויב שוין ערד-ארבעט, וויל איך בעסער אין דער אלטער היים, צווישן אייגענע.
- דער יונגערמאן אינטערעסירט מיך און איך באַמי זיך אַנצוו-האלטן דעם געשפרעך.
- קאָן מען וויסן מיט וואָס איר האָט זיך באַשעפטיקט אין אמעריקע?
- יאָ. איך האָב לעצטנס געאַרבעט אין פאָרדס אויטאָמאָבילן פאַבריקן, פאַרדינט פינף און דרייסיק דאָלאַר אַ וואָך. פריער האָב איך געאַרבעט ביי אַנדערע פּאַכן.
- האָט איר נישט קיין חרטה וואָס איר האָט פאַרלאָזן אמעריקע?
- ניין!
- ער נעמט פון טיש אַ שטיקל שוואַרצעך אלטגעבאַקן ברויט, רייסט אָפּ אַ שטיקל און קייט, און ער דערציילט ווייטער וועגן זיך.
- אַ ביטער לעבן אין אמעריקע — זאָגט ער — מען פאַרדינט דעם דאָלאַר, אמת, ס'איז געווען צייטן, ווען איך האָב פאַרדינט אַפילו אַכצן דאָלאַר אַ טאָג, נאָר עס איז מיר נישט באַקומען.
- פאַרוואָס?
- ווייל איך האָב זיך בשום אופן נישט געקענט צוגעוויינען צו זיין אַ קנעכט.
- אין וועלכער הינזיכט?
- נו, גאַנץ איינפאַך. ביי פאָרדן דאַרף דער מענטש אַרבעטן ווי אַ מאַשין, טאָמער פאַרהאַלטסטו זיך אויף איין וויילע בלויו.

פארהאלטטו גלייכצייטיק הונדערטער מענטשן, דעם גאנצן מעכאניזם.
טאָרסט נישט אַ זינג טאָן, טאָרסט קיין וואָרט נישט אַרויסרעדן, און
אַפילו, אַז מען גייט אַוועק אַ וויילע צוליב אַ מענטשלעכן געברויך,
קוקט דער אויפזעער נאָך, צו דו האָסט זיך נישט צו לאַנג געזאָמט...
— אָבער אַזוי לעבן דאָך דאָרטן מיליאָנען אַרבעטער!

— יאָ. אָבער איך האָב נישט געקענט. איך בין אַ זון פון אַ
קאָלאָניסט, געוויינט געווען אין דער יוגנט צו פרייהייט, צו אַרבעט
אָבער צו פרייהייט, און איך האָב נישט געקענט — די דאָסערן זענען
מיר נישט באַקומען.

— נו, און דאָ?

— דאָ? דאָ איז נישט גוט דערווייל, אמת, מען עסט טרוקן
ברויט, ווי איר זעט, און מ'דאַנקט, אַז דאָס שטילק' ברויט איז דאָ,
מען אַרבעט שווער, אָבער מען איז נישט קיין קנעכט.
ער קוקט זיך אַרום און זאָגט:

— אַט זעט אַליין, זיצן מיר שוין דאָ עטלעכע צענדליק מינוט
אין רעדן, קאָן מיר דען עמעצער שטערן?

פון מיין ווייטערדיקן געשפרעך מיט אים ווייזט זיך אַרויס,
אַז דער יונגער קאָלאָניסט מיטן אַמעריקאַנער פאַרטוך איז אין דער
יידישער אַרבעטער-גאַס אין פאַרשידענע אַמעריקאַנער שטעט געווען
אַ באַקאַנטער נאַמען.

ווען מיר זענען אָפגעפאַרן, האָט ער פאַרלייגט אַ האַנט צו די
אויגן, באַטראַכט דעם גאַנצן גרויסן סטעפ אַרום זיך און זיך פאַנגען-
דערגעשמייכלט.

קיין סך ברויט איז נאָך אויף דעם גאַנצן גרויסן סטעפ
נישטאָ, נישט אַלץ איז נאָך באַאַרבעט, דאָס גערעטעניש איז אויך
געווען אַ שלעכטס, אָבער פרייהייט איז דאָ, פרייטקייט, רחבות.
קיינער גיט נישט אַכטונג וויפיל מען רוט, וויפיל מען וויל רעדן מיט
אַ מענטשן.

און וואָס נאָך דאַרף ער, דער זון פון כערסאָנער קאָלאָניסט,
וואָס מען האָט אים געהאַלטן געשלאַסן אין די אַמעריקאַנער פאַבריק-
ווענט?..

— ווי אומבאַגרייפבאַר ביסטו, מענטש!

טאטעס און זין

אין אן אנדער דאָרף, „ראַטנשטאט“ דאַכט זיך.
מיר קומען צו צו אַ הייזל. אַ ייד מיט איין אויג, אַ דער-
לאָגענער, אַ פאַרביטערטער קומט אַרויס, מיט אים גייט מיט זיין
פּרוי, אַן אומעטיקע, אַ טרויעריקע.
— וואָס איז? — פּרעגט מיין באַגלייטער — וואָס זעט איר
אַזוי ביטער אויס?

— נישטאָ קיין ברויט!

קורץ און קלאַר.

דער ייד דערוויסט זיך, אַז איך בין אַ צייטונגס-מענטש און
ער וויל ביי מיר אַן עצה. מיט יאָרן צוריק, אין 1918 איז ער נאָך
געווען אַ ייד אַ נגיד, און ער האָט, צוזאַמען מיט אַ גאַנצער חברה
אַנדערע יידן, איינגעצאָלט שיינע טויזנטער רובל, אַוועקגעשיקט אַ
דעלעגאַט קיין ארץ-ישראל איינקויפן ערד. ער האָט שוין אַוועקגע-
שיקט אַ סך בריוו, נאָר קיינער ענטפּערט אים נישט. ווען ער זאָל
צוריקבאַקומען כאָטש אַ דריטל געלט פון דעם, וואָס ער האָט איי-
געצאָלט, וואָלט ער דאָ געקענט זיך איינאַרדענען. ער וואָלט זיך
געקויפט אַ פּאַר פּערד, אַ פּאַר אַקסן, וואָגנס, חזרים, עופות.
דער זון זיינער, אַ יונגער בחור, פאַרלאָנגט ביים אַגראָנאָם, מיין
באַגלייטער, מען זאָל אַסיגנירן געלט אויף דינגען מענטשן, זיי זאָלן
צעאָקערן די ערד און פאַרזעצן אַ וויינגאַרטן.

דער אַגראָנאָם פאַרשרייבט ביי זיך אין ביכעלע.

די געשיכטע קומט מיר פּאַר מאַדנע:

אַ פּאַמיליע קאָגט זיך, אַז עס איז נישטאָ קיין ברויט, און
אין דערזעלבער צייט דינגט זי גוים, וואָס צעאָקערן ביי איר די
ערד, כדי צו פּלאַנצן אַ וויינגאַרטן.

— איך פאַרשטיי נישט — זאָג איך דעם אַגראָנאָם — שוין-

זשע קאָנען זיי נישט אַליין צעצאָקערן די ערד און פאַר דעם געלט
וואָס זיי צאָלן די געדונגענע גוים, קויפן ברויט?
— עס איז שוין אזוי — זאָגט דער אַגראָנאָם — אַלע אַרבעטן
טוען זיי, די יידן, נאָר צעצאָקערן די ערד אויף וויינגערטנער קענען
זיי נישט, ס'איז פאַר זיי צו שווער.

— נו, און הונגערן איז גרינגער?

— זעט איר דאָך...

מיר קומען אַרויס אויפן פעלד. עטלעכע דאַרע גוים, אָפגע-
ריסענע, אָפגעשליסענע, בלאַסע, קוים וואָס די נשמה האַלט זיך אין
זיי, שטייען און צעצאָקערן די ערד פאַר די יידישע קאָלאָניסטן.

— וויפֿל פאַרדינען זיי אַ טאָג?

— עס ווענדט זיך וויפֿל קלאַפטער זיי מאַכן.

פאַר אַ קלאַפטער צאָלט מען פינף און צוואַנציק קאָפּיקעס —
גראָבן דאַרף מען טיף, ביז אַן אַרשין די טיפּקייט. ביי שווערער
אַרבעט קאָן מען מאַכן פיר קלאַפטער אַ טאָג, געוויינלעך מאַכט מען
דריי קלאַפטער. פאַר פינף און זיבעציק קאָפּיקעס אַרבעטן די מענטשן
אַ גאַנצן טאָג. פון קיין אַכט-שעהדיקן אַרבעטס-טאָג ווייס מען נאָך
דערווייַל נישט ביי אַזעלכע אַרבעטן אין דאָרף.

מערסטנס ווערט די אַרבעט געמאַכט דורך געדונגענע גוים,
דער „דזשאָינט“ צאָלט פאַר דער אַרבעט. אָט זעצט זיך טאַקע אַוועק
דער אַגראָנאָם און צאָלט אויס אַ קנאַפן הונדערטער פאַר דער
אַרבעט.

מיר לייגט זיך בשום אופן נישט אויפן שכל, אַז די בלאַסע,
אויסגעהאַרעוועטע גוים, וואָס גראָבן די פעלדער, זאָלן האָבן מער
כוח פון די יידן, זייערע באַלעבאַצטים.

דער אַגראָנאָם איז מספּים מיט מיר. ער האַלט אויך נישט פון
דעם „והידיים ידי עשיר“, אַז אַבי נאָר אַ גוי, איז ער פון אייזן.
נאָר ער ערקלערט מיר דעם שכל:

— אַ גוי — זאָגט ער — ווייסט, אַז אויב נישט אַליין, וועט
אים קיינער נישט געבן, ער זאָל זיך אויסציען און שטאַרבן. דער-
פאַר איז קיין זאָך פאַר אים נישט שווער. יידן זאָרען איינע פאַר
די אַנדערע.

אָבער באַלד איבערצייגן מיר זיך, אז אויך נישט אַלע יידן זענען גלייך. מיר דערנענטערן זיך צו אַ פעלד. אַן עלטערער ייד מיט ברילן, מיט אַ בכבוד פנים, שטייט און מעסט מיט אַ שטריקל, אויף אַ מעטר טיף אין דער ערד שטייען פיר זין זיינע און גראָבן געשמאַק.

דאָס גראָבן זיי די ערד, פדי צו פלאַנצן וויין-גערטנער, און כאָטש זיי זענען יידן, דיזעלבע יידן וואָס אַלע, מאַכן זיי דאָס אַליין, און פאַר דעם געלט, וואָס זיי וואָלטן אַוועקגעגעבן, קויפט מען זיך ברויט און מען לעבט.

זיי קלאָגן זיך נישט „נישטאַ קיין ברויט“, חלילה, זיי בעטן נאָר דעם אַגראָנאָם, ער זאָל זיי אויסצאלן פאַר דער אַרבעט. דער אַגראָנאָם צאָלט אויס צען רובל, און דער עולם נעמט זיך נאָך מיט מער ברען צום גראָבן.

פאַר צען רובל קען מען קויפן צען פּוּד וויין. און אין פיר יאָר אַרום וועט מען פון די וויינגערטנער האָבן נחת. פון איין דעסיאַטין וויינגאַרטן האָט מען מער ווי פון צוואַנציק דעסיאַטין וויין — און פיר יאָר זענען נישט אַזוי לאַנג. מען דאַרף נאָר וועלן אַרבעטן און לעבן.

דער אַלטער ייד נעמט די צען רובל און בעט ביים אַגראָנאָם נאָך אַ קליינע טובה.

— פאַרשרייבט פאַר מיינעטוועגן אַ לאַפּאַטע צום גראָבן — בעט ער זיך — איך וויל אויך אַרבעטן, צוהעלפן די קינדער.

דער אַגראָנאָם ווינדערט זיך:

— ביי אייער עלטער?

— ס'מאַכט נישט אויס! — זאָגט דער אַלטער — מען וועט

עסן, וועט מען האָבן כוח...

דער אַגראָנאָם פאַרשרייבט אים אַ לאַפּאַטע.

ת ל - ח י

פירט מיך א שווארצער אָפגעברענטער ייד, ענלעך צו א ציי-גינער, איבער די יידישע דערפער אין קרים, פירט מיך פון דאָרף צו דאָרף.

נישט אַלע קאָלאָניעס זענען נאָנט איינע צו דער צווייטער. טייל טיילט אָפּ בלויז עטלעכע קילאָמעטער, אַנדערע זענען אָפגערוקט אויף מיילן ווייט.

מיר פאָרן איבער פאַרשידענע דערפער, איבער רוסישע, דייטשע, בולגאַרישע, טאַטערישע, און כאַטש איך בין דאָ נישט לאַנג, דערקען איך שוין ביים ערשטן בליק יעדער דאָרף צו וואַסער פאָלק עס געהער. דאָס רוסישע דאָרף איז שטענדיק אומעטיק פאַרשלאָפן, די דעכער זענען געדעקט מיט שטרוי, די פענסטערלעך קליין, די גאַס שמאַל. דאָס דייטשע דאָרף איז ברייט, פעסט, יוסט, די הייזער גרויסע, מערסטנס מיט שינדלען אָדער קאַכלקעס געדעקט, ברונימס צעמענ-טענע, שטאַרקע, שייערן ברייטע, שטאַלן געמויערטע, און די איינ-ווינער - גרויסע, פעטע.

די יידישע קאָלאָניעס איז קיין קינץ נישט צו דערקענען. כמעט אַלע הייזלעך זענען ניין, ווי נאָר וואָס פון דער נאָדל אַרויס, די דעכער פון רויטע קאַכלקעס, און אויסגעשטעלט זענען זיי, די הייזלעך, סימעטריש, גלייך, ווי אויף אַ שאַך-ברעטל.

דערפאַר זענען גאַנץ אַנדערש די טאַטערישע דערפלעך. די הייזלעך זענען צעוואָרפן, צעפלאַנטערט, לאַנג און שמאַל, און עפעס קיין שטאַלן זעט מען נישט, גלייך עס וואָלט דאָרט קיין בהמות נישט געווען. אויף די ברייטע סטעפעס איז פּוסט, זעלטן אַ קו צו זען, דערפאַר פעלן נישט קיין שעפּסן. אין די הונדערטער טוילען זיי זיך איינס צום אַנדערן, קוקן מיט גרויסע אויגן אויף אַ פרעמדן דורכפאַרער און צעלאָזן זיך מיט מורא איבערן אָפגעגעסענעם פעלד.

דאָס זינגען פון טאָטערישן פּאָסטוך איז פּונקט אזוי נאָקעט, אומעטיק און אָרעם, ווי דער סטעפּ, דאָס גאַנצע ליד איז איין טאָן, אַ נאָגנדיקער, אַ האַרצרייסנדער, אַ געדרייטער, וואָס דערמאָנט שטאַרק אין יידישע קינות. זעלטן זעט זיך אַן אָרעם מעטשעטל, אַ הויקערדיק מאַכמעדאַניש בית-עולם.

— אומעטיק דאָ ביי די טאָטערן — זאָג איך צו מיין באַלע, גאַלע דעם קאַלאָניסט פון „חקלאי“, ביי וועלכן איך האָב געדונגען די פּור מיט די פּאַר פּערד.

— פון וואָס זאָל זיין פּריילעך? — ענטפּערט ער. מיר צערעדן זיך וועגן די טאָטערן, און דער ייד דערציילט מיר אינטערעסאַנטע זאַכן.

— איר זעט — ווייזט ער מיט דער בייטש — אָט די צעאַקער-טע פעלדער, דאָס האָב איך זי צעאַקערט.

— איר גאָר? פאַרוואָס?

— מען האָט מיר באַצאָלט — זאָגט דער ייד — געקומען אַ טאָטער, כּוּזאַל אים באַאַרבעטן די פעלדער, ער וועט מיר באַצאָלן, האָב איך אים באַאַרבעט.

— פאַרוואָס עפעס באַאַרבעט דער טאָטער נישט אַליין?

— ווייל ער האָט נישט קיין פּערד, קיין אָקסן, מיט וואָס

וועט ער באַאַרבעטן?

ווען מען זאָל עס געווען אַמאָל דערציילן פאַרצייטיקע יידן, אַז אַ ייד וועט באַאַרבעטן די פעלדער ביי אַ גוי, ביי אַ טאָטער, וואָלט ער זיינע אייגענע אויערן נישט געגלויבט — ס'מיינט, יעקב איז גאָר אַ קנעכט ביי עשון? נאָר מיין קרימער ייד האָט גאָרנישט דאַקעגן. הלואי וואָלט זיך אים איצט געמאַכט אַזאַ אַרבעט!

— בכלל, — זאָגט ער, — זענען די טאָטערן ווילע מענטשן —

אַבי יידן פלעגן זאָגן „אַ האַרץ פון אַ טאָטער“ — שטילע, רויקע מענטשן, נאָר אַרבעטן האָבן זיי נישט איבעריק ליב.

— און עס איז קיין ווונדער נישט — זאָגט דער ייד — אַז ער

איז אַ „שמה בחלקי“, אַבי ער האָט אַ פּונט געטריקנטע קאווע צו

מאַכן שטאַרקע קאווע, און אַן אייגענעם שעפּס צו מאַכן „שאַעליק“,

דארף ער מער גאָרנישט... זיצט ער זיך אויף אַ טעפּיכל, טרינקט קאַווע, רויכערט און זינגט זמירות...
מיר פאָרן ווייטער, גאַנצע שטיקער ערד ליגן נישט באַ-אַרבעט.

— אָט, איר זעט די ערד — ווייזט מיר דער ייד — דאָס אַלץ האָט פריער געהערט צו טאָטערן, פריצים. ווי נאָר די רעוואָלוציע האָט אויסגעבראַכן, האָבן די פויערן די ערד פאַרכאַפט, נאָר עס איז נישט געווען מיט וואָס צו באַאַרבעטן. די ערד איז אַ האַרטע, מיט איין פערד איז שווער צו אַרבעטן, און מען האָט צוריק אָפּגעלאָזן די פאַרכאַפטע ערד. איצט דארף זי אָפּגעגעבן ווערן צו יידישע קאָלאָניסטן.

אויפן וועג באַגעגענען מיר צוויי רייטער. ביים ערשטן אויגנבליק זעען זיי אויס ווי גוים, אַז מען קוקט זיך צו נענטער, דערקענט מען אין זיי יידן.

פון וואַנען רייטן יידן?

— פון דער קאָלאָניע „ראטנשטאט“.

— וואָס הערט זיך אין „ראטנשטאט“?

— עט! — מאַכן די יידן אַוועק — נאָך אַלץ נישט גוט.

איך בין שוין גרייט רחמנות צו האָבן, נאָר דער קאָלאָניסט פון

„חקלאי“ סטראַשעט זיי מיט אַ פינגער.

— זינדיקט נישט, הלואי וואָלטן אַלע אַזוי גוט געשטאַנען, ווי

איר ביידע!

ווייזט זיך אַרויס, אַז די צוויי רייטער זענען די סאַמע גרעסטע

גבירים פון „ראטנשטאט“. איצט רייטן זיי פון דער הלוצישער קאָמונע

„תל-חי“, וווּ זיי האָבן געפירט אונטערהאַנדלונגען וועגן איינפירן ביי

זיך אין „ראטנשטאט“ אַ קיך צו קאָכן קענען.

די הלוצים פון תל-חי זענען ספּעציאַליסטן אין אַלעס. מיט

אַלע שווערע זאַכן ווענדעט מען זיך צו זיי, און אַז „ראטנשטאט“

דארף איינפירן אַ קעז-קיך, פאַרט מען צו די תל-חיניקעס, מען

דינגט זיך אויס וועגן פרייז און חברה מאַכט, וואָס מען דארף.

באַלד קומען מיר אָן קיין תל-חי.

ווי מאַדנע די ווערטער „ה'לוצים" און „תל-חי" קלינגען אויף
דער רוסישער סאָויעטישער ערד!

*

נישטאָ קיין סך קאָמונעס אין קאָמוניסטישן רוסלאַנד. אפילו
קאָלעקטיוון אין די דערפער זענען זיך פאַנגדערגעפאלן. מענטשן
האָבן ליב צו אַרבעטן פאַר זיך.

אַז איך האָב פרובירט רעדן אין אוקראַינע, קרים וועגן קאָלעק-

טיוון, האָבן מיך די קאָלעאַניסטן שיער נישט אויפגעגעסן.

— רעדט נישט דערפון! — האָבן זיי מיך געבעטן — די קאָלעק-

טיוון האָבן פון אונז אַ תל געמאַכט! דאַנקען גאָט, וואָס מיר זענען
שוין אַרויסגעקראָכן דערפון!

פאַרשטייט זיך, אַז קאָמונעס זענען דאָ נאָך ווינציקער. יידישע

דאָרף-קאָמונעס אין קרים זענען בלויז פאַראַן עטלעכע. דאָס זענען די
ה'לוצישע קאָמונעס „תל-חי", „מעין", „משמר".

דאָס ערשטע פאַרן מיר צו צו דער סאַמע גרעסטער קאָמונע,

וואָס רופט זיך „תל-חי". אין אַ גרויסן ריזיקן הויף מיט אַ סך שייצערס,

הייזער, שטאַלן, שפייכלערס שטייט אַ קליינע קאַנצעלאַריע. דאָרט

זיצן עטלעכע בחורים, אַ מיידל און פירן ביכער, חשבונות.

— קאָן מען זען אייער קאָמונע?

— ביטע זייער!

מען פירט מיר ווייזן דאָס פאַרמעגן. אַזאַ רחבות, אַזאַ

אַרדנונג.

מיר קומען אַריין אין די שטאַלן פון די בהמות. גרויסע פעטע

קי ליגן, שטייען און זענען מעלה גירה. די אַרדנונג אין די

שטאַלן איז אַ גלענצענדיג, עטלעכע בחורים רייניקן דאָס מיסט. די

בהמות זענען ריין. יעדע קו האָט זיך איר נאַמען, און גאַנץ אָפט

העברעישע נעמען, ווי „חמדה" און ענלעכע. אָבער דער גרעסטער

שטאַלץ פון די בהמות איז דער ביק, דער הערשער איבער אַלע

בהמות...

— איי, איי, איי — באַלעקט זיך מיין באַלעגאַלע, דער קאַלאַ-
ניסט פון חקלאי, איי איז דאָס אַ בחור! ווען איך קאָן אזוי ברענגען
צו אים מיינע בהמהלעך און דערלעבן זיך קינדער און קינדס-קינדער
פון אים...

די חלוצים גייען צו אים צו. ער שטייט אין אַ באַזונדער
שטעלע, אָפגעצוימט, און זיי צערטלען אים דעם קאָפּ.
— איר האָט נישט קיין מורא? — ווינדערט מיר.

— פריער וואָלט מען צו אים נישט צוגעגאַנגען אזוי — זאָגן
די בחורים — ווי איר קוקט אים אָן, האָט ער שוין צעבראַכן אַ חבר
אונזערן אַ פּוס אויך. איינמאָל האָט ער מיט די הערנער איינגעבראַכן
די וואַנט אין שטאַל, נאָר מען האָט אים דורכגעצויגן אַ רינג אין
דער נאָז, און דאָס האָט אים אונטערטעניק געניאַכט.

ער קוקט אויף מיר, דער ביק, מיט ווילדע בלוט-פאַרגאַסענע
אויגן, אַ גאַנצע וועלט מיט קראַפט קוקט אַרויס פון אים.

— דאָס איז אונזער אייגענע האַדעוואַניע — באַרימען זיך די בחורים —
אַליין אים אויסגעהאַדעוועט.

אין די פּערד-שטאַלן איז גאָר אַ מחיה אַריינצוקומען. ווונדער-
באַרע פּערד, מערסטנס אַליין אויסגעהאַדעוועט. פאַראַן צווישן זיי
גלענצענדע ראַסן-פּערד.

נאָר דער גרעסטער מול-ברכה איז דאָ אין חורים. די חלוצים
פירן מיך איבער די חורים-שטאַלן. עס ליגן חורים פון פּל-ערפּיי
גרויס, מינים און ראַסן. אַ זיפּצעריי, אַ קוויטשעריי, אַ קרעכצעריי!
— אָט איר זעט די, — ווייזן די בחורים — דאָס זענען ענגי
לישע, זעלטן צו טרעפן אַזעלכע עקעמפּלאַרן...

דאָס זענען חורים מיוחסים, לאַנגע, שלאַנקע, ווייט-האַריקע,
וואָס דאָס בלוט שפּראַצט פון זיי. אין אַ באַזונדער אַרט ליגן די
„מאַמעס“. צענדליקער קליינע חורימלעך זייגן, זיפּצן, ניוכן.

— דאָס איז גאָרד — זאָגן די בחורים — איידער מען קוקט
זיך אום, וואַקסט דאָס אויס און מערט זיך...

אַנגעהויבן האָבן זיי סך הפּל מיט עטלעכע יאָר צוריק ביי
עטלעכע חורים, און איצט האַלט מען שוין ביי עטלעכע הונדערט.
— פון איר האָט מען נישט קיין נחת — זאָגט מיר אַ בחור,

אָנווייזנדיק אויף אַ ריזיקן פעטן דבר-אחר - זי דערשטיקט די
חזרימלעך מיט איר שווערקייט. פון צען בלייבן קום צוויי דריי.

- דערפאר איז „ער“ א „מאַלאַדיעזן“ - ווייזט מען מיר איף
אַ ריזיקן עקזעמפליציר - דאָס איז אונזער „פראָאיוואָדיטעל“ - דער
טאַטע פון אַלע...

דער ייד פון „חקלאי“ קוקט מיט אויגן פול מיט קנאה.
ווען גאָט העלפט און מען פאַרדינט עטלעכע קערבלעך וואָלט מען
אַראָפגעקומען און איינגעהאַנדלט עטלעכע שטיקלעך...

- איר וועט פאַרקויפן? - פּרעגט ער - יידן?

- קומט, וועלן מיר רעדן - ענטפערן די חלוצים און ווילן
מיך פירן ווייטער איבער די חזרישע אַפּאַרטאַמענטן. נאָר איך קאָן
שוין מער נישט. מיין נאָז איז שוין אַזוי אויך פון אייזן...

אויף דעם ריזיקן אויף אַרבעטן בחורים און מיידלעך, איינער
שפּט וואַסער און גיסט אין די קאַריטעס פאַר די בהמות, אַ מיידל
שלעפט היי פון אַ גרויסן ריזיקן סטאָג, אַנדערע גראָבן אין פעלד,
מאַכן, דאַכט זיך, וויין-גערטנער, און אַט פאַשעט גאָר איינער אַ
מחנה שאָף.

צוויי טויזנט, אָדער נאָכמער, דעסיאַטין ערד געהער צו דער
ראַזיקער קאָמונע. קיין אַרבעט פעלט נישט. אָנגעהויבן האָבן זיי, די
חלוצים, ביי צען מאָן, איצט איז שוין פאַראַן ביי זיי העכער הונדערט
קאָמונאַרן.

מען אַרבעט, מען האַלט אָפּ צווישן זיך לעקציעס, אַפילו
ליטעראַרישע אָונטן מאַכט מען אַמאָל.

- אַט האָט איר דאָך קאָמונעס און גאַנץ גוטע, - זאָג איך צו
מיין „חקלאיער“ קאָלאָניסט - וואָס-זשע שרייט איר אַזוי, אַז די
קאָלעקטיוון האָבן פון אייך אַ תל געמאַכט?

- אַ שיינעם דאַנק אייך! - זאָגט דער „חקלאיער“ קאָלאָניסט -
זאָלן זיי נאָר האָבן ווייבער, וועלן מיר שוין זען, ווי אַזוי זיי וועלן
אויסזען.

ווייזט זיך אַרויס, אַז צווישן די הונדערט מענער און פרויען,
וואָס אַרבעטן אין דער קאָמונע „תל-חי“, איז פּמעט נישטאָ קיין

חתונה-געהאטע, כמעט בלויז בחורים און מיידלעך, און דאָס איז ד
סבה, מיינען די קאָלאָניסטן, וואָס זיי האַלטן זיך, לעבן בשלום.
צו די גרעסטע מחלוקתן אין די קאָלעקטיוון האָבן געבראַכט
די ווייבער. יעדערע האָט געהאַט טענות, אַז די אַנדערע מיטגלידער
אַרבעטן ווינציק, נעמען אַ סך אַרויס, און מען האָט זיך געמוזט
פאַנאָדערגיין.

גיט וואָס אַרקלערט זיך אַזאַ רעטעניש, וואָס אין די חלוצישע
קאָמונעס, וואָס זענען זאָט און גוט איינגעאָרדנט, לעבן יינגלעך און
מיידלעך און האָבן נישט חתונה?

וואָס נעמט זיך דערפון, וואָס ביי דער געטרייסטער אַרבעט אין
די קאָמונעס, ביי דער בעסטער אָרדנונג, שטייען זיי, די חלוצים, מיט
איינ פּוס אין דער קאָלאָניע און מיטן צווייטן פּוס אין פּאַלעסטינע.
מען אַרבעט דאָ אין קריב, מען לייגט אַריין בלוט און שווייס, נאָר
מיטן געדאַנק, מיט דער נשמה איז מען דאָרטן, אין פּאַלעסטינע, און
כדי נישט צו פּאַרלירן די האַפנונג צו קומען קיין פּאַלעסטינע, האָט
מען מורא חתונה האָבן, געבוירן קינדער, כדי עס זאָל נישט שווער
מאַכן די רייזע.

כ'האָב פּאַרפירט אַ שמועס מיט דעם עולם. לויט מיין מיינונג -
זאָג איך זיי - איז עס נישט נאַטירלעך, מען באַאַרבעט ערד, מען
האַרעוועט, מען אָרדנט זיך איין, מען עסט פונם ברויט, וואָס מען
אַרבעט אויס - פאַרוואָס זאָל מען נישט וועלן זיצן דאָ און שטרעבן
קיין פּאַלעסטינע, וווּ ערד מוז מען קויפן, וווּ מען דאַרף אָנהויבן
אַלץ פון דאָס-ניי?

- נישט אמת - דערקלערן די חלוצים - די קאָמונעס אונזערע
וועלן שטענדיק בלייבן. אויב אַ טייל וועט אַוועק קיין פּאַלעסטינע,
וועלן זיך גלייך באַוועגן אַנדערע, דער עיקר איז דאָך, ס'זאָלן בלייבן
יידישע קאָמונעס. ווער עס וועט אַרבעטן אין די קאָמונעס, בערל
אַדער שמערל - דאָס איז שוין אַלץ איינס.

מען קאָן נישט אינגאַנצן איינשטימען מיט אַזאַ מיינונג, אָבער
די חלוצישע קאָמונע "תל-חי" איז פאַרט דאָס שענסטע, וואָס מיר
איז אויסגעקומען צו באַגעגענען אין די קאָלאָניעס.

— איבעריקנס — זאָגן זיי, די חלוצים — וועט איר זען ביי אונז פאָמיליעס אויך, פאָרט צו קיין „מעין“, נישט ווייט פון אונז... מיר פאָרן צו קיין „מעין“, וואָס געפינט זיך אַכט וויאָרסט, דאַכט זיך, פון „תל-חי“.

— ווי לעבט איר זיך צונויף מיט די חלוצים? — פרעג איך ביי מיין באַלעגאַלע, דעם קאַלאָניסט פון חקלאי.
— זער גוט — זאָגט דער ייד — ווילע בחורים, אַרבעטן גוט, נאָר מען אַרעסטירט זיי אַלעמאַל...

יא, אָפטמאַל קומט פאָליציי אַראָפּ אין די חלוצישע קאָמונעס, מען אַרעסטירט אַ טייל פון עולם פאַר ציוניסטישע זינד און מען זעצט זיי אַריין אין די טורמעס אָדער מען פאַרשיקט טיף אין סיביר. פאַרנאַכט-צו קומען מיר אָן אין „מעין“.

אין אַ גרויסן פּריציפּן הויף געפינט זיך „מעין“. מיידלעך זיצן אין די שטאַלן, מעלן קי. דאָס קלינגען פון מילך אין די עמערס לאַזט זיך הערן פון אַלע זייטן, עס שמעקט מיט זויערקייט. וואָרים איז ווי אין זומער, אַ פולער הימל מיט שטערן.

„מעין“ איז נישט אַזוי גרויס ווי „תל-חי“, סך-הכל, דאַכט זיך, לעבן דאָרטן עטלעכע און דרייסיק פּערזאָן, נאָר דאָ זענען שוין פאַרען פאַמיליעס אויך, און קינדער זענען פאַרען, און אַפילו אַ היים פאַר די קינדער, ווי אַלע ווערן געהאַלטן צוזאַמען, כדי די מוטערס זאָלן קענען אַרבעטן.

די קינדער רעדן העברעיש. אין סאָויעטישן רוסלאַנד, אין אַ קאָמונע מאַכט עס אַ מאַדנעם איינדרוק. די לערערין, אויך אַ חלוצה, אַ קלוג מיידל, דערציילט וועגן לעבן דאָ.

— מיר לעבן דאָ אַלע גלייך — ערקלערט זי — און כאַטש עס איז פאַרען קינדערלעך, ווי איר זעט, קריגט מען זיך, חלילה נישט.

מען לאַדט מיך איין נעכטיקן, מען לייגט מיר פאַר פּרישע מיילך פון דער קו, און אויב איך דאַרף פאַרטאָג פאַרן צו דער באַן, מאַכט נישט אויס, מען וועט איינשפּאַנען אַ פאַר פּערד און מיך צופירן, עס איז אַ קלייניגקייט.

ווילע בחורים און מיידלעך. צוגלייך ווי ציוניסטיש, זענען זיי

אויך, מערסטנס סאָויעטיש און אפילו קאָמוניסטיש. כמעט אומעטום
 טרעפט מען הענגען די בילדער פון הערצלען און לענינען צוזאמען.
 אין דער קינדער-היים אין „מעין“ הענגען אויף דער וואַנט
 אין שכנות י. ל. פּרץ, ח. נ. ביצליק און וולאדימיר לענין.
 — אַ מאָדערן דריילינג — שפּאַס איך — איך האָב מורא, זיי
 זאָלן זיך נישט אַמאָל צעקריגן.
 — פּאַרוואָס? — פּאַרשטייט נישט די פּערערקע — איך זע נישט
 קיין סיבה פאַר מהלוקת...

מ ש מ ר

אין אַ צווייטער זייט פון שטעטל דושאַנקאַ, אָפּגערוקט פון די
 איבעריקע קאַלאָניעס, ליגט די חלוצישע קאַמונע „משמר“.
 אין דער קליינער קאַנצעלאַריע שטייען עטלעכע יעגער-ביקסן.
 קיין געווער טאָרן אין רוסלאַנד פּריוואַטע מענטשן נישט האָבן. אָבער
 יעגער-ביקסן באַקומען אַלע, וואָס געהערן צו די יאַגד-פּאַריינען, און
 אַזעלכע פּאַריינען זענען איצט דאָ מאַסן אין רוסלאַנד.
 אויף דער וואַנט הענגט אַ שפּאַרבער, מיט ביידע צעשפּרייטע
 פליגל צוגעקלאַפט צו דער וואַנט.
 זיי קומען אָפט, די שפּאַרבערס, כדי צו כאַפּן אַ רויב, אַ
 הינדל, אַ קאַטשקעלע, אַ טויב, און אַז די בחורים פון „משמר“
 כאַפּן אַמאָל איינעם ביי דער אַרבעט, שיקט מען אים אַביסל שרויט
 פון די יעגער-ביקסן און מען לייגט אים אַוועק.
 „משמר“ איז קלענער ווי „תל-חי“, נאָר די אָרדנונג דאָ איז
 בעסער ווי אומעטום.
 וואָס פאַר אַ ריזיקע אַרבעט די בחורים און מיידלעך האָבן
 דאָ אָפּגעטאָן דורך די עטלעכע יאָר, וואָס זיי זיצן דאָ!
 איבערגענומען חורבות, האָבן זיי אַלץ אויסגעבויט אַליין,
 אַוועקגעשטעלט, אַליין אויסגעבויט הייזער און שטאַלן, אַליין געקנאַטן
 ציגל צו די הייזער, אַליין געשניטן האָלץ צו טירן און פענסטער,
 אַליין גערעקט די דעכער.

איצטער איז דאָרטן פאַראַן גערטנער גרויסע, סעדער, גוט-
באַארבעטע פעלדער, טראַקטאָרן, פאַרשידענערליי ווירטשאַפּט-מאַשינען,
בהמות, עופות און וואָס נישט?

אַלץ ווערט דאָ אַליין געטאָן. נישט נאָר וואָס מען גראַבט דאָ
אַליין די ערד אויף וויינגערטנער, נאָר מען טוט אַלץ אַליין, כדי
נישט אָנצוקומען צו קיין פּרעמדע הענט און נישט אויסצוגעבן קיין
געלט.

דאָרף מען האָלן-אַרבעט, שטייען אייגענע סטאָליאַרעס און
אַרבעטן. דאָרף מען איין, שטייט אַ שמיד ביי אַן אייגענעם בלאָז-
זאָק און שמידט; שטייט אַ שלאָסער אַן אייגענער און מאַכט אַלץ
וואָס מען דאָרף. דאָרף מען שיך, שטיוול, האָט מען אייגענע בהמות,
נעמען די אייגענע גאַרבערס די פעלן פון די געקילעטע בהמות און
אַרבעטן אויס אייגענע פּעדער. זיצן אייגענע שוסטערס ביי די שוסטער-
בענקלעך און נייען שטיוול און שיך פאַר אַלע מיטגלידער פון דער
קאָמונע.

און אין די שטאָלן זיצן מיידלעך און מעלעך די קי, און
אַנדערע טרייבן ארויס די בהמות אין פעלד, אָפּצופליקן די לעצטע
גראָזן, און אַנדערע שטייען ביי די מאַשינען און מאַכן פוטער,
קעז.

אַלץ אַליין. נישטאָ די זאָך וואָס מען זאָל דאַרפן קויפן, אָן-
קומען צו עמעצן. און טאָמער דאָרף אַ שכן, אַן אוקראַינער, אַ דייטש,
אַ טאָטער אָדער אַ בולגאַר עפעס אַן עצה ווי אַזוי בעזער באַאַר-
בעטן ביי זיך די פעלדער, ווי אַזוי בעסער איינפירן די ווירטשאַפּט,
קומט מען אין „משמר“ פּרעגן ביי די יידישע בחורים.

און אַ ביבליאָטעק איז פאַראַן, און פאַרלעזונגען ווערן איינ-
געאַרדנט - און אין קיך שטייען מיידלעך און קאָכן, און איינע אַ
מיידל גייט איבער די בחורישיע שלאָף-צימערן, ציט אָפּ דאָס ברודיקע
בעטגעוואַנט, ציט אָן פרישע און הענגט אויף ביי יעדן צופוסנס אַ
קלאָר האַנטוול, וואָס מען האָט אַליין אויסגעוואַשן - און איינער אַ
בחור, וואָס איז מסתמא געווען אַ מאַל אַ סטודענט פון מעדיצין,
שטייט און בינדט אַרום אַ קראַנקן פּוס ביי איינעם אַ חבר, וואָס
האָט זיך ביי דער אַרבעט אַ קלאַפּ געטאָן.

אלץ אַיין. עס מאַכט אָן איינדרוק, אַז ווען די גאַנצע וועלט
וואָלט מיט אַמאָל חרוב געוואָרן און בלויז „משמר“ וואָלט געבליבן,
וואָלט זיי זיך אַבסאָלוט געקענט אָן עצה געבן, נישט דאַרפֿנדיק
אַנקומען נאָך קיין שום זאַך צו עמעצן אַנדערש.

בעת מיר פֿאַרן צוריק, פֿאַזט זיך אַראָפֿ אָן אַדלער, אַ
שטאַלצער אַדלער מיט צוויי מעכטיקע פֿליגל, מאַכט עטלעכע קרייזן
אין דער לופט און שטעלט זיך אַוועק אויף דער צעצקערטער
ערד.

וואָס זוכט ער דאָ? אַ פֿאַרבֿלאַנדזשעט? וואָ? אַ הונ? אַדער
אמשר גאָר אַ קליין שעפֿלע? ?

מיר שטעלן אָפֿ דעם אויטאָמאָביל, כדי צו פֿאַטראַכטן דעם
קעניג פֿון די פֿויגל. ער שרעקט זיך נישט, קוקט אויף אונז מיט די
שפֿאַרע אויגן און הויבט אויף דעם געבויגענעם רויבערישן שנאַבל.
ווען די בחורים פֿון „משמר“ זאָלן וויסן, וואָלטן זיי דאָ מסתמא
גלייך געקומען צו לויסן מיט די יעגער-ביקסן.

אין אַ קאָמוניסטישער קאָמונע

נישט בלויז חלוצישע קאָמונעס זענען דאָ. פֿאַראַן אויך אַ קאָ-
מוניסטישע קאָמונע - אַ קאָמונע פֿון קאָמוניסטן, פֿון יונגע יידישע
קאָמוניסטן און קאָמוניסטקעס. „יונגוואָלד“ איז איר נאָמען. לַצִים זאָגן,
אַז דאָס האָבן די יידישע קאָמוניסטן געוואָלט קעגנשטעלן זיך די
חלוצישע קאָמונעס און די קאָמונע „יונגוואָלד“ געשאַפֿן. די יונגע
קאָמוניסטן האָלטן, אַז דאָס איז אַ שטרעבונג ביי די יונגע יידישע
קאָמוניסטן איבערצוגיין צו ערד-אַרבעט.

נאָר ווי עס זאָל נישט זיין, איז נאָך „יונגוואָלד“ גאָר אָן
אַרעמע קאָמונע, אָן אָפֿגעלאָזענע, און מען קען זי אַבסאָלוט נישט
פֿאַרגלייכן צו די חלוצישע קאָמונעס.

נישטאָ קיין פֿערד, בלויז אַ פֿאַר אָקסן, קי אויך ווינציק.

און אין פארלוף פון „יונגוואַלדס“ עקזיסטענץ האָבן זיך שוין די קאָלאָניסטן געביטן אייניקע מאָל.

איצט זענען דאָרט דאָ צוועלף-דרייצן פּערזאָן. עטלעכע זיצן און נייען שיך.

וויילע בחורים זענען זיי, די יונגוואַלדיסטן. צוזאַמען מיט די שטיול, צוזאַמען מיט די שטיקלעך לעדער, שטיפטן, וואַלגערן זיך זשורנאַלן, בלעטער. זעט אויס, צו מען לייזנט דאָ געשמאַק ליטע-ראַטור. זיי זענען אַנטוויקלטע חברה-לייט און מען קאָן זייער גוט מיט זיי פאַרברענגען. נאָר פּויערן זענען זיי נישט איבריגנס קיין גוטע. אַזוי האַלטן די שכנישע יידישע קאָלאָניסטן, אַזוי איז די מיינונג פון די אַגראָנאָמען און אַזוי דערציילט אויך די ווירטשאַפט, די צוויי גרויסע אַקסן, דער פּוסטער הויף.

זעט אויס, צו מיט פּאָליטיק קען מען קיין ברויט נישט מאַכן, צו דערצו איז נויטיק גוואַלדיקע אַרבעט, אַנשטרענגונג. אָדער זיין אַזוי היילפּלאַן ווי די יידן די קרעמער, וואָס די ערד-אַרבעט איז ביי זיי אַ מוה, אַ לעבנס-זאַך, אָדער זיין אַזוי איבערגעגעבן צו דער ערד ווי די חלוצים, ביי וועלכע ערד-אַרבעט איז דער גרעסטער אידעאַל.

פאַר בחורים שוסטער אָדער אַנדערע אַרבעטער, וואָס קאָנען פאַרדינען לייכט זייער ברויט, איז דאָס גיין אויפן פעלד אָן אונזין. און פּאָליטיק? — ערד האַט ליב הענט!
מאָדנע, די ערגסטע קאָמונע איז די קאָמוניסטישע!

* * *

איך פּרעג ביים עולם וועגן די באַציונגען צווישן די יידן און די טאַטערן.

— איצט שוין גאַנץ גוטע — זאָגט דער עולם — תּהלתּ איז ביי אַ טייל פון די טאַטערישע קאָמוניסטן געווען צו מערקן אָן אומצו-פּרינדקייט מיט דער יידישער איינוואַנדערונג.
וואָרום די קרימער רעפּובליק איז ווייט נישט טאַטעריש. גאַנץ

קרים האָט אַ באַפעלקערונג פֿון 650.000 מענטשן. פֿון זײַ רוֹסן העכער 300.000; טאָטערן - 150.000; יידן - 65.000; דײַטשן - 38.000; אײַ בעריקע פעלקער, בולגאַרן, גרעקן א. אַנד. 58.000 א. א. וו. די ציפערן זענען פֿון דער צײַלונג אין 1924. דורך די לעצטע יאָרן זענען צוגעקומען יידן. דערביי דאַרף מען נישט פאַרגעסן, אַז די צאָל טאָטערן איז שוין צוזאַמען מיט די צײַגינער, וואָס מען האָט צו זײַ צוגערעכנט. קומט אויס, אַז די טאָטערן בײַלדן אַ צוואַנציק פּראָצענט פֿון דער אַלגעמײנער באַפעלקערונג. אין די געגנטן, וווּ די ייִדישע קאָלאָניזאַציע קאָנצענטרירט זײַך, אין יעוּפּאַטאַריער און דזשאַנקאַיער קרייזן, גלײַכט זײַך אויס די צאָל יידן מיט די צאָל טאָטערן; פאַרקערט, לעצטנס איז די צאָל יידן אַ גרעסערע.

דעריבער האָט די ייִדישע קאָלאָניזאַציע אַ טײל פֿון די טאָטע-ישע פּירער נישט געשמעקט, אויס מורא אָנצווערן די העגאַמאַניע. דעם פאַלק איז דער עסק אינגאַנצן נישט אָנגעגאַנגען. אָבער לעצטנס איז אַפֿילו אויך בײַ דעם טײל אומצופּרידענע פאַרגעקומען אָן ענדע-רונג אויף בעסער.

וועגן די אַגראַנאַמען רעדן די קאָלאָניסטן מיט אַ סך וואַרעמקײט. זײַ זענען באַמת איבערגעגעבן דער קאָלאָניזאַציע מיט לײב און לעבן. מערסטנס זענען די אַגראַנאַמען קינדער פֿון ייִדישע קאָלאָניסטן, וואָס האָבן לײב די ערד, לײב זײער פּאָך. פאַר קלײנע געהאַלטן אַרבעטן זײ אומערמידלעך, בײַ טאָג און בײַ נאַכט, שלעפּן זײַך איבער וועגן, פאַרן, טראָגן אויס די שווערע אַרבעט מיט לײב און צו-פּרידנהײט.

אַ סך פֿון זײַ זענען שילער פֿון אַגראַנאַם לײבאַרסקי, דעם פּירער פֿון די דזשאַינט-קאָלאָניעס, זײַ פאַרגעטערן זײער לערער און פּירער, און מיט רעכט.

עס איז באַמת אַ פּרייד צו זען, ווי קאַרג און שפּאַרזאַם עס ווערט אָנגעפירט די אַרבעט דורך די מענטשן, וואָס זענען אָנגעשטעלט בײַם אַמעריקאַנער דזשאַינט. יעדער קאַפּיקע איז אָפּגעמאַסטן, אָפּגע-ווײַגן.

פאַר אַ מענטש, וואָס איז צוגעוואַינט געווען זען אין פּוילן די

דזשאַינט-מענטשן אין כצ'רריסענער רייכקייט און אין לוקסוס, איז עס
אַ פרייד צו זען.

נאָר איין זאך, וואָס מאַכט אַ שלעכטן איינדרוק, דאָס איז דאָס
גוישקייט פון די אַגראַנאָמען. מען האַקט רוסיש אויף וואָס די וועלט
שטייט. אַלע פאַראַטונגען, בוכפירונג, אַלץ ווערט געפירט אין רוסיש.
די יידן זענען שוין אַזוי צוגעוויינט, אַז פונקט ווי אַמאָל צו נאַטשאַל-
סטווע, ווענדעט מען זיך צו די אַגראַנאָמען אין רוסיש.

— איר מאַכט אַ תל פון די יידן — האָב איך זיי געזאָגט, די
אַגראַנאָמען — איר פאַרוסיפיצירט זיי.

— וואָס זאָלן מיר טאָן? — האָבן זיך אַ סך פאַרענטפערט —
מיר קאָנען נישט גוט יידיש.

אַ ביסל איז עס אמת, אָבער דער עיקר איז שולדיק דערין די
באַציונג צו יידיש אין אַלגעמיין.

ווען די יידישע פירער וואָלטן געלייגט אַכט דערויף, וואָלט מען
שוין געמוזט קענען יידיש.

וואָס אַליץ מען באַגעגנט

דער פּסיכאָלאָג

קומט צו מיר צו אין סעוואַסטאָפּאל ביים גאַרטן אַ פאַרשוין מיט אַ היטל פון אַן אמאָליקן רוסישן טשינאָוויק פון ניקאָלאַיס צייטן, מיט אַ פאַר צעריסענע הויזן, דורך וועלכע עס קוקט דורך דאָס לייב, מיט איין שוך אויף איין פוס און מיט אַ שמאַטע אויפן צווייטן פוס, אַן אמתער רוסישער „בראָדיאַגע“ וואָס כאַטש גיב אים אַ ראָלע אַזוי ווי ער גייט און שטייט אין גאַרקיס „נא-דניע“.

— בירגער, ווילט איר זיך מיט מיר אַ ביסל דורכשמוצען?

— וועגן וואָס?

— נו, לאָמיר זאָגן, וועגן פּסיכאָלאָגיע...

— זאָל זיין...

— און אפשר וועט אייך זיין אינטערעסאַנטער צו הערן עפעס

וועגן ליבע?...

— זאָל זיין וועגן ליבע!

— און אפשר גאַר וועגן פאַרראַט?...

— זאָל זיין וועגן פאַרראַט, אָבער מאַכט עס גיכער, איך דאַרף

גיין.

— אַלואַ, הויב איך אָן — זאָגט דער פאַרשוין — ווי איר קוקט

מיך אָן, בין איך אַ געוועזענער מענטש?...

- איר האָט, זעט אויס, געלייענט גאָרקין?...
 - ניין. איך זאָג עס אַליין. איך בין געווען אַ לערער נאָך
 מיט צוויי מאָנאַטן צוריק, און איצט זעט ווי איך זע אויס...
 - פאַרוואָס?
 - אָט דאָ טאַקע קומען מיר צו צו דעם ענין פון ליבע -
 זאָגט דער פאַרשוין - איך האָב געהאַט אַ פרוי, וואָס איך האָב ליב
 ווי מען קען גאָרנישט ליב האָבן, און זי האָט מיך פאַרראַטן...
 - נו?
 - זענען מיר שוין, הייסט עס - זאָגט דער פאַרשוין - מיט
 ליבע און פאַרראַט פאַרטיק. וואָס נאָך דאַרף מען רעדן? איך האָב
 פאַרגעסן...
 - וועגן פסיכאָלאָגיע?
 - אַר, יאָ, טאַקע וועגן פסיכאָלאָגיע...
 - נו, ווי איז אייער מיינונג וועגן פסיכאָלאָגיע?
 - מיינ מיינונג איז, אַז איר וועט מיר געבן אַ רובל.
 - פון וועגען זענט איר דאָס אַזוי זיכער?
 - אַזוי פאַרשטיי איך.
 - ניין, איך וועל אייך נישט געבן.
 - פאַרוואָס?
 - ווייל איך וויל אייך ווייזן, אַז איר זענט אַ שלעכטער
 פסיכאָלאָג...
 - נישט אמת, איר וועט מיר יאָ געבן.
 - פאַרוואָס?
 - ווייל איך וועל אייך זאָגן. אויף וואָס איך דאַרף און איר
 וועט מיר נישט אָפּזאָגן.
 - נו, אויף וואָס דאַרפט איר?
 - אויף בראַנפן, מיינ טייבעלע!
 - אויף בראַנפן?
 - יאָ, אויף בראַנפן. איך וואָלט אייך געקאָנט זאָגן אַ ליגן,
 דערציילן אייך, אַז איך דאַרף ברויט, אַז איך שטאַרב פון הונגערי,
 נאָר איך וויל נישט. איך וויל אייך בעסער זאָגן דעם אמת.
 - פאַרוואָס?

— ווייל אז איך וועל בעטן אויף ברויט, וועט איר מיר נאָר
 געבן אַ קאָפּיקע, צוויי קאָפּיקעס, און איצט וועט איר מיר געבן אַ
 רובל — אמת?
 — אמת.
 — זעט איר שוין, אז איך בין אַ פּסיכאָלאָג!
 — יאָ.
 — האָט זשע מיר אַ גוטן, אַ דאָנק!
 ער האָט דריי מאָל אַראָפּגענומען דאָס אַלטע היטל פון אָן
 אַמאָליקן רוסישן טשינאָוויק, באַוווּן זיין שיינעם קאָפּ בלאַנדע האָר
 און פאַרנויגט זיך אַזוי עלעגאַנט, ווי אין אָפּערע.
 — האַבע די ערע, הער דאָקטאָר! — האָט ער מיר צוגעוואָרפן
 פון דערווייטנס אויף דייטש און צוגעוואַנקען מיט אָן אויג.
 באַלד האָב איך געהאַט אַרום זיך אַ גאַנץ צענדליק קליינע
 „בראָדיאַגעט“, היימלאָזע. ווען איך כאַפּ זיך נישט אַריין אין טראַמ-
 וויי צו דער צייט, וואָלטן זיי מיך צענומען.

וואַנדערנדע פייגל...

פונקט ווי די פייגל, וואָס נעמען זיך צונויף אין מחנות און
 לאָזן זיך ווינטער-צו אַוועק פון די קאַלטע לענדער אין די וואַרעמע,
 אַזוי לאָזן זיך איצט פון די קאַלטע רוסישע צפון-שטעט וואַנדערן
 טויזנטער קינדער אין די וואַרעמע ערטער אַריין, איבערהויפט קיין
 קרים, אין אָרט פון זון, ליכט און בלומען.
 נישט אַזוי שיין ווי די פייגל זענען זיי, די נייע וואַנדערער.
 אַנשטאָט שיינע פאַרביקע פּעדערן, באַדעקן זייערע לייבער שמאַטעס,
 שמוץ, ווערים און אַלערליי פּלאַג. און וואַנדערן, וואַנדערן זיי אויך
 נישט אין די בלויע הימלען מיט געזאנג און מיט פרייהייט, נאָר
 נאָכהענגנדיק זיך נאָך די „בופערס“ פון די וואַגאַנעס, באַהאַלטנדיק
 זיך אין די קליינע קעסטלעך, וואָס זענען אונטער די וואַגאַנעס ביי

די רעדער, אין לידיקע פעסער פון נאנט, אויף די דעכער פון די וואגאנעס, און וווּ נאָר עס לאָזט זיך.

דאָס וואַנדערן די „בעזפריזארנע“, די „דאָבלאָזע“, „פאָרוואַרלאָזטע“ „הפּקר-קינדער“ פון די קאַלטע רוסישע שטעט אין די וואַרעמע געגנטן אַרײַן. נישט אַלע קאָנען איבערטראָגן די גרויסע קעלטן פון די רוסישע צפון-שטעט, וווּ דער פּראָסט דערגרייכט צו עטלעכע און דרייסיק און פערציק גראַד – און אויב אין סאָויעטן-רוסלאַנד גע- פינט זיך אַ רעפּובליק, וואָס האָט אַ שיינעם ים, וואַרעמע זוניקע טעג, בלומען און פּרעכטיקע ווילדעס באַהאַלטן אין די פעלדן, – פּאָרוואָס זאָלן זיי טאַקע נישט אַריבערוואַנדערן אַהין אויף איבער ווינטער?

די געשעפטן זייערע זענען אומעטום גלייך. אומעטום קאָן מען בעטלען, אומעטום זענען פּאַראַן קאַנאַליזאַציע-רערן און קאַנאַלן, וווּ מען קאָן זיך אויסבאַהאַלטן און איבערנעכטיקן אַ נאַכט. אומעטום זענען פּאַראַן מיסט-קאַסטנס, לידיקע פעסער, איבערהויפט נאָך אין האַפּן-שטעט, אומעטום זענען פּאַראַן מענטשן, מענטשן האָבן געלט און קעשענעס און קורצע זפרונס און מען קאָן אַרויסציען.

אמת, אַז די וואַרעמע זוניקע קרימער רעפּובליק, וואָס ליגט ביים ים און האָט אַ סך בלומען און שיינע פּאַלאַצן, איז קליין, גאַנץ קליין, און קאָן נישט אַרייננעמען אַלע געפּרירענע איינוואוינער פון דער קאַל-טער צפונדיקער רעפּובליק. כדי צופאָרן אין דער וואַרעמער רעפּוב-ליק, דאַרף מען געלט אַ סך, „טשערוואַנצעס“, וואָרום האָטעלן און באַנען און רעסטאָראַנען קאָסטן טייער, אָבער דערפאַר דאַרפן זיך זאָרגן די אָרנטלעכע לייט, די וואָס האָבן מורא פאַר מיליך און פאַר טורמע.

די אָפּגעריסענע, אָפּגעשליסענע „בעזפריזארנע“, זענען פּרייע פייגל. וואָס איז פאַר זיי טורמע, ווען זייער בעסטער געלעגער איז אין אַ רער פון דער שטאָטישער קאַנאַליזאַציע? וואָס איז פאַר זיי מיליך, ווען די מיליציאַנטן האָבן מורא פאַר זיי, נישט זיי פאַר די מיליציאַנטן. דער מיליציאַנט טאַר אים, דעם „בעזפריזארנע“, נישט שלאָגן, נישט באַליידיקן, וואָרום ער איז דאָך עפעס אַ פּרייער ביר-גער פון דער סאָויעטישער רעפּובליק – און ער דעם מיליציאַנט קאָן טאָן וואָס ער וויל, שפּיען אין פנים, חוזק מאַכן, געבן אַ שטיין אין

קאָפּ. וואָס קאָן מען אים דערפאר טאָן? אָפּזאָגן פון פּאָסטן? באַ-
שרייבן אין די צייטונגען? איינזעצן?

פּאָרן זיי טאָקע די „מיוחסים“ פון „פּאַרבענד פון די רעפּוב-
ליקן“, פון דער קאָלטער רעפּובליק זייערער אין דער וואַרעמער רעפּובליק,
אין לאַנד פון זון, ים, בלומען און פּאַלעצן. אין די טויזנטער פּאָרן
זיי, פּאָרן איבער קוימענס און דעכער און לעבן אַ טאָג.

קאָנדוקטאָרן היטן, מייליציאַנטן יאָגן, נאָר עס העלפט זיי נישט.
ווי די שטורעם אויף שיפן, אַזוי קומען זיי אָן מיט יעדן צוג.
אומעטום זענען זיי פּול: ביי די קייזערלעכע פּאַלעצן, ביי די
האַטעלן, סאַנאַטאָריעס, אין די שטעט, אין די דערפער, און אפילו
פאַר די איינזיגער פון זייערע וואַרעמע ווינטער-היימען האָבן זיי
דעם מינדסטן דרך-ארץ נישט, דעם קלענסטן אָפּשיי.

— יאָכטים! — שרייען זיי נאָך די טאָטערן אויף טריט און
שריט — יאָכטים, יאָכטים!

וואָס „יאָכטים“ איז, ווייסט איין גאָט אין הימל און די טאָטערס,
נאָר אַ פּאַקט איז, אַז די טאָטערס זענען זייער בייז פאַר דעמדאָזיקן
וואָרט.

באַ ניקאָלאַיס פּאַלעץ אין ליוואַדיע, אונטער אַ ציפּריסן בוים,
האַב איך געטראָפּן זיצן עטלעכע וואַנדער-פייגל רייניקן די לייבער.
זיי האָבן געוואָרפן בליקן פון אַלע זייטן, צי דער וועכטער
מיטן שטעקן אין האַנט גייט נישט. וואָרום כאָטש איצט זיצן דאָרט
פּויערים אין קייזערס פּאַלעץ, קאָזט דער וועכטער נישט צו, אַז אונ-
טער די ציפּריסן-ביימער זאָל מען רייניקן די וועש.

דערזעענדיק מיך, האָבן זיי זיך האַרציק פּאַנאָדערגעלעכט און
אָנגעהייבן באַוואָרפן מיך מיט קליינע קיזל-שטיינדלעך.

— קי-קי! — האָבן זיי געשריגן צו מיר — קי-קי!

אין זייער אַרומשפּרינגען, פייפן און „קוקן“, האָבן זיי אינ-
גאַנצן אין פייגל דערמאַנט, עפעס אין ווילדע בייזע פייגל.

בלויז די עקלעאָפּטע שמאַטעס אויף זייערע ברודיקע צעריסענע
לייבער האָבן דערמאַנט, אַז זיי געהערן צום מענטשלעכן מין.

יידישע הפקר-קינדער.

צווישן די דאָזיקע „בעזפריזאַרנע“, הפקר-קינדער, זענען ווינציק יידישע פאַרצאָן. זעלטן מען זאָל באַגעגענען אַ יידיש קינד.

יידן זענען פאַרט אין זין פון רחמנות אַנדערש ווי נישט-יידן, יידן טוען פאַר זייערע יתומים, מען שטיצט און מען לאָזט נישט אַזוי פאַרן.

פונדעסטוועגן האָב איך באַגעגנט עטלעכע יידישע הפקר-קינדער, נאָר געוועזענע. איצט זענען זיי שוין צוריק היימישע קינדער און ווילע קינדער.

איינעם האָב איך געטראָפן אין מינסק, צום רעזשיסער פון מינסקער יידישן טעאַטער מ. ראַפּאַלסקי, ביי וועמען איך בין געווען צו גאַסט, איז אַריינגעקומען אַ שוואַרץ-חנעוודיק יינגעלע פון אַ יאָר צוועלף, אַ געקרייזטס, אַ שוואַרץ-אויגיקס, בלוז אַ פאַר פאהלעך האָבן אים געפּעלט, ער זאָל אויסזען ווי אַ רביש קינד.

מיטאַמאָל הער איך ווי דאָס יינגעלע רעדט אַ רוסיש ווי אַן אמתער קאַצאַפּ. דאָס האָט מיך געוונדערט, מינסקער יידישע יינגלעך רעדן נישט אַזאַ רוסיש.

איך פרוּוו קאַפּן אַ שמועס מיטן יינגעלע אין יידיש, נאָר דער קליינער פאַרשטייט קיין וואָרט נישט.

איך האָב מיינע אייגענע אויערן נישט געגלויבט. אַ מינסקער יידיש יינגעלע זאָל קיין וואָרט יידיש נישט פאַרשטיין?

ווייזט זיך אַרויס, אַז דאָסדאָזיקע שיינע, שוואַרץ-חנעוודיקע יינגעלע מיטן חסידישן פּנימל איז געווען נישט לאַנג צוריק אַ הפקר-קינד אין מאַסקווע, אַ „בעזפריזאַרני“. ער האָט זיך געוואַלגערט צוואַ-מען מיט אַלע הפקר-קינדער אין די מיסטקאַסטנס, געבעטלט, אַרומ-געלאָפן האַלב-נאַקעט.

איינמאָל זענען עטלעכע יידישע יונגע אַקטיאָרן געגאַנגען אויף אַ מאַסקווער גאַס און גענעסן אייז-קרעם. מיטאַמאָל איז צוגעלאָפן אַ הפקר-קינד און געזאָגט:

— „דאָס, דאָס מאַראַזשענאיע!“

דאָס האָט די אַקטיאָרן געווונדערט. דאָס ערשטע מאָל האָבן זיי געהערט ווי אַ „בעזפּריזאָרני“ בעט. געוויינלעך פירן זיך אַזעלכע חבורה-לייט, אַז זיי כאַפּן, נישט זיי בעטן.

די אַקטיאָרן האָבן זיך מיט דעם יינגל פּאַנאַנדערגערעדט און עס האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז ער איז אַ יידיש יינגל. זיי האָבן אים צוגערעדט ווערן אַ מענטש און ער האָט זיי געפּאָלגט.

דאָס טרעפט זיך זעלטן, אַז אַזאַ קינד זאָל וועלן אַוועקגיין פון דער גאַס. אָבער דעם יינגל איז צווישן די חברים זיינע שלעכט געווען. ערשטנס, האָט ער געליטן צוליב זיין יידישקייט. אין די „בעזפּריזאָרני“ קרייזן, זעט אויס, איז דער קאַמף קעגן אַנטיסעמיטיזם נאָכנישט שטאַרק געפּירט געוואָרן... צווייטנס, איז דער קליינער אָן איידעלעך, אַ צאַרטער, און ביי די הפּקר-קינדלעך שפּילט דער קולאַק אַ גוואַלדיקע ראָלע.

דאָס יינגל האָט מיט פּאַרגעניגן אויסגעפּיטן די גאַס אויף אַ שטוב. איצט איז ער צוזאַמען מיט די אַקטיאָרן אין מינסק. ער גייט אַ גאַנג, אַרבעט, און ער באַקומט עסן און קליידער. ער איז אַ טע-אַטער-קינד. דאָס טעאַטער איז זיין היים, זיין טאַטע-מאַמע, און ער וועט שוין וואַרשיינלעך בלייבן אָן אַקטיאָר.

עס איז באמת שווער צו גלייבן, אָנקונדיק דאָסדאָזיקע שוואַרץ-העוודיקע געקרייזלטע יינגעלע, וואָס איז צאַרט ווי אַ בלום, אַז ער זאָל האָבן געווען אַ מיטגליד פון דעם שרעקלעכן לעגיאָן „בעזפּריזאָרני“. דעם צווייטן האָב איך באַגעגנט אין כאַרקאָוו. דאָס איז שוין אַ בחור'ל פון אַ יאָר זעכצן, אַ דאַרער, אַ כמוּרנער, מיט לייכטע קליי-דער אין ווינטער.

ער איז אַ פייערדיקער „קאָמסאָמאָליעץ“, אַ „ראַבאָאר“ (אָן אַרבעטער קאַרעספּאַנדענט) אַזש אין דריי צייטונגען, אין אַ יידישער, אין אַ רו-סישער און אין אַן אוקראַינישער. ער איז דאָס שיינדל פון די כאַר-קאָווער „קאָמסאָמאָליצעס“, טרעט אַרויס אויף אַלע מיטינגען, האַלט רע-דעס, פּאָלעמיזירט, און דערצו שרייבט ער אויך לידער און ערציי-לונגען אין יידיש און רוסיש.

ער איז אויך פון דער גאַס, אַ הפּקר-קינד געווען. און אויך

בעסער געוואָלט ווערן אַ מענטש, איידער בלייבן אין גאַס. אָבער ער
איז שוין נישט אַזאַ צאַרטער, ווי דאָס יינגעלע פון מינסק.
ער איז אַן אָנגעכמורעטער, כאָטש נישט קיין שלעכטער, און
ער האָט ליב זיך קריגן.
ווי נאָר ער האָט זיך מיט מיר באַקאַנט, האָט ער גלייך זיך
געוואָלט קריגן מיט מיר.

מען האָט מיך פאַרגעשטעלט פאַר אים - אַ יידישער שרייבער.
- איך האָב נישט געהערט! - האָט ער געזאָגט ביזו.
ער האָט, זעט אויס, ערוואַרט פון מיין זייט אַ „קעגנזייטיקן
קאַמף“. נאָר אַז איך האָב נישט בדעה געהאַט „קעמפן“, האָט ער
געפֿיטן דעם טאָן אַביסל, אָבער נאָך אַלץ געווען שטייף.
- איר זענט אַ רעוואָלוציאַנערער שרייבער? - האָט ער מיך געפרעגט.
- דאַכט זיך אַז נישט, בלויז אַ שרייבער...
- און וווּ אַרבעט איר?
- אין „פאַרווערטס“...

דער בחור האָט מיך שיער נישט אויפגעגעסן אַ לעבעדיקן.
מיט עטלעכע וואָכן צוריק איז דער זעלבער בחור אַרויסגע-
טראָטן אויף אַן אָונט און געמוסרט שאַרף אַ יונגן יידישן פּאָעט,
וואָס איז געקומען קיין רוסלאַנד.
- וווּ זענט איר געווען - האָט ער געשריען - אין דער
צייט, ווען מיר האָבן פאַרגאַסן בלוט?
איך מאַך אַ שפּאַס:
- ווי אַלט זענט איר?
- זעכצן יאָר - זאָגט דער בחור.
- ווען זשע האָט איר שוין באַוויזן צו פאַרגיסן בלוט? -
פרעג איך.

דער בחור איז אויסער זיך:
- איר כאַפט זיך אויף ווערטער - זאָגט ער - אַז איך זאָג
„מיר“, מיין איך נישט דוקא זיך אַליין, נאָר אונזער רוסלאַנד.
ער באַטראַכט מיך און גיט צו מיט פאַרדרוס:
- איר וועט מיט אַוודאי באַשרייבן, מאַכן חווק... אַזוי דאַרף
מען נישט...
מען נישט...

ער האָט געטראָפֿן, איך באַשרייב אים טאַקע, דעם בחור, נאָך
 קיין חוזק מאַך איך נישט. ער איז זייער אַ ווילדער, קלוגער און
 פעיקער בחור. הלואי וואָלט מען מיט אַלע הפקר-קינדער גע-
 האַלטן אויף אַ צענט חלק ווי מיט אים!
 איבעריקנס, שרייבט ער גאָר ערצײלונגען. אַ קאַלעגע אייגנטלעך!
 אַ שפּאַד, וואָס איך האָב געהאַט אַזוי ווינציק צייט און נישט געהאַט
 די מעגלעכקייט אויסצוהערן זיינע ערצײלונגען.

יום-טוב אין דערוואָכן.

אין מאַסקווע איז עס געווען:
 קומט צו מיר אַ באַקאַנטער און פּרעגט מיך, צי איך בין אַ
 בעלֿן צו זיין באַ באַווייטשער חסידים אויף אַ יום-טוב.
 אין מיין לוח איז דעם טאָג קיין שום יום-טוב נישט געווען, און
 מיין באַקאַנטער האָט מיר נישט געוואָלט זאָגן וואָסער יום טוב עס
 קאָן זיין.

— קומט צוועלף באַנאַכט, וועט איר זען! — האָט ער געזאָגט.
 דאָס האָט מיך געמאַכט נייגיריק. צוועלף באַנאַכט האָב איך
 גענומען אַ פּאַיעטאָן און אַראָפּגעלאָזט זיך צו אַ קליין געסעלע-ער-
 געץ אַרום „מאַראַסיקאַ“.

נישט אַזוי גיך האָב איך געטראָפֿן. אין געסעלע איז געווען
 פּוסט און שטיל. די אַלטע טויערן זענען געשטאַנען געשלאָסן. ערשט
 נאָך אַ היבש ביסל בלאַנדזשען, האָב איך דערהערט עפעס אַ געזאַנג.
 אַ דין זמרל, וואָס האָט זיך געצויגן פון ערגעץ. אין דעם
 שטילן מאַסקווער געסעלע האָט זיך דאָס זמרל געדרייט ווי אַ פּאַר-
 בלאַנדזשעטס, געגעבערט, געצויגן די גשמה. איך בין נאָכגעגאַנגען
 דעם זמרל און פּאַרקראַכן עפעס אין אַ שטומען הויף, אויף פינצטערע
 טרעפּ.

איך האָב אָנגעקלאַפּט. אפשר אַ פּערטל שעה האָט מען נישט
 געענטפּערט. ענדלעך איז מען צוגעקומען.

- קטאָ טאָם?
 - אַ ייד!
 די טיר האָט זיך געעפנט. אַ גאַנצע כאָפּטע יידן האָט באַגעגנט
 ווי אויף אַ חתונה:
 - גוט יום טוב! גוט יום טוב!
 איידער איך האָב זיך אומגעקוקט, האָב איך געהאַט אַ גלעזל
 בראָנפן אין האַנט.
 - טרינקט לחיים!
 - אַ דאַנק!
 - נישטאָ וועמען צו דאַנקען! - ענטפערט אַ ייד מיט אַ גע-
 קרייזלט בערדל - דאָס איז קיינעמס נישט.
 דער עולם איז „בגילופין“. צוויי יונגעלייט, דוקא מיט גע-
 גאַלטע בערד, טאַנצן אויפן טיש. אַנדערע זינגען, שרייען. אַ יינער
 אָן אַלטער ייד גיסט אין זיך בראָנפן אָן אַ שיער, גאַנצע פּלעשער,
 און איז ביים שכל.
 - גוט יום טוב! - שרייט ער אַלע מאָל אויס און פאַטשט
 אין די הענט - גוט יום טוב, יידן, פריילעכער, פריילעכער!
 איך האָב זיך שטאַרק געשעמט. זיצן יידן, טרינקען, פרייען
 זיך, טאַנצן, ווינטשן זיך, שרייען גוט יום טוב און איך הויב נישט
 אָן וויסן וואָסער יום טוב עס איז. פרעגן האָט זיך נישט שטאַרק
 געפאַסט, נאָר איך האָב קיין ברירה נישט געהאַט און געפרעגט ביי
 איינעם אַ יונגמאַן.
 - וואָס, איר ווייסט גאָרנישט? - האָט מיר דער יונגערמאַן
 געענטפערט. - היינט איז דאָך עפּעס י"ט פסלו.
 איך האָב געזאָגט אַ דאַנק און, צו מיין גרויסער חרפה, ווייטער
 נישט געוואוסט. וואָרום וואָס איז י"ט פסלו צוזאָ וויכטיקער טאָג?
 איך האָב ווידערצומאָל אויסגעטאָן די חרפה און איך בין
 דערגאַנגען.
 אַמאָל, אַמאָל, מיט אַ טך יאָרן צוריק, איז אַ ליבאַוויטשער רבי
 געווען. האָט דער רבי געהאַלטן פון ארץ-ישראל און געזאַמלט געלט
 ביי זיינע חסידים פאַר ארץ-ישראל. זענען דאָך געווען מתנגדים אויף

דער וועלט, האָבן זיי געמסרט דעם רבין, אז ער זאמלט געלט, פדי צו ווערן א קעניג אין ארץ-ישראל... האָט די רוסישע פאָליטישע פאָליציי זיך שטאַרק דערשראָקן, מורא געהאַט, דער ליבאַוויטשער רבי זאָל נישט קאָנקורירן מיטן רוסישן צאַר, האָט מען גענומען דעם רבין, געבונדן אין קייטן און איינגעזעצט אין שליסלבורגער אָדער פעטראָפאָולאָוסקער פעסטונג, וווּ מען האָט געהאַלטן אַלע רעוואָ-
לוציאָנערן.

ניינצן טאָג אין פסלו האָט מען דעם רבין באַפרייט, און פון דעם טאָג אָן פראָווען די ליבאַוויטשער חסידים יום טוב. מען טרינקט וויין און מען הוֹליעט אַ גאַנצע נאַכט.

צווישן דעם עולם האָב איך געזען אינושעניערן, (אין רוסלאַנד דערקענט מען אינושעניערן לויט זייערע צייכנס אויף די היטלעך), באַזאַמטע ביי די סאָויעטן, סטודענטן. נישט קיין גרויסע לומדים, זענען זיי געזעסן און אויסגעהערט די תורות פון אַ יידל מיט אַ געקרייזלט בערדל, פונקט ווי די אַמאָליקע עם-הארצים פלעגן אויס-הערן די תורה, וואָס אַ ייד אַ למדן זאָגט אין בית-המדרש, און פאַר-שטייען קיין וואָרט נישט.

דאָס האָט זיי די רעוואָלוציע פרום געמאַכט. וועמען זי האָט געמאַכט פאַר אַפיקורסים און וועמען זי האָט געמאַכט פרום — און זיי קומען צו די ליבאַוויטשער חסידים, מאַטערן זיך נעבעך צו פאַר-שטיין אַ וואָרט תורה און זענען פרום ספנת-נפשות.

אַגב, האַלטן זיי אויס אַ גאַנצע הברה ישיבה-בחורים, וואָס זיצן אין דער שטאָט פון פערציק מאָל פערציק קלויסטערס און פערציק מאָל פערציק קאָמונעס און לערנען תורה מיט גרויס התמדה.

איינער פון די ישיבה-בחורים, אַ בחור מיט אַ היפשער באַרד, שיט מיט תורה, ווי פון אַ זאַק. ער איז שוין צו ביסלעך מאַדערן, ער באַנוצט אין זיין תורה אַ סך רוסישע ווערטער און ער וויל שטאַרק געפּעלן ווערן די „גלוחים“.

דער אַלטער ר' פּרץ, אַ ייד אַ „חבדניק“ און אַ חכם, רייסט אים איבער די תורה:

- אפילו אין י"ט כסליו - זאגט ער - דארף א ייד נישט
זיין קיין שוטה...
און אז דער עולם וויל פאָרט אַ שטיקל תורה, זאָגט ר' פּרץ
אייגענע.

- איר ווייסט, רבותי, - פרעגט ער - פארוואָס מען טאָר
נישט טרינקען בראָנפן פון קיין קליין גלעזעלע? ווייל ס'איז אַ ספּנה,
אַז מען זאָל, חלילה, נישט אַראָפּשלינגען דאָס גלעזעלע.

ד ע ר י ו ר ד

אומעטום קענט איר אים טרעפן - אין באָן, אין רעסטאָראַן,
אין קראָם. ביי אים איז שטענדיק דער מאַנטל עטוואָס אָפגעריבן, די
שיך אָפגעפּוצט, נאָר אָפגעטראָגן, דער קראַנן געפרעסט, נאָר נישט
גאַנץ ריין, אויפן קאָפּ טראָגט ער אַ היטעלע, אַ פּראָלעטאַרישס,
נאָר עס ליגט נישט ביי אים אַזוי נאַטירלעך, ווי ביים אמתן פּראָ-
לעטאַריער, עפעס שטייט עס אָפּ, ליגט עטוואָס קרימלעך, מ'זעט, אַז
דער קאָפּ איז נישט אויף קיין היטעלע, ער בעט זיך אַ הוט, און
אין יום טוב - אַ צילינדער.

צום ערשטן פּאַטראַכט ער מיין מאַנטל, מיין קאַסטיום. איך
האָב נישט געוויסט, פּאַרנדיק קיין רוסלאַנד, אז אין רוסלאַנד זענען
העלע מלבושים אַ סענסאַציע, אַז מען קריגט נישט קיין העלע
סחורות. רעכענענדיק, אַז אין וועג זענען בעסער גרויע קליידער,
האָב איך מיטגענומען אַ העלן מאַנטל און אַ העלן קאַסטיום - און
דאָס ציט אויפּמערקזאַמקייט פון אַלע זייטן. איך וואָלט שוין אָנגעטאָן
זיך אין טונקלס, כדי זיין אַ מענטש מיט לייטן גלייך, נאָר איך
האָב נישט.

- איר זענט אַן אויסלענדער ?

- אן אויסלענדער.
- פון וואנען? פון אמעריקע? ענגלאנד?
- ניין, פון פוילן.
- מיינע אקציעס פאלן אפסיל, נאָר נישט אינגאנצן. פוילן איז טאקע נישט אמעריקע, נישט ענגלאנד, אָבער אויסלאַנד - איז עס פאָרט.
- וויפיל אַ שטייגער דאַרף קאַסטן ביי אייך זאָז מין קאַסטיום, ווי אַט דער, וואָס איר טראָגט?
- אויף רוסיש געלט אַן ערך פופציק רובל.
- אַי, אַי, אַי! ביי אונז וועט איר אים נישט קריגן פאַר קיין הונדערט, אַז מען אַרבעט גאַרנישט אַזעלכע סחורות - ווייס איך וואָס? נו, און דער הוט אייערער?
- פופצן רובל.
- אַי, אַי, אַי! לאָזט אים אַנטאָפן, האָט נישט פאַראיבט... ביטע זער!
- אַ טייערער הוט! ביי אונז וואָלט איר פאַר אים אָפגעצאָלט פינף און צוואנציק רובל... וואָס רעד איך, איר וועט אים פאַר קיין פופציק נישט באַקומען, אַז מען זעט גאַרנישט אַזעלכע. נו און דער טשעמאַדאַן אייערער וויפיל דאַרף קאַסטן?
- אַ רובל פינף און דרייסיק.
- אמתע לעדער?
- גיט אַ קוק, איך קען מיך נישט אויף דעם.
- אמתע! טאקע די עכטע לעדער! נו, און דער פאַרטפּעל אייערער?
- אַ רובל צען.
- נאָט אייך שוין פינף און צוואנציק?
- אַ דאַנק, איך האַנדל נישט מיט פאַרטפּעלן.
- מיט וואָס האַנדלט איר?
- איך האַנדל נישט.
- וואָס דען? אַן אינושעניער? געקומען אַהער „סטראַיען“ דאָ ברענגט מען דאָך אינושעניערן אַלץ פון אויסלאַנד.
- אויף אַן אמת?

- וואָס דען? אונזערע וועלן עפעס קענען! נאָר רעוואָלוציעס
 קאָן מען דאָ מאַכן...
 - איך זע ביי אייך מאַסן אינושעניערן - זאָג איך.
 - ווייס איך וואָס! קיין אַלטע אינושעניערן איז נישטאָ, פאַרען
 זייער ווינציק, און די נייע קענען גאַרנישט.
 - פאַרוואָס? נישטאָ קיין פּאָליטעכניקומס, פּראָפעסאָרן?
 - נישטאָ!
 - אָבער אין אַלע שטעט איז דאָך פאַרען מאַסן הויך-שולן,
 טעכניקומס.
 - און אז עס זענען דאָ, קענען זיי דען עפעס?
 - פאַרוואָס זאָלן זיי נישט קענען?
 - ס'איז נישט! - זאָגט דער ייד און מאַכט אַוועק מיט דער
 האַנט - גלויבט מיר, אז דאָס, וואָס איר קאָנט אין שלאַף, קענען
 „זיי“ דאָס נישט בייטאָג.
 - נישט אמת!
 - פאַרוואָס?
 - ווייל איך קאָן אַפילו בייטאָג נאָך ווינציקער אינושינערע,
 ווי אייערע אינושעניערן אין שלאַף, איך בין נישט קיין אינושעניער.
 - וואָס דען?
 - אַ זשורנאַליסט!
 - אַ זשורנאַליסט! - דערפרייט זיך דער ייד - ווייסט איר
 דאָך יאָ- וואָס אויף דער וועלט טוט זיך! זאָגט „זיי“ וועלן נאָך
 לענג זיצן אויפן בענקל?
 - ווער?
 - נו, „זיי“ - בויגט זיך צו דער ייד - „זיי“, די „באָ-
 סיאַקעס“.
 - פאַרוואָס זאָלן זיי דען אַראָפּגיין? - ווער וועט זיי אַראָפּ-
 טרייבן?
 - כ'מין... אויסלאַנד!
 - צוליב וואָס זאָל עס אויסלאַנד טאָן?
 - וואָס דען, אַזוי איז אַ תכלית? - געווען אַ ייד אַ גביר,

ווי איר קוקט מיך אָן, אייגענע הייזער און מילן און שפייכלערט און
 פלעצער, וואָס נישט? - איצט זעט!
 ער ווייזט זיין היטעלע, דאָס פראָלעטאַרישע היטעלע, וואָס וויל
 נישט זיצן ווי געהעריק ביי אים אויפן קאַפּ.
 - אַ תל געמאַכט פון אַלץ - זאָגט דער ייד ווייטער - אַ
 תל געמאַכט פונם ביסל יידן.
 - וואָס עפעס פונקט פון יידן? דאָ מאַכט מען דען אַן אונ-
 טערשיד פון גוים ביו יידן?
 - אָהאָ! אַלץ אויפן ייד! וועמען פאַרשיקט מען קיין סיביר
 פאַר ספּעקולאַציע? דעם ייד! ביי וועמען נעמט מען צו די הייזער?
 ביי דעם ייד! אַלץ דער ייד!
 - נו און ביי די פריצים האָט מען גאַרנישט גענומען?
 - יאָ, אָבער דעם ייד לאָזט מען גאַרנישט לעבן. אַפילו לייבעלעך,
 וואָס דאַרף מען מער! אַזאַ קאַפּ-מענטש, האָבן זיי אים, די באַסיאָקעס,
 אַרויסגעטריבן - אַלץ ווייל ער איז אַ ייד - און זינגאָויעוון און
 קאַמעניעוון. אַלע וועט מען אַרויסטרייבן...
 - וואָס זשע, איר נעמט זיך אָן טראַציקס עולה? אַזאַ טריינט
 אייערער?
 - קיין גרעסערע זאָל ער נישט האָבן! נאָר אַ פאַררדאָס איז!
 אַפילו אַזאַ קאַפּ-מענטש טרייבט מען אַרויס, און מען זעצט אַוועק
 אַ גוי, אַ גראָבן קאַפּ אויף זיין אָרט... אַלע „סלוזשאַשטשעס“ וועט
 מען אויך אַרויסשיקן. מען צעטרייבט זיי שוין.
 - וואָס רעדט איר? וווּ מען קומט אַריין אין אַן „אוטשרעזש-
 דיצעניע“ איז דאָך פול מיט יידן!
 - דאָס איז גאַרנישט. איר וועט זען מיינע רייד, אַז אַלע
 יידן וועלן נאָך דאָ גיין בעטלען...
 - נו און וועגן ערד, וואָס מען גיט יידן, וואָס זאָגט איר?
 דער ייד קוקט מיך אָן מיט אַזעלכע רחמנותדיקע אויגן, ווי
 מען באַטראַכט אַ משוגענעם.
 - רעדט בעסער נישט! מען האָט זיי נישט אַוועקגעזעצט אויף
 ערד, נאָר אין דער ערד...
 - וואָס רעדט איר?

- ווי איר זעט מיך א יידן!
 - איר זענט געווען אין די קאלאניעס?
 - וואָס דאַרף איך זיין, צו איך ווייס...
 - גערעדט מיט קאלאניסטן?
 - וואָס דאַרף איך רעדן, צו איך ווייס צווי גאַנץ גוט!..
 - פון וואַנען ווייסט איר?
 - וואָס בין איך דען נישט קיין רוסישער? איך ווייס נישט
 וואָס דאָ טוט זיך? אַראָפּגעקומען אין די שטעטלעך, די „באַסיאַקעס“,
 צוגעזאָגט גילדענע גליקן, אַראָפּגעטירט יידן פון וועג, און איצט
 רייסן זיי פון זיך דאָס פלייש, די יידן...
 - פאַרוואָס?
 - זיי זענען הונגעריק, נאַקט, גייען בעטלען - נאָר דאָס
 איז נאָך גאַרנישט. די גוים, די חזירים, טרייבן זיי, קוילען זיי
 אויס.
 - וווּ דאָס?
 - וווּ נישט?
 - אָבער איך פאַר דאָך איצט פון די קאלאניעס. קיין שום
 שלעכטס ווערט קיינעם נישט געטון.
 - גלויבט נישט...
 - איך דאַרף נישט גלויבן. איך האָב געזען מיט מינע אויגן.
 - דאָס האָט מען אייך ספּעציעל געפירט אין איין אָרט. גלויבט
 זיי נישט!
 - מען האָט מיך נישט געפירט, איך בין אַליין געפאַרן, און
 נישט אין איין דאַרף, נאָר אין אַ סך קאלאניעס.
 - דאָס איז גאַרנישט, פאַלגט מיך. מען האָט אייך אָפּגענאַרט.
 - איך האָב אַליין גערעדט מיט די קאלאניסטן.
 - דאָס האָבן זיי מורא געהאַט צו זאָגן דעם אמת, מען זאָל
 זיי נישט פאַרשיקן אין סיביר...
 - אָבער זיי האָבן נישט מורא. וועמען ס'איז נישט גוט, קלאַנט
 זיך.
 - ווייס איך וואָס! דאָס איז אַליין אָנגעשטעלט פאַר פרעמדע,
 פאַר דעלעגאַציעס...

- האָט מען אַלע קאַלאָניעס אָנגעשטעלט?
- וואָס? זיי קענען אַלץ, די באַסיאָקעס...
- נו און וואָס וועט איר זאָגן וועגן דעם, וואָס מ'פירט אַרײַן
יידן אין די פּאַבריקן?
- ווייס איך וואָס? - מ'פירט גאַרנישט.
- גאַרנישט?
- גאַרנישט.
- איך ווייס פֿון טויזנטער יידן, וואָס מען האָט אַרײַנגעפירט
אין די פּאַבריקן...
- גלויבט נישט, מען נאָרט אייך אָפּ.
- איך האָב זיי אַלײַן געזען אין די פּאַבריקן.
- דאָס האָט מען אונטערגעשטעלט פאַר דעלעגאַציעס.
- אין אַזוי פיל פּאַבריקן?
- וואָס איז? וואָס טוען זיי דען נישט, די באַסיאָקעס?
- דער ייד פאַררויכערט אַ פּאַפיראַס.
- איך וואָלט אייך מכבד געווען - זאָגט ער מיט אַ שמיכל-
נאָר איר זענט מסתמא געווינט צו בעסערע פּאַפיראַסן, צו אויס-
לענדישע...
- ביי אייך זענען גאַנץ גוטע פּאַפיראַסן, רוסישע פּאַפיראַסן
זענען די בעסטע...
- ווייס איך וואָס! - מאַכט דער ייד אַוועק - דערציילט
בעסער, וואָס הערט זיך אין אויסלאַנד. וואָס מאַכן יידן ביי אייך?
- אויך נישט וואַזשנע.
- וואָס איז? מען לאָזט דען נישט האַנדלען?
- יאָ, נאָר עס איז נישטאָ מיט וועמען צו האַנדלען.
- דאָס איז גאַרנישט! אַבי מען לאָזט האַנדלען, איז אַנדערע
ווערטער. די פּאַבריקן אַרבעטן אַלע? האַ!
- נישט אַלע...
- וואָס איז, מען לאָזט נישט?
- יאָ, נאָר נישטאָ פאַר וועמען, קיין מאַרק נישטאָ.
- נאַרשיקייטן. אַבי מען קאָן טרייבן, איז קיין זאָרג נישט -

ביי אייך שיקט מען נישט יידן אויף ערד, האָ? מען מאַכט נישט פון יידן קיין עשיוס?

— צום באַדויערן, נישט.

— וואָס איז, איר וואָלט געוואָלט, מען זאָל מאַכן פון יידן פויערן, מושיקעס?

— אַ סך יידן וואָלטן עס געוואָלט...

— גייט שוין, גייט! — זאָגט דער ייד — באַהיט זאָל מען ווערן, ט'איז אַן עסק פאַר גוים. יידן דאַרפן האַנדלען, ווי שטענדיק.

— און אַז ס'איז נישטאָ ביי וואָס צו האַנדלען?

— אַך, פרייהייט, אַבי מען לאָזט פירן, איז אויסגעזאָרגט, יידעלע וועט זיך שוין געבן אָן עצה...

וויפֿל איך זאָל נישט אויפווייזן דעם ייד, אַז „יידעלע“ איז גאַרנישט אַזאַ פול-יכול, ווי ער מיינט, וועט מען אים נישט איבער-צייגן.

— גייט שוין גייט, וואָס אַ ייד האָט שכל אין נאָגל, האָבן צום נישט טויזנט גוים אין קאַפּ...

— און ווי גייט עפעס ביי אייך די אַרבעט?

— וואָסער אַרבעט? — בייזערט זיך דער ייד — ווען אַרבעט?

— וויפֿל אַרבעטסלאָזע ציילט דאָס לאַנד?

— אַרבעטסלאָזע? מיליאָנען! וואָס רעד איך? צענדליקער מיליאָנען.

— פון וואַנען ווייסט איר?

— וואָס, מען זעט דען נישט? אַלע גייען ליידיק.

— ווען אַלע זאָלן גיין ליידיק, ווער פונדעסטוועגן אַרבעט פֿאַרן לאַנד?

— מען אַרבעט טאַקע נישט.

— אָבער אַלע פאַבריקן אַרבעטן דאָך.

— גלויבט נישט!

— אָנגעשטעלט?

— אָנגעשטעלט!

— וואָס דאַרפט איר רעדן מיט מיר? — זאָגט מיטאַמאָל דער

- ייד — רעדט מיט זיי אליין, מיט די „ראַבאָטשע“ וועט איר הערן, וואָס זיי זאָגן !
- נישט צופרידן?
- שרעקלעך !
- פון וואַנען ווייסט איר? — איר קימט אין די פּאַבריקן?
- ניין.
- אין די קלובן?
- ניין!
- פון וואַנען דען ווייסט איר?
- פאַרוואָס זאָל איך נישט וויסן? כ'בין דען נישט אין רוס-לאַנד?
- עס לעבט זיך זיי ערגער ווי פאַר דער קריג?
- אַ פאַרגלייך אַ שיינער! — דעמאָלט האָבן זיי געלעבט ווי די מאַנאַרכעס...
- פאַר צוואַנציק רובל אַ חודש?
- אָהאָ, זיי האָבן נאָך אַוועקגעלייגט געלט...
- איך ווייס, אַז ס'איז נישט ערגער ווי פאַר דער קריג.
- גלויבט גישט.
- די אַרבעטער אליין האָבן מיר געזאָגט.
- דאָס איז גאָרנישט. זיי מוזן אַזוי זאָגן.
- אָבער היינט אַרבעט מען פונדעסטוועגן ווינציקער.
- דאָס איז גאָרנישט. אַן אַרבעטער איז נאָך צופרידן, אַז ער אַרבעט!
- די אַרבעטער האָבן עס אייך געזאָגט?
- ניין.
- פון וואַנען-זשע ווייסט איר?
- איך ווייס.
- מיר האָבן זיי געזאָגט, אַז זיי זענען יאָ צופרידן.
- גלויבט זיי נישט. אונטערגעשטעלט פאַר פרעמדע.
- אַלע?
- וואָס איז? שפּילט אַ ראָלע ביי זיי?
- נו און די פּויערן ווי גייט עס?

- שרעקלעך!
- איר קומט אין דאָרף
- ניין.
- איר באַגענגט זיך מיט פויערן?
- ב'האַב שוין נישט וואָס צוטאָן, נאָר מיט די חזירים זיך צו באַגעגענען?
- פון וואַנען זשע ווייסט איר, וואָס ביי די פויערן טוט זיך?
- איך ווייס.
- נו, און די ערד, וואָס מען האָט זיי אַוועקגעגעבן, די פרי- צישע גיטער?
- דאָס איז גאַרנישט.
- צום סוף גיב איך דעם ייד די סאַמע קיצלדיקסטע פראַגע:
- וואָס זאָגט איר עפעס צו די יידישע שולן?
- וואָסערע שולן? - בייזערט זיך דער ייד - אַז פון די שולן האָט מען געמאַכט קלובן!
- ניין, איך מיינ די שולן פאַר קינדער!
- די שקאַלעס, אוטשילעשטשעס?
- יאָ, יאָ.
- רעדט בעסער נישט! - מען מאַכט אַ תל פון די קינדער, מען הייסט זיי גאָר לערנען זשאַרגאָן!
- וואָסזשע שאַדט עס?
- וואָס הייסט, וואָס עס שאַדט! וואָס פאַר אַ תכלית וועט זיין פון זשאַרגאָן?
- אָט רעדט איר דאָך אויך „זשאַרגאָן“?
- וואָס איז? מיטאָר נישט רעדן?
- פאַרקערט, נאָר פאַרוואָסזשע זאָלן אייערע קינדער נישט לערנען אין יידישע שולן אויף יידיש?
- וואָס דען? מען זאָל יאָ לערנען אויף יידיש?
- פאַרוואָס נישט?
- דער ייד באַטראַכט מיר, באַקוקט מיר פון קאָפּ ביז די פיס, רוקט זיך אָפּ פון מיר אויף אַ שטיקל אַרט, פדי ער זאָל מיר

קענען נאך בעסער באטראכטן, און דאָס בערדל הייבט ביי אים אָן ציטערן.

— זאָגט מיר, איך בעט אייך, הער, כ'מיין חבר, ס'הייסט, המ... איר זענט נישט צאָמאָל אַ „פאַרטייעץ“?
— ניין!

— עס מאַכט נישט אויס! עס קומען אָפט צו אונדז געסט. פאַר-טייעס פון אויסלאַנד. ערשט יענע וואָך איז אויך געווען אַזעלכער.
— ניין, איך בין נישט קיין פאַרטייעץ.

— נו, ווי איר ווילט... מיינסטאָלפן קענט איר יאָ זיין! מיינער צו אייגענער זון איז אויך אַ קאָמסאָמאָלעץ און איך שטער אים נישט. ווילסט זיין אַ קאָמסאָמאָרעץ, זיי געזונטערהייט, איך בין אַ מענטש נישט קיין פאַנאַטיקער, ווי זאָגט מען עס, אַ פרייער מענטש, טאָלע-ראַנט, ווילסט אַזוי, זאָל זיין אַזוי...

איך פרוּוו דעם ייד איבערצייגן, אויפווייזן, אַז איך בין נישט קיין פאַרטייער, קיין קאָמוניסט, און ער האָט זיך נישט וואָס צו שרעקן, נאָר עס העלפט מיר נישט.

— פאַרוואָס? — זאָגט דער ייד מיט אַ חניפה-שמייכלע — אדרבה, איר זענט אַ יונגער מענטש, איר גייט ערשט אויף דער וועלט און איר קאָנט זיין אַ קאָמוניסט. איך בין, ווי איר זעט, אַ מענטש, וואָס קען מיט אַלע אויסקומען. ווילסט זיין פרום, איז פרום! ווילסט זיין פריי, איז פריי! ווילסט זיין אַ קאָמוניסט, זיי דיר געזונטערהייט אַ קאָמוניסט! איך קען זיך, ווי איר קוקט מיך אָן, מיט קאָמוניסטן אויך, און מיר זענען די בעסטע פריינט. אָהאָ, אפילו אין דער פאַ-ליטיק ווייט איך אַלץ, אַלע אַרטיקלען אין דער „פראַוודאַ“ און „איו-וועסטיא“ לייען איך, כ'בין אַ מענטש נישט קיין פאַנאַטיקער, טאָלעראַנט. וואָס צו גאָט איז צו גאָט און וואָס צו לייט איז צו לייט — נישט אַזוי, חבר?

איך פרוּוו נאָך אַמאָל כאַפן אַ שמועס מיטן ייד.
— ר' ייד, — זאָג איך — ווי איז אייער מיינונג מפה...
נאָר דער ייד האַלט זיך פאַרויכטיק.
— איר קענט מיר זאָגן חבר — זאָגט ער — איך בין נישט קיין פאַנאַטיקער. היינט זענען אַלע חברים, הע-הע, ווי שטייט עס?

„כל ישראל הברים“ – אלע חברים... האָט מיר אַ גוטן, האָט נישט
פאַראַיבלי, איך דאַרף אַראָפּגיין.

דער ייד רוקט זיך אַרויס פון וואַגאַן, וואַרפט ציטערנדיקע
בלעקן צו מיר, צי איך פאַרהאַלט אים נישט, און גייט מיט אַ קלאַ-
פּעדיק האַרץ אַרויס.

און אין אַלץ זענען שולדיק די יידישע שולן, וועגן וועלכע
איך האָב מיט אים גערעדט.

דאָס האָט אים שוין אינגאַנצן איבערצייגט, און איך בין פון
יענע לייט.

אַ ל י מ ע נ ט ן

דאָס איז די פאָפולערסטע טעמע אין איצטיקן רוסלאַנד. מיט
אַלימענטן זענען פול די צייטונגען, די געריכטן, די הומאָריסטישע
בלעטער, די קאָמפּאָזיציען, די נאַכט-לאָקאַלן.
— „אַלימענטי!“ — שרייט מען פון אַלע זייטן. צו דער זיג-
גערקע פון קאָמפּאָזיציע — „אַלימענטי!“
די זינגערקע טוט צוליב און גיסט טרערן איבערן ביטערן מזל
פון די מענער, די אַלימענטן-צאָלער.

„מאַטריאָנאַ טימאָפּיעוונאַ, מאַטריאָנאַ טימאָפּיעוונאַ
האַט פאַרבעטן וואָס! אַיזאַנאַוואָזשין אויף טיי.
הערט, מענטשן, ווינדער!
מאַטריאָנאַ טימאָפּיעוונאַ געבוירט קינדער
פון טיי! אוי, פון טיי!
וואָס! אַיזאַנאַוואָזשין רייסט זיך די האָר
פון טיי גאָר? —
נאָר מאַטריאָנאַ טימאָפּיעוונאַ ווייזט דעם בויך —
אַ צוילינג אַ גאַנצער, ס'גייט אַ רויך,
האַט עדות, עדותטעס, אוי ווי —
זיי האָבן אַליין געזען, ס'איז געקומען פון טיי.
אַלימענטן,
אַלימענטן!“

איך בין נישט גאַנץ זיכער, צי מײן איבערזעצונג איז לויט
אַלע געזעצן פון פּאָעזיע. סך-הכל איז דאָס מײן ערשט לײד אין

לעבן, און מען דארף מיר מוחל זיין. אין אָריגינאַל איז עס פיל בעסער, און דער עולם אין די רעסטאָראַנען האָט שטאַרק הנאה.

- בראַוואָ! - שרייט מען - ביט! אלימענטן!...

נישט קיין ווונדער. ס'ליגן, נעבעך, גוט אין די לעבער יעדן, דידאָזיקע פאַרשטאַטענע אלימענטן. אין יעדער שטוב כמעט איז אַן אלימענטן-טראַגעדיע. ס'איז די מעשה מיט מענדלעלע מוכר ספרינס יידן, וואָס אָדער זיי געבן נדבות, אָדער זיי נעמען נדבות; אָדער מען גיט אלימענטן אָדער מען נעמט אלימענטן - און מען וויצלט זיך אַליין אויף דעם חשבון.

- ווי גייט עס? - ברעגט איוואַן ניקאָלאָיעוויטש זיין פארטיי.

הבר דאָוויד סאמאילאָוויטש.

- נישקשה, נאָר די אלימענטן פרעסן אויף. דריי אלימענטן

צאָל איך, און אַ ווייב מיט קינדער מוז מען אויך אויסהאַלטן!...

- ווי אַזויזשע קומסטו פונדעסטוועגן דורך?

- דאָס איינציקע גליק איז, וואָס מיין ווייב נעמט אויך דריי

אלימענטן!...

איצט איז שוין דערדאָזיקער ווייץ אַלט-געבעקן. בעת מיין ווייץ אין רוסיאַנד איז ער געווען ניי און ער האָט אַמבעסטן כאַראַקטע-ריזירט די אלימענטן-פראַגע. צו די טראַגישסטע און קאָמישסטע קאָנפליקטן, צו די משונהדיקסטע טראַגי-קאָמעדיעס ברענגען די אלימענטן. אַט אַזוי, אַ שטייגער, האָט מאַסקווע, בעת מיין פאַר-ברענגען דאָרט, געוויצלט זיך איבער אַזאַ מין פראַצעס:

אַ מיידל האָט אָנגעקלאָגט איר שעף פון אַן אַמט, אין וועלכן זי אַרבעט, אַז זי איז פון אים שוואַנגער געוואָרן און געפאָדערט אלימענטן. זי האָט געבראַכט עדותטעס, וואָס האָבן דערציילט פאַרן געריכט, אַז זיי האָבן אָפט געזען די אָנקלאָגערין צוזאַמען מיטן שעף אירן, און איינמאָל, אַריינקומענדיק צו זייער חברטע אין צימער, האָבן זיי פאַגענט זיצן דעם אָנגעקלאָגטן ביי דער אָנקלאָגערין אויפן בעט א. א. וו. דער אָנגעקלאָגטער האָט געשווירן ביי אַלעם הייליקן, אַז ער ווייסט פון קיין שום זאָך נישט, אַז ער האָט מיט דער אָנקלאָגערין קיין שום פאַציונג נישט געהאַט, און דאָס, וואָס מען האָט אים גע-טראָפן זיצן ביי דער אָנקלאָגערין אויפן בעט איז געווען צוליב

דעם, וואָס די אָנקלאַגערין איז נישט געקומען אין צמט אַרבעטן, זי איז קראַנק געוואָרן, ער איז זי געגאַנגען מבקר-חולדה זיין, זי האָט אים געבעטן זיצן אויפן ברעג בעט, ווייטער ווייסט ער גאַרנישט. אָבער דאָס געריכט האָט נישט געגלויבט זיינע רייד און צו-געפסקנט, אַז ער זאָל צאָלן אלימענטן דער אָנקלאַגערין.

אַזוי ווי די סומע, וואָס מען האָט דעם מיידל צוגעפסקנט, איז געווען אַ היפשע און האָט געמאַכט אַ חורבן אין דעם אָנגעקלאַגטנס מאַגערע פאַרדינסטן, האָט זיך דער אָנגעקלאַגטער געמוזט מודה זיין, אַז ער איז שוין פון פֿאַנג אַ קראַנקער מענטש און אַז ער איז בכלל נישט אימשיטאָנד צו האָבן אינטימע שאַרהעלטענישן מיט אַ פרוי. דאָס האָט אויך באַשטעטיקט זיין אייגענע פרוי.

אָבער דאָס געריכט האָט אין דעם פאַל דעם עדות נישט גע-קאַנט גלויבן, ווייל די פרוי איז דאָך פאַראינטערעסירט, אַז דער מאַן זאָל נישט צאָלן קיין געלט אַ פּרעמדער פרוי. דער מאַן האָט געמוזט ברענגען באַווייזן פון דאָקטוירים, וואָס האָבן באַשטעטיקט זיינע רייד. מען איז דערגאַנגען, אַז די אָנקלאַגערין, וועלכע איז געווען שוואַנג-גער פון אַן אַנדער מאַן, ביי וועלכן זי האָט גאַרנישט געקאַנט מאַ-נען, האָט אויסגעזוכט אַלס קרבן דעם שעף אירן; זי האָט אינטער-געשטעלט חברטעס, וואָס זאָלן „פּונקט“ קומען, ווען ער געפינט זיך באַ איר, און געוואָלט אַרויסבאַקומען פאַר זיך אַ געהאַלט.

אין איינעם אַ געריכט איז פאַרגעקומען אַ פּראָצעס איבער אלימענטן, וואָס אַ פרוי האָט געפאַדערט פון אַן אַרבעטער אַ פאַ-מיליען-מענטש. דעם אַרבעטערס פרוי איז געווען פאַרביטערט. עט איז איר פאַרגעשטאַנען אַראָפּצוגעבן אַ דריטל פון מאַנס מאַגערע פאַר-דינסטן, אָפּנעמען באַ אירע קינדער פון ביסן און אַוועקגעבן צום מאַנס געליבטער. זי האָט די קאַנקורענטקע אָנגעכאַפט באַ די האַר, געריסן אָן רחמנות און געשריגן פאַרן געריכט:

— ווייסט נישט, אויסגעלאַסענע, אַז ס'זענען דאָ פּרעזערוואַטיוון אויף דער וועלט?...

דאָס איז איינע פון די אָנגעווייטיקסטע פּראַגן אין איצטיקן רוסלאַנד. אויף אַלע פאַרזאַמלונגען, צוזאַמענפאַרן ווערט איבער דעם גערעדט, דיסקוסירט, און מען קאָן צו קיין טאָלק נישט קומען.

און קיין ווידער נישט! קאָן מען דען אין עטלעכע יאָר לען
 די אייביקע פראַגע פון מאַן און ווייב, „ער“ און „זי“, וואָס ליגט
 אויף דער מענטשהייט פון טויונטער יאָרן ווי אַ שטיין? —
 די רעוואָלוציע האָט געמוזט צעברעכן די אַלטע פאַמיליען-פעס-
 טונג, אין וועלכער מיליאָנען מענטשן זענען געווען פאַרשפּאַרט. ווער
 ס'איז באַקאַנט מיט די אַלטע רוסישע געזעצן וועגן פאַמיליען-לעבן,
 ווייסט מיט וואָסערע קייטן פאַמיליעס זענען געווען געבונדן. אויב
 אַ גט איז נאָך געווען מעגלעך ביי רייכע און מעכטיקע, וואָס האָבן
 מיט גאָרד געקאָנט דורכברעכן די ווענט פון הייליקן סינאָד, דעם
 איינציקן באַלעבאָס איבער גט'ן, — איז עס פאַר ניין און ניינציק
 פראַצענט פון דער פּיל-מיליאָניקער רוסישער באַפעלקערונג געווען אַן
 אויסגעשלאָסענע זאַך.

וויפֿל דראַמעס און טראַגעדיעס זענען אויף דער טעמע אָנגע-
 שריבן געוואָרן. איז דאָך טאַלסטאָיס געניצט ווערק „אַנאַ קאַרענינאַ“
 נאָר אַ פּוועליצא פון אַמאָליקן פאַמיליען-פעסטונג. און וויפֿל טויז-
 טער מאָרדן, רציחות זענען פאַרגעקומען נאָר דערפאַר, ווייל קיין
 אַנדער זאַך, אַ חוץ דער רעוואָלוציע און דאָס מעסער, איז נישט אים-
 שטאַנד געווען איבערצוהאַקן די קייטן פון פאַמיליען-לעבן.

די רעוואָלוציע האָט מיטאַמאָל די קייטן איבערגעשניטן און דאָס
 פּאַלק איז אַרויס מיט אַ ווילדן אימפעט פון פעסטונג. — „דער קער-
 פער איז דיין און נאָר דו אַליין ביזט איבער אים דער באַלעבאָס!“ —
 האָט געזאָגט די רעוואָלוציע מיט רעכט. אָבער באַלד האָט מען דער-
 זען, אַז נישט אַזוי גיך קאָן מען געבן מענטשן רעכט אפילו אויף
 זיין אייגענעם קערפער. — עס איז געוואָרן אַ הפקרות. יונגע מייד-
 לאַך פלעגן אָפּשלאָגן די טירן פון די שפּיטעלער נאָך אבאָרטן און
 אָפּערציעס. פרויען האָבן נישט געקאָנט אָנגעבן אָפּטמאָל ווער כאַיז
 דער פּאָטער פון זייער קינד. און עס האָט זיך אויפגעוויבן אַ
 טומל:

„די שילערינס ווייסן מער אין אבאָרטן“ ווי אין אַריטמעטיק
 און געאָגראַפיע; די שילער ווייסן מער אין ווייבערישע זאַכן ווי אין
 געזעלשאַפטלעכע ענינים און אין דער יוגנט-באַוועגונג.“ —
 דער פראַסטער עולם איז גאָר אַרויס פון די פּלים. פון אַלע

זייטן האָט דער רוסישער פּאָלקס-מענטש נישט געמאַכט קיין וועלן פון דער פרוי.

„באַבאַ“ – זאָגט ער מיט פאַראַכטונג, און דאָס אַלץ טאָן אַ באַבאַ“ אָן עולה האָט זיך באַם פּאָלק פאַר קיין זינד נישט גערעכנט. פאַרקערט, אַזעלכער איז נאָך געווען אַ חשוב ביים עולם און האָט אויסגענומען. „מאָלאָדיעץ“ – פּלעגט מען זאָגן אויף אַ פאַרפירער. מאַקסיס גאַרקי דערציילט אין זיינע שריפטן, ווי אין דעם רו-סישן דאָרף איז פּמעט געווען אַ חוב פון יעדן דאָרפישן בחור, וואָס טרעפט אַ מיידל צליין אין וועג, אַז ער זאָל איר אויפהייבן דאָס קלייד איבערן קאָפּ, פאַרבינדן די הענט און לאָזן זי אַזוי גיין, אַ פאַרשעמטע, ביז צו זיך אַהיים. דאָס האָט געהייסן „אַזאַרניטשאַט“, שפּאַס-מאַכן, חוזק-מאַכן, און ווער עס האָט זיך געוואָלט וואָס מער אויספיינען, באַווייזן אַז ער איז אַ מענטש מיט שפּאַס, האָט אַזוי געטאָן.

פאַרשטייט זיך, אַז ביי אַזעלכע באַגריפן וועגן דער פרוי, איז די פּאַמיל-ען-פּרייהייט אַביסל צופיל זיך פאַרפאַרן.

מען האָט אָנגעהויבן בייטן ווייבער, ווי די הענטשקעס. אייגנט-לעך, נישט קיין גוטער פאַרגלייך – הענטשקעס בייט מען סך-הכל גאַרנישט אַזוי אָפט אין רוסיאַנד – עס זענען געבוירן געוואָרן קינד-דער, וואָס האָבן נישט געהאַט ווער עס זאָל זיי ערציען, אויסהאַלטן, ווער עס זאָל זיך פאַראינטערעסירן מיט זיי. ווייבער האָבן זיך אַרומ-געשלאָפּט מיט קינדער און געוואָלגערט זיך איבער די גאַסן. און עס איז געוואָרן אַ געשריי „צוריק!“ –

עס האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז אפילו דער קערפער קאָן נישט געהערן צו יעדן אַליין, אַז נישט יעדער איז דערוואַקסן צו זיין אַ באַלאַבאַס איבער זיך, אַז דאָ גילט דער געזעץ „ווער סאיז שטאַר-קער דער איז דער זיגער“. און מען האָט געמוזט צוימען די פריי-הייט. מען האָט איינגעפירט אַלימענטן. גענוג, אַז אַ פרוי זאָל האָבן די קלענסטע באַווייזן קעגן אַ מאַן, פון וועלכן זי זאָל האָבן געבוירן אַ קינד, זי זאָל קאָנען מאַנען אַלימענטן. – סאיז בעסער געוואָרן, אַבער ס'ברענגט נאָך צו מאַסן קאָנפליקטן. ווייבער שפּעקולירן דערויף גאַנץ שטאַרק.

ווי קלאָר און פשוט איז יעדער טעאָריע און ווי פאָרוויקלט
און קאָמפליצירט איז יעדער פראַקטיק! -

עס איז שוין צוזאָ מנהג צו רעדן אין אויסלאַנד וועגן דער
שרעקלעכער אויסגעלאַסנקייט אין רוסלאַנד. יעדער רעפארטער גיסט
ביטערע טרערן דערויף, גלייך ביי זיך אין לאַנד איז פשר און צניעהדיק.
פאָקטיש איז אין רוסלאַנד נישט קיין גרעסערע אויסגעלאַסנקייט, ווי
אין אַנדערע לענדער. קיין איבריגע פרומקייט און צניעות זעט מען
נישט אין ערגעץ, נאָר אין דער צייט, ווען אומעטום גייט עס מער
פאַרשטעלט, ווייל דאָס גטן זיך קומט נישט אָן לייכט, גייט עס אין
רוסלאַנד אָפענער.

דער „זאָגט“, דער אַמט פון חתונות און גטן, שטייט אָפן, פריי
פאַר יעדער פאָרל, פונקט אזוי פריי און אָפן, ווי עס שטייען אין
אויסלאַנד די האַטעלן „אויף אַ שעה“, וווּ יעדער פאָרל קאָן אַרייַן-
גיין... דער אונטערשיד איז נאָר, וואָס צוריק פון האַטעל „אויף אַ
שעה“ אין אויסלאַנד גייט דאָס באַקאנטע פאָרל יעדער צו זיך אַהיים, דער
מאָן צום „געזעצלעכן“ ווייב און די פרוי צום „געזעצלעכן“ מאָן, און
אין רוסלאַנד גייט מען צוזאַמען - אַמאָל אויף לענגער, אַמאָל אויף
חדשים און אַמאָל אפילו אויף טעג - אָבער צוזאַמען...

די רעפארטערישע טרערן זענען שטאַרק נישט-באַגרינדעט.
נאָר ווייט, ווייט איז נאָך נישט געלעזט אין רוסלאַנד די
שווערע אייביקע פראַגע „מאָן-און פרוי“. מען האָט אַלץ געשטרעבט
דערבו, אַז מאָן און פרוי זאָלן קיין פראַגע נישט זיין, אָבער עס
בלייבט אַלץ אַ פראַגע, און אַ שווערע פראַגע.

אַמח, אַז אי דער מאָן, אי די פרוי קאָנען צו יעדער צייט
אַוועקגיין. אָבער אין דער צייט ווען דער מאָן גייט אַוועק און לעבט
אַ גוטן-טאָג מיט אַן אַנדערער, ליגט זי, אַן עלנדע פאַרלאַזענע איי-
זאַמע שוואַנגערע פרוי, איינע אַליין ערגעץ אין אַ קליין צימערל מיט
אַ קינד אונטערן האַרץ און בענקט און וויינט... אין דער צייט ווען

דער מאן דרייט זיך ארום א פרייער, א זארגלאזער און לעבט פון זיינע צוויי דריטל פארדינסטן, דרייט זיך אפט ארום א פרוי מיט זיין קינד אויף דער האנט, אָרעם, עלנד, שוואַך, צוגעבונדן, און מוז אויסקומען מיט די מאַגערע אלימענטן פאַר זיך, פאַרן קינד, מוז אויסשטיין דעם קינדס קרענק, אַלע צרות און פיין פון האַדעווען אַ קינד, פון אויפוויין נעכט, לויפן אין אַפטייק, אָדער אַוועקפירן אויפן גוטן-אַרט.

וואָסזש קאָן מען טאָן דערצו? - וועט מען פרעגן - און וואָס קאָן טאָן אַ פרוי אין אַנדערע לענדער, ווען דער מאַן שיפורט, הולטציעט און ברענגט גאַרנישט אַהיים, און מען קאָן נאָך פון אים נישט אַוועקגיין אויך? - און וואָס קאָנען טאָן אַנדערע „אומגעזונדע-לעכע“ פרויען אין אויסלאַנד, וואָס מען לאָזט זיי אין ערגעץ נישט אַריין און זיי מוזן די קינדער דערשטיקן? - יא, אמת! - אָבער אַ פאַקט בלייבט אַ פאַקט! דאָ גילט דער אַלטער געזעץ „דער שטארקערער באַזיגט“ און ווער ווייסט, צי דאָס וועט אַמאָל קאָנען געענדערט ווערן.

נישטאָ קיין גאַנצקייט אין פאַמיליען-לעבן בכלל און אין רוס-לאַנד נאָך ווינציקער. - נישטאָ די שטוב, וווּ עס זאָל נישט זיין קיין טראַגעדיע, „ער“ אָדער „זי“ איז אַוועק, קינדער זענען אַליין, אָן השגחה פון טאַטעס - אין וויפל מען זאָל נישט איירערדן, אז דאָס קינד אין דער סאַציאַליסטישער געזעלשאַפט געהערט צו דער געזעלשאַפט, דאַרף נישט דעם פאַטער א. א. וו. איז עס אַ ליגנט. נישט אַזוי לייכט וועט מען דערפירן דערצו, אז פאַר אַלע קינדער זאָלן זיין היימען, און אויסערדעם דאַרף אַ קינד אַ טאַטן, אַ פאַטער-רישן בליק, אָן השגחה. נישט אין איין באַקאַנטער שטוב אין רוסלאַנד האָב איך געזען די פאַרלירנקייט פון קינדער, וואָס דער טאַטע אָדער די מאַמע איז אַוועק - אַ שרעקלעכע פאַרלירנקייט קוקט אַרויס פון די קינדערישע אויגן.

נאָך מער פאַרלירנקייט און אַ געוויסע שרעק מערקט זיך ביי די ווייבער, איבערהויפט ביי די פרויען, וואָס זענען גענוגט צו זיין מוטערס, פירן אַ פאַמיליען-לעבן און ערציען קינדער. אַזעלכע פרויען זענען דאָ אַ סך, נישט קוקנדיק אויף דער גאַנצער עמאַנציפּאַציע.

דאָס איז נאָטירלעך ביי נאָרמאַלע געזונטע פּרויען. און עס איז אָפט-מאָל אַ ווייטיק צו קוקן, מיט וואָסערע אומרויקע אויגן אַ פּרוי קוקט אויף איר מאַן, נישט זיכער זייענדיק, צי מאַרגן, איבערמאָרגן, וועט ער נישט אַרײַנגיין אין בױראָ פֿון חתונות און גטן און זי וועט פֿלוצלינג בלייבן אַ גרושה.

און וויפֿל אומבאַגרענעצטע דאַנקבאַרקייט קוקט אַרויס פֿון זי אויגן ביי פּרויען צו זייערע מענער, וועלכע האָבן נאָך ביז איצט נישט גענאָסן פֿון זייערע רעכט און זיי נישט אַוועקגעוואָרפֿן... אויפֿן אָרט אין רוסלאַנד זעט מען עס אפשר נישט, אַ פּרעמ-דער באַמערקט עס.

איך האָב זיך באַגעגנט מיט אַ יונגער, שיינער אַקטריסע, אַ יידיש מיידל, וואָס שפּילט אין אַ רוסישן פּראָוויניצער אָפּערעטע-טע-אַטער. זי האָט מיר דערציילט, אַז איר איז נישט ליב דאָס שפּילן. זי וויל בעסער דתונה האָבן.

— נו, איר קענט נישט קריגן קיין בחור? אַזא יוגע, אַזא שיינע.

— יאָ — האָט זי געענטפּערט — אַ בחור קאָן מען קריגן, נאָר קיין מען נישט.

זי האָט זיך אויסגערעדט דאָס האַרץ.

— איך דאַרף נישט זיין אויף דער בינע — האָט זי זיך אַליין מודה געווען — מיך ציט בעסער צו אַ פּאַמיליען-לעבן. איך האָב ליב קינדער. אַז איך זע קינדער אין גאַרטן, כאַפּ איך זיי קושן איך בין מקנא יעדער מאַמע. אַ מוטער דאַרף איך זיין, און אַ ווייב, נישט קיין געליבטע, נאָר אַ ווייב, אַ מאַן דאַרף איך, אַ מאַן טאַ-קע, וואָס זאָל זיין אַ געטרייער מאַן און פּאַטער, נישט אַזעלכע, וואָס זאָל היינט זיין מיט מיר, מאַרגן — מיך פּאַרלאָזן.

— נו, און אַזעלכע קאָן מען דען נישט באַקומען?

— יאָ, עס איז פּאַראַן אַזעלכע אויך, אָבער סאיז שווער זיי צו געפינען. מערסטנט געדויערט אַ צוואַנציגטען עטלעכע חדשים, און איך בין אַזוי נישט רויק. קיין שום מאַן קאָן איך איצט נישט גלייבן.

דאָס איז דער געפיל ביי אַסך פּרויען. דער נישט-גלויבן,

דאָס נישט זיכער זיין מיטן מאָרגן, דאָס שטענדיקע צווייפלעך, צי
„ער“ גייט נישט אַוועק פון „איר“...
— נו, און ווען האָט מען דען געקאָנט זיין זיכער? — פרעג
איך — דער מצן האָט דאָך אַלע מאָל געקאָנט האָבן שטילערהייט אָן
אַנדערע.

— אָבער ער פלעגט צוריקקומען — ענטפערט מיין באַקאָנטע —
שטענדיק איז ער צוריק געקומען צו זיין שטוב, צו זיין ווייב, צו
זיינע קינדער, און דאָס איז בעסער. גלייכער אָפצונאַרן אַמאָל און
קומען אַהיים, איידער אין גאַנצן איבערלאָזן. ווי שרעקלעך דאָס איז
פאַר אַ פרוי צו זיין אַליין, איינע אַליין...
פאַרלאָן, אפשר, אין די רייד אַסך נישט-סימפּאַטישעס, אָבער
זייער פיל אמת.
אַ צווייטער פּאַקט.

איך האָב געטראָפּן זיך מיט אַ פרוי אַ קאָמוניסטקע, אַ לאַגישן
מענטש, וואָס האָט קיינמאָל נישט אַנערקענט קיין שום זאַך אויסער
דעם שכל, וואָס האָט שטענדיק געהאַלטן פון „קאָמף“, ווער סאיז
שטאַרקער, דעם געהער די וועלט.

איצט גייט זי אַרום איבער די רוסישע קאָמוניסטישע צייטונ-
גען און זוכט גערעכטיקייט קעגן איינעם אַ חבר, אַ פּראָפּעסאָר, פון
וועלכן זי האָט אַ מיידעלע. ער איז אינגאַנצן אין אַרדנונג, דער פּראָ-
פּעסאָר, ער צאָלט אַלימענטן. נאָר אין פאַרלויה פון עטלעכע יאָר האָט
ער שוין סך הכל חתונה געהאַט צענדליקער מאָל. קינדער זיינע
וואַלדערן זיך איבער גאַנץ רוסלאַנד. דער מאַן איז גערעכט. אַזוי
איז די לאַגיק, דער געזעץ. אָבער ווי טויג נישט איצט דער געזעץ
פאַר דער אַמאָליקער שטרענגער קאָמוניסטקע, וואָס איז איצט אַ מוטער
פון אַ קראַנק קינד און פירט אָן אומגליקלעך לעבן. פונקט ווי יעדער
פשוטע יידענע זוכט זי פאַלשע גערעכטיקייט. די צייטונגס-שרייבער
זידלען אַזעלכע מענער, אָבער מיט וואָסער רעכט?
„איז דען נישט אַ מענטש אַ באַלעבאַס איבער זיין אייגענעם
קערפּער?“

זייער אַסך איז אויך שולדיק אין דעם „אָוועקגיין“ די ווייניגס-

פראגע. מען וויינט ענג, מען איז צופיל איינער דעם אַנדערן אין די
אויגן און מען ווערט זיך גיך צוגעגעסן.
עס טרעפט זיך אָפט, אַז מען צוגייט זיך, נאָר צוליבן מאַנגל
אין ווינונגען, וויינט מען ווייטער אין איין צימער. „ער“ ברענט
זיין ניי ווייב אָדער געליבטע, „זי“ - אירן.
אַ באַקאַנטער האָט מיר אַליין דערציילט וועגן אַזאַ פּאַקט ביי
זיך.

- וואָס זאָל מען טאָן? - האָט ער מיר ערקלערט - האָבן
מיר דען אַנדערש געקאָנט טאָן?
נאַטירלעך, האָט ער אַנדערש נישט געקאָנט טאָן. נאר ווער איז
אימשטאַנד צו שילדערן די ליידן פון אַ פרוי, וואָס האָט דעם מאַן
געבוירן קינדער, האָט אָפּגעלעבט צוזאַמען אַ לעבן פון האָבן און
באַגראָבן, און דערנאָך, ווען זי איז צעבראָכן און פאַרעלטערט, גייט
ער אַוועק אָדער ברענגט דאָס נייע ווייב צו זיך אין שטוב, וווּ זי,
די פריערדיקע, מוז אויך וווינען?
וואָס איז דאָ בעסער, דער נייער ביטערער אמת? אָדער דער
אַלטער זיסער ליגנט?

אַז די רבנים באַיקאַטירט מען איז קיין נייעס נישט. זעלסן,
אַז מען גייט אונטער דער חופּה, סיידן אין גאָר קליינע שטעטלעך,
אין זעלטענע פּאַרן.
אַלטע יידן קלאָגן דערויף, אָבער דער „זאגס“ האָט ערפאַלג,
און וויסל די רבנים מיט די פרומע יידן פאַרשעלטן אים נישט, אַנט-
וויקלט ער זיך אַלץ מער.
אַסך פון עלטערן דור האָבן זיך שוין אַפילו צוגעוויינט צו די
צרות.

- זאָלן זיי מיר אַזוי זיין געזונט און שטאַרק - זאָגט מיר אַ
פרומע מוטער, וואָס איר זון האָט התונה געהאַט אין „זאגס“ - וואָס
זאָל איך טאָן?

מחותנים און מחותנתעס גייען אפילו כיט אין „זאגס“, און נאָכדעם, ווי דער באַצמטער אָדער באַצמטע פאַרשרייבט דאָס פאַרל, ווינטשן זיך די מחותנים „מזל טוב“.

און אפילו געמישטע חתונות זענען געוואָרן אַ געוויינלעכע זאַך. איבערהויפט האָבן יידישע מיידלעך חתונה מיט גוים, דער עיקר מיט מיליטער-לייט. מיליטער-לייט פאַנגען פון שטענדיק אָן מער דאָס האַרץ פון אַ פרוי. פון אַלע צייטן פלעגט מען ביי יידן רעדן וועגן מייד-לעך, וואָס אַנטלויפן מיט אָפיצירן. איצט אַנטלויפט מען נישט, מען גייט אַריין אין „זאגס“, אין דער אייגענער שטאָט און שטעטל, און גאַרנישט, יידן קומען אויף דער חתונה. אַסך מאל קומען אפילו די עלטערן פון דער מיידל און זענען זיך משמח מיטן איידעם דעם גוי. איבערהויפט זענען צופרידן די מאַמעס.

דער פראַצענט פון יידישע מיידלעך, וואָס האָבן חתונה מיט רוסן, איז אַ סך גרעסער ווי דער פראַצענט פון רוסישע מיידלעך, וואָס האָבן חתונה מיט יידישע יונגעלייט. מיט וואָס דאָס ערקלערט זיך, איז שווער צו זאָגן.

איך בין ספעציעל אַריינגעגאַנגען אין אַ שטוב, ווו עס איז פאַרען אַן איידעם אַ גוי. די שטוב איז אַ באַלעבאַטישע. דער טאַטע גייט נאָך אפילו דאווען אויך, און דער איידעם, דער קאַמאַנדיר, וויינט טאַקע ביים שווער, אַן איידעם אויף קעסט.

ביים טיש איז געזעסן דער איידעם אין לאַנגן מאַנטל, זיין ווייב, דער מחותן, די מחותנתע, אמת טיפישע יידן, און, מאַכנדיק מיט די הענט און אונטערזינגענדיק די רוסישע שפראַך מיט דעם אמת-יידישן נגון, געפירט אַ הייסן געשפרעך.

— מיין איידעם — האָט די שוויגער פאַרגעשטעלט אַ בלאַנדן לאַנגן שייגעץ מיט אַ רויט פנים און מיט אַ פאַרריסענער גויישער נאָז.

מיר האָט אפילו אויסגעוויזן, אַז דאָס וואָרט „מיין איידעם“ האָט זי אַרויסגעזאָגט מיט אַ געוויסן שטאַלץ.

פונדעסטוועגן זענען נאָך פאַרען אַ סך פאַמיליעס, און דוקא נישט קיין פרומע, וואָס האַלטן אַזא שדוך פאַר אַ גרויסע טראַגעדיע.

אזוי האָט ביי איינעם אָן אַסימילירטן ייד, אַ דיריגענט, מיט
וועלכן איך האָב זיך דאָ באַקאַנט, פאַרליבט זיך זיין טאָכטער אין
אַ רוסישן יונגמאַן.

דאָס פאַרל איז אין זיך שטאַרק פאַרליבט. אגב, איז דער יונג-
געבראַן זייער אַ סימפּאַטישער. ער קומט טאַקע אַריין צום יידס
טאָכטער אין שטוב, ביידע זיצן זיי ביים טיש און קוקן אויף זיך
מיט אַזעלכע פאַרליבטע אויגן, אַז עס איז אַ שרעק.

נאָר דער פאַטער דער דיריגענט, וואָס קאָן קיין וואָרט יידיש
נישט, וואָס גייט דאָווענען אפשר נאָר אין יום-כּפור, וויל נישט דער-
לאַזן, אַז זיין טאָכטער זאָל חתונה האָבן מיט אַ נישט-יידן.

ער זעט אין דעם אַ באַליידיקונג פאַר זיין נאַציאָנאַלן געפיל,
עפעס אַ מין פאַרשוועכונג, וואָס זיין קינד, זיין אייגן קינד, וועט
צונעמען אַ גוי, אַ פרעמדער.

פאַרשידן זענען דאָ יידן און פאַרשידן זענען זייערע אָנ-
שוואונגען.

אָבער דאָס סאַמע אינטערעסאַנטע איז דאָס, וואָס די צייט
איז אימשטאַנד אין פאַרלויף פון אַזאַ קורצער צייט צו מאַכן אַזעלכע
גוואַלטיקע ענדערונגען אין דער פּסיכאָלאָגיע פון מענטשן, פון אַ
פּאָלק.

זאַכן, וואָס זענען ערשט מיט אַ צענדליק יאָר צוריק געווען
טרייף, ווייט, זענען אין אַ קורצער צייט געוואָרן נאָנט, אייגן. באַ-
גריפן, וועלכע האָבן געשטעקט אין פּאָלק פון דורות, איינגעוואַרצלט
מיט טויזנטער וואַרצלען, זענען אין עטלעכע יאָר געוואָרן אויסגעריסן,
די טעאָריעס וועגן „אידנטום“, וואָס אַ סך דאָקטוירים האָבן
אָזוי ליב צו שאַפן, קריגן מיט יעדן טאָג אַליץ מער קלעם פון דער
צייט.

דער הייליקער וולאדימיר

איר געדענקט דאָס אַמאָליקע רוסלאַנד? אומעטום, אין יעדער עפנטלעך הויז, אין געריכט, אויסן וואַקזאַל, אין קאַזאַרמע, אויף יעדן פּלאַץ — אומעטום איז געווען די „איקאָנע“, דאָס הייליקע בילד, פאַר וועלכן גוים פלעגן זיך צלמען אָן אַ שיעור, גויעס פלעגן קניען. איצטער איז די „איקאָנע“, דאָס הייליקע בילד פון איצטיקן רוסלאַנד — וולאדימיר לענין.

נישטאַ איין אָרט, איין ווינקל אין גרויסן רוסלאַנד, וווּ דער קליינגעוואקסיקער מאַן מיט'ן ענערגישן רוסישן-מאָנגאָלישן פנים און פליכעוואַטן קאַפּ זאָל נישט קוקן אויף דיר מיט זיינע דורכדרינגנדע אויגן. אומעטום איז ער דאָ, אין יעדן אַמט, אין יעדער קאַפּעראַטיוו, אין יעדן וואַקזאַל, אויף יעדער גאַס, אין יעדן דאָרף. ער איז אויס-געהאַקט אין שטיין און אין מאַרמאָר, געגאַסן אין בראַנז, אין גיפּס, אין בליי, געצייכנט אויף פאַפיר. ער איז אין פּאַלאַץ, אין דער גרויסער שטאָט אין פאַבריק און אין פּויערישן הייזל אין דאָרף, אין די סיבירער טייגעס און אין מינסקער מאַרק, ביי אַ וואַנדער-שבת אין געצעלט און אין פלייש-קאַפּעראַטיוו אין בערדיטשעוו.

און פונקט ווי אַמאָל, און נאָך אויך איצט, איז אין יעדער ווינקל פון אַ פרומער קריסטלעכער שטוב פאַראַן אַ הייליק בילד, אַן אי-קאָנע, פאַר וועלכער עס ברענט שטענדיק אַ נר תמיד, אַן אייביק ליכט, פאַרפּוצט מיט בלומען און צאָצקעס, און אַלע אויגן פון די גלויביקע זענען געווענדעט צו דעם ווינקעלע, אַזוי הענגט איצט אין

י'דער ברומער קאמוניסטישער שטוב לענין אין אַ ווינקל, נישט עפעס גלאַט ווי אַ פּאַרטערט, נאָר ווי אַ הייליק בילד, אַן „איקאָנע“, באַ- צירט מיט רויטע פענער, באַפּוצט מיט בלומען, אַרומגערינגלט מיט רעוואָלוציאָנערע אויפּשריפטן, און די אויגן פּון די גלויביקע זענען געווענדעט צום „הייליקן“ לענין.

אַזעלכע ווינקלען רופן זיך טאַקע „לענין-ווינקעלעך“, „אונגאַלקי לענינאַ“, און אין גאַנגן זעט עס אויס ווי אַן איקאָנע. דאָס לענין- ווינקעלע איז פּאַרגעטערט, נאָך מער, פּאַרגעטשט. ווען עס איז נאָר עפעס אַ שמחה, ווערט זי געפּראָוועט אין ווינקעלע. די קינדער זיצן אין ווינקעלע. אַ סך קינדער, איבערהויפּט אַזעלכע, וואָס געהערן שוין צו אַן אָרגאַניזאַציע, צום „אַקטיאָר“ אָדער צום „פּיאָנער“, האָבן אייגענע לענין-ווינקעלעך. די ווינקעלעך זענען ביי די קינדער הייליק, זיי פּוצן דעם פּאַרטערט, באַהענגען אים מיט קינדערישע צאַצקעס. און עלטערן האָבן זיך פאַר מיר נישט געשמט מודה צו זיין, אַז אַ טייל קינדער טוען תּפּלה און קניען פאַר לענינען.

איך אַליין האָב נאָר עטלעכע גאַטעס-דינסטן געזען ביי לענינען. איינמאָל אין מאַסקווע, ביים מאָזעלע, וווּ לענין ליגט אַ באַלד- מירטער. אַ גרופּע יונגע קינדער זענען געקומען מיט זייערע לערער און לערערקעס באַזוכן לענינס קבר. די הייליגקייט אויף די געזיכ- טער פּון די באַזוכער איז געווען אינגאַנצן ענלעך צו דער אויסגע- גאַסענער הייליגקייט ביי קינדער אין די קלויסטערס. איין מיידעלע האָט אפילו געפרווט זיך אַראָפּזעצן אויף אַ קני. אירע חברטעס האָבן זי אָפּגעהאַלטן.

אַ צווייט בילד אַזעלכעס האָב איך געזען אין אַ יידישער שולע. אַ קליין בלאַס מיידעלע אין יינגלשע שטיוועלעך איז געזעסן, ווען איך בין אַריינגעקומען, אין לענין-ווינקעלע צוזאַמען מיט נאָך קינדער און באַצירט לענינס פּאַרטערט מיט רויטע פּאַפּירלעך.

- וואָס טוסטו, מיידעלע? - האָב איך זי געפרעגט.
- איך שרייב לאָזונגען - האָט מיר דאָס מיידעלע, מסתמא פון אַ יאָר זיבן-אַכט, געענטשערט.
- וואָסערע לאָזונגען?
- איך שרייב, זאָל לעבן לענין!

— אַזער לענין איז דאָך שוין געשטאַרבן, ווי אזוי קען ער לעבן ?

כאַרשטייט זיך, אז דאָס קליינע מיידעלע האָט נישט געקענט, נישט געדאַרפט האָבן אָן ענטפער אויף אזא פראַגע. די לערערין האָט שוין פאַר איר געענטפערט, אז מען מיינט לענינס גייסט. אָבער די צערעמאָניע אַליין איז געווען פונקט ווי מען זעט עס אין קאַטוילישע דערפער, ווען פויערישע קינדער באַפונדן דאָס הייליקע בילד אויפן וועג.

וועגן דעם, אז פיצלעך קינדער, ביי יוועלכע מען פראַוועט רויטע בריתן, שטעלט מען אַוועק מיט די וויגעלעך אין „ווינקעלעך“, כדי מיט דער מאַמעס מילך צוזאַמען איינוואַרצלען אין זיי לענינס גייסט — וועגן דעם האָט מען שוין נישט איינמאַל געשריבן.

— וואָס-זשע איז די עולה? — האָבן מיך געפרעגט אַ סך אין רוסלאַנד — האָט עס דען לענין נישט פאַרדינט?

יא, לענין האָט צלף פאַרדינט. נאָר פאַרדינט, אז ער זאָל ווערן אָפּגאַט — דאָס האָט ער בשום אופן נישט, און טאַקע צוליב זיינע גרויסע פאַרדינסטן פאַרן קאַמוניזם. אַנקונדיק דעם באַלזאַמירטן לענינען, דאַכט זיך אַרץ, אז אַט-אַט וועט ער זיך אויפהויבן פון זיין געלעגער, אַוועקשטעלן זיך און אויסשרייבן:

— פאַרוואָס האָט איר פון מיר געמאַכט אַ געטש ?
אַ מאַדנער גורל! אַ מענטש האָט אַ גאַנץ לעבן געקעמפט קעגן רעליגיע, גאָטהייט, און צום סוף אַליין פאַרוואַנדלט געוואָרן אין אַ הייליקן, אין אַן אָפּגאַט.

* * *

איך דערמאָן זיך אַ בילד פון עטלעכע יאָר צוריק, אַ שטיק נאָך דעם קריג צווישן די באַלשעוויקעס און פוילן, עס איז דעמאָלט פאַרגעקומען, אויב איך האָב קיין טעות נישט, דער צענטער צוזאַמען פון די סאָויעטן. לענין איז דעמאָלט אַרויסגעטראָטן מיט שטורמדיקע רעדעס פאַר איינפירן די נייע עקאָנאָמישע פּאָליטיק (נצפ).
* * *

עס איז געווען אַ שווערער ביסן דער „נעפּ“ פאַר רוסלאַנד. ערשט מיט עטלעכע טעג צוריק האָט מען נאָך געשפּאַסן פאַר פּרייען האַנדל, וואָס האָט קיין אַנדער נאָמען נישט געהאַט ווי ספּעקולאַציע, קאַנטר-רעוואָלוציע. מיטצמאָל האָט מען געדאַרפט צוריק כּשרן דעם האַנדל, שטיצן די סוחרים און פּאַבריקאַנטן, געבן זיי פּריווילעגיעס.

די אַנטטישונג ביי אַ סך, איבערהויפּט ביי די ראַמאַנטישע רעוואָלוציאַנערן, איז געווען גרויס. „צוליב וואָס געקעמפט, בלוט פּאַרגאַסן?“

מיר איז אויסגעקומען זיין אויפן צוואַמענסאַר. די לופּט איז געווען אַנגעגלייט, און אַט טאַקע אויף דעם צוואַמענסאַר האָב איך פּאַרשטאַנען די גרויסע פּערזענלעכקייט פון לענין. מיטן גרעסטן מוט האָט ער זיך מודה געווען אין אַלע טעותן, וואָס ער האָט פּריער געמאַכט. מיט אַן אייזערנער אומברחמנותדיקער רוט האָט ער אַליין צעשמעטערט דאָס, וואָס ער האָט פּריער געפּרעדיקט.

און אַפילו וועגן מאַרש פון די באַלשעוויקעס אויף פּוילן, וואָס איז פּמטט אויסגעפירט געוואָרן דורך זיין ווילן, האָט ער גערעדט מיט די קלאַרסטע דיבורים. „דער מאַרש אויף פּוילן — האָט ער געזאָגט — איז געווען משוגעת. איך האָף, אַז צווישן אונז זענען קיין משוגעים איצט נישטאָ“ א. א. וו.

פּדי צו קענען זיך אַליין צווי שמייסן, אַזוי אומברחמנותדיק אויסלאַכן, אַזוי צו צעשטויסן די אייגענע געטער, וואָס מען האָט אַוועקגעשטעלט, אַבי ברענגען נוצן דער זאַך, וועלכער מאַיז טריי, אַבי בויגן זיך פאַרן שכל, צו וועלכן מען איז שפּעטער געקומען — דערצו דאַרף מען זיין אַ גרויסע פּערזענלעכקייט.

נישט יעדער קען עס. לענין האָט עס געקענט. און די גאַנצע פּערזענלעכקייט זיינע איז אויסגעוואַקסן טאַקע דעמאָלט.

דאָס איז געווען מיט 7 יאָר צוריק, ווען לענין האָט געלעבט, און ווי יעדער לעבעדיקער מענטש, אונטערגעוואָרפן געווען צו טעותים.

אַבער איצט איז לענין טויט. ער ליגט באַלזאַמירט אין מאָוועלעציי ביים קרעמל און זיין וואָרט איז געוואָרן הייליק, פּאַרגליווערט, פּאַר-שטיינערט, פּונקט ווי עס זענען הייליק ביי די יידן די ווערטער פון משהן, ווי עס זענען הייליק ביי די מאַכמעראַנער די ווערטער פון

זייער נביא מאַכמעד, ווי עס זענען הייליק ביי די קריסטן די ווער-
טער פון עוואַנגעליום - הייליק און אייביק.
תורת לענין.

מען דאַרף זען, ווי מענטשן קלוגע, געבילדעטע, אויפגעקלערטע,
וואָס נעמען אַלץ פון מאַטעריאַליסטישן שטאַנדפונקט, וואָס באַקעמפן
אַלע רעליגיעס, אַלע אַבערגלויבנס, ווי אָט דיזעלבע פרייע מענטשן
ווערן אויפגעקאָכט אויף די אָפּאָזיציאָנערן, ווען זיי זאָגן אַרויס אַ
מיינונג, וואָס איז גישט אינגאַנצן אויסגעהאַלטן לויט אַלע פּלעס און
געזעצן פון לענינס שולחן-ערוך !

— דאָס איז דאָך נישט לויט לענינען ! — און דער אָפּאָזיציאָנער
קריגט גלייך מורא און שוויגט, אָדער ער ענטפערט, אַז עס איז נאָ
לויט לענינען.

גאָר ווי אַמאָל, ווען אַ ייד אַ מלמד פלעגט זיצן ביי דער גמרא,
שלאָגן זיך קאָפּ אָן וואַנט און שרייען : „לימא מתניתא דלא
כסומכוס“, ס'וועט נישט אויסקומען ווי סומכוס.
אַז עס זאָל טאַקע אויסקומען אַנדערש ווי סומכוס, דאָס האָט
מען זיך גאַרנישט געקענט פאַרשטעלן.

איך שטעל זיך פאַר, אַז טראָצקי מוז זיך נישט איבעריק גוט
פילן, ווען יעדעס מאָל, ווען ער זאָגט אַרויס אַן אָפּאָזיציאָנעלע מיי-
נונג, כאַפט מען אים ביי דער האַנט :

— אַהא, דאָס איז דאָך נישט לעניניסטיש !... סטייטש ?...

סוף כל סוף איז לענין געווען זיינער אַ נאַנטער פאַרטיי-חבר
און, ווי געוויינלעך, איז צווישן זיי נישט איינמאָל געקומען צו
סכסוכים, מיינונגס-פאַרשידנהייטן — און מיט אַמאָל ווערן אַלע ווערטער
פון זיין נאָנטן פריינט הייליק, אייביק, אַ תורה, נישט צו ענדערן, און
יעדער מאָל, וואָס ער וויל אַרויסזאָגן זיינע אַ מיינונג, כאַפט מען אים
ביי דער האַנט :

— אָבער דאָס איז דאָך נישט לויט לענינען !...

און דער גרויסער רעוואָלוציאָנער מוז דערויף פאַרמאַכן דאָס
מויל אָדער אויסזוכן אַ פּשטל אין זיין חבר לענינס ביכער, אַז זיינע
ווערטער זענען יאָ אויסגעהאַלטן לויט לענינען.
און ווי זאָגט מען דאָס, די קליינע קייען, וואָס די גרויסע

שפיען. — לענינס תורה ווערט געלערנט פונקט מיט דער זעלבער הייליקייט, ווי אמאל פרומע יידן פלעגן לערנען תורה. אין דער יידישער קאמוניסטישער גאס וויל מען דוקא אויסווייזן, אז יידן זענען נישט קיין נאציע און אלס א באווייז ברענגט מען א פסוק פון לענינען. די אפיקורסים, וואס האלטן, אז יידן זענען יא א נאציע, זוכן אויס פשטלעך אין לענינס תורה צו באווייזן, אז מיר קאנען יא זיין א נאציע, פונקט ווי די אמאליקע קליינשטעטלידיקע אפיקורסים פלעגן אויסזוכן א פסוק, אז מען מעג גיין אין בלויון קאפ.

ווי זאגט אנצטאל פראנס: „ווען די גרעסטע אידעע פאלט אריין אין א קליין מענטשלעך קעפעלע, ווערט זי אזוי קליין, נישטיק, איינגעשרומפן, ווי דאס קעפעלע אליין.“

מען דארף עס קענען: נעמען אזא גרויסע פערזענלעכקייט ווי לענין און מאכן פון אים א געטש, א הייליגקייט, און ממילא א שטיק גולם, ווי יעדער געטש איז.

עס איז, אייגנטלעך, נישט ס'ערשטע מאל אין דער געשיכטע. אלע מאל קומט עס אזוי פאר מיט געטער, מיט הייליקע, נישט איין הייליקער, ווען ער שטייט אויף פון קבר און זעט וואס מען האט געמאכט פון זיינע אידעען, וואלט צוריק אנטלאפן וואס גיכער אין זיין אייביקער רו.

אנהויבן הויפט זיך אן יעדע גרונט-אידעע, יעדער נייער גלויבן, שייך, מענטשלעך, נאר נאכדעם קומען די כוהנים, די פריסטער אין מאכן דערפון א טויטע זאך, זשייב-נצו נישט צו דערקענען, און דערנאך ווערט עס פארהייליקט, פארגליווערט און פארקריפלט, עס ווערט א דאגמע, א טויטע זאך, וואס האט קיין שייכות נישט מיטן לעבן, וואס רעכנט זיך נישט מיט די לעבנס-אינטערעסן, מיט דער צייט, מיט די מענטשן, נאר מיטן טויטן בוכשטאב.

דאס ליגט אייגנטלעך אין דער מענטשהייט. די מענטשן האבן ליב, ווי די קינדער, צו האבן א גאט, א תורה, וואס זאל זארגן פאר

זיי, וואָט זאָל זיי שאַפן געזעצן, דינים, און זיי זאָלן אַליין קענען זיין פריי.

ווען גאָט וואָלט נישט געווען, וואָלט מען אים געדאַרפט אויסטראַכטן. און אזוי איז עס אויך ביי די פריידענקער, אפיקורסים און רעליגיע-באַקעמפער.

אַנגעהויבן האָט עס זיך מיטן לעניניזם אזוי: לענין איז גע- שטאַרבן, די פאַרטיי-פירער האָבן געדאַרפט אויפהייבן די שטימונג, שאַפן אַן אַטמאָספערע, און מען האָט אויסגענוצט לענינס טויט דערצו. אַ ריין פאַליטישער שריט.

נאָר איידער מען האָט זיך אומגעקוקט, האָט דאָס פאַלק, די מאַסע, וועלכע האָט ליב אַ גאָט, אַליין די זאָך גענומען אין די הענט, און לענין, דער רעוואָלוציאָנער, דער אינטערנאַציאָנאַליסט, דער רעליגיע-צושטערער, איז אַליין געוואָרן אַ געטש.

און ווי אַרום יעדן געטש, וועלן אויפשטיין מאַסן פוהנים, וואָס ווי אַלעמאָל זענען עס פאַנאַטיקער אָדער שווינדלער, וואָס וועלן דרשנען יעדעס געטלעכע וואָרט, יעדער אות, און וועלן פאַרשטיינען אַלע אפיקורסים, וואָס וועלן וואַגן זאָגן אַנדערש.

וואָרים איצט איז נאָך די באַוועגונג אַ נייע, יעדע רעליגיע איז אין די ערשטע יאָרן נישט גרויס. צעוואַקסן צעוואַקסט זי זיך ערשט שפעטער, וואָס ווייטער אַלץ שטאַרקער. און צום העכסטן שטאַפל דערגרייכט זיך העט ווייט, ווען דאָס לעבן פון הייליקן שטייט שוין היפש הינטער זיך.

און ביי דער אַלטער רוסישער ליבע צו געטער, צו גאָט-זוכע-נישן, קאָן מען שוין זען, ווי דער נייער הייליקער לענין הערשט אי-בער דעם גאַנצן גרויסן רוסלאַנד, ווי פאַר זיין בילד קניט מען, ווי זיינע תורהס ווערן געפּשעטלט און געלערנט און ווי מען פאַרשטיינט אפיקורסים און עזות-פּנימער, וואָס וואַגן זאָגן אַ וואָרט קעגן דער הייליקער תורה.

דאָס איז נישט קיין שפּאַס. ווער עס זעט איצט די באַוועגונג אין רוסלאַנד, דער פאַרשטייט עס.

מעגלעך, אז די, וואָס האָבן דעם גאָט אַליין געמאַכט, האָבן שוין חרטה, שפעטער וועלן זיי וועלן צוריקדרייען, אָבער אין אַזעלכע פאַלן

הערשט שוין דאָס פּאָלק, וואָס האָט פּיינט ווען מען שטורמט אים
זיינע עראָבערטע געטער און צווינגט די גאָט-מאַכער צו קניען פאַר
דעם, וואָס זיי אַליין האָבן געמאַכט.
אַזוי איז עס שוין. האָבן דען נישט די אַלע אָפּאָזיציאָנערן
אַליין די „איקאנע“ לענין געמאַכט? און איצט שטראָפט מען זיי פאַר
יעדער אפיקורסת קעגן זייער אייגענעם גאָט.
זיי זענען ווערט די שטראָף. נאָר וואָס איז ער, דער גרויסער
קעמפער און מענטש לענין שולדיק, וואָס מען האָט אים צו אַזע ני-
דעריקער מדרגה דערפירט, פון אַ מענטש אַ גאָט, נעבעך, געמאַכט?

וועגן לײטערטור, טעאטער, קונסט, ערציונג און יידישיזם

מיט דער לײטערטור און קונסט אין סאָויעטן-רוסלאַנד בעת דער רעוואָלוציע איז פאָרגעקומען אַ מאָדנע מיטפארשטענדעניש. בעת אַלע געביטן האָט די רעוואָלוציע דערפירט צו פשוטות, צו קלאַרקייט, געבנדיק די ברייטע מאַסן די גרעסטע מעגלעכקייטן צו געניסן פון אַלע ווערטן. איז מיט דער קונסט געווען דער היפּוך, מ'האַט זיך אָנגעשטרענגט צו רעדוצירן אַלץ צו דער אַבסטראַקציע, רעדן מיט אומפארשטענדלעכע ווערטער, מיט רמוזים, גלייך ווי מ'וואָלט גערעדט נישט צום פּאָלק, נאָר צו אָפּגעלעבטע אַריסטאָקראַטן, דעגענעראַטן, וואָס פארטראָגן נישט דאָס נאַטירלעכע, נאָר פּערווערזע. אזוי איז געווען מיט דער לײטערטור, טעאטער און מאָלעריי. וואָס אומפאַרשטענדלעכער, אַלץ מער רעוואָלוציאַנער. רעאַליזם איז געווען רעאַקציע. יידן זענען, ווי אַלעמאָל, מיטגעגאַנגען מיטן אַלגעמיינעם שטראָם, מיט דער טיפּיש-יידישער עקשנות נאָך איבערגעאַקט מיט זייער „קונסט-לעזישער לײנקייט“.

א ציט איז אין רוסלאַנד אַ צוריקגאַנג אויף רעכטס. צוזאַמען מיטן פאַרשווינדן ווערן פון מיליטערישן קאָמוניזם און אַלע זיינע פּלאַג, איז אויך פאַרשווינדן געוואָרן אין אַ געוויסער מאָס די אזוי גערופּענע רעוואָלוציאַנערע קונסט.

דאָס קאָן מען זען קודם פּל אין גאַס. נישטאָ מער די אַלטי-באַקאַנטע פּלאַקאַטן, בילדער און גיפּסן, וואָס האָבן פאָרגעשטעלט אַלערליי רעדער, דריי-עקן, פירקאַנטן און פּאַנטאַסטישע געשטאַלעטן.

די מאַלערייען, צייכנונגען און סקולפּטורן זענען איצט רעאַליסטיש.
שיער נישט נאַטוראַליסטיש.

אויך אין טעאַטער פאַרשווינדט דאָס רעוואָלוציאָנערישקייט. מיר
איז אויסגעקומען זען מייכראַלדס אָן אויפּפירונג, וואָס רופּט זיך
„ריטשי קיטאַי“, אַ זאך, וואָס האָט קיין עום ליטעראַרישן ווערט נישט,
אַ ריין פּראָפּאַגאַנדע-ווערק, וואָס באַווייזט ווי צווי ענגלאַנד פּייניקט
כינע – נאָר אינטערעסאַנט, אַז אפילו מייכראַלד, דער רבי פון רע-
וואָלוציאָנערן טעאַטער, ביי וועלכן ס'פלעגט זיין אַ געזעץ צו דער-
פירן יעדער זאך צו דער סאַמע אַבסטראַקציע, ס'זאָל פונם פּאַרגע-
שטעלטן אַביעקט נישט בלייבן, חלילה, קיין זכר, – אָט דער זעלבער
מייכראַלד האָט אַוועקגעשטעלט „ריטשי-קיטאַי“ פּראָסט-פּשוט. מענטשן
גייען אויף די פּיס, רירן מיט די הענט, רעדן (אַביסל נאָך מצריאַ-
נעטן-מעסיק) מיט מיילער, און אפילו אַ וואַסער, אַ באַסיין האָט
ער אויף דער סצענע געמאַכט, אַ באַסיין מיט שיפלעך און מיט כּי-
נעזער שיפער, כּדי צו געבן אַ בילד פון אַ פּאַרט.

אַמאָל וואָלט מען נישט נאָר נישט געטאַרט אָפּמאַלן קיין וואַסער,
אין אַזאַ פּאַל, נאָר אפילו נישט געבן אַזעלכעס, וואָס זאָל דערמאָנען
אין וואַסער – פּונקט ווי ביי פרומע יידן האָט מען אין געגנוואַרט
פון אַ בחור נישט געטאַרט דערמאָנען אַ צענער.

פּושקין – וועלכן מאַיאַקאָוסקי האָט אין די פּריילעכע צייטן גע-
הייסן אָפּטראַגן זיך פון זיין דענקמאָל אין מאַסקווע, געגעבן אים
עקסמיסיע און רעקוויזירט דעם פּיעדעסטאַל פאַר זיך – איז איצט
צוריק די קרוין פון דער רוסישער ליטעראַטור, מען שפּרינגט פאַר
אים קדוש. אין דער פּראָזע איז רעַזליזם אויף אַלע פּראָנטן. באַבעל,
סייפּוליאַ, איוואַנאָוו, ראַמאַנאָוו, גלאַדקאָוו א. א. וו. – פון דער רע-
וואָלוציאָנער פּאַעזיע איז בלוז פאַרבליבן יעסיענינס גוטע זאַכן. פון
די אַלע מאַריענאָפּס, קאַמיענסקיס און זייערס גלייכן, וואָס האָבן אַזוי
געשריגן בעת דער רעוואָלוציע, השרט מען ווינציק. און אפילו מאַיאַ-
קאָוסקי, די דוּשזאַבאַנד-פּויק פון דער רוסישער רעוואָלוציע, וואָס
האַט אַלץ פּאַרטויבט, איז נישט מער אין דער מאַדע. מען דוּלדעט
אים נאָר צוליב זכות-אבות. אויך אין דער באַציונג צו די אַזוי גע-
רופענע „אַלטע“ איז אַ גרויסע ענדערונג. איך געדענק אַלעקסאַנדער

בלאָקס לעצטן וויזט אין מאַסקווע פאַרן נעם. די „רעוואָלוציאָנערע“ שרייבערלעך, צוזאַמען מיט זייערע „ליטעראַרישע ביילאָגעס“, היסטע-רישקעס, האָבן געמאַכט דעם גרויסן דיכטער פון די „צוועלף“ מיט דער בלאָטע צוגלייך.

איצט זענען אל. טאַלסטאָי, ווערעסאיעוו א. א. א. באַטייליקט אין צלע זשורנאַלן, מ'האַט די גרעסטע אַכטונג צו זיי.

פאַרען נאָך אפילו קרייזלעך, „מצפּ“ (מאַסקווער אַסאַציאַציע פון פּראָלעטאַרישע שרייבער), „ווצפּ“ (אַלרוסלאַנדישע אַסאַציאַציע פון פּראָ-לעטאַרישע שרייבער), צו וועלכע דער עולם ווענדעט גערן אן די פאַראַפּראַזע פון דער פּאַפּולערער רוסישער ברכה — „ווצפּ וואַשו מצפּ!“... אָבער קיין גרויסע ראַל שפּילן מער נישט די קרייזלעך. די הויפט זאַך איז די קוואַליטעט, גוטע ליטעראַטור.

אפילו טראַציקי אַליין איז געווען פון די וואָס זענען אַרויס אין קאַמף קעגן אַלע פּראָלעטקולט-טעאָריעס און געפּאָדערט גוטע, מעג זיין „אַלטע“, ליטעראַטור.

ווי עס האָט זיך געקריסטלט, צווי האָט זיך גענידלט. אָבנר נישט אינגאַנצן.

אויך אין דער יידישער גאַס שפּרינגט מען מער נישט קיין קדוש פאַר די אַקראָפּאַטישע שטיק, ווי עס איז געווען אין די יאָרן 1917-20. מען שרייבט פּראָסט, פשוט. און פונקט ווי די רוסישע גאַס האָט צוריק געקרוינט פּושקינען, האָט אויך די יידישע גאַס געקרוינט זיך אָן אייגענעם „פּושקין“ אברהם רייזין. אָט דער זעלבער אברהם רייזין, וואָס איז געווען יאַרנלאַנג טרייף, אַ סינאָנים פון אַלטקייט, רעאַקציע, „רייזניזם“ — מיט וועלכן מען פּלעגט אין קיעוו שטראַפּן אַלע רעאַליסטן, ווי מיט אַ פּסול אין דער משפּחה, איז איצט אין רוסלאַנד דאָס אייבערשטע פון שטייט. מען לויבט איזו כאַריק, וויל ער ציט זיין יניקה פון אברהם רייזין.

אַזעלכע גוטע פּראָזאַיקער ווי אין דער רוסישער גאַס, און אפילו ווי אין דעם יידישן „אויסלאַנד“, איז נישטאָ נאָך דערוויל. אָבער מען האָט זיך גענומען שוין צו שרייבן פּראָזע, וואָס באַדייט, אַז מען הייבט אָן שטיין מיט די פּיס אויף דער ערד. א. קיפּניסעס בוך „חדשים און טעג“ איז אַ גוטער אַנזאַג פון

א געזונטער פראָזע. און נאָך מער דערפרייענד איז דאָס, וואָס „חדשים
און טעג“ געפֿעלן דאָרט. מיט יאָרן צוריק וואָלט מען אזאָ געטרייע
שילדערונג, וואָס איז ראָמאַנטיש, שטאַרק אין סטיל פֿון מענדעלען
און שלום-עליכמען, אויף דער שוועל נישט געלאָזט.

נאָר לייטעראַטור לשם לייטעראַטור, וואָס זאָל האָבן די זעלבע
רעכט, ווי אַ שטייגער מוזיק לשם מוזיק אָדער געזאַנג לשם געזאַנג,
איז נאָך אַלץ נישט פֿאַרעכטיקט, נישט כשר. אַלץ מוז ערציען די
מאַסן און ממילא האָבן ערציערישע אויפגאַבן. דאָס בוך דאַרף ערציען,
דאָס טעאַטער, די מאָדערני, אַלץ.

אינגאַנצליך איז עס דער אַמאָליקער „פֿראַלעטקולט-קולט, פֿון וועלכן
די רוסישע קינסטלער און פֿאַליטישע פירער האָבן זיך שוין לאָנג
אָפגעשאַקלט. אין דער יידישער גאַס איז ער פֿאַרבלעבן, נאָר אזוי ווי
עס פֿאַסט נישט דער אַלטמאָדישער נאָמען, האָט מען אַ נייעם נאָמען
געגעבן: „ערציערישקייט“.

דער יידישער קינסטלער מוז שטענדיק, ווילנדיק נישט ווילנדיק,
קוקן מיט איין אויג צו דער געזעלשאַפט, צו דער פֿאַליטיק, כדי צו
זען, ווי אזוי ער זאָל „ערציען“. וואָרום ערציונג איז אַ רעלאַטיווער
באַגריף. היינט איז די פֿאַליטיק אזאָ, דאַרף מען אזוי ערציען; מאָרגן
איז זי אַנדערש, דאַרף מען אַנדערש ערציען.

ווען מען האָט געפירט אַ קאַמף מיטן דאַרף און שטעטל, האָט
איזי כאַריק געענדיקט זיין פֿאַעמע מיטן קאַמפֿס-לאָזונג: „שטעטל,
פֿאַרשווינד!“ — אָבער אז מען האָט אויסגעדרייט דעם דישל, גע-
וואָרפֿן דעם לאָזונג „מיטן פנים צום דאַרף“, וואָס איז פֿאַרוואַנדלט
געוואָרן ביי יידן „מיטן פנים צום שטעטל“ — וואָסזשע זאָל מען טאָן
מיטן „שטעטל פֿאַרשווינד“?

ס'איז דאָ אַן עצה — אויסמעקן. — נו און וואָס וועט זיין, אז
מאָרגן וועט מען זיך אויסדרייען מיטן פנים פֿון דאַרף און שטעטל?
סיידן איינאַרדנען זיך ווי יענער העלד פֿון רוסישן טעאַטער, וועלכער
וואַקלט זיך שטענדיק צווישן די מאַכטן, וואָס גייען אַריין און אַרויס
אין זיין שטאַט, מאַכט ער ביי זיך אַ טאַפֿלטן פֿאַרטעט — פֿון
איין זייט ראָם זיצט ניקאָלאַי דער צווייטער און פֿון דער צווייטער
זייט ראָם — קאַרל כאַרקס; קומען די דעניקינצעס, דרייט מען אויס

מארקסן צו דער וואנט און מ'באווייזט ניקאלאיען; קומען די באַל-
 שוויקעס, באהאלט מען ניקאלאיען און מ'שטעלט ארויס מארקסן.
 יא, דער קינסטלער מוז שטענדיק האַלטן דאָס אויער געווענרט,
 פון וועלכער זייט די „ערצינגס“ ווינטן בלאָזן, און אויב נישט, ווערט
 מען גערודפט. דער בעסטער באווייז איז דער קאמף, וואָס ליטוואַקאָוו
 פירט שוין יאָרן-לאַנג קעגן דעם דיכטער פינינבערג, וואָס האָט אויט-
 געדריקט אין זײַנער אַ שאַפונג שטימונגען, וועלכע האָבן זיך ליטוואַקאָוו
 אויסגעוויזן נישט, „ערציעריש“.

בנוגע פאַרם האָט זיך געביטן. רעאַליזם איז מצר נישט
 רעאַקציע, אָבער דער אינהאַלט מוז אַלץ זיין „ערציעריש“.
 נאָך ערגער איז עס מיטן יידישן טעאַטער.

אינדערצייט, ווען אין דער רוסישער גאַס איז מייערכאָלד פאַר-
 בליבן אַ יחיד אין מאַסקווע מיט זיין רעוואָלוציאַנערישקייט (וואָס
 גייט אגב מיט יעדן טאָג אַלץ מער צוריק צום אַלטן), איז דער יידי-
 שער טעאַטער אין גאַנצן פאַרבאַנד נאָך אַלץ רעוואָלוציאַנעריש, ווי
 אין די ערשטע צייטן. קיין אנדער טעאַטער איז גאַרנישט נישטאַ.
 אין מאַסקווער קאמער-טעאַטער מאַכט מען נאָך אַלץ די אַמאָ-
 ליקע שטיק. מען באַוועגט זיך, ווי מאַריאַנעטקעס, מען רעדט ווי
 פון אַ הויזן פאַס און מען „פראַוועט“ „עבודה“ פאַרזאָן אַ סך אַרבעט
 אין טעאַטער, אַ סך דיסציפלין, געשולטקייט. מען קאָן דאָ גוט שפּריי-
 גען, טאַנצן, עס אַרבעטן גוטע מאַלער, מוזיקער, נאָר ביי אַלעם איז
 דאָס טעאַטער אַ מיספאַרשטענדעניש. עפעס איז מען פאַרקאָכן, מען
 קאָן נישט אַרויס און מען טאַפּטשעט אויף איין אָרט.

אַנגעהויבן תּחלת ביי גראַטעסק, מיט טענדענץ אויסצולאָכן דאָס
 אַלטע יידישע לעבן, באַווייזן די קרומקייט, אויסגעוויקערטקייט, איז
 מען דאָ פאַרקראַכן אַלץ מער און מער אין משה-קאַפּויר-קונסט,
 אין נאָכרימעניש, אין קאַריקאַטור. זינקענדיק ביז איבערן האַלדז
 אין קאַריקאַטור, איז שווער געוואָרן איבערצוגיין צו פּאָזיטיווע זאַכן,
 צו מענטשלעכע רייד, צו מענטשלעכע באַוועגונגען, צו מענטשלעכע
 ליידן און טריידן. די אַקטיאָרן אַליין זענען שוין מאַרייטע מאַריאַ-
 נעטקעס. און ווי אַלצמאָל, איז מען פון שטענדיקער רעוואָלוציאַנערישקייט
 געוואָרן באַנאַל.

עפעס איז עס נישט קיין דראמאטיש טעאטער, נישט קיין אָפּערע, נישט קיין קאָמעדיע, עפעס אַ שטיק אָפּערעטקע מיט רעוואַ-
 לוציאָנערע פרעטענזיעס, וואָס זענען תּחלת נאָך געווען אַ ביסל
 אינטערעסאַנט, ווען זיי וואָלטן דינען אַלס שטאַפל צו ווייטערדיקער
 אַרבעט, איצט זענען זיי אַבסאָלוט לאַנגווייליק.
 וואָלט כאָטש דאָרט געווען הומאָר! — נעמט מען שלום-עליכמען
 און מען גיט אים איבערצומאַכן דאָברשיגען...
 און טאָמער פּרוּווט עמעצער רעדן אַ וואָרט, איז סכּנת-נפּשות.
 „ערציונג“!

די זעלבע געשיכטע איז אין מינסק. כאַרקאָוו.
 איך בין געוועסן אין מינסקער יידישן מלוכה-טעאטער, וואָס
 ווערט אָנגעפירט דורך מ. ראַפּאָלסקי. עטלעכע יאָר צייט איז געווען
 אַ סטודיע פון אַ מאַן פּערציק אין מאַסקווע, געלערנט, געאַרבעט
 אויפן חשבון פון דער מלוכה, באַקומענדיק אַלץ, עסן, דירה, קליידער,
 לערע, און ענדלעך אָנגעהויבן שפּילן טעאטער אין מינסק. — איצט
 שפּילט מען פּראַס „אין פּאָליש אויף דער קייט“. די אויסשטאַטונג איז
 גלענצענד. ס'וואָלט געפּאַסט נישט פאַר מינסק, נאָר פאַר בערלין. דער
 מאַקעט איז פון מאלער י. ריבצק. אויף די אַקטיאָרן זעט מען די
 שולע. ריטמיק, פּלאַסטיק, דיקציע. נאָר אין טעאטער זיצן אפשר הונ-
 דערט פּערזאָן, מען גענעצט, מען לאַנגווייליקט זיך.
 דער רעזשיסער ווערט אויפגעבראַכט.

— „מיערוואָוצי“ — ברומט ער מיט פּעס — סקאַטינא...

נאָר פאַרוואָס קומט עס זיי? — זיי זען ווי מענטשן לויפן פון
 טרעפּ אַראָפּ און אַרויף, אַרויף און אַראָפּ; די פאַרשויענע אויף דער
 סצענע דערמאָנען אין זייערע קליידער, אין זייער אויסגעקומטקייט,
 ווי פאַרזעענישן, ווי פאַרסמטע מייז. מען שרייט, מען באַוועגט זיך,
 נאָר מען ווייסט נישט פאַרוואָס און פאַרווען. און מען גענעצט. וואָס
 קען מען טון?

יא, דער רעזשיסער ווייסט אַלץ, וואָס דאָרט טוט זיך. די יידן,
 וואס זעען אויס ווי שטשורעס, דאַרפן מאַרשטעלן די אַלטע וועלט;
 דאָס לויפעניש אויף דער סצענע דאַרף ווייזן די אַלטע יידישע

צעטומלטקייט, דעם כאַפּס; אויף די טרעפּ מוז מען לויפן, ווייל מען דאַרף אויסנוצן דעם רוים פון אלע זייטן, אפילו די הויך. אָבער די אלע באַרעכטיקטע און אויסגעשעטלטע טעאָריעס רעדן נישט צום צושויער, און ער גענעצט.

— מיר וועלן זיי נויטן פאַרשטיין — זאָגט דער רעזשיסער — מירן זיי ערציען... טעאָטער איז נישט קיין פאַרוויילונגס-אַרט, נאָר אַן עבודה, אַ שול.

אָבער דער עולם וויל נישט זיך פייניקן אין טעאָטער, נישט קומען אָפּלערנען, נאָר געניסן. צו ערציען זיך איז דאָ גענוג שולן, „ליקפונקטן“ צו ליקווידירן די עם-הארצות, אָוונט-קורסן. און די רע-גירונג דערלייגט מאַסן געלט צום טעאָטער, און דאָס פובליקום קומט נישט.

אַז איך האָב געזאָגט, אַז ס'איז קיין חרפה נישט, ווען קונסט האָט דעם ציל צו זיין בלויז גענוס (גוטע קונסט איז גענוס פאַר מענטשן מיט גוטן געשמאַק), אַז דאָס דערנידערקט נישט דעם קינסטלער, — האָט מען זיך אָנגעכאַפט ביי די אויערן.

אין כאַראַקטער יידישן מלוכה-טעאָטער שפּילט מען, אייגנטלעך, אויפן אַלטן שטייגער. פאַראַן עטלעכע גוטע אַקטיאָרן דאָרט, גראַד אַלטע אַקטיאָרן. איך האָב דאָרט געזען „ביידע קוני לעמעלס“, דער עולם האָט שטאַרק געלאַכט, געוויילט זיך. קיין גרויס טעאָטער איז עס נישט, אָבער מען קאָן זען. נאָר פּדי נישט צו זיין אָפּגעשטאַנען, פּדי צו באַפרידיקן דער „ערציונג“, טשעפעט מען צו מאַדערניזם, וואָס קלעפט זיך ווי אַן אַרבעט צו דער וואַנט.

מיר איז אויך דאָרט אויסגעקומען זען אַן אַגיטאַציע זאַך, וואָס דאַרף פאַרשטעלן קיעוו בעת די קאַמפּן צווישן די רויטע און ווייסע. די פּיעסע איז שלעכט געמאַכט, לאַנגווייליק, און ס'איז אַ רחמנות אויף די אַקטיאָרן.

די קללה — „ערציונג“ — ליגט ווי אַ שטיין אויף אלע יידישע טעאָטערן. מען מוז נאָר האָבן אייגענע פּיעסן, און ס'מאַכט זיך עפעס נישט. אין סטאַניסלאַווסקיס טעאָטער האָב איך געזען שפּילן אַל. טאָלסטאָיס „צאַר פּיאָדר יאַאַניטש“. דער צאַר פּיאָדר ווערט פאַרגעשטעלט אַ כאַראַקטערלאָזער, אָבער אַ שטיק הייליקער. מען ווייזט

דאָרט צערקוועס און צלמים. אין יידישן טעאָטער זענען נישט נאָר אַזעלכע זאַכן טרייף, נאָר די מינדסטע זאַך, וואָס האָט אין זיך אַ רמז פון אַלט-יידישקייט, טאָר זיך אויף דער סצענע נישט ווייזן. אַ הויף די עטלעכע זאַכן פון פּרץ, שלום-עליכם, גאָדפּאָדן א. אַנד., וואָס מען האָט געשטעלט, קומט מען אָפּ מיט היימישער נישט-געראָטענער פּראָדוקציע און מיט מרה-שחורהדיקע קופּלעטלעך וועגן מאַקדאָנאָלדן און בריאַנען.

דאָס יידישע טעאָטער איז פאַרשטעקט אין אַ טויטן ווינקל.

דער יידישער ביכער-מאַרק אין רוסלאַנד האָט באַקומען אַן אַנדער פּנים. אומעטום, אויסער רוסלאַנד, איז דער יידישער ביכער-מאַרק ס'רוב אַ בעלעטריסטישער, אין רוסלאַנד זעט מען מער נישט-בעלעטריסטישע ביכער, שול-ביכער, פּעדאָגאָגישע, טעכנישע, פּראָפּעס-יאַנעלע און פּאַרטייאַישע ליטעראַטור. דאָס איז אַ גוטע אַרשיינונג, דאָס איז דער רעזולטאַט פון די מאַסן יידישע שולן, פּעדאָגאָגישע טעכניקומס, אַרבעטער-פּאַקולטעטן, פּויערן-שולן, געריכטן, סאָויעטן, מיליץ א. א. וו. א. וו. לער-ביכער גייען אַ סך, אָפּטמאָל ביז צוואַנציק, פינף און צוואַנציק טויזנט עקזעמפּלאַרן. צוויי הונדערט טויזנט שילדער און שילדערנס פון די יידישע שולן פּאָדערן ביכער און מען מוז זיי צישטעלן.

און דוקא בעלעטריסטיק, וואָס גייט אומעטום מער איידער אַנ-דערע געביטן פון ליטעראַטור, גייט אין רוסלאַנד אַ סך ווינציקער ווי זי וואָרט געדאַרפט גיין; ביי דער ריזיקער אַנטוויקלונג פון דער יידישער שול, איז די פּאָדערונג אויף בעלעטריסטיק נישט גרויס. די צוויי זשורנאַלן פאַר ליטעראַטור און קולטור „די רויטע וועלט“ אין כאַרקאָוו און דער מינסקער „שטערן“ גייען סך-הפּל אין אַ צוויי טויזנט עקז. די רעגירונג לייגט צו צו זיי געלט. בעלעטריסטישע ביכער גייען טויזנט, צוויי טויזנט עקז. — דאָס צרקלערט זיך דערמיט, וואָס מען שפּייזט כּמעט מיט בלוז אַייגענע זאַכן, אויסמיידנדיק די יידישע ווערק פון אויסלאַנד. דער עולם פאַרלאַנגט ראָמאַנען,

ערצילונגען, און מען פֿיטערט אים מיט לידער אָדער מיט ע קכֿ פֿערמענטאַלע סקיצן. קיין גרויסע אַרבעטן איז נאָך דערווײל נישטאָ. און דאָס פֿירט דערצו, מען זאָל לייענען רוסישע בעלעטריסטיק. מען לערנט אין יידיש און מען לייצנט אין רוסיש.

נאַטירלעך, טענהן די פֿירער, אַז דער עולם וויל נישט „אויפֿ-נעמען“ דאָס „פֿרעמדע“, דאָס נישט-רעוואָלוציאָנערע. נאָר ביבליאָטע-קאַרן דערצײלן, אַז אַממערוסטן ווערן געלייענט מענדעלע, שלום-עליכם, פֿרץ, אַש, און דאָס ביסל עקו. פֿון „די פֿוילישע וועלדער“ זענען אַזוי „אויסגעלייענט“, אַז ס'איז געבליבן בלויז שמות.

ביז איצט זענען נאָך אַלץ נישט אַרויסגעגעבן דאָרט די יידישע קלאַסיקער. שלום-עליכם, וואָס איז שוין פֿשר לײט אַלע דעות, איז פֿונדעסטוועגן נאָך אַלץ נישטאָ אינגאַנצן, סך-הכל אַרויס עטלעכע פֿיכלעך. נאָך ווינציקער איז דאָ פֿרץ, מענדעלע. פֿון אַנדערע שרייבער זעט מען כמעט גאַרנישט.

אמת, אַז קויפֿן אין אויסלאַנד ביכער קאָן מען נישט קיין סך. דאָס איז אָפהענגיק פֿון דער אַלגעמיינער פּאָליטיק אין לאַנד, נישט אַרויסצופֿירן קיין וואַליוטע קיין אויסלאַנד. דאָך בײַ אַ בעסערן ווײַלן וואָלט מען געקאָנט מער ביכער צריינפֿירן פֿון פֿוילן, אַמעריקע, אָדער איבערדרוקן אויפֿן אָרט בײַ זיך, אויף וואָס דאָס רובֿ שרייבער וואָלטן גערן איינגעגאַנגען. נאָר מען האָט מורא פֿאַר „אויסלאַנד“. יעדער פֿאַרשטייט, אַז עס איז אַן אונטערשיד פֿון די רוסישע שרייבער עמיגראַנטן, וואָס זענען אַנטלאָפֿן פֿון רוסלאַנד און קעמפֿן קעגן רוסלאַנד, ביז ס'רובֿ יידישע שרייבער, וואָס ווײַנען אין אַנדערע לענדער — דאָך ווערט כמעט אַלץ אויכלענדיש באַטראַכט פֿאַר טרייף. ס'איז דערגאַנגען אַזוי ווייט, אַז ווען די „לײט. בלעטער“ האָבן איבער-געדרוקט לידער פֿון עטלעכע יידישע דיכטער פֿון רוסלאַנד האָבן די מחברים געמוזט צריינשיקן אין „עמעס“ אַ בריוול מיט אַ פֿראַטעסט. דערבײַ האָבן אַ טײל פֿון זײ אין אַ פֿריוואַטן געשפּרעך געזאָגט, אַז זײ זענען פֿון אַזאַ איבערדרוקן נאָר צופֿרידן... און נאַטירלעך זענען די גרעסטע שונאים פֿון „אויסלאַנד“ די גראַפֿאַמאַנען. די בעסערע שרייבער האָבן אַ באַצײונג צו אַלץ, וואָס איז גוט, אַלצאיינס פֿונוואַ-נען עס זאָל נישט שטאַמען.

לעבן לעבט דער שריפטשטעלער אין רוסלאַנד כמעט בעסער פון אלע. מערסטנס אָנפירער פון סאָויעטן-רוסלאַנד מוזן אונטערשרייבן, כדי אויסצושלאָגן זיך די הוצאות. פאַר לייטערעטור צאָלט מען גוט. מאַינאַקאָווסקי נעמט דריי רובל פאַר אַ שורה. אין דער צייט ווען אַ לערער פאַרדינט אַ חודש פערציק, פופציק און אַמאָל אַכציק רובל פאַר האַרעווען אַ חודש, נעמט אָן אַנגעזעענער דיכטער דאָס אָפּ פאַר צוואַנ-ציק שורהלעך.

דער קינסטלער איז דער פּריווילעגירטסטער מצנטש אין רוסלאַנד. ער באַקומט מעגלעכקייטן פאַרן קיין אויסלאַנד, פּלומרשט צוליב לייטערערישע צוועקן, און פאַקטיש, כדי זיך באַקליידן.

איך בין אַריין אין מאַסקווע אין „דאָם איסקוסטוואַ“ באַנאַכט. מען האָט דאָרט געטאַנצט, געהוליעט, געטרונקען וויין, געוואָרפן מיט געלט, גאַרנישט ווי אין אַ פּראָלעטאַרישער מלוכה. די קינסטלער פּון פאַריזער קאַפּע „ראַטלאַנד“, וואָס זיצן אָפּ גאַנצע טעג ביי אַ האַלבער שוואַרצע, וואָלטן זיך געוונטשן אַ צענט הלך אויסצוגעבן.

פאַרשטייט זיך, אַז די גדולים פאַרדינען ווייט נישט אַזוי פיל ווי אַמאָל אין רוסלאַנד ביזן קריג, אָבער אין אַלגעמיין לעבן די קינסטלער און שרייבער גוט.

מיינער אַ באַקאַנטער, וואָס רעדאַגירט רוסישע ביכער, האָט מיר דערציילט, אַז ער פאַרדינט עטלעכע הונדערט רובל אַ וואָך ביי נישט-שווערער אַרבעט, ער נעמט 100 רובל פאַר רעדאַגירן אַ בויגן. דער יידישער שרייבער לעבט אויך נישט שלעכט, כאַטש דער יידישער בוך קאָן זיך נישט פאַרגלייכן בנוגע טיראַזש צום רוסישן בוך. דער יידישער שריפטשטעלער האָט אלע מעגלעכקייטן צו קומען אין באַרירונג אויך מיט דער נישט-יידישער גאַס. עס טרעטן אַרויס יידישע און רוסישע שריפטשטעלער צוזאַמען, וועגן יידישער לייטערעטור לייענט מען אין הויכשולן. שלום-עליכמס צענטער יאַרצייט איז געפיי-ערט געוואָרן אין גאַנצן לאַנד, דורך דער רעגירונג, אויך דורך נישט-יידישע געווען אַ מאַניפעסטאַציע אין גרויסן מאַסשאַט. עטלעכע יידישע דיכטער באַקומען סטיפּענדיעס פון דער רעגירונג.

אויף דעם לייטערערישן אָונט לפּבוד דעם צוזאַמענפאַר פון „געזערד“, וואָס איז פאַרגעקומען אין פּרעכטיקן מאַסקווער „קאָלאָני-“

זאל, זענען צוזאמען מיט די יידישע דיכטער, ארויסגעטרעטן דער בילדונגס-קאמיסאר לונאטשאַרסקי, די שרייבער וסעוואלאד איוואנאָוו, מאַיאַקאָוסקי, פּילניאָק, ראָמאַנאָוו א. אנד., די סמעטענע פון דער רו-סישער ליטעראַטור. צווישן די באַזוכער פון אַוונט האָב איך אפילו געזען דעם סעקרעטאַר פון פּוילישן אַמבאַסאַדאָר אין רוסלאַנד.

נאָך קיינמאָל איז דאָס יידישע וואָרט נישט געשטאַנען אַזוי הויך ווי איצט אין רוסלאַנד, - און דאָך מערקט זיך אַ מאַדנע ער-שיינונג ביי אַ סך פון די יידישע קאָמוניסטן, מען ציטערט פאַרן „יידישיזם“, וואָס אין גרונט גענומען מיינט עס „יידיש“.

יידישיזם איז אַ זידל-וואָרט, ביי יעדער מאָל דערמאנען וועגן יידיש, גיט מען צו: „נאַטירלעך איז עס נישט קיין פּרינציפּיעלע פּראָגע“ א. א. וו. מ'האָט שטאַרק מורא צו מאַכן פון יידיש אַ פעטיש. נאָר אין דערזעלבער צייט מאַכט מען אַ פעטיש פון רוסיש. מען רעדט רוסיש צווישן זיך, כאָטש מ'קען זייער גוט יידיש. אַזוי, אַ שטייגער, האָט מער עז שׂיך, אַ געוועזענער יידישער לערער, געפירט די ערשטע טעג דעם פּאַרויזן אויפן צוזאַמענפּאַר פון „געזערד“ אין רוסיש.

אין זייער אַ סך יידישע אינסטיטוציעס רעדט מען רוסיש; אין מינסק קומט פאַר אַ דיסקוסיע איבער פּרצס „אין פּאָליש אויף דער קייט“, וואָס ווערט געשפּילט אין יידישן טעאַטער - אויף רוסיש; אין אַדעסער יידישן קלוב האַלט מען רעפּעראַטן אין רוסיש; די יידישע פּירער צווישן זיך רעדן כמעט שטענדיק רוסיש. - דאָס ווירקט אויך דער גאַס, וואָס זעט אַ פעטיש אין רוסיש.

- דאָס וועט אונטערגיין - האָט מיר געזאָגט אַ קאָמוניסט, אַ יידישיסט, וואָס „ליידט“ פון די „רעשטלעך פון בונדיזם“, - פונקט ווי עס זענען געוואָרן שפּעטער אויס מאַדע די אַסימילאַציע-שטרע-בונגען אין די יאָרן 21-1920. מען וועט זיך צוריקבאַפן.

נאָר ס'קאָן טרעפן, אַז ווען די פּירער וועלן זיך צוריקבאַפן, וועט שוין שווער זיין ביים עולם צוריקצוכאַפן. יעדער יינגל ווייסט שוין איצט „נישט צו מאַכן פון יידיש קיין פעטיש“...

ווען די באַציונג צו יידיש וואַלט שוין איצט געווען ביי אַלע יידישע אָנפירער אין זייער בוינגס-ערבעט נישט נאָר אַ פּראָגע פון

קאָפּ, נאָר אויך פון געפיל, ווי ס'איז ביי די אוקראינער, ווייסרוסן א. א., וואָלט מיט יידיש אַ סך בעסער געהאַלטן ווי איצט. פאַרשטייט זיך, אַז טאַמער מאַכט מען דאָרט אויפּמערקזאַם דערויף, פאַרשטייט מען - „קאָנטרעוואָלוציע“, „חובבי-יידיש“ - אָבער אַ פאַקט בלייבט אַ פאַקט.

און ווי שטענדיק זענען אין דער הינזיכט, ווי אין אַלע הינ-זיכטן, די האַלב-קאָמוניסטן אַ סך פויפּסטלעכער פון פויפּסט. אויב מען קאָן נאָך רעדן און אויסטענהן זיך מיט אַ קאָמוניסט, קאָן מען אַבסאָלוט נישט צונויפרעדן זיך מיט די האַלב-פּערטלדיקע קאָמוניסטן, וואָס ווילן און קאָנען נישט אַריינטרעטן אין דער פאַרטיי. זיי פאַר-שרייען, שיטן מיט הוראָ-קאָמוניזם. - דאָס איז דער סאַמע אונ-סימפּאַטישטער עלעמענט, הניפהש און קריכעריש.

מיר איז אויסגעקומען צווישן אַזאָ עולם באַרירן די פּראַגע וועגן יידיש. מען האָט מיך פאַרשריגן. אַז איך בין אַרויס אויף דער גאַס, איז צוגעגאַנגען צו מיר איינער אַ בונדיסט און, אַרומקוקנדיק זיך גוט, צי קיינער זעט נישט, האָט ער מיר שטיל אויסגעדריקט זיין הסכּמה צו מיינע ווערטער.

ער האָט אויסגעזען אינגאַנצן ווי אַמאָל אַ פּרומער ייד, וואָס וויל רעדן אויפּן קייסער.

און דאָס איז אַ געוועזענער קעמפּער, וואָס איז אויסגעזעסן אַלע טורמעס בעתן צאַר. אַזאָ איבערגעשראַקנקייט האָב איך געזען ביי אַ טייל יידישע שרייבער, בעת זיי האָבן זיך געפונען אין דער אַנוועזן-הייט פון ליטוואַקאָון. עס האָט אפילו געטראָפּן, אַז צוויי יונגע שריי-בער האָבן, דערזענדיק ליטוואַקאָון, מיך איבערגעלאָזט אין מיט געשפּרעך און זיך דערווייטערט, נישט זייענדיק זיכער, צי זיי מעגן מיט מיר רעדן...

די גאַנצע קאָמוניסטן זענען שוין זעלבסטשטענדיקער, פרייער.

ק י ע ו ו

שווער מיר צו שרייבן וועגן קיעוו.
וויפל דערציילט מיר דאָ אין דערדאָזיקער שיינער מאַלערישער
שטאָט יעדער גאָס, יעדער ווינקל, יעדער הויז!
מיינע ביטערסטע און אפשר אויך זיסטע טעג האָב איך אין דער-
דאָזיקער פרעמדער שטאָט דורכגעלעבט.
דאָ האָב איך מיינע ערשטע ליטעראַרישע פרווון געמאַכט און
דאָ האָב איך צענדליקער נעכט ביים אָפגעריסענעם ברעג פון דניעפר
נאַכט-לעגער געמוזט האַלטן, צוזאַמען מיט אַלערליי שלעפּערס, באַר-
דיאַגעס, גנבים און פאַרטריבענע מאַנאַכן, וואָס זענען זיך פון די
קלויסטערס צעלאָפּן. דאָ האָב איך יידישע און וועלטלעכע אויפלעבונג
געזען און דאָ האָב איך יידיש בלוט געזען גיסן — טייכן בלוט.
דאָ האָב איך געזען קראַפט און פחדנות, העלדישקייט און פאַר-
קויפטקייט.

דאָ האָב איך דאָס לעבן דערזען, דאָס אמתדיקע לעבן, וואָס
האַט אַ תל געמאַכט פון אַלע טעאָריעס און איינרעדענישן וועגן
מענטשן און פעלקער, און דאָ האָב איך זיך מיטן טויט באַקאַנט,
מיטן אמתן טויט, וואָס האָט שוין אויפן שאַרבן פון מיין קאָפּ גע-
רוט און פון וועלכן איך האָב זיך ווי דורך אַ נס אַוועקגעשלייכט.
איצט גיי איך דאָ אויף די זעלבע גאַסן, אויף די זעלבע פּלע-
צער, אויף די זעלבע טראַטואַרן.
אַט איז דער קרעשטשעטיק ביי דער „דומאַ“. ווי איינגעקריצט

איז אין מיין קאָפּ דאָסדאָזיקע שטיקל פּלאַץ. אלע העלדן און באַ-
פרייער האָבן דאָ רעדעס געהאַלטן, צוגעזאָגט דער מענטשהייט גליק
און פרידן. דאָ איז סטאַלין'ס דענקמאָל געשטאַנען, אונטער געהאַלטן
פון בראַנזענע ווייבער-מלאכים און געהיט די איינהייטלעכקייט פון
גרויסן צאַרישן רוסלאַנד, און דאָ זענען שפעטער אויף סטאַלין'ס
קאָפּ רעוואָלוציאָנערע סטודענטן געשטאַנען און גערופן צו קעמפן פאַר
קערענסקיס אַרמיען.

דאָ האָבן אוקראַינער מיט לאַנגע וואַנסן געטיילט „גליק“ און
„ברודערלעכקייט“ און דאָ האָט דער ערשטער באַלשעוויסטישער
„מוראַוויאָוו“ געדונערט מיט זיין לייבן-שטימ - „פון צפון אויף די
שפיצן פון די באַיאָנעטן טראַגן מיר אייך פרייהייט - נאָר דערפאַר
ווייל מען האָט מיר מיין שוועסטער געשענדעט, מיין פּלה באַליידיקט,
זאָלן אָפּהיירן, ברוזשען און סטודענטן מיט קעפּ באַצאָלן“...

דאָ האָבן דייטשן אין שפיציקע פיקהויבן געבראַכט „פריעדען“,
אַוועקפירנדיק דאָס ברויט פון לאַנד; דאָ האָבן דעם העטמאַן סקאַר-
פאדקיס טעלעראַדעקער געטיילט „גענאַר“; דאָ האָבן סאַציאַליסטישע
פירער מיט רויע פאַנען אין אוקראַינישע און יידישע רעדעס באַ-
גריסט דעם „סאַציאַליסט“ און „משיח“ פעטלירען, וואָס קומט אויס-
לייזן די מענטשהייט; דאָ האָבן דעניק'נס גענעראַלן געשאַפן דאָס
איינהייטלעכע, איינציקע און נישט-צעטיילבאַרע רוסלאַנד; דאָ האָבן
טאַג-טעגלעך אַנדערע טראַמליטן געשאַצלט, צוזאַגנדיק אַז ע שיער
פרידן און גליק; און דאָ האָבן איך דאָס ערשטע מאָל, ביי מייע
פיר און צוואַנציק יאָר, געזען, ווי אַזוי ע מענטש דערהרגעט ע
מענטש, אין מיטן העלן טאַג, ביים שיין פון דער זון, און גלייך
דערנאָך נעמט דער רוצח אַרויס אַ פאַפיראַס פון מויל און פאַר-
רויכערט געמיטלעך.

דערנאָך האָבן איך טויזנטער ערגערע און גרויזאַמערע רציחות
געזען, נאָר פאַרבליבן איז ביי מיר אַמשאַרפסטן אָט דאָס בילד, פון
וועלכן איך קען זיך נאָך ביז היינט נישט באַפרייען.
נאָך שטייט מיר פאַר די אויגן ווי אַזוי ע פעטלירישער אָפּ-
ציר שטעלט אָפּ אַ מענטש, אַ שיינעם, אַ שלאַנקן און אַ יונגן, ער
הייסט אים אָפּרוקן זיך דריי טריט, יענער פאַלגט, גלייך שטיין!

באפעלט ער, יענער פאָלגט. נאָ! איך זע די קויל, איך זע ווי זי לויפט יענעם אין קאָפּ, איך זע דאָס שטיק וואָרעמע בלוט, וואָס שפּרייט זיך איבער די שטיינער אין דער פּאָרם פון אַ חיהלע מיט מיר פּיסלעך, אַ פּאַרע גייט דערפון, און איך זע דעם רויך, וואָס דער רוצח לאָזט אַרויס פון זיין פּעפּיראַס, וואָס ער פּאַררויכערט. קיינמאָל וועט מיר דאָסדאָזיקע שטיקל פּלעץ ביי דער דומא נישט אַרויס פון זכרון.

איך ווין אין אַ האַטעל מיט פענסטער צום קרעשטשטיק אַרויס. אַט טאָקע ביים האַטעל האָבן מיך אַריין אין אַ פינסטערן אָונט דעניקינס שפּורע אָפיצירן געכאַפט און געהייסן מיך אָפּפירן צום וואָקזאַל - דאָרטן איז געווען דעמאָלט דער פּלעץ, וווּ מען האָט געכאַפטע ייִדישע יונגעלייט געשיקט אויף יענער וועלט. איך בין אַנטלאָפּן פון פּאַטרוץ און אַ קויל האָט מיך נאָכגעיאָגט, פּאַרביי-לויפנדיק ביים אויער. איצט שטיי איך דאָ אין האַטעל, אין אַ שיינעם, ליכטיקן וואָרעמען האַטעל. דער האַטעל-דינער, אַ פּאַרשוינ מיט אַ פיגור פון אַ געוועזענעם מיליטער-מאַן, הזלט זיך אין איין פרעגן, צי מיר פעלט נישט עפעס?

און אַנטקעגן-איבער היין פּענסטער שטייט אַ גערטנדל, אַזא פּרידלעכס און אַ שטילס, און קוקט מיר מיט די בוימלעך אין די שויבן אַריין. מיט אַכט יאָר צוריק, פונקט אין דערזעלבער צייט, האָב איך געזען אויף דעם אָרט גאָר אַן אַנדער בילד: אַ שפּעטע נאַכט. מיט עטלעכע שעה צוריק זענען באַלשע-וויסטישע סאָלדאַטן אַריין אין שטאָט. די סאָלדאַטן, פון טאַרישטשע-נער פּאָרק, זענען מער באַנדיטן ווי רעוואָלוציאָנערן. זיי באַזעצן זיך אין האַטעל, וואָס שטייט אויף דעם עק קרעשטשטיק און פונדו-קלייעווער. מיט די ברודיקע פיס, מיט די פּאַרלויזיקטע קליידער וואָרפן זיי זיך אַריין אין די פּליושענע שטולן, אין קלאָרע בעטן, מען טרינקט, מען פּרייט זיך. נאָר אַט צעקריגט מען זיך צוליב עפעס און מען באַוואָרפט זיך איינער דעם אַנדערן מיט האַנט-גראַנאַטן.

דער האַטעל צינדט זיך אָן. די שכנישע הייזער הויבן אויך אָן ברענען. פון צילע זייטן שיטן זיך אַראָפּ האַלב-נאַקטע ווייבער,

מענער, דערשראָקענע קינדער. סאָלדאָטן, באַהאַנגען פון אַלע זייטן מיט קיילן, גראַנאַטן, שווערדן, מעסערס, באַלויכטן פון העלישן פייער זיצן אויסגעזעצט אויף דער ערד אַרום ברענענדיקן האָטעל און ביים שטאַרקן לייכט שפּילן זיי אויף האַרמאַניעס. פון די פענסטער פליען שפּיגלען, שטיקער מעבל. אָט וואַרפן סאָלדאָטן אַרויס אַ פּיאַנינע. די קלאַווישן שפּילן אַליין פונם קלאַפּ. קיין וואַסער צו לעשן איז נישטאָ. קיין פייערלעשער זענען נישטאָ.

און די סאָלדאָטן, פריילעכע, צעלאָזענע, שיפורע, טאַנצן אַרום פייער, ווי די ווילדע אַרום אַ קרבן.

ווען מען זאָגט מיר דעמאָלט, אַז שפּעטער מיט אַכט יאָר וועט זיין דאָ אַ גאַס, מענטשן, וואָלט איך נישט געגלייבט. איצט שטייט אויף דעם פּלאַץ פון אָפּגעברענטן האָטעל אַ גערטנדל, קינדערלעך שפּילן זיך — און איך ווילן קעגנאיבער אין אַ האָטעל, אַלס אַ גאַסט פון אויסלאַנד, און קוק אויף דעם פרידלעכן שטיקל אָרט!

שווער צו שרייבן וועגן די אַלע ערטער, פּלעצער. שווער צו שרייבן וועגן קיעוו בלויו זלס באַאַבאַכטער. צופיל בינדן מיך אָט די אַלע פּלעצער, גאַסן און הייזער!

נישטאָ קיין ספּעציעלס אין קיעוו. מ'האַט קיעוו אָן ערליך געטאָן. צוגעוויינט עטלעכע יאָרן צו זיין אַ הויפט-שטאָט, קאָן זי זיך נישט צוגעוויינען צו דער נייער ראַלע פון אַ פּראָווינצערקע, און דערפאַר טאַקע איז דאָ אומעטיקלעך, קאַלט.

די גאַסן זענען באַלויכטן, די הייזער זענען אין אַרדנונג אַ סך הייזער זענען דורך זייערע אייגענע באַלעבאַטים גענוכען אין אַרענדע, און איינעם אַ ייד האָט מען מיר אָנגעוויזן, וואָס ביז היינט טיקן טאָג, כאַטש דאָס הויז זיינס געהער שוין באַלד אַ יאָר צען צו דער רעגירונג, גייט ער פונדעסטוועגן יעדן טאָג צו זיין געוועזן הויז, באַטראַכט עס, היט עס אָפּ, מאַכט אַרדנונג אין הויף, בייזערט

זיך, אלמאי מ'צן מאכט עפעס קאליע און היט עס אָפּ ווי אַן אויג אין קאָפּ.

די מאַגאזינען זענען פול, רעסטאָראַנען זענען אָפּן, קינאָס שפּילן, און דוקא אַלערליי נאָרישע זאַכן פון אַמעריקאַנער קאָ-באָיס און קאָ-מיקער. דאָך איז אומעטיק אין קיעוו.

נאָך די אַלע קאַמפּן, קריגן, רעדעס, פאַראַד-לויות און פאַראַד-יום-טובים, וואָס קיעוו האָט דורכגעלעבט, איז איר איצט, זעט אויס, אומעטיק, דער שטאָט, מיט דעם ביסל מאַגאזינען, קינאָס, רעסטאָראַ-נען און פאַרעלטערטע טעאַטערן.

עס זעט אויס ווי די שטאָט וואָלט פּרעגן: — שוין-זשע איז צוליב דעם כדאי געווען?

די יידישע אינסטיטוציעס זענען אַלע געווען געשלאָסן ווען איך בין איצט געווען אין קיעוו, עס איז פאַר חנאות, און עס איז אַ שאָד, פאַראַן וואָס אין קיעוו צו זען. קיעוו האָט אַ יידישע אָפּטיילונג ביים אוניווערסיטעט, אַ וויסנשאַפֿטלעכן-אינסטיטוט, שולן אַ סך, געריכטן, טעכניקומס און א. וו.

איך האָב בלויו געזען דעם פאַרלאַג „קולטור ליגע“, וואָס גיט אַרויס אַ סך פּעדאַגאָגישע, סאָציאַלע אין אַנדערע וויסנשאַפֿטלעכע ביכער. איך האָב אויך געזען די יידישע קונסט-שולע, וואָס ווערט אָנגעפירט דורך דעם טאַלאַנטפולן יונגן קינסטלער משה עפשטיין. דאָרטן לערנען אַ קנאַפּע הונדערט שילער און שילערנס. די שולע ווערט אויסגעהאַלטן פון דער רעגירונג, די שילער באַקומען אויך קליינע אונטערשטיצונגען פון דער מלוכה.

דער טעאַטער אין קיעוו איז אַן אַלטער, דאָס היינט, די אַק-טיאָרן זענען פּראָפּעסיאָנאַלע אַרטיסטן. זיי שפּילן אויפן אַלטן שטיי-גער, נאָר די טעמעס זענען גייע, ספּעציעל געמאַכט, כדי נוסא-הן צו זיין ביי די יידישע קאָמוניסטישע פּיוצער. דאָס באַמערקט זיך אין אַ סך שטעט. אזוי האָב איך געזען ווי אין אַדעס האָבן די אַקטיאָרן געשפּילט „ביידע קוני-לעמעלס“, נאָר אָנגערופן די זאַך האָבן זיי „דעם רעבינס מאַפּאַלע“, כדי עס זאָל געפּעלן ווערן די פּאַרשטייער פון די יידישע סעקציעס.

און די שטאָט לעבט זיך אויף דעם אַלטן שטייגער. אויפן

פאדאל דאווענען יידן אין שולן, קלויזלעך, מען דאוונט ווינציקער ווי אמאל, אָבער מען דאוונט. פארען מקוהס, און מגידים, וואָס דרשע-נ'ן, און רבנים און שוהטים און שמשים און אלע איבעריקע גוטע זאכן.

אויף די באַזאָרן איז טומלדיק. מען קויפט און מען פאַרקויפט, און אַ קאַטערינקע שפּילט, און אַ גויע באַקט נישט-פּרישע פּיראַגן און פאַרקויפט זיי אויפן אָרט, און גאַסן-יונגען ציען פון די קעשע-נעס, און שקאַצים מיט שיקסעס קנאַקן קערלעך און שפּאַצירן, סאָלדאַטן זינגען לידלעך, בעטלערס זינגען, צלמען זיך, מיליציאַנערן מאַכן אָרדונג גאַסן-פּרייען ווינקן, און אין מיטן שטייט גאָר איינער אַ בחורעץ און רופט זייער ענערגיש:

— בירגער, פאַר צען קאַפּיקעס געווינט איר אַ פּלאַש וויין, אַ פּעקל טיי... בירגער... פאַר „בעזפּריזאָרנע“, שטעלט איין!

דאָס פירט מען איצט אַ גרויסע אַרבעט צו העלפּן די „בעז-פּריזאָרנע“, די העק-קינדער. אומצוטום זאַמלט מען געלט, מען פאַר-קויפט קאַרטלעך. און אַט דער בחור, וואָס רופט אזוי ענערגיש, אַז מען זאָל איינשטעלן צען קאַפּיקעס און געווינען אַ פּלאַש וויין, געהערט אויך צו די געלט-זאַמלער פאַר די „בעזפּריזאָרנע“.

הונדערטער סאָלדאַטן, שיקסעס, ליידיק-גייער רינגלען אים אַרום און פאַרטאַכטן די מציאות, וואָס שטייען אויסגעשטעלט אויף אַ טיש.

און אין די קלובן איז געדיכט און פריילעך.

דער יידיש-קאָמוניסטישער קלוב געפינט זיך אין קלוב פון די צוקער-פאַבריקאַנטן, וואָס האָט געהערט צו בראַדסקין. מער ווי אין אַנדערע אוקראַינישע שטעט איז דער קלוב יידיש. מען רעדט פּמעט דורכאויס יידיש, מען לייענט יידישע ביכער. די קיעווער יידישע מלוכה-ביבליאָטעק פאַרמאָגט צענטליקער טויזנטער ביכער, פאַרען אַנדערע יידישע ביבליאָטעקן.

איך האָב אויך געזען אין קלוב שפּילן טעאַטער. דאָס האָט אַ גרופּע מיטגלידער אָרגאַניזירט אַ דראַמאַטישן קרייז, דאָס האָט איינער אַן אייגענער מיטגליד, גראָד נישט קיין אַפיציעלער ליטעראַט, אָנגע-שריבן עטלעכע הומאָריסטישע איין-אַקטערס, וואָס לאַכן אויס דעם

רעזשים-עקאָנאָמיע, דעם קאָמף, וואָס מען פירט איצט אין רוסלאַנד
צו מאַכן עקאָנאָמיע.

דאָס בילד שטעלט פאָר, ווי אזוי אַ גאַנצע חברה אָנגעשטעלטע
קומען זיך צונויף אויף אַ באַראַטונג, כדי צו רעדוצירן, אָפּזאָגן אַ
טייל איבריגע אָנגעשטעלטע. צוליב דעם צוועק ווערט דערוויל גע-
שאַפן אַן עקאָנאָמישער ראַט, וואָס דאַרף דורכפירן די עקאָנאָמיע.
דער עקאָנאָמישער ראַט דאַרף באַלד אַ פאַרוואַלטער, אַ געהילף, עט-
לעכע אָנגעשטעלטע און, דער עיקר, אַ סעקרעטאַרקע. אָן אַ סעקרע-
טאַרקע גייט נישט!..

איך האָב זיך ביי דערדאָזיקע קליינער פאַרשטעלונג אַ סך בעסער
געוויילט ווי אין אַ טייל טעאַטערס. דער הומאָר איז אַ גוטער, אָן
עכטער.

און דאָס נעמט זיך איבערהויפט דערפון, ווייל די מיטגלידער
פון קלוב, וואָס שפילן טעאַטער, זענען אמתע אַרבעטער, און אַזעלכע
פאַרגינען זיך גיכער אויסצולאָזן די אייגענע פעלערן. זיי זענען טריי,
נאָר נישט קיין פאַרטיקער, טעלערלעקער.

איבערהויפט איז קיעוו אַנדערש פון אַנדערע שטעט בנוגע
יידישקייט. וויפל אַ טייל פון די פירער זאָלן נישט באַמיען זיך אויס-
צוואַרצלען, די רעשטלעך פון בונד, זענען נאָך אין קיעוו אַזעלכע
רעשטלעך פאַרבליבן. די גרויסע אַרבעט, וואָס איז אין קיעוו אָפּגע-
טאָן געוואָרן פון אָנהויב רעוואָלוציע אָן פאַר דער יידישער שפראַך,
קולטור, פאַרן יידישן פוך, איז פאַרבליבן ביזן היינטיקן טאָג.

איך גלייב נישט, אַז די אָנפירער פון קיעוו וועלן מיר דאַנק-
פאַר זיין פאַר דעם „קאָמפּלימענט“, נאָר דער אמת איז, אַז קיעוו איז
נאָך „יידישיסטיש“ – פון וואָס מאַסקווע מוז נישט זיין איבעריק
צופרידן.

נישט קוקנדיק דערויף, וואָס נישט קיעוו איז איצט די רעזידענץ-
שטאָט, נאָר כאַרקאָוו, לעבט נאָך קיעוו אַ באַזונדערן לעבן. ברוגו,
נאָר איינגאַרטיק. אויך דאָס יידישע ליטעראַרישע קיעוו איז אָן אַנ-
דערס ווי אין איבריקן לאַנד. דאָרט לעבט מען נאָך מיט דער אַלטער
פאַרגאַנגענהייט פון 1918, ווען קיעוו פלעגט זיך האַלטן פאַר דעם
צענטער פון דער יידישער ליטעראַטור אין דער גאַנצער וועלט און

געגלויבט, אז „מקיעו תצא תורה“, אז קיעו איז דער פופיק פון
דער וועלט.

הינטערן מאנטעל, בסוד סודות, ווידערשפעניקט קיעו קעגן דעם
נייעם יידישן גאָט ליטוואַקאַוו, דעם הערשער איבער דער יידישער
קלסטור אין רוסלאַנד.

בערדיטשעוו

בעקאנטע און פריינט האָבן מיך אפילו אָפגערעדט צו פאָרן
קיין בערדיטשעוו.

— נישטאָ וואָס צו זען — האָט מען מיר געזאָגט.
לצים האָבן געמאכט שפּאַס:

— צוואַנצן פאָרן קיין בערדיטשעוו, אַז איר זענט שוין געווען
אין מאָסקווע? ...

נאָר איך האָב נישט געפאָלגט און יאָ צוגעפאָרן קיין בערדי-
טשעוו. און איך האָב זיך איבערצייגט, אַז צווישן מאָסקווע און בער-
דיטשעוו איז נאָך אַן אונטערשיד, און גאָר אַ היפּשער ...

טויטלעך, געשטאָרבן בערדיטשעוו. אין צוג, וואָס פאָרט קיין
בערדיטשעוו, איז שיטער, אין גאַנצן וואַגאַן זיען בלויז נאָך צוויי
פּערזאָן, עפעס איינער אַ דייטש, אַן אינזשעניער, וואָס האָט באַזוכט
רוסלאַנד צוליב געשעפט, ווי ער דערציילט מיר, און איינע אַ דאַמע,
וואָס פאָרט צוריק קיין אויסלאַנד. דאָס איז אַלץ. אַלזאָ, בלויז
אויסלאַנדער.

אין בערדיטשעוו שטייג איך אויס איינער אַליין, קיין איין
לעבעדיקער מענטש שטייגט נישט אויס אויסער מיר. אַן אַלטער מאַן
מיט אַ ווייטער שיינער באַרד, אַ „נאַסילשטשיק“, טראָגט אַראָפּ מיין
רייזע-טאַש.

— עס איז נישט צו שווער פאָר אייך? פּרעג איך אים.

— נישטעוואָ! — זאָגט דער אַלטער און סאַפעט שווער.

דער אַלטער פאַראינטערעסירט מיך. ביי זיין גאַנצן „רוסישן
הלוך, מיט די „וואַלינקעס“, מיטן פעלק, איז ער עפעס נישט קיין רוס.
די אויגן גלאַנצן ביי אים מיט אזאָ עכט-יידישן גלאַנץ.
— אַ ייד? — פּרעג איך.

— וואָס דען! — זאָגט דער אַלטער.
עס איז שבת, נאָר דער אַלטער ייד מיט דער גרויסער ווייסער
באַרד אַרבעט ווי אַ גאַנצע וואָך. ער איז אַ טרענער אויפן וואַקזאַל.
לויט זיין גאַנצן אויסזען, לויט זיין בכבודן פנים, זעט אויס, אז
דער אַלטער האָט אַלע זיינע יאָרן געמוזט האָבן אַ סך אַ שענערע
פּרנסה. איצט איז ער באַן-טרענער, באַמיט זיך צו כאַפּן אַ רייזע-
טאַש פּלינק, געשיקט, פּדי צו פאַרדעקן די עלטער און שוואַכקייט.
— נישטשוואַ — זאָגט ער — אַבי פּאַסאַזשירן זאָלן זיין.

נאָר קיין פּאַסאַזשירן זענען נישטאַ.
אויף די גאַסן איז אומעטיק אין בערדיטשעווע. אַ סך חורבות
שטייען, — סמנים פון מלחמה און בירגער-קריג. די סוחרים און קרע-
מערים דרייען זיך אַרום פאַר די טירן פון זייערע קראַמען מיט
אַרצפּגעלאָזטע קעפּ.

— קאָלט! — זאָגן זיי מיטן בערדיטשעווער לשון — קאָלט...
איך געדענק זיי פון אַמאָל, די בערדיטשעווער סוחרים, קרע-
מער און משרתים. אַ פּריילעכע קאמפּאַניע איז דאָס געווען. שטייענ-
דיק ביי די קראַמען, פּלעגן זיי אָפּטאָן פּלערליי שפּיצלעך און שמד-
שטיקלעך: חוזק מאַכן פון אַ פּויער, אָפּנאַרן אַ קליינשטעטלדיקן
קונה, באַרעדן אַלע ווייבלעך און מיידלעך. בערדיטשעווער זענען אַלע
מאָל געווען לצים, גרייט געווען פאַר אַ גוטן וויץ דעם אייגענעם
טאַטן צו פאַרקויפּן. און פּריילעך איז מען געווען, שטענדיק אַרצפּגע-
בראַכט חזנים, זינגערס.

איצט זענען די סוחרים, קרעמער, קרעמערלעך און משרתים
נישט פּריילעך. די קאָפּפּערצטיוון פּרעסן אויף. מיט אויסלאַנד האַנדלען
קאָן מען נישט, שמוגלען סחורות פון יענער זייט גרענעץ קאָן מען
נישט, די גרויסע גאַרבער-אייגנטימער זענען נישטאַ — צעפּאַרן, צעלאָפּן,
קאַפּצנים געוואָרן אָדער זיצן אין טורמע; קיין מעקלערס, פאַרמיטלערס

דארף מען נישט. די גרויסע גארבעררייען געהערן נישט מער צו בא-
לעבאטיס - און עס גלייט זיך נישט לאַכן.

בלויז עטלעכע מאַכן אַ ווייץ, אויף יוצא צו זיין.
- חבר טאוואַרישטש - זאָגן מיר עטלעכע יונגען, וואָס שטייען
ביי אַ קראָם - איר וועט אפשר פאַרקויפן אייער פּאַלעטאַ?
דער באַלאַגאַדע, וואָס שירט מיך מיט אַ שליטן און מיט אַ
קלינגעריי צום האַטעל, וויל צוויי רובל פאַרן וועג.
- טאַמער פאַרט שוין עמיצער - זאָגט ער - זאָל מען כאַטש
עפעס האַבן... נישטאָ קיין פּאַסאַזשירן.

און עטלעכע יידן, וואָס בעטן נישט צו דערמאנען נישט זייערע
נעמען און נישט אפילו זייער אויסזען, ווילן, איך זאָל זיי דורכאויס
זאָגן, צי אויכלאָנד וועט טאַקע נישט מאַכן קיין אָרדנונג מיט די
„באַסיאַקעס“.

אייער אַ ייד האָט אפילו אַרויסגעזאָגט אַן אָריגינעלע מיינונג
מכוח פּאַגראַמען. קומענדיק צו רייד, אַז ביי אַן ענדערונג פון דער
מאַכט קען קומען צו פּאַגראַמען, האָט ער געזאָגט:
- אַ פּאַגראַם איז אַ פּאַגראַם! - אַז דער פּאַגראַם הערט אויף
קען מען דערנאָך לעבן...
ווען איך הער עס נישט אַליין, וואָלט איך עס בשום-אופן
נישט געגלויבט.

* * *

נאָך אַלץ אַ יידישע שטאַט בערדיטשעוו, איצט נאָך אפשר
מער יידיש, ווי אַמאָל. אַלע אויף די גאַסן רעדן יידיש, די באַקאַנט-
מאַכונגען אין גאַס זענען אויף אוקראַיניש און יידיש, די מיִליציע
איז אַ יידישע אין אַ גרויסן טייל.

אין קלוב (ראַכט זיך, איבערגעמאַכט פון דער כאַר-שול, וווּ
בערדיטשעווער נגידים פלעגן זיך קוויקן מיט חזנות) איז ענג, ממש
נישט אַריינצושטופן זיך. יינגלעך, מיידלעך, הונדערטער, טויזנטער
פילן אָן די זאָלן, די טרעפּ, אַ טומל, אַ גערודער, געלעכטערן, גע-
זאַנגען. די גאַנצע אַמאָליקע בערדיטשעווער פריילעכקייט איז אַריבער

אין קלוב אריין. טייל קומען הערן פארלעזונגען, אנדערע ליינען צייטונגען, אנדערע שפילן אין דאָמינאָ, אנדערע געניסן פון בופעט, און נאָך אנדערע, פדי צו מאַכן ראַנדעווען. דאָס בעסטע אָרט דער-צו איז דער קלוב.

אָט הער איך טאַקע ווי מיידעלעך, יונגינקע, קליינינקע, קריגן זיך מיט יינגלעך אין זייער עלטער, אלמאי זיי קריכן מיט די הענט, ווו מען דאַרף נישט.

זייער אַ סך פון די באַזוכער זענען גאַרבער. וואָרים גאַרבעריי איז אין בערדיטשעוו די הויפט-אַרבעט. מען אַרבעט אין די גרויסע גאַרבערייען, מען אַרבעט פּריוואַט. דער ריח פון פעל, לעדער פילט זיך אומעטום. און כאָטש די אַרבעט ביי פעלן איז נישט פון די איבעריק אנגענעמע, זענען בערדיטשעווער גאַרבאַרעס פּריילעכע לייט. אַלע איצטיקע פּאָלקס-לידלעך אין רוסלאַנד שטאַמען פון בערדיטשעוו-לעדער און לידער.

בערדיטשעוו האָט אויך אייגענע אויסדרוקן. אַזוי אַ שטייגער רופט מען אין בערדיטשעוו אַ מענטש מיט אַ פּאַרטעל: „טראָג מיך!“ פאַרוואָס „טראָג מיך“? ווייל ווו אַ פּאַרטפעל, דאָרט אַ טוער, אַ מאַכער, אַ קאַמיסאַר, אַ מין „קנעפל“ - און אַזאַ מענטש האָט נישט לייב אַליין צו גיין, אַליין טראָגן זיך, נאָר מען זאָל אים טראָגן...

אין בערדיטשעוו איז דאָס אַזאַ אַנגענומענער אויסדרוק, אַז מען באַנוצט שוין גאַרנישט קיין אַנדערן.

- איר האָט אַ וואַזשנע „טראָג מיך“ - זאָגט מיר דער באַ-לעגאַלע, וואָס פּאַרט מיט מיר צו דער באַן; אַ גוטן פּאַרטפעל, הייסט עס.

עטלעכע לידלעך פון בערדיטשעווער פּאָלקסשאַפונג זענען מיר פאַרבליבן אין זכרון.

אָט איז איין פּאָפּולער לידל:

פונם בוידעם שיט זיך קארן,
אַ קאָמוניסט בין איך געוואָרן.
פוצער, פון מיר אַפּ די שיד...
...

שיין און פיין און גוט מיט אלע מעלות,
 האט ער זיך איר פארגעשטעלט,
 ער האט איר צוגעזאגט, א שיין קליידל מאכן
 מיט א סך טשערוואַנצעס געלט.
 פאפיראָסן, מאַסעלפראָמאָט.
 יא קורילאַ וואַזליע דאַמאַ.
 פנים, פּאַקאָזשי ליצאַ!
 טישע יעדישע, דאַלשע בודיעש
 יאַלדאַם ביל, יאַלדאַם בודיעש,
 פּונצער, פּוין מיר אָפּ די שיך...

פאַרוואָס די לעצטע סטראָפּן קומען מיט רוסיש, אין שווער צו
 זאָגן. אַזוי זינגט מען עס און אַזוי גיב איך עס איבער. אַגב, איז עס
 אפשר אַ מנהג אַזאַ אין בערדיטשעוו. אַפילו דער אַלטער בערדיטשע-
 ווער צדיק ר' לוי יצחק מלענגט אויך האָבן אַ טבע צו זינגען זיינע
 לידלעך אויף האַלב יידיש, האַלב גויש.
 אַ צווייט בערדיטשעווער לידל, וואָס איז זייער פּאָפּולער אין
 אוקראַינע, איז אַ קלאַג-ליד פון אַ שמש.

א שמש צו זיין איז דאָך גוט גנווען,
 אָבער איצט — אוי, ניין!
 דער שטן פירט די וועלט אין פלען,
 מען הייל מער אין שול נישט גיין.
 און טאַמער ברעפט איר אַ קרעמערל,
 וואָס גלויבט אין גאָט נאָך אַליין,
 האָט ער אין שטוב אַ קירקעלע ברויט,
 אין קלייטל — אַביסעלע זאַלין.

קאַמסאַמאַלצעס האַרוקן,
 זינדיקן אָן אַ שיער,
 פּיאָנערלעך, הינטלעך מיאָרוקן,
 וואָסזשע מיאָחקעט איר?

מען וויל נישט הערן, וואָס עלטערע זאָגן,
נישט קיין דין, נישט קיין רב,
זייער „מודה אני“, „קריאת-שמע“ זאָגן
יא ווסיעבדא גאטאָוו“!..

און סאָלדאָטן, רויט-אַרמיייער, מיט לאַנגע געשפּאַלטענע שינדלען
פילן אָן די גאַנצע שטאַט. מען שפּאַצירט מיט דאָרפישע שיקסעס,
מיט יידישע מיידלעך, מען קנאַקט קערלעך, און מען מאַרשירט אויך
און מען זינגט לידלעך, צלטיע סאָלדאַטסקע לידלעך מיט די גוט-
באַקאַנטע מעלאָדיעס. איינער אַ משורר זינגט פריער אויס מיט אַ
געציקלט דין שטימעלע, און אַלע האַלטן אונטער. צווישן די בלוי-
אויגיקע זעלנער וואָרפן זיך אָפט דורך שוואַרצע גלאַנציקע יידישע
אויגן.

אַן אַלטער ייד שטייט פאַר דער טיר פון דער שול, קוקט
אויף די מאַרשירנדע זעלנער און דאָס פנים זיינס שמייכלט:
— וואָס זאָגט איר עפעס צו אונזערע סאָלדאַטיקעס? — פּרעגט
ער מיך מיט שטאַלץ.

איך פאַר דורך פאַרשידענע שטעטלעך, באַגעגן זיך מיט יידן,
מיט יידן פלערליי: קאָמוניסטן און נגידים; פרומע און אפיקורסים;
הענדלער און בעל-מלאכהס; אַרבעטער און אַנגעשטעלטע. דאָס סאַמע
וויכטיקסטע, וועגן וואָס אַלע רעדן, איז דאָס, וואָס מען זאָל טון
מיט ד. מ. יונגוואַרג?

פונקט ווי אַמאָל שטייט די פּראַגע אין איר גאַנצער שווערקיין:
— וואָס טוט מען מיט די קינדער?
אַמאָל, פאַר דער קריג, איז געווען אַן עמיגראַציע, מען איז
געפאַרן קיין צפון-אַמעריקע, דרום-אַמעריקע. איבט איז נישטאָ ווהיין
צו עמיגרירן און אין שטעטל ביי זיך איז נישטאָ וואָס צו טון.

אמת, א ייד האָט קיינע באַגרענעצונגען נישט, אָבער נישט אַלע קענען דאָך זיין באַצמטע און אַרבעטער.

אָן אמתער צער איז צוצוהערן זיך צו די רייד פון די יונגע-לייט און מיידלעך אין די קליינע יידישע שטעט און שטעטלעך. דאָס איז שוין נישט די אַמאָליקע יוגנט, וואָס האָט זיך געשעמט מיט אַרבעט, פאַרקערט, אַרבעט איז איצט אין רוסלאַנד אַ כבוד. פונקט ווי אַמאָל פלעגן יידן שטרעבן אָפצוגעבן זייערע קינדער אין גימנאַזיע, גרייט צו גיין אין פייער און אין וואַסער, אזוי שטרעבט מען איצט צו מאַכן פון די קינדער אַרבעטער, אַ ראַבאָטש-עלעמענט.

— מילא, מיר זענען שוין אַלטע — זאָגן די טאַטעס — מיר וועלן שוין מוזן זיין „נישט-ראַבאָטש-עלעמענטן“. אָבער די קינדער? זיי גייען דאָך ערשט אויף דער וועלט...

מען טוט אַליק, אַבי דורכשמוגלען אַ קינד און מאַכן אים פאַר אַן אַרבעטער. אָבער וויפיל קענען דען די אַלע פראָמעסיאָנעלע-שולן, פאַבריקן אַרייננעמען?

און יוגוואַרג וואַקסט. איידער מען קוקט זיך אום, זענען שוין קינדער דערוואַקסענע.

די פראַגע איז נישט בלויז ביי יידן. אויך דאָס דאָרף שיקט טויזנטער, הונדערטער טויזנטער מענטשן אין שטאַט.

דער דראַנג נאָך סיביר איז ביי די פויערן שטאַרק. וואָרום ביי דער גאַנצער פאַנאַנדערטיילונג פון ערד איז אויסגעקומען אַ מאַדנע איראַניע פון גורל: די פויערן נגידים, „קולאַקעס“, וואָס האָבן געהאַט צו עטלעכע פאַר פערד און אַקסן, האָבן פון דער ערד, וואָס זיי האָבן צובאַקומען, געהאַט אַ נוצן, באַאַרבעט זי; פאַרקערט, די אַרימע פויערן, וואָס האָבן נישט קיין פערד און קי, האָבן די באַקומענע ערד נישט געקענט באַאַרבעטן. מיליאָנען פויערן פון די צפון-גובערניעס, וואָס אין זייער שכנות זענען קיין גרויסע גיטער נישט געווען, האָבן אין גאַנצן קיין ערד נישט געקענט קריגן. די יוגנט וואַקסט אונטער, מען מערט זיך, מען האָט חתונה, און די ערד מערט זיך נישט.

דאָך האָט דאָס יידן געטראָפן אַן אַ שיעור שטאַרקער איידער נישט-יידן. דער אַלטער דור שלעפט זיך נאָך. איינער האַנדלט נאָך

צו מיט די פויערן; א צווייטער באקומט געלט פון אמעריקע; א דריטער לעבט פון די קינדער, וואָס זענען באַשעפטיקט; א פערטער הונגערט. די יוגנט - נישט זי קען האַנדלען, נישט זי וויל האַנדלען. ביי דעם גאַנצן „נעפּ“, געהער דער סוחר, האַנדלער, צו דעם נידעריקן קלאַס, אַ מענטש אָן רעכט, אַ נישטיק באַשעפטיגט, און וועלכער יונגער מענטש וויל דאָס געהערן צו דעם נידעריקן קלאַס?

מיר האָט געזאָגט דער אַגראָנאָם ליובאַרסקי, אַ מענטש אַ גע- לערנטער, אַ פאַכמאַן און אַ גרויסער קאָלאָניאַליזאַציע-פּאַטריאָט, אַז ווען עס זאָל אַפילו געלינגען איינצואַרדנען אַ האַלבן מיליאָן יידן אויף ערד, וואָלט אין פּאַרלויף פון צען יאָר ווידער געווען אַ פּראָגע, וואָס מען זאָל טון מיטן אונטערוואַקסנדיקן דור? אַזוי איז עס ביי ערד. וויל די ערד וואַקסט נישט מיט דער באַפעלקערונג. אמת, מען קען די ערד-ווירטשאַפט אַזוי פאַרבעסערן, אַז זי זאָל געבן פאַרדינסט אַ סך מער ווי זי גיט, און ממילא קענען אויסהאַלטן מער מענטשן. אָבער דער פּראָצעס פון קינדלעך גייט אין רוסלאַנד אַ סך שנעלער איידער די אויסבעסערונג פון דער ערד.

דאָס איז טאַקע איצט די גרעסטע זאַג אין רוסלאַנד. אַ סך קלאָגן, אַז נאָכדעם ווי זיי האָבן אַפילו פאַרענדיקט פּראָפּעסיאָנעלע שולן, האָבן זיי נישט קיין באַשעפטיקונג. עס באַקומט זיך אַ מאָדנע לאַגע: דער יונגערמאַן גייט דורך אַ סאָויעטישע שול, וווּ מען האַלט אין איין פאַרהייליקן די אַרבעט, פאַרמיווסן דעם האַנדל, ליידיק-גייעריי. דער שילער גייט אַרויס אָן איבערצייגטער קאָמוניסט, אַפילו ווען ער איז נישט אין דער פאַרטיי, ער פאַרטראָגט נישט זיינע אייגענע עלטערן, די נישט-אַרבעטער, די קרעמער, ער ליידיט נישט זייערע מנהגים, זייערע איבערצייגונגען, און אין דערזעלבער צייט מוז ער זיצן ביי די עלטערן אין שטוב און ליגן אויף זייערע פלייצעס.

קיין גרעסערע טראַגעדיע אי פאַר די קינדער, אי פאַר די עלטערן, איז זיך גאַרנישט פאַרצושטעלן. דער אַלט-באַקאַנטער „ארט“ וועט נאָך זייער פיל האָבן צו טון

אין דוסלענד אין דער יידישער גאס: בויען פראפעסיאנעלע שולן,
געבן מאשינען.
ווען אמעריקע זאל געבן מאשינען, וואלט די פראגע געלעזט
געוואָרן.

צוריק צו דער גרענעץ

מיין וויזע איז געענדיקט. דער פוילישער קאנסול אין קיעוו איז צווי פריינטלעך און גיט מיר א רעקאמענדאציע-בריוו צו דער גרענעץ-פאליציי, מען זאל מיך אריבערלאָזן דורך דער גרענעץ אין סטאלבצי, כאָטש לויטן געזעץ דארף איך צוריקפאָרן דורך ניעגארעלאיע, דורך וואַנען איך בין געקומען, כדי מען זאל זיך איבערצייגן צי איך בין טאקע איך.

אין אָפטיילונג פאר אויסלענדער ביי דעם אוקראַינישן פּאָלקס-קאָמיסאַריאַט פאר אינערלעכע ענינים ערקלערט מיר אַ באַצמטער, אַ ייד, אין אוקראַיניש, אַז כ'וועל מוזן וואַרטן אויף דער אויסמעלדונג אַ וואָך צייט. אַ יונגער רוסישער רעפארטער כאַפט מיט מיר אַ שמועס און בעט אָן אינטערוויו פאר זיינע דריי צייטונגען, צוויי רוסישע און איין אוקראַינישע, אין וועלכע ער אַרבעט.

— איך בין פון ניו-יאָרקער „פּאַרווערטס“— זאָג איך אים פריער-אויס — אַ סאָציאַליסטישע צייטונג.

נאָר דער בחור שרעקט זיך נישט.

— איז וואָס? — פאַרשטייט נישט זיין גוישער קאָפּ, — ווי געפעלט אייך ביי אונז? — וואָס זאָגט איר צו דער יידן-פּראַגע ביי אונז?

וואָס זאָל איך זאָגן? — הונדערט פופציק טויזנט יידן אויף ערד, צענדליקער טויזנטער יידן אין די פּאַבריקן, אַמטן, צוויי הונ-דערט טויזנט קינדער אין יידישע שולן, צענדליקער יידישע געריכטן,

טאוועטן, ראיאנען א.צ. וו. אין פארלויף פון עטלעכע יאָר - זיינר
אַ שיינער סך-הכל! זאָל ווייטער אַזוי אַוועקגיין אַ צוויי צענדלינק
יאָר און די סטרוקטור פון דער יידישער באַפעלקערונג אין רוסלאַנד
וועט אַבסאָלוט נישט זיין אַנדערש איידער די סטרוקטור פון די
איבריגע פּעלקער. ס'וועט מער קיין יידן-פּראָגע נישט זיין.

דער שניי שיט, שיט, דער פּראָסט שטאַרקט זיך. די קלויסטערס
קלינגען, דער דניעפּר ליגט אַ געפרוירענער, דער הייליקער ווּלא-
דימיר אויף די בערגלעך וואַרפט אַ שוואַרצן שאַטן באַרג אַראָפּ
איבער דעם ווייסן שניי, פרומע קריסטן שלעפּן נאָדל-בוימלעך, כדי
צו באַצירן די שטובן אין דער וויי-נאַכט, און רויט-אַרמייער מאַרשירן
מיט בענקנדע אוקראַינישע נשמה-ציענדע לידער.

דער צוג, וואָס פּאַרט צו דער גרענעץ, איז פּוסט, לעער, כאַטש
לייג זיך אויס אויף אַלע געבעטע בענק, דער לאָקאָמאָטיוו סאַפּעט,
קרעכט איבער די שווערע שנייאַיקע וועגן און שטעלט זיך אָפּ ביי
סטאַנציעלעך, ביי קליינע סטאַנציעלעך פון יידישע גרענעץ-שטעטלעך,
פּאַרלאָוענע, צעהויקערטע, פּאַרשנייטע יידישע גרענעץ-שטעטלעך. צוויי
קלינג, און ווייטער איבער שנייען און וועגן, וואָס זעלטן מען זעט
אַ הייל, בלויז שטיקער צעפּראָכענע פּלויטן.

און ענדלעך - סטאַלבצי די גרענעץ - די גרענעץ נישט נאָר
צווישן צוויי לענדער, נאָר צווישן צוויי וועלטן.

אַ חוץ מיר, שטייגן אויס סך-הכל נאָך דריי פּערוואָן.
רויט-גרינע אויגן פון סעמאַפּאַרן ווינקען אין דער פינכטערניש,
אַ גיטארע ציטערט ערגעץ, ציטערט איינזאַם אין דער נאַכט אַריין
איבער ביידע זייטן גרענעץ.